

วารสาร มนุษย์กับสังคม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

JOURNAL OF MAN AND SOCIETY

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (ก.ค. 64 - ธ.ค. 64)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Humanities and Social Sciences

Maharakham University

ISSN 2286 6779

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (ก.ค. 64 - ธ.ค. 64)

เจ้าของ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
วัตถุประสงค์: เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ และส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต รวมทั้งผู้สนใจได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัยทาง ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ที่ปรึกษาวารสาร: คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองคณบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ขอบเขตเนื้อหา บทความวิจัยและบทความวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่
อักษรศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ภาษาและภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์และ
ปรัชญาแห่งศาสตร์ความรู้ การพัฒนา และวัฒนธรรมศึกษา

กำหนดการออกเผยแพร่

วารสารมนุษยกับสังคม ตีพิมพ์เผยแพร่ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ)
มกราคม-มิถุนายน
กรกฎาคม-ธันวาคม

ทุกบทความที่ตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewed)
ในสาขาวิชานั้นไม่น้อยกว่าสองท่าน ทศนะและความคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้
เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

ส่งบทความตีพิมพ์ได้ที่: <http://human.msu.ac.th/husocjournal>

ติดต่อกองบรรณาธิการวารสารมนุษยกับสังคม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150
อีเมล: husoc.msu.journal@msu.ac.th
โทร: 095-167-4698
เว็บไซต์: <http://human.msu.ac.th/husocjournal>

พิมพ์ทั้งหมด 100 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ISSN 2286 6779

วารสารมนุษยกับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences

พิมพ์ที่: บริษัท มาตา การพิมพ์ จำกัด

77/261 หมู่ 4 ตำบลบางคูรัด

อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี 11110

คณะกรรมการกองบรรณาธิการ วารสารมนุษยศาสตร์กับสังคม

บรรณาธิการ กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ภาคภูมิ วรรณภา
ศาสตราจารย์ (เกียรติคุณ) ดร.อนันท์ กาญจนพันธุ์
ศาสตราจารย์ ดร.บุษบา กนกศิลปธรรม
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีศร์ ยืนเสน
ศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ ชีรสาคัด
รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม
รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษ ทองเลิศ
รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกริช สังขมณี
รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ธรรมวัตร
รองศาสตราจารย์ ดร.ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธ์
รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงดี
รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ภัทรณานันท์
รองศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา ศิริผล
รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม
รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ปัญญาเมธิกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ รัชขมณี
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ นันทจินทุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศกานา บุญปรากฏ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุมพร มูรพันธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ญาณินทร์ รักวงศ์วาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพล สุขะรัตน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาสิต สีนีวา
อาจารย์ ดร.โสภี อุณหะยา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
มหาวิทยาลัยรังสิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยนเรศวร
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณ
ทหารลาดกระบัง
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณ
ทหารลาดกระบัง
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พิจารณาตรวจสอบภาษาอังกฤษ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ สุขยิ่ง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยนนต์ ทองสุขแก้ง

ดูแล/พัฒนาเว็บไซต์ อาจารย์พงษ์ศักดิ์ สังขมณี
ออกแบบปก/จัดรูปเล่ม อาจารย์พงษ์ศักดิ์ สังขมณี
นางสาวสลิลา สอนกุลภักดิ์

พิสูจน์อักษร อาจารย์ ดร.มุจลินทร์ ลักษณะวงษ์
อาจารย์วชิราภรณ์ วรรณโชติ
นางสาวเพ็ญพิชชา พลดี

เลขานุการ นางสาวปาริชาติ วรรณ
นางสาวเจนจิรา สีมาศ

บทบรรณาธิการ

การระบาดของไวรัส COVID-19 ยังไม่จางหาย พายุฝนมาพร้อมน้ำท่วมในหลายพื้นที่ของประเทศ โดยเฉพาะภาคอีสาน และไม่มีทีท่าจะจากไปง่าย ๆ แม้จะมีฝนเริ่มหยุดตกแล้วก็ตามถึงจะประสพเหตุใด ๆ การดำเนินชีวิตก็ยังดำเนินอยู่ พร้อมกับการเฝ้าระวังและพัฒนา เช่นเดียวกับวารสารมนุษยกับสังคมที่ต้องพัฒนาเนื้อหา คุณภาพ และยอมรับการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

“วารสารมนุษยกับสังคม” ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (กรกฎาคม 64 - ธันวาคม 64) บทความที่ปรากฏในวารสารมนุษยกับสังคมฉบับนี้ มีประเด็นศึกษาที่ครอบคลุมทั้งสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยมีทั้งหมด 9 บทความ จากสาขาประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ หลักสูตรการสอน และการพัฒนาสังคม รวมทั้งด้านการสื่อสาร

ประกอบด้วย บทความเรื่องหนึ่ง “ผู้นำอำนาจและการเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญาความเชื่อในจินยคราชวงศ์” เรื่องที่สอง “ภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในหนังสือปกแดงคติพจน์เหมาเจ๋อตง: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์” เรื่องที่สาม “การสร้างข้าราชการนักปกครองในสมัยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2435-2458” เรื่องที่สี่ “ชาวตลาด: การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดเมืองขอนแก่น” เรื่องที่ห้า “การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความภาษาไทยของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก” เรื่องที่หก “คุณค่าชาวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์” เรื่องที่เจ็ด “คำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรี ฉบับภาษาไทย” เรื่องที่แปด “ศาลาแก้วกู่: เรื่องเล่ากับกลวิธีการสร้างพหุวัฒนธรรมในชุมชนแม่น้ำโขง” และเรื่องที่เก้า “ความหมายของคำว่า ‘ได้’ ในภาษาลาว: การศึกษาตามแนววรรณคดีปริชาน”

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ประเด็นศึกษา สาระ ความรู้ อันหลากหลายของบทความทั้งเก้าเรื่องในฉบับนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงขอบเขตด้านเนื้อหาที่ครอบคลุมทั้งสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และวารสารฉบับนี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างสรรค์ จุดประกายมุมมอง และเกิดประโยชน์ทั้งด้านความรู้ใหม่ ระเบียบวิธีวิจัย และการบูรณาการศาสตร์อื่นเข้ากับการศึกษา ภาษา สังคม และวัฒนธรรม

ในโอกาสนี้ วารสารมนุษยกับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ขอขอบคุณนักวิชาการทุกท่านที่ส่งผลงานมาร่วมเผยแพร่สู่วงการวิชาการ รวมทั้งขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่สละเวลาอันมีค่าร่วมกันพิจารณา เสนอแนะผลงานมา ณ ที่นี้ด้วย

ภาคภูมิ พรรณภา
บรรณาธิการ

สารบัญ

ผู้นำ อำนาจและการเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญา ความเชื่อในจีน ยุคราชวงศ์ นาริรัตน์ ปรีสุทธีวุฒิพร	7
ภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในหนังสือปกแดง คติพจน์ 테마เจอตง: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์	27
วุฒิพงษ์ ประพันธ์มิตร, จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ	
การสร้างข้าราชการนักปกครองในสมัยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรง ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2435-2458	51
ภูวดล ศรีวิไล	
ชาวตลาด: การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสด เมืองขอนแก่น	69
กฤษดา ปัจจำเณย์, บัณฑิต พรหมพักพิง, นิลวดี พรหมพักพิง	
การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความภาษาไทยของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก	87
บุณชริกา ขุนวิมล	
คุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์	109
สุวิทย์ บุตรชานนท์	
คำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระอภัยมณีฉบับภาษาไทย	131
Channary UN, นิตยา วรรณกิตร์	
ศาลาแก้วกู่: เรื่องเล่ากับกลวิธีการสร้างพหุวัฒนธรรมในชุมชนแม่น้ำโขง	149
โสภี อุ้นทะยา, ปณิดา น้อยหลบลู	
ความหมายของคำว่า ‘ได้’ ในภาษาลาว: การศึกษาตามแนววรรคศาสตร์ปริชาน	167
ธนานันท์ ตรงดี	
บทวิจารณ์หนังสือ “ตามรอยช่างขอล้านนาในอดีต”	191
คณิเทพ ปิตุภูมิโนค	
ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารมนุษยกับสังคม	197

ผู้นำ อำนาจและการเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญา ความเชื่อในจีน ยุคราชวงศ์

นารีรัตน์ ปรีสุทธีวุฒิพร

อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: nareerat_hi@hotmail.com

วันที่รับบทความ: 9 มีนาคม 2563

วันแก้ไขบทความ: 10 กันยายน 2563

วันตอบรับบทความ: 11 กันยายน 2563

บทคัดย่อ

ผลการศึกษาพบว่า ในประวัติศาสตร์จีน อาณาจักรจีนได้เปลี่ยนแปลงการใช้ความคิด ความเชื่ออย่างหลากหลาย ตั้งแต่สมัยราชวงศ์จิน-ราชวงศ์ซิง ด้วยเหตุผลในการสร้างความชอบธรรมในการขึ้นมามีอำนาจในอาณาจักร สร้างความมั่นคง และการเคารพศรัทธาของหมู่ประชาชนสร้างขวัญและกำลังใจในการปกครองแผ่นดิน ซึ่งในยุคราชวงศ์จิน ได้ใช้แนวคิดนิติราชาในการปกครอง เพื่อสร้างความเป็นระเบียบในการปกครอง แต่ที่สุดท้ายก็ล้มเหลว จนมาถึงราชวงศ์ฮั่น ได้เปลี่ยนมาใช้แนวคิดขงจื้อ พร้อมกับการสร้างขงจื้อเพื่อรัฐ แนวคิดการสอบคัดเลือกบุคคลสามัญเข้ารับราชการ ถึงแม้จะล้มเหลว แต่ระบบก็ยังคงอยู่ จนกระทั่งบ้านเมืองแตกแยก มีการนำพุทธศาสนาเป็นหลักชัยในการปกครอง จวบจนราชวงศ์ถัง จักรพรรดิถังไท่จงและอู่เจ๋อเทียนก็ยังนิยมพุทธศาสนาอยู่พร้อมกับนำลัทธิขงจื้อเข้ามาด้วย ที่สุดพุทธศาสนาก็สร้างรอยร้าวในแผ่นดิน จนเกิดแนวคิดขงจื้อใหม่ที่เป็นรูปร่างขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ้อง และขยายออกไปในราชวงศ์หยวน ราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง

คำสำคัญ: ขงจื้อ พุทธศาสนา ขงจื้อใหม่

Leaders, Power, and Changes in the Practices of Philosophy and Belief in China during the Period of Dynasties

Nareerat Parisuthiwuthiporn

Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences

Maharakham University

E-mail: nareerat_hi@hotmail.com

Received: March 9, 2020

Revised: September 10, 2020

Accepted: September 11, 2020

Abstract

This article aims to explore changes in the practices of philosophy and belief in China, in each period. The research was conducted by gathering the data: change of thought, belief in the period of Chinese Dynasty, including philosophical thought, change of philosophical practice, and Buddhism belief applied in each dynasty.

The findings reveal that the changes in the practices of thought and belief had variedly been occurred from the Jin to the Qing Dynasties along with the Chinese history. The reasons of those were to form the righteousness of authorization in the kingdom; to be secure, regard people's trust, and strengthen morale for ruling the kingdom. During the Jin Dynasty, the juristic creed was applied for administrative ruling; albeit failure-ended. Until the Han Dynasty, Confucianism through Confucianism-realm was applied towards a concept of a civil service exam for commoners. Though the concept was also declined, it had still been functioned, though. Until the kingdom torn, Buddhism was enacted as the breakthrough of governance. Up to the time of the Tang Dynasty, Buddhism had still manifested during the period of Emperor Tang Toi Zong and Emperor Wu Zetian as well as Confucianism. Buddhism eventually created a rift in the kingdom. Then, the Neo-Confucianism had become monumental in the Ming and Qing Dynasties during the Song Dynasty,

Keywords: Confucianism, Buddhism, Neo-Confucianism

บทนำ

หนังสือที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญาจีนและความเชื่อของจีนในแต่ละยุคสมัยนี้ มีอยู่ 2 ลักษณะ คือลักษณะแรก เป็นเรื่องเกี่ยวกับปรัชญาจีนเป็นหลัก หนังสือกลุ่มนี้จะกล่าวถึงประวัติของนักปรัชญาของจีน ได้แก่ ขงจื๊อ เหลาจื๊อ เม่งจื๊อ อันเพยจื๊อ ซุนจื๊อ จวงจื๊อ เป็นต้น โดยหนังสือในกลุ่มนี้ จะเน้นด้านปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่นงานของจวงจื๊อ ในเรื่อง “มโนทัศน์เรื่องการแปรเปลี่ยนในปรัชญาของจวงจื๊อ” หรือนงานของซุนจื๊อ ที่เน้นความสำคัญของตรรกะและเหตุผล และความเชื่อมั่นในความสามารถพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ได้ของมนุษย์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นไปที่คำสอนของนักปราชญ์ในแต่ละคน เช่นงานของเฟิงอว๋วหลัน เรื่อง ปรัชญาจีน จากขงจื๊อถึงเหมาเจ๋อตง หรือ เรื่อง ปวงปรัชญาจีน ของ ฟัน ดอกบัว

ส่วนอีกลักษณะหนึ่ง จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีน ซึ่งมีทั้งเหตุการณ์การแย่งชิงอำนาจ การขึ้นครองอำนาจของจักรพรรดิ เช่นงานของทวิป วรดิลก (2538) เรื่องประวัติศาสตร์จีน หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละราชวงศ์ เช่นเหตุการณ์ในราชวงศ์หมิง จะกล่าวถึงเหตุเกิดในปลายราชวงศ์หมิง: กบฏชาวนา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในคริสต์ศตวรรษที่ 17 หรือวิาทะการเดินเรือของเจิ้งเหอในต้นราชวงศ์หมิง เป็นต้น หรือเป็นเรื่องประเด็นเล็ก ๆ ที่น่าสนใจ อย่างในหนังสือเรื่องเกร็ดประวัติศาสตร์จีน 5,000 ปี เช่นเรื่องคดีหูเหวยยง หลิวป้อเวินขอฝน ซี้จี้กวางปราบโจรญี่ปุ่น เป็นต้น งานเหล่านี้จะเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ จะมีการกล่าวถึงปรัชญาจีนกับยุคสมัยนั้น ๆ เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

งานวิจัยนี้จึงต้องการรวบรวมความเชื่อและปรัชญาจีนที่แต่ละราชวงศ์ใช้ในแต่ละยุคสมัยมาเพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลง และเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญาความเชื่อของจีน
2. ศึกษาเหตุปัจจัยการเปลี่ยนแปลงการใช้ความเชื่อนั้น

แนวคิดเรื่องผู้นำกับอำนาจ

แนวคิดเรื่องผู้นำ

ตามแนวคิดของ ลิปปิตต์ (Chemers & Ayman, 1985 citing Lippitt, 1969) ได้กล่าวถึง ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย (Authoritarian or Autocratic Leader) เป็นผู้นำเผด็จการ ซึ่งมีลักษณะการบริหารงาน ดังนี้

1.1 การสั่งการใช้อำนาจกดขี่บังคับตลอดเวลา

1.2 ยึดถือตนเองเป็นสำคัญ รู้ข้อเท็จจริงแต่ผู้เดียว ฉะนั้น ทุก ๆ อย่างจะออกจากตัวผู้นำทั้งหมด การตัดสินใจแก้ปัญหาหรือการวินิจฉัยสั่งการ ซึ่งมักจะเปลี่ยนแปลงไปตามอารมณ์ และมุ่งประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ของกลุ่มหรือส่วนรวม

1.3 นโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย เป้าประสงค์ การจัดระบบงาน มาตรฐาน การปฏิบัติงาน การบังคับบัญชาสั่งลงมาจากเบื้องบน (Top-Down) ทางเดียว

1.4 ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้รับมาจากใครหรือที่ใดก็ตาม จะต้องผ่านหลายขั้นตอน ผู้นำประเภทนี้จะคิดแล้วคิดอีกกว่าจะวินิจฉัยสั่งการได้ ทำให้งานล่าช้าค้าง

1.5 ผู้ช่วย ตามความรู้สึกของผู้นำประเภทนี้จะหมายถึง ผู้ใต้บังคับบัญชาจึงไม่มีการแบ่งงานให้ผู้ช่วย ผู้ช่วยทำงานของหัวหน้างานให้สำเร็จ ไม่ใช่ทำงานของตนเองให้สำเร็จ เนื่องจากมีแต่งงานของหัวหน้างานไม่มีงานของผู้ช่วยเลย

1.6 การตั้งกรรมการเป็นวิธีการกระจายความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่น ไม่ใช่เพื่อฟังความคิดเห็น ประธานเกือบเป็นผู้พูดเสียคนเดียวเกือบตลอดการประชุมหรือไม่ ก็เปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้แสดงความคิดเห็น แล้วประธานก็สรุปเสียเองตามความคิดเห็นของตนเองเสร็จแล้วก็ถือว่านั่นเป็นมติของที่ประชุม ทั้ง ๆ ที่การประชุมนั้นเกือบจะเรียกว่าเป็นการประชุมของประธานคนเดียว เพราะประธาน “พูดเองเออเอง” ตลอดเวลา อันมีลักษณะแจ้งเพื่อทราบ มากกว่าการขอให้สมาชิกได้ร่วมแสดงความคิดเห็น เมื่อเป็นเช่นนี้บ่อย ๆ เข้า คนอื่นในที่ประชุมก็ไม่ใคร่อยากพูด และเรื่องบางเรื่องเมื่อผ่านการประชุมแล้วจะหายไปเฉย ๆ เนื่องจากประธานไม่ให้ความสนใจ

ผู้นำแบบอัตตาธิปไตยมีลักษณะคล้ายกับจักรพรรดิจีน แต่จักรพรรดิจีนบางองค์ก็ไม่มีอำนาจเช่นนั้น แต่อำนาจกลับไปอยู่ที่เสนาบดี หรือขันทีแทน โดยกลุ่มนี้จะเป็นผู้เลือกจักรพรรดิของตนขึ้นมา และจักรพรรดิกลับอยู่ภายใต้อำนาจของคนกลุ่มนี้แทน จนนำไปสู่การล่มสลายของอาณาจักร

แนวคิดเรื่องอำนาจ

เวเบอร์แยกรูปแบบอำนาจเป็น 3 แบบ คือ อำนาจจารีตประเพณี อำนาจผู้นำ และอำนาจแบบเหตุผล อำนาจแต่ละแบบจะมีวิธีคิดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ อำนาจแบบจารีตประเพณีเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องของธรรมชาติ อำนาจผู้นำจะเป็นอำนาจของคน ๆ เดียวที่ออกคำสั่ง ส่วนอำนาจแบบเหตุผลคืออำนาจที่มีการบริหารจัดการ แต่ละอำนาจจะขึ้นอยู่กับทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเชื่อมโยงถึงรูปแบบการจัดการทางสังคม เช่น ระบบราชการ การปกครองที่มีผู้ขายเป็นใหญ่ หรือองค์กรทางศาสนา

แนวคิดของแอนโทนีโอ แกรมซี เกี่ยวกับเรื่อง hegemony คำว่า hegemony เป็นการอธิบายให้เห็นรูปแบบการควบคุมที่มีได้มาจากอำนาจรัฐ แต่การควบคุมนี้ทำให้เกิดอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของฐานบุคคล อย่างกรณีที่นักปรัชญาหรือเสนาบดี หรือชั้นที่มีอำนาจเหนือจักรพรรดิ กลุ่มนี้สามารถเลือกจักรพรรดิของตนขึ้นมาได้ และจักรพรรดิก็มักจะอยู่ภายใต้อำนาจคนกลุ่มนี้ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, เว็บบไซต์)

เรื่องของอำนาจ จักรพรรดิมักมีอำนาจสูงสุด แต่อำนาจนี้ก็อยู่ที่ว่าใครเป็นผู้ก่อการ ถ้าผู้ก่อการเป็นขุนนาง ชั้นที่ เหล่าเสนาบดีแล้ว อำนาจก็จะเป็นของกลุ่มนั้น แต่ถ้าเมื่อใดจักรพรรดิสามารถชิงอำนาจมาอยู่กับตนได้แล้ว จักรพรรดิก็มักเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว และจักรพรรดิก็มักสามารถดึงคน มาอยู่ข้างตนเองได้ เพราะฉะนั้น เรื่องของอำนาจจึงขึ้นอยู่กับว่าใครคือผู้เริ่มต้น

อาณาจักรจีน มีระบบการปกครองที่หลากหลายรูปแบบ การขึ้นมาเป็นผู้นำของจีน หรือที่เราเรียกว่าจักรพรรดิจีนนั้น ต้องต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามอย่างมาก เมื่อฝ่ายตรงข้ามพ่ายแพ้ ก็ถึงคราวที่ผู้ชนะจะขึ้นเป็นใหญ่ และสถาปนาตนขึ้นเป็นผู้นำของอาณาจักร กรณีที่จักรพรรดิองค์ใหม่เป็นผู้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นจักรพรรดิ นั้นหมายถึงการมีอำนาจอยู่ในมือ ซึ่งอำนาจนี้ถ้าใช้โดยไม่ระมัดระวัง อำนาจก็อาจสูญสลายไปได้ แต่ถ้ามีอำนาจแล้ว รู้จักการใช้ อำนาจนั้นก็จะต้องอยู่คู่แผ่นดินจักรพรรดิจนกว่าจักรพรรดิจะตายจากไป และอำนาจนี้จะตกสู่ลูกหลานจักรพรรดิ แต่ลูกหลานจักรพรรดิจะมีอำนาจที่แท้จริงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตนของคนผู้นั้น และการครองอำนาจนี้นักปรัชญาจีนหลายคนก็แสดงความรู้ให้ผู้ที่ปกครองได้ประจักษ์ถึงการรักษาอำนาจของตน ซึ่งถ้าผู้ปกครองหรือจักรพรรดิองค์ใดเห็นความสำคัญและหยาบปรัชญาหรือความเชื่อขึ้นมาใช้ก็สามารถรักษาอำนาจของตนได้ แต่กระนั้นปรัชญาบางอย่างก็เปรียบเสมือนดาบสองคมที่สามารถทำลายจักรพรรดิองค์นั้นได้ ดังที่เราจะกล่าวอย่างละเอียดต่อไป

ปรัชญานิตวาทกับการบริหารงานของราชวงศ์จิ้น

เริ่มแรกของผู้นำ การใช้อำนาจและปรัชญาจีนนั้น คงต้องกล่าวถึงจักรพรรดิ จิ้นซี (Qin Shi) (221-207 ก่อนคริสต์ศักราช) แห่งราชวงศ์จิ้น ซึ่งพระองค์ได้ใช้อำนาจของพระองค์กับความเชื่อในปรัชญานิตวาท หรือฟาเจียเข้ามาใช้ในการบริหารบ้านเมือง โดยยึดหลัก จี ซู ฟา นั่นคือ ผู้บริหารจะต้องมีอำนาจและอำนาจนั้นต้องเป็นไปตามกฎหมาย การใช้อำนาจและกฎหมายนั้นจะต้องมีศิลปะ สามสิ่งนี้จะต้องใช้ควบคู่กันไป จึงจะก่อให้เกิดผลดีในการบริหารกิจการบ้านเมือง สำหรับแนวทางการปกครองนั้น เพียงใช้เครื่องมือ 3 อย่างนี้เป็นหลัก ก็สามารถปกครองแผ่นดินได้อย่างทั่วถึง เครื่องมือ 3 อย่างนี้ ได้แก่

1. ตรากฎหมายขึ้นมา (Set up Laws) 2. ประกาศเป็นทางการให้ทราบโดยทั่วถึงกัน (Promulgated among the people) 3. รักษากฎหมายอย่างเคร่งครัด (Keep a sharp watch on the conduct of the people)

เครื่องมือ 3 อย่างนี้ ผู้นำสามารถใช้ใครทำงานแทนก็ได้ โดยใช้กฎหมายเป็นหลักในการปฏิบัติ เมื่อผู้ใดทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ได้สำเร็จ ก็จะได้บำเหน็จ (Rewards) ตอบแทน แต่ถ้าเมื่อใดงานล้มเหลว ก็ต้องลงโทษ (Punishments) อย่างตรงไปตรงมา นี่คือหลักการนิติบาทที่ราชวงศ์จิ้นใช้และประสบความสำเร็จ ผลคือเกิดความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและการปกครอง (น้อย พงษ์สนธิ์, 2533: 85)

จากปรัชญานิติบาทสู่การสร้างผลงานของราชวงศ์จิ้น ได้แก่ การยกเลิกการปกครองระบอบศักดินา โดยจัดตั้งระบบการบริหารแบบรวมอำนาจเด็ดขาดอยู่กับส่วนกลาง รัฐบาลจิ้น สนับสนุนการเพิ่มพลเมือง วางระเบียบ เก็บภาษีที่ดินให้เป็นระบบเดียวกันทั่วทั้งอาณาจักร รัฐบาลจิ้นได้จัดระบบการท่อน้ำขนาดใหญ่ แรงงานการก่อสร้างต่าง ๆ ย่อมได้จากแรงงานบังคับ อาณาจักรจิ้นได้จัดระบบการบริหารออกเป็น 36 มณฑล (จิ้น) และต่อมาเพิ่มเป็น 42 มณฑล แต่ละมณฑลปกครองโดยผู้ว่าราชการมณฑลฝ่ายทหาร และผู้ว่าราชการมณฑลฝ่ายพลเรือน ซึ่งรับผิดชอบโดยตรงต่อรัฐบาลกลางของจักรพรรดิ แต่ละมณฑลยังแบ่งออกเป็นอำเภอ (เลี่ยน) ซึ่งให้นายอำเภอปกครองโดยตรงขึ้นต่อมณฑล

รัฐบาลจิ้น ยังได้เสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในด้านวัฒนธรรมและการศึกษา โดยพยายามประกาศให้ใช้อักษรเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งรัฐบาลยังได้พยายามทำลายความคิดของประชาชน ที่มีมีความจงรักภักดีต่อรัฐบาลท้องถิ่นและคำสอนของปรัชญาสำนักอื่น ๆ ปฏิกริยาของชนชั้นคงแก่เรียน ซึ่งส่วนมากเป็นผู้ถือลัทธิขงจื๊อนั้นสูงมาก พวกนี้ถึงกับกล้าเรียกร้องให้มีการปกครองตามระบบศักดินาอย่างเดิม แต่รัฐบาลก็ใช้ระบบการปราบปรามอย่างทารุณ หนังสือเก่าแก่ที่มีอยู่เดิมรวมทั้งตำนาน 5 สถานของลัทธิขงจื๊อ ก็ถูกเผาไหม้ ใครบังอาจซ่อนตำราต้องห้ามมีโทษถึงประหารชีวิต จึงนับว่าราชวงศ์จิ้นเป็นรัฐบาลชุดแรกในประวัติศาสตร์จีนที่นำเอาระบบการควบคุมความคิดมาใช้ในการปกครอง (เชียน ชีระวิทย์, 2547: 30)

ด้วยความที่ผู้นำมีความเด็ดเดี่ยว เข้มงวดต่อการปกครอง และจริงจังต่อการกระทำต่าง ๆ จึงได้มีคำสั่งให้สร้างกำแพงเมืองจีนหรือกำแพงหมื่นลี้ เหตุของการสร้างเพื่อป้องกันภัยจากชนเผ่าเร่ร่อนทางภาคเหนือของจีน ซึ่งถือว่าเป็นอนุสรณ์ของความโหดร้าย เพราะพระองค์สั่งเกณฑ์แรงงานเป็นจำนวนมาก ทำให้ประชาชนประสบกับความลำบากยากเข็ญ และจบชีวิตพร้อมกับการก่อสร้างในครั้งนี้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้พระองค์ยังใช้แรงงานจำนวนมากมาสร้างสุสานของพระองค์เองให้อิ่งใหญ่กว่าจักรพรรดิองค์อื่น ๆ ด้วย

(ดวงธิดา ราเมศวร์, 2554: 106) การใช้อำนาจที่เข้มงวดของพระองค์ ทำให้ราชวงศ์ล่มสลายในเวลาไม่นาน หลังจากที่พระองค์สิ้นพระชนม์ลง เพราะความเข้มงวดในการปกครองนั่นเอง

การรื้อฟื้นปรัชญาขงจื้อ

เนื่องจากความเข้มงวดในการปกครอง ทำให้เล่าปingsต้องลุกขึ้นสู้จนสำเร็จ จนได้กลายเป็นจักรพรรดิองค์ใหม่ขึ้นมาแทนพร้อมกับตั้งราชวงศ์ใหม่ คือราชวงศ์ฮั่น เมื่อจักรพรรดิองค์ใหม่ขึ้นมาปกครองอาณาจักร สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอย่างมาก คือความล้มเหลวของราชวงศ์จิ้น จึงได้มีการนำปรัชญาขงจื้อขึ้นมารื้อฟื้นใหม่อีกครั้ง เพราะแนวคิดของขงจื้อเน้นในด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลัก โดยเริ่มแรกต้องการคนดี มีฝีมือขึ้นมาบริหารประเทศ โดยมีการจัดสอบบุคคลสามัญเข้ารับราชการ เนื้อหาที่สอบก็จะเป็นตำราของขงจื้อเป็นหลัก จนถึงสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ (Wu Di) (140-87 ก่อนคริสต์ศักราช) ได้มีการส่งคนมาการศึกษาเรื่องขงจื้อขึ้นใหม่ โดยเน้นสร้างขงจื้อเพื่ออำนาจและอาณาจักรจิ้น ราชวงศ์ฮั่นทำให้คำสอนของขงจื้อกลายเป็นพลังสนับสนุนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่รวมศูนย์อำนาจไว้ส่วนกลางอย่างเข้มข้นที่สุด

การตีความและให้อรรถาธิบายถึงคำสอนของขงจื้อ ซึ่งแพร่หลายอยู่ตลอดสมัยราชวงศ์ฮั่น ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงผลของการปฏิบัติที่ยืนยงคงทนอยู่ประการหนึ่ง นั่นคืออุดมการณ์ของรัฐที่รวมศูนย์อำนาจการปกครอง (อยู่ที่องค์จักรพรรดิ) ได้กลายมาเป็นความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับชนชั้นนักศึกษาปัญญาชนและบรรดาสาวกของสำนักขงจื้อ การเคลื่อนไหวที่แตกกิ่งก้านสาขาออกไปใหม่จากการตีความต่างไปจากของเดิมของสาวกขงจื้อ เพื่อเจตจำนงมุ่งรับใช้องค์จักรพรรดิราชวงศ์ฮั่น

ต่งจงชูเมธีคนสำคัญของลัทธิขงจื้อที่ได้แก้ไขให้สอดคล้องกับระบบการปกครองของจักรพรรดิราชวงศ์ฮั่น โดยต่งจงชูได้สร้างทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง (กษัตริย์) กับผู้ใต้ปกครอง (ข้าแผ่นดิน) ขึ้น ความสัมพันธ์ตามทฤษฎีนี้ เจ้าทฤษฎีถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นนิรันดร์ภาพ ซึ่งความจริงก็คือระเบียบแบบแผนของธรรมชาติโดยแท้ ต่งจงชูอ้างคำสอนของขงจื้อที่เรียกว่า “หลักชั้นนำสามประการ” ซึ่งภายหลังสาวกขงจื้อได้สรุปขึ้นว่า ได้แก่ “กษัตริย์ชั้นนำข้าแผ่นดิน บิดาชั้นนำบุตร และสามีชั้นนำภรรยา” หลักการสำคัญของขงจื้อตามที่อ้างกันนี้ เป็นการวางกรอบเพื่อจำกัดความคิดจิตใจของมวลชนในสังคมจีนตลอดระยะเวลาอันยาวนาน (ทวีป วรดิลก, 2538: 181-182) แนวคิดเรื่องขงจื้อของราชวงศ์ฮั่น จึงเท่ากับว่าเป็นการสร้างอำนาจให้ราชวงศ์ฮั่นอยู่ค้ำฟ้าไปอีกรุ่น

นอกจากนี้จักรพรรดิฮั่นอู่ตั๋งยังทรงตั้งให้ผู้คงแก่เรียนทำการฝึกสอนเด็กหนุ่มที่เลือกสรรส่งมาจากส่วนภูมิภาคให้มีความรู้แตกฉานในตำนาคของขงจื๊อ (Confucian Classics) เมื่อได้รับการฝึกฝนครบตามหลักสูตร 1 ปีแล้ว เด็กกลุ่มนี้จะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในราชการตามแต่ความเหมาะสม การปฏิบัติเช่นนี้ได้ยังผลให้เกิดโรงเรียนข้าราชการพลเรือนในพระบรมมหาราชวังขึ้นอีกด้วย (เขียน ธีระวิทย์, 2547: 53) เพราะฉะนั้นการเข้ารับราชการของราชวงศ์ฮั่นจึงมี 2 ระบบคือ การเข้าโรงเรียนฝึกหัดความรู้ของขงจื๊อ และการสอบคัดเลือก เพราะฉะนั้นราชวงศ์ฮั่นจึงได้ผู้เข้ามารับราชการที่มีความเคร่งในตำราขงจื๊ออย่างมาก และนี่คืออำนาจของราชวงศ์ฮั่นที่พยายามสร้างสมมานาน

เมื่อจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ฮั่นเริ่มอ่อนแอลงโดยมีขุนนางและชนที่ขึ้นมามีอำนาจนำไปสู่การล่มสลาย บ้านเมืองเกิดความแตกแยกเป็นยุค 3 ก๊ก และราชวงศ์เหี้ยนไต้ซึ่งยุคแตกแยกนี้ มีบางราชวงศ์ที่ใช้แนวคิดขงจื๊อในการสอบคัดเลือกอยู่ แต่ส่วนใหญ่แล้วกลับไปนับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก

การขึ้นมาของพุทธศาสนา

ด้วยแนวทางขงจื๊อที่ใช้สอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการนั้น ทำให้มีการฉ้อโกงในกลุ่มข้าราชการขึ้น ทำให้ระบบนี้ต้องถูกตั้งคำถามและยุติการทำงานต่อไป ประกอบกับศาสนาใหม่ที่เข้ามาในจีน คือศาสนาพุทธ สามารถตอบคำถามในวิถีความเป็นอยู่ของคนในสังคมได้ จึงเริ่มมีความศรัทธาขึ้น เริ่มจากราชวงศ์เว่ยเหี้ยน (ค.ศ. 386-556) ในยุคนี้นักนับถือพระโพธิสัตว์เป็นอย่างมาก ความเชื่อของคนในสมัยนั้นไม่ใช่เป็นการปฏิบัติบำเพ็ญตน เป็นแต่เพียงการอธิษฐานขอพรจากพระพุทธรูปเท่านั้น ทำให้มีการสร้างพระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง วัดตามถ้ำหิน เป็นต้น (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรณสินธพ, สุรภาพร รังสีอุทัย, 2554: 202)

ในราชวงศ์เว่ยเหี้ยน หลังจากเว่ยเสี่ยวเหวินตี้สวรรคต (Wei Xiao Wen Di) (ค.ศ. 471-499) เว่ยเซวียนอู่ตี้หยวนเคอ (Wei Xuan Wu Di Yuen Kao) (ค.ศ. 500-515) ก็ทรงขึ้นครองราชย์ ราชวงศ์เว่ยเหี้ยนก็เริ่มเสื่อมถอย พอถึงรัชสมัยเว่ยเสี่ยวหมิงตี้ (Wei Xiao Ming Di) (ค.ศ. 516-528) พระองค์ทรงพระเยาว์ หูไท่โฮ่วซึ่งเป็นพระมารดาจึงว่าราชการแทน หูไท่โฮ่วหลงในอำนาจและใช้จ่ายฟุ่มเฟือย นอกจากนี้ยังศรัทธาในพุทธศาสนา ทรงเชื่อว่าพุทธศาสนาจะชำระบาปที่พระนางก่อได้ จึงได้สร้างวัดหย่งหนิงอันใหญ่โตไว้ที่ข้างวัง พระพุทธรูปในวัดมีทั้งสร้างจากทองคำ และแกะสลักจากหยกขาว บางองค์สูงถึงหนึ่งจั้งแปดเชี้ยว (ประมาณ 6 เมตร) ทั้งยังสร้างเจดีย์สูงสิบเก้าจั้ง

(ประมาณ 67 เมตร) ที่ข้างวัดอีกด้วย พอถึงยามค่ำคืนอันเจิบสดกก็จะได้ยินเสียงลมพัดกระดิ่งบนเจดีย์ดังกังวานไกลถึงกว่าสิบลิ ในวัดมีกุฏิสำหรับพระภิกษุถึงหนึ่งพันห้อง ล้วนตกแต่งด้วยไข่มุกหยกและแพรเนื้อดี ซึ่งเล่ากันว่านับแต่พุทธศาสนาเผยแพร่อเข้าสู่ประเทศจีนยังไม่มีเคยมีวัดที่งดงามหรูหราเช่นนี้มาก่อน

จักรพรรดิแห่งราชวงศ์เว่ยเหนือรัชกาลก่อนยังใช้แรงงานคนจำนวนมหาศาล ขุดถ้ำหินสร้างพระพุทธรูป สร้างเป็นถ้ำพระอันวินกัสนาคู (ปัจจุบันอยู่ในเมืองต้าถง) ซึ่งใช้เวลาสร้างถึงสามสิบปี ในถ้ำพระมีพระพุทธรูปน้อยใหญ่นับแสนองค์ ก่อนจะย้ายราชธานีมายังลั่วหยาง พอถึงรัชสมัยเว่ยเซวียนอยู่ตั้งจนถึงหูไท่โฮวก็ได้สร้างถ้ำพระที่ลั่วหยางอีกแห่ง ชื่อ หลงเหมินสือคู ใช้เวลาสร้างรวมแล้ว 24 ปี แรงงานคนกว่าแปดแสนคน ถ้ำพระเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงฝีมือการแกะสลักของชาวจีนในสมัยโบราณ แต่ก็เป็นภาระเพิ่มภาระให้กับแรงงานประชาชนไม่น้อย (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรรณสินธพ, สุรภาพร รังสือทัย, 2554: 209-210) ซึ่งส่งผลให้ประชาชนอยู่อย่างยากลำบากมากยิ่งขึ้น

เมื่อราชวงศ์สุยรวมแผ่นดินจีนอีกครั้ง จักรพรรดิสุยเหวินตี้ (Sui Wen Di) (ค.ศ. 581-604) ก็ยังคงนับถือศาสนาพุทธอยู่ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะอย่างเคร่งครัด และพยายามปกครองอาณาจักรด้วยทศพิธราชธรรม พระองค์ทรงลงโทษพระโอรสที่ไม่ทำตามกฎกติกาที่วางไว้โดยพระองค์ทรงปลดรัชทายาทที่จะขึ้นสืบราชบัลลังก์ต่อจากพระองค์ก็คือ โอรส “หยางหย่ง” (Yang Yong) เหตุก็เพราะความสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายราชทรัพย์ไปกับความสนุกสนานส่วนตัว หลงมัวเมาในกามคุณ เนื่องจากพระองค์ต้องการให้เหล่าเชื้อพระวงศ์และขุนนางต่าง ๆ เป็นแบบอย่างให้กับประชาชนให้ยึดมั่นในศีลธรรมอย่างเคร่งครัด

แต่ที่สุด จักรพรรดิสุยหยางตี้ (Sui Yang Di) (ค.ศ.604-617) พระราชโอรสของจักรพรรดิสุยเหวินตี้ขึ้นครองราชย์ก็ละเลยในหลักของพุทธศาสนาและทรงมุ่งสร้างเมืองให้ยิ่งใหญ่ ทำให้ประชาชนเดือดร้อน จนเป็นอันสิ้นสุดลงของราชวงศ์สุย

เมื่อมาถึงราชวงศ์ถัง ในยุคสมัยของจักรพรรดิถังไท่จง และอู่เจ๋อเทียนก็เช่นเดียวกัน ต่างนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งพุทธศาสนาสอนในเรื่องของกรรม โดยจักรพรรดิถังไท่จง ในครั้งที่ขึ้นครองราชย์ได้ทำร้ายพี่น้องของตน เพราะพี่น้องหวังทำร้ายตน และบังคับให้บิดาออกจากตำแหน่งกษัตริย์ พร้อมกับตั้งตนขึ้นเป็นกษัตริย์แทน (เล่าชวนหัว, 2544: 5) แต่หลังจากที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ พระองค์ก็ปกครองบ้านเมืองโดยธรรม เมื่อชราภาพและประจวบ พระองค์ยังเข้าสู่ธรรมะมากยิ่งขึ้น

จักรพรรดิถังไท่จง พระองค์ทรงมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และตั้งใจที่จะทำนุบำรุงศาสนาพุทธให้อยู่คู่แผ่นดินจีนสืบไปอย่างยาวนาน จึงได้ส่งพระภิกษุ

รูปหนึ่ง คือท่าน “เสวียนจาง” (Xuan Zang) หรือ “พระถังซำจั๋ง” เดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่ประเทศอินเดีย ยุคสมัยของจักรพรรดิถังไท่จงจึงถือได้ว่าเป็นยุคทองของศาสนาพุทธบนแผ่นดินจีนเลยทีเดียว สำหรับศาสนาอื่น ๆ จักรพรรดิถังไท่จงก็ไม่ได้ลิดรอนสิทธิในความเชื่อทางศาสนาของประชาชนที่นับถือศาสนาอื่น เช่น ศาสนาโซโรอัสเตอร์จากเอเชียกลาง หรือศาสนาคริสต์ที่เริ่มเข้ามาเผยแผ่ในแผ่นดินจีนในช่วงเวลานั้น ก็ยังเข้ามาปลูกฝังความเชื่อให้แก่ชาวจีนได้อย่างอิสระ (ดวงธิดา ราเมศวร์, 2554: 194) พร้อมกับการยึดหลักธรรมของสำนักหยู หรือขงจื๊ออย่างมั่นคง

ในขณะที่อยู่เจ้อเทียนที่มานิมนต์พุทธศาสนาด้วย เป็นเพราะพระองค์ต้องการมีอำนาจอย่างเต็มในการปกครองอาณาจักร และมีแต่ศาสนาพุทธเท่านั้นที่ไม่ได้ปิดกั้นการขึ้นมามีอำนาจของพระองค์ ซึ่งอธิบายได้ในเรื่องของกรรม นอกจากนี้อยู่เจ้อเทียนยังใช้ศรัทธาของราษฎรที่มีต่อพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือขึ้นสู่ตำแหน่งจักรพรรดินีด้วย โดยกล่าวอ้างความจากคัมภีร์มหาเมฆสูตรว่าเป็นอวตารภาพของพระศรีอารยเมตไตรยที่มาปกครองดูแลไพร่ฟ้าในราชอาณาจักรให้อยู่อย่างร่มเย็น จึงเท่ากับว่าพระนางอ้างสิทธิธรรมในการขึ้นครองบัลลังก์โดยพุทธาณูมิตินั่นเอง

พุทธศาสนาในยุคนี้เจริญรุ่งเรืองเป็นพิเศษ วัดวาอารามมีขนาดใหญ่โตสวยงามกว่าพระราชวังมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การครอบครองที่ดินจำนวนมาก ตลอดจนมีผู้รับใช้สนับสนุนจำนวนมาก ทำให้วัดเป็นแหล่งทุนในการบุกเบิกกิจการต่าง ๆ เช่น ทำโรงสี โรงพิมพ์ หรือแม้แต่หาที่ดินใหม่ด้วยรายได้จากกิจการทั้งหลายเหล่านี้ วัดเปิดขยายธุรกิจเป็นแหล่งเงินกู้และรับจำนำจำนอง ส่งผลให้เป็นกำลังหลักทางเศรษฐกิจประจำท้องถิ่น ซึ่งมีคุณูปการต่อเศรษฐกิจ การเงิน และการพาณิชย์

อยู่เจ้อเทียนยังเป็นโยมอุปัฏฐากและอุปถัมภ์การแปลพระสูตรมหายานของสมณะอี้จิ้ง ซึ่งเดินทางไปศึกษาพุทธศาสนาที่อินเดียเช่นเดียวกับพระภิกษุเสวียนจิ้ง ที่สำคัญเมื่อมีการแปลพระสูตรมหายาน คือ พุทธาวตังสกลวาปุลยสูตร หรือเรียกกันโดยย่อว่า อวตังสกลสูตรขึ้นแล้ว พระนางได้ประพันธ์โคลกเริ่มพระสูตรไว้ในพระสูตรด้วยความที่พระนางส่งเสริมพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อจากพระเจ้าถังไท่จง และดำรงสถานะเป็นศาสนาที่มั่นคง ต่อมาจนถึงรัชสมัยพระเจ้าถังเสวียนจง กินระยะเวลายาวนานกว่า 180 ปี ทำให้ราชวงศ์ถังได้รับการขนานนามว่าเป็น “ยุคทองของพุทธศาสนา” (ปกรณ ลิ้มปุนสรณ์ (บรรณาธิการ), 2559: 26-27)

ด้วยความที่พุทธศาสนาหลังเจริญรุ่งเรืองแล้ว ทำให้ฐานะของวัดดีขึ้น ผู้คนนิยมไปบวชและถวายปัจจัยแก่วัด จนนำไปสู่ความล้มเหลวในการเกณฑ์แรงงานคนมาทำประโยชน์แก่บ้านเมือง เพราะประชาชนมักหนีการเกณฑ์แรงงานและเสียภาษีให้รัฐ

โดยการออกบวช พุทธศาสนาจึงถูกเพ่งเล็งจากผู้เสียประโยชน์ อันนำไปสู่การปราบปราม และการล้มล้างคนที่ศรัทธาในพุทธศาสนา

พุทธศาสนาจึงไม่สามารถทำให้ราชวงศ์ตั้งอยู่อย่างมั่นคง ต่อมาลูกหลานราชวงศ์ถึง ก็ไม่มีใครอยู่ในบัลลังก์ได้นาน เพราะความอ่อนแอ และการกุมอำนาจของกลุ่มชนที่ ทำให้เกิดการแย่งชิงอำนาจ การสงคราม จนในที่สุดราชวงศ์ถึงก็ล่มสลาย

ขงจื๊อใหม่กับการบริหารประเทศ

ความล้มเหลวของพุทธศาสนา และความผิดหวังในกลุ่มที่นิยมขงจื๊อ ทำให้ผู้คิดค้นแนวคิดใหม่ เป็นแนวคิดผสมผสานขงจื๊อ เต๋า และพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ซึ่งแนวคิดนี้ เริ่มมีมาตั้งแต่ปลายราชวงศ์ถัง ต่อมาเรียกว่า “ขงจื๊อใหม่” (Neo-Confucianism)

ขงจื๊อใหม่เกิดอย่างเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ แต่เติบโตในสมัยราชวงศ์หยวน ในปีค.ศ. 1313 จนถึงราชวงศ์ชิง ก็ได้ยึดถือแนวการศึกษาความซื่อซู่ของจูซี เป็นมาตรฐาน ขบวนการรื้อฟื้นปรัชญาสำนักขงจื๊อหรือสำนักหยูจะเกิดขึ้นตั้งแต่อิทธิพลของพุทธศาสนาเริ่มถดถอยและเริ่มถูกวิพากษ์วิจารณ์ในสมัยปลายราชวงศ์ถัง แต่ขบวนการดังกล่าวได้พัฒนาและประสบความสำเร็จก่อร่างเป็นปรัชญาสำนักขงจื๊อใหม่ อย่างเป็นระบบ ในยุคสมัยราชวงศ์ซ่ง นักปรัชญาที่เป็นแกนหลักและทำให้กระบวนการดังกล่าวประสบความสำเร็จก็คือ จูซี (Zhu Xi) (ค.ศ. 1130-1200) อาจกล่าวได้ว่าท่านเป็นนักปรัชญาที่มีความสำคัญและทรงอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่งในปรัชญาจีนนับจากขงจื๊อและเม่งจื๊อ ปรัชญาของจูซีมีความโดดเด่นตรงที่ท่านสังเคราะห์ความคิดของนักคิดท่านอื่น ๆ และสร้างการตีความของตนจนก่อร่างปรัชญาสำนักขงจื๊อใหม่ได้อย่างเป็นระบบ ผ่านแนวคิดเรื่องหลี่ นักปรัชญาขงจื๊อใหม่ต่อมา เช่น หวังหยิงหมิงและไต้เจิ้น ต่างพัฒนาความคิดและโต้แย้งถกเถียงความคิดของจูซีเป็นสำคัญ การศึกษาปรัชญาสำนักขงจื๊อใหม่จึงมีอาจะเลย การศึกษาปรัชญาความคิดของจูซีได้ จูซียังเป็นอรรถกถาจารย์อันทรงอิทธิพลมากที่สุดของสำนักขงจื๊อใหม่ ผลงานของท่านมีมากถึง 140 เล่ม แต่งานที่รู้จักกันมากที่สุด คือ ซื่อซู่ ซึ่งเป็นงานที่รวบรวมการตีความและคำอธิบายคัมภีร์หลักทั้งสี่ของสำนักขงจื๊อ คือ หลุนอวี่ เม่งจื๊อ ต้าเสวีย และจงยง ภายหลังนักคิดสำนักหยูต่างยอมรับ ซื่อซู่เป็นแบบเรียนหลัก และยึดถือแนวการศึกษาและคำอธิบายของจูซีเป็นแบบแผนสืบต่อกันมา แม้ว่าในช่วงที่จูซีมีชีวิตอยู่ ความคิดของจูซีจะถูกต่อต้านโดยรัฐก็ตาม

อิทธิพลทางความคิดที่สำคัญอีกอย่างของจูซี คือ ท่านพัฒนาแนวคิดเรื่อง “เต๋าถ่ง” หรือ “การสืบทอดมรดกวิธี” จากหานอวี่ (ค.ศ. 768-824) ให้เป็นพันธกิจหลักของสำนักขงจื๊อใหม่ กล่าวคือ ท่านเห็นว่าแนวความเข้าใจปรัชญาของขงจื๊อที่ถูกต่อนั้นมี

การสืบทอดเรื่อยมาถึงเม่งจื่อ หลังจากนั้นได้หยุดชะงักไป แล้วรื้อฟื้นกลับมาใหม่ โดยโจวตุนอี่ (ค.ศ. 1017-1073) จังโจว (ค.ศ. 1020-1077) ฟั่นงั๋วตระกูลเฉิง เฉิงเฮ่า (ค.ศ. 1032-1085) เฉิงอี่ (ค.ศ. 1033-1107) และตัวท่านเองก็ได้สืบทอดมรรควิธีดังกล่าวด้วยเช่นกัน แนวคิดดังกล่าวจึงยิ่งเสริมให้ปรัชญาความคิดของจูชีกลายเป็นขนบแบบแผนต่อความคิด วิธีชีวิตและจริยธรรม มิใช่เฉพาะชาวจีนเท่านั้น แต่ยังส่งอิทธิพลไปยังคาบสมุทรเกาหลีและญี่ปุ่นอีกด้วย (ปรกรณ์ ลิ้มปณฺสรณ์ (บรรณาธิการ), 2559: 72-74)

เมื่อถึงสมัยราชวงศ์หมิง ขงจื้อใหม่เข้ามามีส่วนสำคัญในการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ ซึ่งผู้ใด หรือประชาชนคนใดที่ต้องการสอบคัดเลือกจำเป็นต้องรู้ซึ่งในปรัชญาของขงจื้อใหม่ ซึ่งแนวคิดเรื่องขงจื้อ เต๋า และพุทธศาสนาได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคนจีนมานานแล้ว โดยเฉพาะขงจื้อถือเป็นศาสตร์วัฒนธรรมของอารยธรรมจีน ที่คนจีนทุกคนต้องรู้จัก โดยจักรพรรดิหงอู่ (Hongwu) (ค.ศ. 1368-1398) ตระหนักดีว่ารัฐบาลของเขายังไม่ได้ได้รับความเชื่อถือ ดังนั้นเขาจึงนำบัณฑิตลัทธิขงจื้อซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับการยกย่องในสังคมจีนมาเป็นที่ปรึกษาและมีความคิดที่จะฝึกฝนบุคคลเข้ารับราชการมาตั้งแต่ ค.ศ. 1365 ซึ่งเป็นเวลาก่อนขึ้นครองราชย์ถึง 3 ปี โดยจัดตั้งสถาบันการศึกษาเรียกว่า ราชวิทยาลัยหรือกว๋อจื่อเจี้ยน (Guozijian) ขึ้นและคัดเลือกคนหนุ่มมาเข้าเรียน นักศึกษาในราชวิทยาลัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือนักศึกษาที่รัฐบาลส่งเรียนซึ่งมาจากครอบครัวของข้าราชการ และนักศึกษาที่มาจากครอบครัวของสามัญชน เมื่อขึ้นครองราชย์ จักรพรรดิหงอู่ได้สนับสนุนให้ตั้งโรงเรียนของรัฐขึ้นในทุกมณฑล ทำให้มีโรงเรียนของเอกชนเกิดขึ้นตามมาเป็นจำนวนมาก โรงเรียนเหล่านี้จึงเปรียบเสมือนเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมของขงจื้ออีกด้วย

การเรียนในราชวิทยาลัยจะเป็นการศึกษาตามลัทธิขงจื้อและมีการสอบไล่ประจำปี ผู้ที่สอบผ่านจะได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าราชการ ส่วนผู้ที่สอบตกต้องอยู่เรียนที่สถาบันต่อไป สำหรับสถานศึกษาที่นับว่าสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง ในบรรดาสถานศึกษาทั้งหลายคือราชบัณฑิตยสถานฮานหลิน (Hanlin Academy-ฮั่นหลิน) หรือ ฮานหลิน หยวน (Hanlin Yuan) ซึ่งเป็นที่รวมของบัณฑิตชั้นจิ้นซือที่ได้รับการคัดเลือกมาอย่างดี ราชบัณฑิตฮานหลินทำงานเกี่ยวกับด้านอักษรศาสตร์สำหรับราชสำนัก ราชบัณฑิตฮานหลินบางคนได้รับเลือกให้เป็นอาจารย์ของบรรดาพระโอรส เป็นที่ปรึกษางานราชการแด่องค์จักรพรรดิ และราชเลขาธิการส่วนใหญ่จะเลือกมาจากราชบัณฑิตฮานหลิน

นอกจากคัดเลือกข้าราชการจากนักศึกษาในสถาบันแล้ว ยังใช้วิธีการสอบคัดเลือกข้าราชการตามระบบเก่า โดยแบ่งการสอบออกเป็น 3 ระดับ ระดับแรก คือระดับอำเภอ จัดสอบ 3 ปีต่อครั้ง ผู้สอบผ่าน เรียกว่า ชิวไฉ (Xiucan) ระดับที่สอง คือระดับจังหวัด จัดสอบ 3 ปีต่อครั้ง ที่ตัวเมืองจังหวัด ผู้สอบผ่าน เรียกว่า จู่เหริน (Juren)

ระดับที่สาม คือ ระดับประเทศ จัดสอบที่เมืองหลวงทุก ๆ 3 ปี และเป็นการสอบที่มีพิธีการต่าง ๆ มากมาย ผู้สอบผ่านความรู้ทางวิชาการจะได้รับการสัมภาษณ์จากองค์จักรพรรดิเป็นขั้นสุดท้าย ถ้าสอบผ่านจะได้เป็นบัณฑิตชั้นสูงสุด เรียกว่า จิ้นซือ (Jinshi – จอหงวน) และได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง วิชาที่ใช้สอบจะเป็นความรู้ในสาขาต่าง ๆ ทั้งอักษรศาสตร์และรัฐศาสตร์

ในปีค.ศ. 1368 หลิวจื่อ ที่ปรึกษาของจักรพรรดิหงอู่ ได้เสนอวิธีการสอบระบบใหม่สำหรับสอบเข้ารับราชการและใช้บังคับในโรงเรียนทุกแห่ง เรียกว่า ปากู่เหวิน (Baguwen) หรือเรียงความ 8 ย่อหน้า (eight-legged essays) เป็นข้อสอบที่กำหนดให้ ผู้สอบเขียนเรียงความที่มีแบบแผนตายตัว คือ 8 ย่อหน้าโดยใช้ตัวหนังสือไม่เกิน 700 ตัว แต่ละย่อหน้าต้องเชื่อมโยงกันเป็นขั้นตอนและต้องยกข้อความในตำราคลาสสิกของขงจื๊อมาย่ออ้างอิงไว้ด้วย เนื้อหาที่เขียนส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบายการปกครอง การบริหารบ้านเมืองและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ระบบปากู่เหวินใช้ตลอดสมัยราชวงศ์หมิงและมีการยกเลิกในปี ค.ศ. 1902 สมัยราชวงศ์ชิง

นอกจากนี้ การปรับปรุงกฎหมายมีขึ้นครั้งแรก เมื่อค.ศ. 1373 อีกครั้งในปี ค.ศ. 1378 และ ค.ศ. 1385 การปรับปรุงกฎหมายหลายครั้งแสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจข้อกฎหมายและเพิกเฉยต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้นทางการจึงเกิดความคิดที่จะช่วยให้ประชาชนเข้าใจกฎหมายมากขึ้น โดยรวบรวมเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นบันทึกไว้เป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชน เรียกว่า ต้าเก้า (Dagao) หรือ แดงการณ และพิมพ์ออกเผยแพร่ครั้งแรกในค.ศ. 1385 รวมทั้งได้จัดพิมพ์ภาคผนวกของต้าเก้าอีก 2 ชุดในปีต่อมา ต้าเก้าถูกเผยแพร่โดยการสอนในโรงเรียนและพิมพ์ขายทั่วไป

การปรับปรุงกฎหมายมีขึ้นอีกในค.ศ. 1387 และค.ศ. 1389 โดยใน ค.ศ. 1389 นี้ จูยฺเหวิน (Zhu Yunwen) หรือต่อมาคือ จักรพรรดิเจี้ยนเหวิน (Jianwen) (ค.ศ. 1399-1402) ได้เข้าร่วมปรับปรุงกฎหมายด้วย จูยฺเหวิน ได้เสนอความเห็นว่ามีคามขัดแย้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้ง 5 จะต้องมีการตัดสินอย่างยุติธรรมตามหลักคุณธรรมซึ่งจักรพรรดิหงอู่เห็นด้วย ทำให้มีการปรับปรุงกฎหมายตามความเห็นนี้ และเมื่อขึ้นครองราชย์จักรพรรดิเจี้ยนเหวินยังคงให้ความสำคัญเรื่องประมวลกฎหมายแต่จะเน้นหลักการปกครองด้วยคุณธรรมมากกว่าปกครองด้วยกฎหมาย

หลังจากที่มีการปรับปรุงอยู่หลายครั้ง ประมวลกฎหมายของราชวงศ์หมิงได้ถูกประกาศใช้ทั่วจักรวรรดิอย่างเป็นทางการ เมื่อค.ศ. 1397 เรียกว่า ต้าหมิงลู (Da Ming Lu) หรือกฎหมายของหมิงที่ยิ่งใหญ่ แบ่งออกเป็น 7 หมวดใหญ่ ได้แก่

1. หมวดเบ็ดเตล็ด ทั้งหมด เกี่ยวข้องกับการบอกประโยชน์ของประมวลกฎหมาย
2. หมวดพลเรือน และขุนนาง เกี่ยวข้องกับระบบของรัฐบาล หน้าที่ของผู้ปกครอง
3. หมวดการคลัง สรรส เกี่ยวข้องกับการสำรวจประชากร ภาษีที่ดินและการ
4. หมวดพิธีการ เกี่ยวข้องกับประเพณีของสังคมและศาสนา
5. หมวดการทหาร เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายทหาร การดูแลความมั่นคง การข่าวและการป้องกันพระราชวัง
6. หมวดอาญา เกี่ยวข้องกับการรักษากฎหมายและลงโทษผู้กระทำผิด
7. หมวดงานสาธารณะ เกี่ยวข้องกับงานสาธารณะต่าง ๆ เช่น การสร้างเขื่อน สร้างกำแพง ขุดคูคลอง ซ่อมแซมอาคารสถานที่

รูปแบบของตำหิมิงลุ่มมีพื้นฐานมาจากความคิดแบบขงจื้อ เน้นความสัมพันธ์ของครอบครัวมีกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด มีการแปลความหมายเพื่อให้เข้าใจตรงกันและสาระสำคัญของตำหิมิงลุ่มยังเป็นส่วนหนึ่งในกฎหมายของจีนจนกระทั่งสิ้นสุดคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในรัชสมัยจักรพรรดิหงอู่ การควบคุมความสงบเรียบร้อยในสังคมและการบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างเข้มงวดมาก เพราะจักรพรรดิต้องการใช้อำนาจเพื่อสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นในจักรวรรดิและในราชวงศ์ แต่ในรัชสมัยต่อมา ได้มีการผ่อนคลายความเข้มงวดของกฎหมายลง โดยเฉพาะในรัชสมัยที่จักรพรรดิหงอู่กลับถือลัทธิขงจื้ออย่างเคร่งครัดนั่นเอง

ในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อได้มีการฟื้นฟูความเชื่อในลัทธิขงจื้อใหม่ (Neo-Confucianism) และนำปรัชญาของจู ซี (Zhu Xi) นักปราชญ์สำคัญในสมัยราชวงศ์ซ้องมาเป็นหลักในสังคม เพื่อสร้างอำนาจและความมั่นคงในอาณาจักรของตน และมีการสร้างงานทางวิชาการจำนวนมาก จักรพรรดิได้สนับสนุนให้มีการรวบรวมตำราคลาสสิกและความรู้ทางด้านอักษรศาสตร์ที่ใช้เป็นแนวทางในการฝึกฝนบัณฑิต และเป็นแนวทางที่มีมาตรฐานเดียวกันสำหรับเชื้อพระวงศ์และข้าราชการ หลังจากขึ้นครองราชย์จักรพรรดิหย่งเล่อได้สั่งให้ เหยา กวงเสี่ยว (Yao Guangxiao) และเซี่ย จิ้น (Xia Jin) ราชบัณฑิตฮานหลิน ปรับปรุงงานชื่อ บันทึกรวบรวมเหตุการณ์ในรัชสมัยจักรพรรดิหงอู่ หรือ ไทจูสือลู่ (Taizu Shilu) และได้ปรับปรุงงานเขียนต่าง ๆ อีกมากมาย แต่ผลงานที่นับว่ายิ่งใหญ่ที่สุดในด้านงานวิชาการ คืองานที่ได้รวบรวมความรู้แขนงต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และจัดทำเป็นสารานุกรม โดยในปี ค.ศ. 1402 จักรพรรดิหย่งเล่อได้มอบหมายให้เซี่ย จิ้น และราชบัณฑิตฮานหลิน รวบรวมงานด้านอักษรศาสตร์ในอดีต ผลงานนี้เสร็จสมบูรณ์ ในปี ค.ศ. 1403

และมีชื่อว่า เหวินเซียน ต้าเฉิง (Wenxian Dacheng) หรือ รวบรวมวรรณกรรมฉบับสมบูรณ์ (Complete Collection of Literature) แต่จักรพรรดิยังไม่พอใจและสั่งให้ปรับปรุงใหม่

การปรับปรุงครั้งนี้ทำโดย เชีย จิ้น และ เหยา กวงเสี่ยว โดยรวบรวมราชบัณฑิตฮานหลิน และบัณฑิตจากราชวิทยาลัยจำนวน 2169 คน ทำการปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยได้รวบรวมความรู้และเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ตำราคลาสสิก ประวัติศาสตร์ สถาบันต่าง ๆ กฎหมาย ศีลธรรมจรรยา การทหาร ปรัชญา ศาสนาพุทธ ลัทธิเต๋า ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ วรรณคดี นวนิยาย ละคร เรื่องอ่านเล่น เรื่องเกี่ยวกับพืชและสัตว์ เป็นต้น ผลงานนี้เสร็จสมบูรณ์ใน ค.ศ. 1407 เรียกว่า หย่งเล่อต้าเตียน (Yongle Dadian) หรือ สารานุกรมหย่งเล่อ มีจำนวนประมาณ 22,277 บท แต่ไม่ได้จัดพิมพ์ทั้งหมด เพราะมีจำนวนมากและคงเหลือมาถึงปัจจุบันเพียง 700 บท เท่านั้น เพราะส่วนใหญ่ถูกทำลายโดยทหารอังกฤษและฝรั่งเศสที่บุกเข้าพระราชวังฤดูร้อนในสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 หรือสงครามเรือแอร์โรว์ เมื่อ ค.ศ. 1860

ในปีค.ศ. 1409 ได้มีการจัดพิมพ์หนังสือชื่อ เซิงสวย ซินฟา (Shengxue Xinfu) หรือระบบของความคิดและจิตใจในการเรียนรู้แบบนักปราชญ์ (The System of Mind and Heart in the Sages' Learning) ซึ่งเป็นผลงานของจักรพรรดิหย่งเล่อ โดยได้รับคำแนะนำจากราชบัณฑิตฮานหลิน หนังสือนี้รวบรวมประเพณีความเชื่อเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับความคิดและจิตใจ ซึ่งเป็นความเชื่อสำคัญของนักปราชญ์สมัยราชวงศ์ซ้อง จักรพรรดิหย่งเล่อได้เขียนเรียงความเกี่ยวกับปรัชญาทางการปกครอง เพื่อเป็นแนวทางให้ขุนนางของเขายึดปฏิบัติด้วย และได้ปรับปรุงงานเขียนสมัยราชวงศ์ซ้องอีก 2 เรื่อง คือ ตี้สวย (Di Xue) หรือการเรียนรู้ของจักรพรรดิ (Learning of Emperor) เขียนโดย ฟาน จูหยู่ (Fan Juyu) และ ต้าสวย เอียนอี่ (Daxue Yenyi) หรือ ความหมายที่กว้างไกลของการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ (Extended Meanings of the Great Learning) เขียนโดย เจิน เต่อซิว (Zhen Dexiu) งานเขียนทั้ง 2 เรื่องนี้ยึดตามแนวความคิดของจูซี และใช้เป็นแนวทางในการปกครองของจักรพรรดิมาตั้งแต่ราชวงศ์ซ้องและหยวน

ในปีค.ศ. 1414 จักรพรรดิหย่งเล่อมอบหมายให้ราชบัณฑิตฮานหลินรวบรวมคำสอนทั้งหมดของขงจื๊อจากตำราคลาสสิกทั้งห้า และหนังสือทั้งสี่ที่ปรับปรุงขึ้นใหม่โดยจูซีและนักปราชญ์คนอื่น ๆ ในสมัยราชวงศ์ซ้องและให้คัดเลือกปรัชญาเหล่านั้นมารวบรวมเป็นหัวข้อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ งานนี้เสร็จสมบูรณ์เมื่อ ค.ศ. 1415 และได้รับการจัดพิมพ์เป็นหนังสือ 2 เล่ม ชื่อ อู่จิง ชื่อซุ ต้าฉวน (Wujing Sishu Daquan) หรือหัวข้อสำคัญของตำราคลาสสิกทั้งห้าและหนังสือทั้งสี่ (Great Compendium of the Five Classics and the Four Books) และ ซิงหลี่ ต้าฉวน (Xingli Daquan) หรือ หัวข้อปรัชญาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ (Great Compendium of the Philosophy of Human Nature)

เหตุผลที่มีการรวบรวมงานเหล่านี้เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องมียานที่มีมาตรฐานของตำราคลาสสิกทั้งห้าและหนังสือทั้งสี่ สำหรับใช้ในโรงเรียนและในการสอบคัดเลือกข้าราชการ รวมทั้งจักรพรรดิหย่งเล่อ เชื่อว่าความคิดของนักปราชญ์สมัยราชวงศ์ซ้องจะมีส่วนช่วยสนับสนุนให้เกิดความคิดทางการเมือง หรืออาจจะกล่าวได้ว่า เมื่อการศึกษามีตำราที่มีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ นักศึกษาจะถูกเตรียมตัวสำหรับการสอบเข้ารับราชการโดยผ่านการฝึกฝนเรียนรู้จากตำราแบบขงจื๊อใหม่เล่มเดียวกัน ซึ่งจะสามารถควบคุมความคิดและอุดมการณ์ของผู้เรียนได้ โดยในการรวบรวมงานเหล่านี้ไม่มีการกล่าวถึงแนวความคิดที่ขัดแย้งกัน ซึ่งอาจทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างจนยากต่อการควบคุม ดังนั้น แม้ว่าจะมีการปรับปรุงหนังสือตำราเรียนให้ดีขึ้น แต่แนวความคิดหลักยังเหมือนเดิม และมีการจำกัดกรอบของความคิด (ศิริพร ดาบเพชร, 2543: 64) ทั้งนี้เพื่อควบคุมคนให้อยู่กรอบเดียวกัน และง่ายต่อการปกครองนั่นเอง

ในรัชสมัยจักรพรรดิหงซีเป็นยุคแรกที่เริ่มต้นปฏิรูปการเมืองและสังคมให้เป็นไปตามแนวทางลัทธิขงจื๊ออย่างแท้จริง จุดเด่นในรัชสมัยจักรพรรดิหงซี คือ การปกครองประเทศตามแนวทางลัทธิขงจื๊อพร้อมกับเน้นให้ขุนนางของเขาปฏิบัติตามด้วย รัชสมัยนี้ได้ยกเลิกนโยบายหลายประการของรัชสมัยก่อนและวางนโยบายการบริหารขึ้นใหม่ กล่าวคือ จักรพรรดิหงซีได้ยกเลิกการสำรวจทางทะเลของจักรพรรดิหย่งเล่อ อกภัยโทษให้ขุนนางที่เป็นฝ่ายของจักรพรรดิเจี้ยนเหวินในสงครามกลางเมือง ไม่สนใจการขยายอำนาจทางทหาร และมีนโยบายย้ายเมืองหลวงกลับไปทางใต้

รัชสมัยจักรพรรดิหงซี มีระยะเวลาไม่นาน คือจากค.ศ. 1425-1426 แต่นักประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงรัชสมัยนี้ว่าเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองของกลุ่มผู้ปกครองที่นับถือลัทธิขงจื๊อ เป็นสังคมแบบโบราณ จริงจังและเน้นคุณธรรม โดยจักรพรรดิพยายามสร้างความสงบสุขมั่นคงในประเทศและช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจากความขัดแย้งด้านการปกครอง และปัญหาเศรษฐกิจจากโครงการต่าง ๆ ในรัชกาลก่อน นโยบายและมาตรการหลายประการของจักรพรรดิหงซี เป็นหลักของการปกครองแบบขงจื๊อ ซึ่งเป็นการต่อต้านความรุนแรงของยุคก่อน และกลุ่มขุนนางขงจื๊อที่มีบทบาทในรัชสมัยนี้ได้มีบทบาทในรัฐบาลต่อมาถึงทศวรรษ 1440 และถือเป็นมรดกทางการเมืองที่สำคัญของจักรพรรดิหงซี

รัชสมัยจักรพรรดิชว่นเต๋อ อยู่ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1426-1435 เป็นช่วงเวลาที่ราชวงศ์หมิงมีความเจริญทางด้านสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าสมัยที่ผ่านมา แม้ว่าจะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจที่สืบเนื่องมาจากรัชกาลก่อน แต่ได้มีการแก้ไขปัญหาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน ด้านการเมือง ได้มีการปรับปรุงระบบราชการและหน่วยงานต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังคงยึดถือหลักการปกครองแบบขงจื๊อ

ด้านสังคมและวัฒนธรรมมีความเจริญทางด้านศิลปะหลาย ๆ แขนงโดยมีองค์จักรพรรดิเป็นผู้สนับสนุน (ศิริพร ดาบเพชร, 2543: 67)

การค้าในสมัยราชวงศ์หมิงจะขยายตัวและประชาชนนิยมประกอบอาชีพค้าขายมากขึ้น แต่ทัศนคติในสังคมแบบขงจื้อและการมีรัฐบาลที่เคร่งครัดในลัทธิขงจื้อ ทำให้รัฐบาลไม่ให้ความสำคัญกับการค้า โดยเฉพาะการค้ากับต่างประเทศ ซึ่งจีนติดต่อกับรัฐอื่นในลักษณะรัฐบรรณาการและจีนให้ความสำคัญกับการเมืองมากกว่าการค้า นอกจากนี้การฟื้นฟูลัทธิขงจื้อใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นบ่อเกิดของแนวความคิดในสมัยราชวงศ์หมิง และเป็นการฟื้นฟูแนวความคิด ประเพณี ตลอดจนค่านิยมแบบดั้งเดิม ซึ่งเหยียดหยามอาชีพค้าขาย ดังนั้นการติดต่อกับค้าขายกับต่างประเทศจึงเป็นหน้าที่ของชนชั้นที่ แต่การที่ชนชั้นที่เป็นกลุ่มที่ถูกเหยียดหยามทำให้เกิดกิจการใด ๆ ที่ชนชั้นที่เป็นผู้นำจึงไม่ได้รับความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมนั้นคือ การค้า (ศิริพร ดาบเพชร, 2543: 86)

นอกจากนี้ในสมัยราชวงศ์หมิง ด้วยความจริงจังต่อขงจื้อใหม่ จึงเกิดการถกเถียงในเรื่องดังกล่าว และผู้นำในการถกเถียงเรื่องขงจื้อใหม่ คือหวังหย่งหมิง (ค.ศ. 1472-1529) หรือหวังไส่วเหริน เป็นนักปรัชญาที่โดดเด่นที่สุดทั้งในแง่ปรัชญาความคิด ประวัติชีวิต และการมีอิทธิพลต่อนักคิด และสังคมจีนในยุคสมัยนั้น และต่อมาอีก 150 ปี รวมทั้งในภูมิภาคอื่นของเอเชีย ถึงแม้หวังหย่งหมิงจะได้รับอิทธิพลทางความคิดจากพุทธศาสนา มหายาน (นิกายเซน) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เข้ามามีอิทธิพลในสังคมจีนตั้งแต่คริสต์ศตวรรษแรก แต่ปรัชญาของหวังหย่งหมิงก็จัดได้ว่าเป็นปรัชญาสำนักขงจื้อใหม่ (Neo-Confucianism) เนื่องจากยังให้ความสำคัญกับเรื่องการกลมกลืนกับจักรวาลและสรรพสิ่ง และมนุษยธรรม (เหริน) อันเป็นแนวคิดที่เป็นหัวใจหลักของปรัชญาสำนักขงจื้อ ปรัชญาของหวังหย่งหมิงมีอิทธิพลต่อนักคิดของจีนในช่วงกลางศตวรรษที่ 16-17 และก่อให้เกิดการโต้แย้งถกเถียงกันอย่างมาก เนื่องจากท่านได้วิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของจูซี (ค.ศ. 1130-1200) และชนบการตีความตัวบทคัมภีร์ของสำนักขงจื้อที่เป็นกระแสหลัก อีกทั้งได้เสนอการตีความปรัชญาสำนักขงจื้อที่มีกลิ่นอายของพุทธศาสนาเข้ามาปะปน ทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการบิดเบือนคำสอนดั้งเดิม ทั้งที่จริง ๆ แล้วท่านได้วิจารณ์พุทธศาสนาและเสนอความคิดหลายประการที่แตกต่างจากพุทธศาสนาอย่างชัดเจน

ปรัชญาของหวังหย่งหมิงยังมีอิทธิพลต่อการพัฒนาปรัชญาสำนักขงจื้อในเกาหลีและญี่ปุ่นอีกด้วย ในประเทศญี่ปุ่นรู้จักในชื่อ “โอโยเมอิกกุ” (Oyomeigaku) ซึ่งในปัจจุบันยังมีผู้ศึกษาและปฏิบัติตามแนวคิดของหวังหย่งหมิงอย่างต่อเนื่อง (ปรกรณ์ ลิ้มปยุสน์ (บรรณาธิการ), 2553: 93)

เมื่อถึงสมัยราชวงศ์ซิง ได้เกิดนักปรัชญาขึ้นมาอีกคนหนึ่ง คือไต้เจิน หรือตงหยวน (ค.ศ. 1723-1777) ไม่เป็นที่รู้จักในยุคสมัยท่านว่าเป็นนักปรัชญา แต่โครงการทางปรัชญาของไต้เจินเป็นตัวอย่างของความพยายามปลดปล่อยความคิดทางอภิปรัชญาเรื่อง “หลี่” ซึ่งเป็นกรอบคิดหลักของปรัชญาสำนักขงจื้อใหม่ ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ้อง-หมิง อีกทั้งอาจกล่าวได้ว่าไต้เจินเป็นนักปรัชญาหลักของสำนักขงจื้อคนสุดท้ายที่พัฒนาความคิดเป็นของตนเองอย่างโดดเด่น ก่อนที่ปรัชญาจีนจะได้รับอิทธิพลจากปรัชญาตะวันตก

ไต้เจินกลับเป็นที่รู้จักในแง่ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และภูมิศาสตร์ในยุคสมัยของท่าน ผลงานที่ทำให้ไต้เจินเป็นที่รู้จัก คือ Complete Books of the Four Storehouses ซึ่งไต้เจินมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมงานชุดนี้

หัวใจหลักโครงการทางปรัชญาของไต้เจิน คือ การรื้อฟื้นบทบาทและความสำคัญของความปรารถนาในจริยศาสตร์ขงจื้อ ไต้เจินไม่เห็นด้วยกับนักปรัชญาสำนักขงจื้อใหม่ในยุคซ้อง-หมิงที่ตีความตัวบทคัมภีร์ด้วยมุมมองของพุทธศาสนา จึงทำให้มองข้ามหรือเข้าใจบทบาทของความปรารถนากับการปฏิบัติจริยธรรมที่คลาดเคลื่อนไปจากตัวบทดั้งเดิม กล่าวคือในยุคซ้อง-หมิงมีความเข้าใจว่าธรรมชาติของมนุษย์มีเครื่องชี้นำทางศีลธรรมอย่างสมบูรณ์แล้วในจิต/ใจ แต่เครื่องชี้นำจริยธรรมดังกล่าวจะทำหน้าที่ได้เต็มที่ก็ต่อเมื่อไม่มีความปรารถนามาเป็นอุปสรรคหรือมาบดบังจิต/ใจ เพราะความปรารถนาเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับร่างกายหรือการเปลี่ยนแปลงของ ซึ่งไม่ใช่จิต/ใจ ในทัศนะของจูซี การจะรู้แบบแผนปฏิบัติที่ถูกต้องซึ่งเป็นภาวีสัย (objective) ต้องอาศัยการสำรวจสิ่งต่าง ๆ และกระบวนการใช้เหตุผล (เกออู้) ในขณะที่หวังหย่งหมิงใช้วิธีการทำจิต/ใจให้ปราศจากความปรารถนาที่เห็นแก่ตัว เป็นการคงรักษาสภาพดั้งเดิมของจิตที่ใสเหมือนกระจก การรู้ว่าจะไรดีหรือถูกต้องทางจริยธรรมจึงต้องมาจากการปฏิบัติจริง ไต้เจินวิจารณ์ว่าหากย้อนกลับไปดูคัมภีร์ของสำนักขงจื้อโดยเฉพาะ หลุนอวี่ และเม่งจื๊อ แล้วความปรารถนาและอารมณ์ความรู้สึกไม่ใช่อุปสรรคของการปฏิบัติจริยธรรม ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นสิ่งจำเป็นในการปฏิบัติจริยธรรมด้วยซ้ำ หัวใจหลักของโครงการทางปรัชญาของไต้เจิน จึงเป็นการรื้อฟื้นบทบาทและความสำคัญของความปรารถนากับการปฏิบัติจริยธรรมทั้งในแง่เป็นแรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมและเป็นเครื่องชี้นำทางศีลธรรมผ่านแนวคิดเรื่อง “ชู่” หรือ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งเป็นแนวคิดที่นักวิชาการส่วนใหญ่มองว่าเป็น “กฎทอง” ในจริยศาสตร์ขงจื้อ (ปกรณัม ลิมปุนสรณ์ (บรรณาธิการ), 2555: 199-201)

ในขณะเดียวกันที่จักรพรรดิราชวงศ์ซิงซึ่งเป็นคนแมนจู เมื่อมีโอกาสเข้ามาปกครองแผ่นดินจีนของชาวฮั่น จึงต้องปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมจีนที่สูงกว่าวัฒนธรรมเดิมของตน ซึ่งหมายถึงการเข้าสู่แนวทางของขงจื้อ พร้อมกับการปรับการปกครองเดิมของ

แมนจูให้เข้ากับการปกครองของจีนฮั่น เท่ากับเป็นการสร้างอำนาจให้กับจักรพรรดิ การเรียนรู้ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์หมิง ทำให้ราชวงศ์แมนจู ในสมัย จักรพรรดิเฉียนหลงได้สร้างความยิ่งใหญ่ให้ดำรง จนกระทั่งปลายราชวงศ์ชิงที่จีนต้อง ประสบกับภัยจากชาติตะวันตกอันนำไปสู่การล่มสลายของราชวงศ์ในที่สุด

สรุปผลการวิจัย

เมื่อราชวงศ์จีน ขึ้นมามีอำนาจด้วยแนวทางนิติราช การปกครองเป็นไปอย่าง เข้มงวดมาก เนื่องจากความต้องการสร้างอำนาจเบ็ดเสร็จให้อยู่ที่จักรพรรดิแต่องค์เดียว จนราชวงศ์ต้องล่มสลาย พร้อมกับการขึ้นมาของราชวงศ์ฮั่นกับแนวทางขงจื้อ และการสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจที่ตนได้รับ และการสร้างระบบการสอบคัดเลือกบุคคลสามัญ เข้ารับราชการ ทำให้ราชวงศ์ฮั่นอยู่ครองอำนาจมายาวหลายร้อยปี เมื่อการแย่งชิงอำนาจ เกิดขึ้น ราชวงศ์ฮั่นต้องล่มสลายทำให้บ้านเมืองแตกแยกเป็นก๊ก พร้อมกับการเข้ามาของ พุทธศาสนาที่สอนในเรื่องกฎแห่งกรรม ภพนี้ ภพหน้า ทำให้ผู้คนหันมานับถือ มีการสร้างวัด สร้างพระพุทธรูปต่าง ๆ เพราะความต้องการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ตนเอง รวมทั้ง ราชวงศ์สุย และราชวงศ์ถังก็ยังมีการนับถือพุทธศาสนาอยู่ โดยเฉพาะยุคของอู่เจ๋อเทียน การนับถือพุทธศาสนาเป็นการสร้างอำนาจอันชอบธรรมกับการขึ้นครองบัลลังก์ของพระนาง จนกระทั่งราชวงศ์ซ่งใต้ มีการศึกษาแนวทางขงจื้อใหม่ขึ้น อันเนื่องจากการผสมผสาน ระหว่างเต๋า พุทธและขงจื้อเข้าด้วยกัน ราชวงศ์หยวน หมิง ชิง ก็หันมายึดถือขงจื้อใหม่ เช่นเดียวกัน เพื่อสร้างอำนาจความชอบธรรมให้กับกลุ่มตน

การเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญาความเชื่อของจีนนี้ มีปัจจัยหลักมาจากตัวผู้นำ ที่เลือกใช้ความเชื่อหรือปรัชญาต่าง ๆ การเลือกใช้ปรัชญาใดในการบริหารบ้านเมือง ผู้นำ หรือจักรพรรดิองค์นั้นต้องมีความเชื่อและศรัทธาต่อปรัชญานั้น ว่าปรัชญานั้นสามารถนำพา บ้านเมืองให้ไปสู่สันติได้ อย่างกรณีของฮั่นอู่ตี้ได้ปรับปรัชญาขงจื้อที่มีอยู่เดิม เพิ่มเติม ปรับเปลี่ยนให้ขงจื้อสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการบริหารบ้านเมืองของตน และสร้างความมั่นคงให้กับราชวงศ์ได้ หรืออู่เจ๋อเทียนที่นับถือพุทธศาสนา เพราะ ศาสนาพุทธยอมรับผู้หญิงให้ขึ้นเป็นจักรพรรดินีได้ จึงทำให้พระองค์ใช้พุทธศาสนาใน การปกครองบ้านเมือง หรือสมัยหย่งเล่อ ที่สร้างตำราขงจื้อขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ผู้คน ที่ ต้องการสอบเข้ารับราชการได้ศึกษาดำรงนี้ เพื่อควบคุมคนให้อยู่ในกรอบความคิดเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างอำนาจให้กับตนยิ่งขึ้นไปอีก เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- เขียน อีระวิทย์. (2547). **วิวัฒนาการการปกครองของจีน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงธิดา ราเมศวร์. (2554). **จีน อารยธรรมยิ่งใหญ่แต่โบราณแห่งตะวันออก**. นนทบุรี: อมรินทร์บุ๊กเซ็นเตอร์.
- ทวีป วรดิลก. (2538). **ประวัติศาสตร์จีน**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- น้อย พงษ์สนธิ. (2533). **ปรัชญาจีน**. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (ม.ป.ป.). **คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/116>. [เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2562].
- ปกรณ์ ลิ้มปยุตต์, บรรณาธิการ. (2553). **เหตุเกิดในสมัยราชวงศ์หมิง**. กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน.
- _____. บรรณาธิการ. (2555). **เหตุเกิดในสมัยราชวงศ์ซิง**. กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน.
- _____. บรรณาธิการ. (2559). **เหตุเกิดในราชวงศ์ถัง**. นนทบุรี: ชวนอ่าน.
- _____. บรรณาธิการ. (2559). **เหตุเกิดในสมัยราชวงศ์ซ่ง**. นนทบุรี: ชวนอ่าน.
- ศิริพร ดาบเพชร. (2543). **ความรู้เรื่องสมัยราชวงศ์หมิงตอนต้น (ค.ศ.1368-1464)**. สารนิพนธ์เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สายฝน รุ่งประเสริฐ วรณสินธพและสุภาพร รังสีอุทัย. (2554). **ประวัติศาสตร์จีน ยุคราชวงศ์ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: เพชรกะรัต.
- _____. (2554). **ประวัติศาสตร์จีน ยุคราชวงศ์ เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: เพชรกะรัต.
- เล่า ชวน หัว. (2544). **ถังไท่จงมหาราช**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- Chemers, M.M., & Ayman, R. (1985). "Leadership orientation as a moderator of the relationship between job performance and job satisfaction of Mexican managers". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11(359-367).

ภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในหนังสือปกแดง คติพจน์เหมาเจ๋อตง: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

วุฒิพงษ์ ประพันธ์มิตร¹, จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ²

^{1,2}สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

E-mail: ¹ wuttipong.pra@ku.th, ² chatuwit.k@ku.th

วันที่รับบทความ: มกราคม 2, 2021

วันแก้ไขบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2564

วันที่รับบทความ: 2 มีนาคม 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระบุภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ประกอบสร้างขึ้นในหนังสือปกแดง คติพจน์เหมาเจ๋อตง และเพื่อวิเคราะห์ตัวบทในเชิงวิพากษ์ตามแนวของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ ผลการวิจัยพบว่า หนังสือปกแดง คติพจน์เหมาเจ๋อตงเป็นหนังสือที่ทรงอิทธิพลสูงสุดในเหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรมจีน ประกอบสร้างภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ใน 4 บทบาทสำคัญ คือ 1) พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะผู้นำการปฏิวัติ 2) พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะวีรชนผู้ต่อสู้กับศัตรู และปฏิวัติความล้าหลังของชาติ 3) พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะตัวแทนของลัทธิมาร์กซ์-เลนิน 4) พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะพรรคที่ยืนหยัดเพื่อประชาชน ผลการวิเคราะห์ตัวบทปรากฏ กลวิธีการใช้ภาษา ได้แก่ กลวิธีทางศัพท์ด้านการใช้สรรพนามเรียกขาน ทศภาวะ รวมถึงอุปลักษณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการใช้อำนาจทางภาษาในการช่วงชิงอำนาจใน การนิยามความหมาย การเป็นผู้นำทางการปฏิวัติ ผู้ที่อยู่ในอุดมการณ์ที่ถูกต้อง การเป็นฝ่ายที่ดีผู้อยู่ข้างประชาชน

คำสำคัญ: ภาพตัวแทน พรรคคอมมิวนิสต์ คติพจน์เหมาเจ๋อตง วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

The Representation of Communist Party in *Quotation from Chairman Mao-Tse Tung*: A Critical Discourse Analysis

Wuttipong Prapantamit¹, Chatuwit Keawsuwan²

^{1,2}Chinese Major, Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities

Kasetsart University

E-mail: ¹wuttipong.pra@ku.th, ²chatuwit.k@ku.th

Received: January 2, 2021

Revised: February 18, 2021

Accepted: March 2, 2021

Abstract

The study objectives were to specify the construction of the communist party's representation and analyze a context along the line of Norman Fairclough's Critical Discourse Analysis in Quotations from Chairman Mao-Tse Tung. The result showed that Quotations from Chairman Mao-Tse Tung were the most influential book in China's Cultural Revolution. The discourse of a communist party's representation was constructed for four functions which were the following: (1) The communist party as a revolutionary leader (2) The communist party as a heroic person who resisted the enemy and revolted national underdevelopment (3) The communist party as a representative of Marxism-Leninism (4) The communist party as a committed party for people. Besides, the system of address in a part of lexical strategies, modality, and metaphor can be found in the field of linguistic strategies. Moreover, the study also reflected that the communist party's representation in Chairman Mao-Tse Tung's discourse indicated an achievement for using the power of language to give words' definition, a role model for being a revolutionary leader, a man who stood up for an ideal, a good supporter for people.

Keywords: Representation, communist party, Quotations from Chairman Mao-Tse Tung, Critical Discourse Analysis

บทนำ

“คนหนุ่มสาวอ่านแต่ “คติพจน์เหมาเจ๋อตง”¹ พวกเขาสวดท่องบ่นและถกเถียงกันแต่ข้อความในหนังสือนี้ แล้วก็หนังสือซึ่งมีสีแดงเล่มเล็ก ๆ โบกไปมา มีอาการเช่นพวกหลงศาสนาอย่างบ้าคลั่ง” (เพน รอเบิร์ต, 2557: 480)

ในช่วงเหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรม (文化大革命 Cultural Revolution ค.ศ. 1966-1976) เป็นช่วงเวลาสำคัญที่มีการแพร่ขยายของลัทธิบูชาเหมา (Maoism) และปรากฏการบูชาตัวบุคคล (Cult of Personality)² โดยใช้รูปแบบการสร้างวาทกรรมผ่านวิธีการนำเสนอสื่อสารณะทั้งโปสเตอร์โฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) การติดรูปภาพของประธานเหมาที่สามารถพบเห็นได้แทบทุกที่ บทเพลงปลุกใจ รวมถึงการเผยแพร่แผ่นป้ายคำขวัญหรือคำพูดปลุกใจต่าง ๆ (กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์, 2554: 111) ขณะเดียวกัน รูปแบบการเผยแพร่ยังรวมถึงหนังสือที่ได้รับความนิยมสูงสุดอย่างหนังสือคติพจน์เหมาเจ๋อตง ซึ่งเป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมในต่างประเทศ มีการเผยแพร่ไปยัง 150 ประเทศ ทั้งจากทวีปเอเชีย ทวีปแอฟริกา รวมถึงแถบละตินอเมริกา ความนิยมของหนังสือเล่มดังกล่าวยังส่งผลให้ได้รับการขนานนามว่า “คัมภีร์แห่งช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม” “คัมภีร์แห่งบูรพาทิศ”³ แม้แต่สื่อต่างชาติยังให้การยอมรับว่า หนังสือเล่มดังกล่าวเป็นหนังสือที่มีผู้อ่านมากที่สุดในศตวรรษที่ 20 และเป็นหนังสือที่มีผู้อ่านมากที่สุดในโลกอีกด้วย (Hu Songtao 胡松涛, 2011: 169)

คติพจน์เหมาเจ๋อตง หรือเหมาเจ๋อตงอัครวาท *《毛泽东语录》* (Quotations from Chairman Mao Tse-tung) หนังสือที่ทรงอิทธิพลสูงสุดต่อสังคมนิยมรัฐประชาชนจีนในช่วงเหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งหลินเปียว (林彪 Lin Biao ค.ศ. 1907-1971) รองประธานคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนระหว่าง ค.ศ. 1958-1971 เป็นผู้รวบรวมบทสุนทรพจน์ คติพจน์และความคิดของเหมาเจ๋อตง มีสารัตถะสำคัญกล่าวถึงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแนวทางการปฏิวัติ ความคิดชั้นนำของเหมาเจ๋อตงในหลายประเด็น

¹ ข้อความต้นฉบับเลือกใช้คำว่า “คำพูดของเหมาเจ๋อตง” ซึ่งผู้วิจัยได้รับมาใช้คำว่า “คติพจน์เหมาเจ๋อตง” แทนด้วยเหตุผลที่มองว่าการใช้คติพจน์สื่อความถึงอำนาจของตัวบทที่ประธานเหมาเจ๋อตงใช้เพื่อสื่อสารและกล่อมเกลียดักดีว่า

² การบูชาตัวบุคคล (Cult of Personality) เป็นลักษณะทางปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างวาทกรรมโดยการยกย่องบุคคลใดบุคคลหนึ่งด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองผ่านช่องทางด้านวรรณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปะและวิทยาศาสตร์เพื่อเป็นเครื่องมือสร้างความศรัทธาในมวลชน ศึกษาเพิ่มเติมจากภูมิพงษ์ ประพันธ์มิตร และสุรสิทธิ์ อมรวิชช์ศักดิ์. (2563) “การศึกษาลัทธิบูชาตัวบุคคลในแบบเรียนวิชากิจกรรมกลุ่มเยาวชนแนวหน้าภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีสีจิ้นผิง”. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 31(1): 125-135.

³ ในเอกสารทางวิชาการที่ตีพิมพ์เป็นภาษาจีนได้ยกย่องงานเขียน คติพจน์เหมาเจ๋อตง ให้เป็น “คัมภีร์แห่งช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม” “คัมภีร์แห่งบูรพาทิศ” ผู้เขียนได้เลือกแปลตามต้นฉบับภาษาจีน “文革的《圣经》” และ “东方的《圣经》” โดยคำว่า 《圣经》 ตรงกับอังกฤษคำว่า “Bible” ผู้วิจัยเลือกแปลเป็นคำว่า “พระคัมภีร์” โดยเลือกแปลตามหนังสือ พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์ ซึ่งคณะกรรมการการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนาธรรม แผนกพระคัมภีร์ เป็นผู้ให้คำนิยามดังกล่าวไว้

เช่น พรรคคอมมิวนิสต์ ความคิดทฤษฎีชี้นำ สังคมนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์ กองทัพประชาชน แนวทางมวลชน งานการเมือง ลัทธิรักชาติกับลัทธิสากลนิยม ลัทธิวีรชนนักปฏิวัติ ความสามัคคี เยาวชน ปัญญาชน สตรี วัฒนธรรมและศิลปะ เป็นต้น

ความนิยมของเยาวชนและกลุ่มประชาชนที่มีต่อหนังสือปกแดง คติพจน์เหมาเจ๋อตง สะท้อนจากสถิติการจำหน่ายสูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ มียอดจำหน่ายถึง 300 ล้านเล่ม (ศุภรัตน์ เพชรสกุลวงศ์, 2549: 116) ปัจจัยส่วนหนึ่งมาจากการที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนแจกจ่ายหนังสือเล่มดังกล่าวให้ทหารปลดแอกเป็นคู่มือปฏิบัติงานในกองกำลังทางทหาร ประชาชนทั่วไปที่ศรัทธาต่อประธานเหมา รวมถึงขบวนการพิทักษ์แดง หรือกลุ่มเรดการ์ด (红卫兵 Red Guard)⁴ ซึ่งเปรียบได้กับคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ประจำตัวกลุ่มเรดการ์ด พวกเขาถูกสอนให้ท่องจำสรณิพนธ์ บทความ คติพจน์ของประธานเหมาที่อยู่ในหนังสือเล่มดังกล่าว กลุ่มเรดการ์ดต่างแข่งขันกันแสดงให้เห็นว่าตนสามารถจดจำทุกข้อความในหนังสือได้ (ศิริพร ดาบเพชร, 2561: 60) และพกหนังสือเล่มติดตัวราวกับเป็นปัจจัยที่ 5 ของตน

ภาพที่ 1 หนังสือคติพจน์เหมาเจ๋อตงฉบับภาษาจีน (ซ้าย) ฉบับแปลภาษาไทย (กลาง)
ฉบับแปลภาษาอังกฤษ (ขวา)

ที่มา: วุฒิพงษ์ ประพนธ์มิตร (ถ่ายเมื่อ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2563)

ความสำเร็จในการครอบงำมวลชนของหนังสือปกแดง คติพจน์เหมาเจ๋อตง นำมาสู่ประเด็นคำถามที่ว่า เหตุใดหนังสือเล่มเล็กเพียง 270 หน้า สามารถสร้างผู้ศรัทธาผู้คลั่งไคล้ประธานเหมาและเชิดชูพรรคคอมมิวนิสต์จีนอย่างบ้าคลั่ง ประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยคาดว่าหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนความสำเร็จของการปฏิวัติวัฒนธรรมของ ประธานเหมา คืออำนาจของภาษาที่ปรากฏผ่านรูปแบบของวาทกรรม (discourse)

⁴ ขบวนการพิทักษ์แดง หรือ กลุ่มเรดการ์ด คือกลุ่มหนุ่มสาวและเยาวชนที่มีจุดยืนสนับสนุนแนวคิดของเหมาเจ๋อตง หนึ่งในบทบาทสำคัญของการขบวนการพิทักษ์แดง คือการร่วมทำลายสิ่งที่เป็น “ปฏิริยาสี่อย่าง” คือการกำจัดสี่เก่า (destroy the four olds) ตามเป้าหมายของประธานเหมา ประกอบด้วย การทำลายล้างวัฒนธรรม ประเพณี ความคิดแบบสังคมนิยม และนิสัยแบบเก่าให้หมดสิ้น ศึกษาเพิ่มเติมที่: ศิริพร ดาบเพชร. 2561. การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ซึ่งเป็นหนึ่งในภาคปฏิบัติการทางสังคมผ่านข้อความ (text) ที่เชิดชูอุดมการณ์บางประการให้สูงขึ้น การที่มวลชนศรัทธาต่อพรรคคอมมิวนิสต์เป็นไปได้ว่า วาทกรรมได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการผลิตซ้ำ (reproduction) ภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเพื่อให้มวลชนสามารถรับรู้ถึงความสำคัญ บทบาทและหน้าที่ (function) ของพรรค

ภาพตัวแทน (representation) ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรค่าแก่การศึกษาในเรื่องกลยุทธ์การประกอบสร้าง และการให้ความหมายถึงพรรคของประธานเหมา ซึ่งวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเปิดเผยปฏิบัติการทางภาษาที่เป็นมากกว่าเครื่องมือในการสื่อสารภาษาทำหน้าที่จัดระเบียบ จัดลำดับความรู้สึนึกคิด พร้อมทั้งเป็นกลไกสำคัญที่จะกำหนดวิธีพูด รวมถึงวิธีคิดของมนุษย์ไปพร้อม ๆ กัน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2556: 357)

จากการศึกษางานวิชาการทั้งในและต่างประเทศพบว่า แม้ว่าหนังสือเล่มดังกล่าวจะได้รับความนิยมในจีนและต่างประเทศเป็นอย่างมาก แต่ยังไม่มีความรู้ใดที่ทำการศึกษาระเบียบของหนังสือเล่มดังกล่าวโดยตรง ส่วนมากจะเน้นกล่าวเพียงว่าเป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมในช่วงเหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรมเท่านั้น ขณะเดียวกันเมื่อสืบค้นข้อมูลงานศึกษาผ่านการค้นหาคำสำคัญจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในเว็บไซต์ 中国知网 (China National Knowledge Infrastructure) หรือ CNKI ซึ่งเป็นฐานสำคัญที่นักวิชาการชาวจีนใช้สืบค้นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลวิชาการจากผู้ศึกษา ทั้งในระดับปริญญาโท ปริญญาตรี และระดับดุษฎีบัณฑิตก็ได้มีการเขียนงานวิจัยเป็นภาษาจีน พบเพียงงานศึกษาของหูซ่งเตา (胡松涛 Hu Songtao) (2011) ศึกษาประวัติของหนังสือ *คิตพิงเจ๋มเหมาเจ๋ตง* โดยเน้นให้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเผยแพร่หนังสือเล่มดังกล่าวในประเทศจีนและต่างประเทศ ไม่ได้มีการวิเคราะห์หรือวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาใด ๆ ทั้งนี้ การที่ไม่มีผู้ศึกษาในประเด็นดังกล่าวมากนัก อาจเกิดจากข้อจำกัดจากประเด็นอ่อนไหวทางการเมืองในการวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้จึงเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาและเผยแพร่งานศึกษาดังกล่าว

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สืบค้นงานศึกษาจากฐานข้อมูลต่างประเทศ พบงานศึกษาของแอนนี่ หวาง (Annie Wang, 2017) ศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง “หนังสือแดงเล่มเล็ก”: การแพร่กระจายการเผยแพร่ และอิทธิพลของหนังสือ *คิตพิงเจ๋มเหมาเจ๋ตง* ในประเทศสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1967-1980 (The “Little Red Book”: The Dissemination, Influence, and Impact of Quotations from Chairman Mao Tse-Tung in the United States, 1967-1980) กล่าวถึงอิทธิพลของหนังสือ *คิตพิงเจ๋มเหมาเจ๋ตง* ในฐานะที่เป็นคัมภีร์ในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม และเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการมาของลัทธิมาร์กซ์ นอกจากนี้ งานวิจัยชิ้นดังกล่าว ยังได้ให้มุมมองของอิทธิพลจากหนังสือเล่ม

ดังกล่าวต่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกาทำให้วิถีแห่งความเป็นประชาธิปไตยเกิดความสั่นคลอน เช่น กระแสการผลิตหนังสือคติพจน์ของผู้นำ อาทิ หนังสือ *คติพจน์ของประธานาธิบดีลินคอล์น ปี. จอห์นสัน (Quotations from Chairman LBJ)* ประธานาธิบดีคนที่ 36 ของสหรัฐอเมริกา (ตั้งแต่ค.ศ. 1963-1969) ตีพิมพ์และเผยแพร่เมื่อ ค.ศ. 1968 ซึ่งเป็นช่วงที่อยู่ระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นยังเป็นเพียงงานวิจัยหรือบทความสั้น ๆ ที่ยังจำกัดขอบเขตในการศึกษาเพียงด้านเดียว กล่าวคือ เน้นศึกษาประวัติ ที่มา รวมถึงอิทธิพลต่อการเผยแพร่ของหนังสือ *คติพจน์เหมาเจ๋อตง* ในประเทศต่าง ๆ เป็นหลัก หากแต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ปรากฏในหนังสือเล่มดังกล่าว ร่วมกับการวิเคราะห์บทบาทของวาทกรรมพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจความสำคัญของหนังสือคติพจน์เหมาเจ๋อตงในแงุ่มที่ลึกซึ้งและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อระบุภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ประกอบสร้างขึ้นในหนังสือปกแดง *คติพจน์เหมาเจ๋อตง*
2. เพื่อวิเคราะห์ตัวบทในเชิงวิพากษ์ตามแนวของนอร์แมน แฟร์คลัฟ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ตัวบท (text) ทั้งหมดในบทความนี้ ผู้วิจัยใช้ หนังสือเรื่อง *คติพจน์เหมาเจ๋อตง* ซึ่งเป็นสำนวนแปลของบุญศักดิ์ แสงระวี ฉบับปี พ.ศ. 2551 สำนักพิมพ์สุภาพใจ
2. ในงานวิจัยนี้ มีทั้งการอ้างอิงปี ค.ศ. และ ปี พ.ศ. เพื่อให้เกิดความชัดเจน ผู้วิจัยจะระบุ ค.ศ. หน้าปี เช่น ค.ศ. 1949 ส่วน พ.ศ. จะไม่ใส่ เพราะจะปรากฏในส่วนของการอ้างอิงเป็นหลัก
3. ผู้วิจัยถ่ายทอดเสียงเป็นภาษาไทย โดยยึดตามเกณฑ์การถ่ายทอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักขระวิธีไทยของคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2543 เป็นหลัก แต่ปรับให้ง่ายขึ้นตามข้อ 3.2 ในเกณฑ์ดังกล่าวซึ่งอนุโลมให้ถอดเสียง zh ch sh เป็น จ; ช/ฉ; ส/ซ โดยไม่ขีดเส้นใต้ก็ได้ ส่วนคำที่ใช้แพร่หลายแล้วในภาษาไทยจะเลือกใช้ตามความนิยมเดิม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดอักษรจีนและคำแปลเป็นภาษาอังกฤษไว้ในวงเล็บเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรก เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกต่อผู้อ่านในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน (representation)

ภาพตัวแทน (representation) คือ การใช้ภาษาเพื่อสื่อสารทางความหมาย บางประการ หรือนำเสนอเพื่อสร้างความหมายสู่บุคคลอื่นผ่านบริบททางวัฒนธรรม (Stuart Hall, 1997: 15) ทั้งนี้ การศึกษาภาพตัวแทนจึงมีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์ ภาพลักษณ์ผ่านเครื่องมือหนึ่ง ๆ เพื่อที่จะเผยให้เห็นปรากฏการณ์ทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม

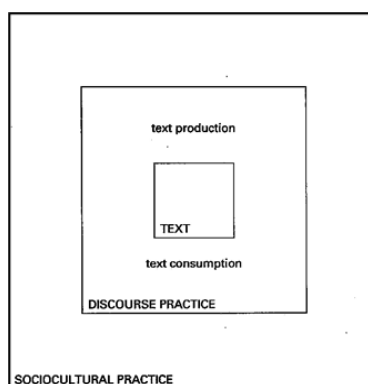
ในด้านมิติด้านสื่อศึกษา ภาพตัวแทนมีบทบาทเพื่อสื่อนัยถึงการสร้างและการนำเสนอความหมายของสรรพสิ่งผ่านสื่อที่สำคัญที่สุดคือ “ภาษา” โดยมโนทัศน์เรื่องภาพตัวแทน เน้นว่า “ภาพ” ที่เสนอผ่านสื่อไปยังผู้รับสารนั้นเป็นเพียง “ตัวแทน” ของความจริง แต่ไม่ใช่ความจริงแท้ เนื่องจากกระบวนการนำเสนอภาพต่าง ๆ ย่อมมีการเลือกนำเสนอ การตัดทอน การเรียบเรียง หรือการบิดเบือนความจริงของข้อมูล ที่ถูกเสนอผ่านภาพตัวแทนให้สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ (วันชนะ ทองคำเภา, 2550: 16) อาทิ การนำเสนอองค์ความรู้บางประการที่ประกอบสร้างขึ้นเพื่อสร้างการรับรู้ต่อสื่อบางอย่าง โดยที่เราไม่สามารถรับรู้ได้ว่า สิ่งที่กำลังรับรู้อยู่นั้นตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ ภาพตัวแทนจึงไม่สามารถบอกความเป็นจริงของสรรพสิ่งทั้งหลายได้อย่างชัดเจน (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2538: 16-18)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอยกงานศึกษาในขอบเขตจีนศึกษาที่นำเสนอกรอบการศึกษาในลักษณะดังกล่าวให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น อาทิ งานศึกษาของสุรสิทธิ์ อมรรณชศักดิ์ (2020) ศึกษาภาพลักษณ์ของเจิ้งเหอ (郑和 Zheng He ค.ศ. 1914-1976) ที่ปรากฏรูปเคารพในสังคมไทยอย่างแพร่หลาย ทั้งพระพุทธรูปตามคติพุทธศาสนานิกายเถรวาทนามว่า หลวงพ่อโต “ข้าปออง” หรือพระภิกษุในพุทธศาสนาแบบจีนนิกาย รวมถึงเทพเจ้าตามคติจีน รูปเคารพของเจิ้งเหอจึงนำมาซึ่งภาพตัวแทนที่แสดงให้เห็นว่า สังคมของคนไทยรวมถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยในอดีต มีระบบการยกย่อง ศรัทธา และบูชารูปเคารพฐานะวีรชนผู้กล้า ผู้สร้างคุณูปการให้กับประเทศ หากแต่ภาพตัวแทนที่ถูกนำเสนอในแต่ละชนบเป็นไปตามระบบความเชื่อในกลุ่มสังคมนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุปคือ ภาพตัวแทน จึงทำหน้าที่ดำรงบทบาทเป็นระบบการทำงาน ของภาษาและวัฒนธรรมที่ต้องการนำเสนอมุมมอง หรือสื่อความของสรรพสิ่งหนึ่ง ๆ โดยอาจเป็นการนำเสนอมุมมองเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งหรือเลือกเจาะจงประกอบสร้างข้อมูล เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ผู้รับสารตามเป้าประสงค์ของผู้นำเสนอ อาจเป็นการสร้างวิถีปฏิบัติทางสังคม หรือการสร้างกลไกระเบียบทางสังคมให้เกิดขึ้น

2. วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของนอร์แมน แฟร์คลัฟ

นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) เสนออำนาจการกำหนดรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านบริบทของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ภายใต้ “กรอบมิติทั้งสามของวาทกรรม” (the three dimensional framework) เพื่อใช้ในการค้นหาปฏิบัติงานของอำนาจที่ปรากฏผ่านลักษณะของภาษา กรอบทั้งสามประกอบด้วย ตัวบท (text) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discursive practice) และวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (socio-cultural practice) (Norman Fairclough, 1995: 54-57)

ภาพที่ 2 กรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของนอร์แมน แฟร์คลัฟ

ที่มา: Norman Fairclough. (1995). Media Discourse. London: Arnold. p. 59.

ผู้วิจัยได้สรุปกรอบการศึกษาทั้งสามตามสำนวนการสรุปความของ ญัฐพร พานโพธิ์ทอง (2556: 42-45) ดังนี้

ตัวบท (text) คือข้อความระดับที่สูงกว่าประโยค มีลักษณะเป็นชุดของตัวเลือก เช่น ระดับคำ ระดับโครงสร้างประโยค เพื่อสื่อเหตุการณ์หรือสภาพจากมุมมองหนึ่ง โดยทำหน้าที่ประกอบสร้างความหมาย ได้แก่ ระบบความรู้ ความเชื่อ อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ทางสังคม แนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับบริบทหน้าที่ทางสังคมของภาษา มีหน้าที่ถ่ายทอดความคิด (ideational) ผ่านการสื่อมุมมองต่าง ๆ รวมถึงการตอกย้ำภาพแทนของสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา หน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ (interpersonal) ที่เน้นดำรงอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discursive practice) คือการผลิตหรือกระจายตัวบท และการบริโภคหรือการตีความตัวบท บนพื้นฐานของมุมมองที่ว่า วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมเป็นสื่อกลางระหว่างสังคมกับภาษาในตัวบท นอกจากนี้ งานศึกษาของ

สามชาย ศรีสันต์ (2561) ได้ให้แนวทางให้เห็นว่าการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติทางวาทกรรมจะต้องมองให้เห็นถึงความรู้ ความคิดที่ถูกผลิตซ้ำซึ่งมาจากธรรมเนียมปฏิบัติ (convention) และอุดมการณ์ (ideology) ที่ถูกนำมาปรับปรุงตกแต่ง และก่อรูปขึ้นใหม่ในอาณาบริเวณที่วาทกรรมและตัวบทต่าง ๆ ได้มาปะทะประสานกัน

วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (socio-cultural practice) แฟร์คลัฟ ได้แบ่งปรากฏการณ์ดังกล่าว ออกเป็น 3 ระดับ โดยเริ่มจากระดับสถานการณ์ (situation) ซึ่งเป็นปริบทแวดล้อมเหตุการณ์การสื่อสารนั้น ต่อมาคือระดับสถาบัน (institution) คือสถาบันที่เกิดเหตุการณ์การสื่อสารนั้น ๆ และยักรวมถึงระดับกรอบสังคมวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เห็นความสัมพันธ์แบบวิภาษระหว่างตัวบทกับสังคม

การวิเคราะห์ถ้อยคำในตัวบทผ่านกรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของนอร์แมน แฟร์คลัฟ จะสะท้อนให้เห็นการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ผ่านกลวิธีทางภาษา (linguistic strategies) ในตัวบทที่ไม่เพียงทำหน้าที่สื่อแทนความคิด (ideational representation) และสื่อแทนปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal representation) เท่านั้น หากแต่ภาษาที่ใช้นำเสนอข้อความยังมีกลไกในการอธิบายความหมายภายใต้วัตถุประสงค์บางประการแฝงอยู่ (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2561: 180-181)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษากรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องวาทกรรม และภาพตัวแทน และหนังสือปกแดง *คติพจน์เหมาเจ๋อตง* โดยค้นคว้าจากเอกสารทั้ง 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ และภาษาไทย
2. สืบค้นข้อความที่ปรากฏในแต่ละหัวข้อของหนังสือปกแดง *คติพจน์เหมาเจ๋อตง* จากสำนวนแปลของบุญศักดิ์ แสงระวี ฉบับ พ.ศ. 2551 สำนักพิมพ์สุภาพใจ
3. คัดเลือกตัวบทที่กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ปรากฏในหนังสือปกแดง *คติพจน์เหมาเจ๋อตง*
4. นำตัวบทที่คัดเลือกจัดกลุ่มการเสนอภาพตัวแทน พร้อมนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
5. นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical description)

ผลการวิจัย

หนังสือปกแดง *คติพจน์เหมาเจ๋อตง* เป็นตัวบทที่ประกอบสร้างภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ 4 บทบาทสำคัญ ได้แก่ 1) พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะผู้นำการปฏิวัติ 2) พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะวีรชนผู้ต่อสู้กับศัตรู และปฏิบัติความล้ำหลังของชาติ 3) พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะตัวแทนของลัทธิมาร์กซ์-เลนิน และ 4) พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะพรรคที่ยืนหยัดเพื่อประชาชน

1. พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะผู้นำการปฏิวัติ

ในประวัติศาสตร์พรรคคอมมิวนิสต์ การปฏิวัติ (revolution) ถือเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญของการศึกษาลัทธิมาร์กซ์ที่เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงความล้ำหลังและสร้างประเทศจีนยุคใหม่ให้เข้มแข็ง ขณะเดียวกัน ประธานเหมาเคยให้ทัศนะไว้ว่า ภายใต้การใช้แนวคิดดังกล่าว นักประวัติศาสตร์มาร์กซิสต์จะต้องไม่ฉีกทิ้งประวัติศาสตร์เดิมของชาติ กล่าวคือ ความคิดนับตั้งแต่แนวคิดขงจื้อจนถึงซุนยัตเซ็นจำเป็นต้องวิเคราะห์และสรุปอย่างถี่ถ้วน จึงจะนำมาซึ่งภาพปัจจุบันที่ชัดเจนยิ่งขึ้น (มหาสารภูธร, 2519: 29)

บทบาทสำคัญหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์คือการปฏิวัติความล้ำหลังของชาติตามท่วงทำนองของการปฏิวัติแห่งลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ผสานกับความคิดของเหมาเจ๋อตง (毛泽东思想 Mao Zedong Thought) โดยเหมาเจ๋อตงได้ใช้ทฤษฎีของลัทธิมาร์กซ์-เลนินเป็นฐานความคิดในการดำเนินการทางการเมือง ส่งผลให้การปฏิวัติของประเทศจีนเอาชนะเหนือความเสื่อมโทรมของลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) ความเป็นทุนนิยม (Capitalism) ของสังคมจีนในยุคที่ผ่านมา จนนำมาซึ่งชัยชนะแห่งความเท่าเทียมกันของมวลชนทั้งชาติ (Guo tao 郭涛, 2018: 4-5) กล่าวได้ว่า การปฏิวัติจึงเป็นหัวใจสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ในการพัฒนาความก้าวหน้าของประเทศ ดังถ้อยคำในตัวบทของหนังสือปกแดง *คติพจน์เหมาเจ๋อตง* ที่ปรากฏการสื่อภาพแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะผู้นำการปฏิวัติของชาติ ดังข้อความที่ 1-5

ข้อความที่ 1

“พลังที่เป็นแกนในการนำภารกิจของเราคือพรรคคอมมิวนิสต์จีน รากฐานทางทฤษฎีที่ชี้นำความคิดของเราคือลัทธิมาร์กซ์-เลนิน” (15 กันยายน ค.ศ. 1954)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 13)

ข้อความที่ 2

“เมื่อจะปฏิวัติ ก็ต้องมีพรรคปฏิวัติพรรคหนึ่ง หากไม่มีพรรคที่ปฏิวัติพรรคหนึ่ง ไม่มีพรรคปฏิวัติที่ก่อตั้งขึ้นตามทฤษฎีปฏิวัติและท่วงทำนองปฏิวัติแห่งลัทธิมาร์กซ์-เลนินพรรคหนึ่งแล้ว ก็เป็นไปได้ที่จะนำชนชั้นกรรมกรและมวลประชาชนอันไพศาลไปเอาชนะจักรวรรดินิยมและ吮รีบใช้ของมัน” (พฤศจิกายน ค.ศ. 1948)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 13)

ข้อความที่ 3

“พรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นแกนนำของประชาชนจีนทั่วประเทศ หากไม่มีแกนเช่นนี้แล้ว การก่อกบฏคอมมิวนิสต์ก็จะไม่สามารถได้รับชัยชนะ” (25 พฤษภาคม ค.ศ. 1957)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 15-16)

ข้อความที่ 4

“เราไม่เพียงแต่สั่นหตุในการทำลายโลกเก่าเท่านั้น หากยังสั่นหตุในการสร้างโลกใหม่อีกด้วย” (5 มีนาคม ค.ศ. 1949)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 22)

ข้อความที่ 5

“เพื่อที่จะพัฒนาภารกิจสังคมนิยมของประเทศจีนอย่างรวดเร็วบนรากฐานที่มั่นคงกว่าเดิม ประชาชนจีนกำลังดำเนินการเคลื่อนไหวปรับปรุงท่วงทำนองอย่างคึกคักมีชีวิตชีวาภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งก็คือเปิดการโต้แย้งครั้งใหญ่ที่มีลักษณะมวลชนทั่วประเทศอย่างมีการนำและอย่างเสรีโดยวิธีการแบบข้อเท็จจริง และชี้แจงแสดงเหตุผลกันทั้งในเมืองและในชนบทเกี่ยวกับปัญหาวิถีทาง 2 สาย ระหว่างสังคมนิยมกับทุนนิยม...” (6 พฤศจิกายน ค.ศ. 1957)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 56-57)

จากข้อความที่ 1-5 ปรากฏกลวิธีทางภาษาที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้อความ ได้แก่ การใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ในด้านการใช้สรรพนามเรียกขาน (system of address) ในการเหมารวมการเรียกพรรคคอมมิวนิสต์และมวลชนว่า “เรา” ซึ่งการเรียกรวมในลักษณะดังกล่าวเป็นการแสดงความใกล้ชิดและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างพรรคกับมวลชน ขณะเดียวกันยังพบการใช้วัจนกรรม (speech acts) ซึ่งเป็นถ้อยคำที่บ่งเจตนาบางอย่างของผู้สื่อสาร (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2561: 204) ในแง่ของการชี้แนะ (directive) เพื่อเชื่อเชิญให้มวลชนเห็นความสำคัญของพรรคผ่านรูปแบบแสดงเงื่อนไข (conditional sentence) แสดงความสัมพันธ์แบบเหตุ-ผล ดังตัวอย่างที่ 2 และ

ตัวอย่างที่ 3 ปรากฏการใช้คำว่า หาก...ก็... ซึ่งสื่อให้เห็นถึงความสำคัญว่าหากไม่มีพรรคคอมมิวนิสต์ การปฏิวัติของชาติก็จะไม่สามารถดำเนินไปได้ข้อความจากตัวอย่างทั้งสองพยายามสื่อให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของพรรคเพื่อโน้มน้าวมวลชนให้เข้าร่วมการปฏิวัติของพรรค

นอกจากนี้ ตัวบทยังได้สะท้อนภาพลักษณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในบทบาทผู้นำการปฏิวัติ เมื่อทำการวิเคราะห์ตัวบทยจะพบว่าปรากฏคำที่สะท้อนภาพตัวตนดังกล่าวจากหลายตัวบทด้วยกัน เช่น ในข้อความที่ 1 กล่าวว่า พรรคคอมมิวนิสต์คือ “พลังที่เป็นแกนในการนำภารกิจ” เช่นเดียวกับข้อความที่ 3 ซึ่งกล่าวว่า “พรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นแกนนำของประชาชนจีนทั่วประเทศ” ข้อความทั้งสอง ตอกย้ำภาพให้เห็นชัดถึงการช่วงชิงอำนาจเพื่อเป็นผู้นำในการปฏิวัติแบบเบ็ดเสร็จของพรรคคอมมิวนิสต์ เป็นภาพใหญ่ที่สุดที่สะท้อนถึงบทบาทและหน้าที่การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์ เพื่อพัฒนาชาติและถอนรากถอนโคนจากความล้าหลังของประเทศ

2. พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะวีรชนผู้ต่อสู้กับศัตรู และปฏิวัติความล้าหลังของชาติ

แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ (The Communist Manifesto) โดยคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) และเฟรเดอริก เองเงิลส์ (Friedrich Engels) กล่าวว่าประวัติศาสตร์ของสังคมทั้งหมดที่ผ่านมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ ล้วนแต่เป็นประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ทางชนชั้น ทั้งเสรีชนกับทาส ผู้ดีกับสามัญชน เจ้าผู้ครองแคว้นกับทาสกสิกร นายช่างในสมาคมอาชีพกับลูกมือ สรุปแล้วก็คือผู้กดขี่กับผู้ถูกกดขี่ต่างอยู่ในฐานะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันตลอดเวลาดำเนินการต่อสู้ที่บางครั้งซ่อนเร้น บางครั้งเปิดเผยอยู่มิได้ขาด และการต่อสู้แต่ละครั้งก็ล้วนจบลงด้วยสังคมทั้งสังคมถูกเปลี่ยนแปลงด้วยการปฏิวัติหรือไม่ก็ชนชั้นที่ต่อสู้กันสูญสลายไปด้วยกัน (คาร์ล มาร์กซ, เฟรเดอริก เองเงิลส์, 2510: 40-41)

ศัตรูที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ กลายเป็นโรคเรื้อรังที่จะคอยขัดขวางความเจริญของชาติ พรรคคอมมิวนิสต์จึงมีหน้าที่ในการปฏิวัติและกำจัดผู้ขัดขวางการพัฒนาชาติ สร้างผ่านข้อความในหนังสือปกแดง *คติพจน์เหมาเจ๋อตง* ที่ปรากฏการสร้างภาพแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะวีรชนผู้ต่อสู้กับศัตรู และปฏิวัติความล้าหลัง ดังข้อความที่ 6-9

ข้อความที่ 6

“ทำไมจึงต้องมีพรรคปฏิวัติ ? เพราะว่าในโลกนี้มีศัตรูที่กดขี่ประชาชนอยู่ ประชาชนต้องการจะโค่นการกดขี่ของศัตรู ฉะนั้น จึงต้องมีพรรคปฏิวัติ กล่าวสำหรับ

ยุคทุนนิยมและยุคจักรวรรดินิยมแล้ว ก็จำเป็นต้องมีพรรคปฏิวัติอย่างพรรคคอมมิวนิสต์นี้ ถ้าไม่มีพรรคปฏิวัติอย่างพรรคคอมมิวนิสต์นี้แล้วที่ประชาชนคิดจะโค่นการกดขี่ของศัตรูก็ ย่อมจะเป็นไปไม่ได้” (1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1942)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 14)

ข้อความที่ 7

“เราเป็นพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อเราจะนำประชาชนไปโค่นศัตรู ขบวนการของเรา ก็จะต้องเป็นระเบียบ จังหวะก้าวก็ต้องพร้อมเพรียง ทหารจะต้องยอดเยี่ยม อาวุธจะต้องดี ถ้าไม่เพียงพอพร้อมด้วยเงื่อนไขเหล่านี้แล้ว เราจะไปโค่นศัตรูลงไม่ได้” (1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1942)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 14-15)

ข้อความที่ 8

“ถ้าไม่มีความพยายามของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ไม่มีชาวพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นหลักศีกกลางน้ำเชี่ยวของประชาชนจีนแล้ว ความเป็นเอกราชและการปลดแอกของ ประเทศจีนก็จะไปไม่ได้....” (24 เมษายน ค.ศ. 1945)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 15)

ข้อความที่ 9

“...ส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของแนวทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน คือ แนวทางการเมืองที่ทั้งร่วมมือทั้งต่อสู้กับชนชั้นนายทุน ที่เรียกว่าร่วมมือในที่นี้ หมายถึง แนวร่วมที่เราสร้างไว้กับชนชั้นนายทุนนี้เองที่เรียกว่าต่อสู้กัน ในเวลาที่ร่วมมือกับชนชั้น นายทุน หมายถึงการต่อสู้โดย “สันติ” และ “ไม่หลังเลียด” ทั้งทางความคิดทางการเมือง และทางการเมืองการจัดตั้ง และในเวลาที่ถูกบังคับให้แตกแยกกับชนชั้นนายทุนก็เปลี่ยนเป็น การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ” (4 ตุลาคม ค.ศ. 1937)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 84-85)

จากข้อความที่ 6-9 ปรากฏการใช้ทัศนภาวะ (modality) ซึ่งเป็นการใช้ทัศนะของผู้พูดเข้าไปในถ้อยคำที่กล่าวเพื่อประเมินความจริงของถ้อยคำ (ภพ สวัสดิ์, 2561: 61) สร้างน้ำหนักที่มั่นคงและเชื่อมั่นของถ้อยคำ โดยพบคำว่า จะต้อง ร่วมกับคำกริยา ดังข้อความที่ 7 กล่าวว่า “เมื่อเราจะนำประชาชนไปโค่นศัตรู ขบวนการเราก็จะต้อง เป็นระเบียบ จังหวะก้าวก็ต้องพร้อมเพรียง ทหารจะต้องยอดเยี่ยม อาวุธจะต้องดี ถ้าไม่เพียงพอพร้อมด้วยเงื่อนไขเหล่านี้แล้ว เราจะไปโค่นศัตรูลงไม่ได้” เช่นเดียวกันกับ ข้อความที่ 6 ยังปรากฏการใช้คำว่า ฉะนั้น...จึงต้อง... จากถ้อยคำที่ว่า “ทำไมจึงต้องมีพรรค

ปฏิวัติ? เพราะว่าในโลกนี้มีศัตรูที่กดขี่ประชาชนอยู่ ประชาชนต้องการจะโค่นการกดขี่ของศัตรู ฉะนั้น จึงต้องมีพรรคปฏิวัติ...” ซึ่งการใช้ถ้อยคำลักษณะดังกล่าวในแง่ของหน้าที่การสื่อสาร เป็นการเพิ่มน้ำหนักของประโยคให้เห็นว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติ ขณะเดียวกันในอีกแง่หนึ่ง การใช้ศัพทวาทะในลักษณะดังกล่าวยังอาจเป็นการกลบเกลื่อนหรือเบี่ยงเบนความจริง (hedging) จากข้อมูลบางประการให้ผู้อ่านเข้าใจว่า ความเป็นจริงที่น่าเชื่อถือปรากฏอยู่ (จันทิมา อังคพณกิจ, 2561: 197) กล่าวคือ ข้อความใส่ระดับคำเน้นน้ำหนักให้เห็นถึงความจำเป็นของการปฏิวัติที่ต้องปราบศัตรูผู้กดขี่ประชาชนในชาติ และเราให้ประชาชนศรัทธาต่อพรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะผู้นำการปฏิวัติในครั้งนี้ได้อย่างสุดใจ

นอกจากนี้ ตัวบทยังสะท้อนมุมมองให้เห็นภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ในบริบทที่สร้างการรับรู้ต่อผู้อ่านหนังสือ *คติพจน์เหมาเจ๋อตง* ให้เห็นว่า พรรคคอมมิวนิสต์จะเป็นผู้ปราบศัตรูให้แก่ประเทศชาติ โดยศัตรูที่พรรคหมายถึงความถึงนั้น คือ “ความเป็นทุนนิยม” “ความเป็นจักรวรรดินิยม” รวมถึง “ชนชั้นนายทุน” ซึ่งคาร์ล มาร์กซ และเฟรเดอริก เองเงิลส์ (คาร์ล มาร์กซ, เฟรเดอริก เองเงิลส์, 2510: 44) ยังเคยกล่าวว่า

“ชนชั้นดังกล่าว เป็นชนชั้นที่ปล้นสะดมทรัพย์สินของอาชีวะทั้งปวง อันเป็นที่ยกย่องนับถือและชวนให้เคารพยำเกรงตลอดมานั้นเสีย ชนชั้นนี้ได้ทำให้นายแพทย์ ทนายความ หมอสอนศาสนา กวี และวิทยากรกลายเป็นผู้ใช้แรงงานรับจ้างที่ชนชั้นนี้ว่าจ้างมาด้วยเงิน ขณะเดียวกันชนชั้นนายทุนได้กระชากแพรคลุมหน้าแห่งความรู้สึกรอบอุน อ่อนโยนที่คลุมความสัมพันธ์ทางครอบครัวนั้นเสีย และทำให้ความสัมพันธ์นี้เปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ทางเงินตราล้วน ๆ”

ข้อความดังกล่าวจึงเป็นแม่บทสำคัญที่สร้างการตีตราให้เห็นว่า กลุ่มคนเหล่านี้เปรียบเหมือนบ่อนทำลายอุดมการณ์ของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ควรแก่การกำจัดในขณะนั้น ทั้งนี้ คุณสมบัติตามลักษณะที่ประธานเหมาได้กล่าวไว้ในตัวบท คือมาตรวัดตัวสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงการทำลายชนชั้นปฏิวัติ⁵ ทั้งสี่ ได้แก่ เจ้าที่ดิน ขาวนารวย พวกปฏิปักษ์การปฏิวัติ และพวกอันธพาลท้องถิ่นของกลุ่มเยาวชนเรดการ์ดในเหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรม เพื่อจับบุคคลในกลุ่มดังกล่าวมาประจานให้เกิดความอับอายและสูญเสียชื่อเสียงและทรัพย์สิน ก่อให้เกิดความรุนแรง รวมถึงผลกระทบตามมาในวงกว้าง เช่นเดียวกับข้อมูลจากงานศึกษาของวรศักดิ์ มหัทธโนบล สะท้อนผลข้อมูลให้เห็นว่า ในกรุงปักกิ่งระหว่างเดือนสิงหาคม-กันยายน ค.ศ. 1996 มีผู้เสียชีวิตจากการปะทะกันประมาณ 1,700 คน มีผู้ถูกยึดบ้านและทรัพย์สินสูงถึง 33,600 ราย เช่นเดียวกันกับเมืองต้าชิง กลุ่มเรดการ์ดได้

⁵ ชนชั้นปฏิวัติ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและขอให้คำจำกัดความดังต่อไปนี้ ชนชั้นปฏิวัติ หมายถึง กลุ่มชนชั้นทางสังคมที่เป็นพวกขัดขวางความจริงของงาม และความก้าวหน้าของสังคม หัวใจเพียงกบฏโดยผลประโยชน์เพื่อส่วนตน โดยมีได้คำนึงถึงผู้อื่น และคนในชนชั้นดังกล่าวมักเอารัดเอาเปรียบบุคคลที่อยู่ในฐานะต่ำกว่า อาทิ กลุ่มกรรมกร ชาวนา เป็นต้น.

บุกโจมตีกลุ่มชนชั้นปฏิกิริยาทั้งสี่ มีทั้งที่ถูกฆ่าพร้อมครอบครัวรวม 325 ราย และมีผู้ที่ถูก
กำจัดแบบถอนรากถอนโคนทั้งครอบครัวรวม 22 ครอบครัว (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2557:
163)

อย่างไรก็ตาม หากมองในแง่การใช้ภาษาของประธานเหมา ประเด็นดังกล่าว
นับเป็นความสำเร็จของพรรคคอมมิวนิสต์ที่พยายามดึงบทบาทหน้าที่ผ่านการทำงานของ
ภาษา เพื่อแสดงให้เห็นแก่ผู้ที่อ่านหนังสือปกแดง คิดพจน์เหมาเจ๋อตง เห็นว่า พรรคมีหน้าที่ใน
การเป็นตัวแทนปราบปรามความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นในประเทศ และพิทักษ์ความเท่าเทียม
ของชนชั้น ในสังคมให้กลับคืนมา จึงเป็นผลให้กลุ่มเยาวชนเรดการ์ดเข้าใจกระบวนการและ
เห็นด้วยกับการปฏิวัติเป็นวงกว้างทั่วประเทศ

3. พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะตัวแทนของลัทธิมาร์กซ์-เลนิน

ลัทธิมาร์กซ์ คือหนทางแห่งวิถีของพรรคคอมมิวนิสต์ คือหลักปรัชญาแห่ง
เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของมวลมนุษยชาติที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ต่อมวลชน
ทั้งปวงมวลชนและพิทักษ์ผลประโยชน์เพื่อมวลชนอย่างสุดหัวใจ ประกอบร่วมกับแนวทางที่
ตั้งอยู่บนทัศนะแห่งธรรมชาติและสังคม โดยมีแนวทางพื้นฐาน อาทิ การค้นหาความจริงจาก
ประสบการณ์ (实事求是 Seeking Truth from Facts) ความขัดแย้งพื้นฐานของสังคม
(社会基本矛盾 the fundamental contradictions of socialist society) การเดินตาม
แนวทางของมวลชน (群众路线 Mass Lines) อันเป็นความคิดชั้นนำสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลง
แนวความคิดและวิธีการดำเนินงานของโลก (Feng Hao 冯皓, Zhang Xingwu 章兴鸣,
2018: 7) เช่นเดียวกับลัทธิเลนินว่าด้วยแนวคิดการนำด้วยพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นที่มาของ
ประชาธิปไตยแบบรวมศูนย์ เน้นถึงความสัมพันธ์ของการมีพรรคคอมมิวนิสต์เป็นผู้นำของ
การปฏิวัติชนชั้นกรรมาชีพให้สำเร็จ (อาร์ม ตั้งนิรันดร, 2557: 57)

บุญศักดิ์ แสงระวี ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า แนวทางของลัทธิมาร์กซ์-เลนิน
เป็นแม่บทสำคัญที่ก่อให้เกิดความคิดเหมาเจ๋อตงขึ้น ซึ่งความคิดเหมาเจ๋อตงคือการพัฒนา
อย่างมีอัตลักษณ์สร้างสรรค์⁶ ต่อลัทธิมาร์กซ์ เป็นหลักการทฤษฎีที่ถูกต้องและการสรุป
ความชัดเจนเกี่ยวกับการปฏิวัติและสรรค์สร้างของประเทศจีน แนวทางมาร์กซ์-เลนินใน
แบบฉบับของจีนถือเป็นผลึกแห่งปัญญารวมหมู่ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่เหมาเจ๋อตงเป็น
ตัวแทนสำคัญ (บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 184) ความคิดของเหมาเจ๋อตงตั้งอยู่บนหลักการ
3 ประการ กล่าวคือ การค้นหาความจริงจากประสบการณ์ โดยให้ยึดประสบการณ์จริง

⁶ ข้อความต้นฉบับใช้คำว่า “ลักษณะสร้างสรรค์” หากแต่ผู้วิจัยขอปรับใช้คำว่า “อัตลักษณ์สร้างสรรค์” สืบเนื่องมาจากเหมาเจ๋อตงนำ
แนวคิดของมาร์กซ์-เลนินมาเป็นฐานคิดแล้วดำเนินการประยุกต์และสร้างสิ่งใหม่ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมของประเทศจีนในขณะนั้น
กล่าวคือ เป็นการสร้างแนวทางการปกครองที่เน้นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สิทธิของมวลชน การฝึกและเชิดชูอารยธรรมของชาติ
แนวทางดังกล่าวจึงเปรียบ

เป็นที่ตั้ง เชื่อมโยงทฤษฎีให้เข้ากับบริบทสภาพจริง การเดินตามแนวทางของมวลชน เป็นรากฐานสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปเพื่อมวลชน พึงพากำลังของมวลชนเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศ และการเป็นตัวของตัวเอง ในการยึดถือทิศทางการพัฒนาประเทศและประชาชาติให้ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งพลังตัวตน และยืนหยัดในหนทางของตน (Bianxiezu 编写组, 2015: 13) ดังถ้อยคำในคำขวัญที่ปรากฏการสร้างภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะตัวแทนของลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ดังข้อความที่ 10-15

ข้อความที่ 10

พรรคที่มีวินัย ที่ติดอาวุธด้วยทฤษฎีลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ที่ใช้วิธีการวิจารณ์ตนเอง และสัมพันธ์กับมวลประชาชนพรรคหนึ่ง กองทัพที่นำโดยพรรคเช่นนี้กองทัพหนึ่ง และแนวร่วมของชนชั้นปฎิวัติและกลุ่มปฎิวัติฝ่ายต่าง ๆ ที่นำโดยพรรคเช่นนี้แนวร่วมหนึ่ง 3 สิ่งนี้เป็นอาวุธสำคัญของเราในการเอาชนะศัตรู (30 มิถุนายน ค.ศ. 1949)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 16)

ข้อความที่ 11

พรรคคอมมิวนิสต์จีนซึ่งติดอาวุธด้วยลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ทั้งทางทฤษฎีและทางความคิดได้เกิดท่วงทำนองการทำงานแบบใหม่ขึ้นในหมู่ประชาชนจีน ที่สำคัญคือท่วงทำนองที่ทฤษฎีประสานกับการปฏิบัติ ท่วงทำนองที่สัมพันธ์กับมวลประชาชนอย่างสนิทแน่นแฟ้น และท่วงทำนองที่วิจารณ์ตนเอง (24 เมษายน ค.ศ. 1945)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 17)

ข้อความที่ 12

ที่แล้วมาเราเคยกล่าวว่าการเคลื่อนไหวปรับปรุงท่วงทำนองเป็น “การเคลื่อนไหวให้การศึกษาทางลัทธิมาร์กซ์อย่างทั่วถึง” การปรับปรุงท่วงทำนองก็คือทั่วทั้งพรรคศึกษาลัทธิมาร์กซ์ โดยผ่านการวิจารณ์และวิจารณ์ตนเอง ในระหว่างปรับปรุงท่วงทำนอง เราจะสามารถเรียนรู้ลัทธิมาร์กซ์ได้มากขึ้นกว่าเดิมบ้างอย่างแน่นอน (12 มีนาคม ค.ศ. 1957)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 17-18)

ข้อความที่ 13

จะต้องให้บรรดาตัวตั้งตัวตีที่นำหน้าของพรรคในชั้นต่าง ๆ รู้ว่า การที่ทฤษฎีกับการปฏิบัติประสานกันอย่างแน่นแฟ้นเช่นนี้ เป็นสัญลักษณ์อันเด่นชัดประการหนึ่งที่เราชาวพรรคคอมมิวนิสต์แตกต่างกับพรรคอื่น ๆ ทั้งหมด (24 เมษายน ค.ศ. 1945)

เหมือนอัตลักษณ์แห่งระบบการเมืองของประเทศจีนที่แสดงถึงความโดดเด่นและไม่มีชาติใดเหมือนในด้านการผสมผสานลัทธิมาร์กซ์-เลนินร่วมกับความเป็นจีนอย่างลงตัว จึงเป็นที่มาของการใช้คำว่า “อัตลักษณ์” ในงานวิจัยนี้

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 28)

ข้อความที่ 14

พรรคของเราที่เป็นพรรคที่ถือลัทธิมาร์กซ์-เลนินเป็นรากฐาน ทั้งนี้เพราะว่าลัทธินี้เป็นผลึกแห่งความคิดวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องที่สุด และปฏิบัติที่สุดของชนชั้นกรรมาชีพทั่วโลก (24 เมษายน ค.ศ. 1945)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 28)

ข้อความที่ 15

พรรคคอมมิวนิสต์ไม่กลัวการวิจารณ์ เพราะว่าเราเป็นนักลัทธิมาร์กซ์ สังคมนิยมอยู่กับฝ่ายเรา กรรมกร และชาวนาซึ่งเป็นมวลชนพื้นฐานที่อยู่กับฝ่ายเรา (12 มีนาคม ค.ศ. 1957)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 362)

จากข้อความที่ 10-15 ปรากฏการใช้กลวิธีทางภาษาในหลายด้าน ได้แก่ การใช้อุปลักษณ์ (metaphor) เป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้เขียนใช้สื่อสารเพื่อให้เกิดจินตภาพบางอย่างและเพื่อให้เกิดพลังในการสื่อความหมายไปยังผู้อ่าน อาทิ ข้อความที่ 10 “พรรคที่มีวินัย ที่ติดอาวุธด้วยทฤษฎีลัทธิมาร์กซ์-เลนิน...” ปรากฏการใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) ซึ่งเป็นการอาศัยการสื่อความของสิ่งหนึ่งด้วยการใช้ถ้อยคำที่อยู่ในแวดวงของความคิดหนึ่งมาอธิบายสิ่งนั้น (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2561: 209) จากคำว่า “ติดอาวุธ” ถ้อยคำนี้สื่อให้เห็นว่า ลัทธิมาร์กซ์-เลนิน คือหลักชัยสำคัญในการปฏิวัติครั้งนี้ นอกจากนี้ ยังปรากฏกลวิธีการเน้นระดับทางภาษาในการบรรยายให้เห็นสภาพที่มีความละเอียดและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยปรากฏกลวิธีการใช้คำเพิ่มน้ำหนักที่แสดงระดับ (degree intensified words) อาทิ ข้อความที่ 14 มีการปรากฏคำว่า “ถูกต้องที่สุด” และ “ปฏิบัติที่สุด” โดยใช้คำขยายช่วยเพิ่มระดับความหมายของคำหลักเพื่อเน้นความหมายของคำหลักในปริมาณสูงสุด

นอกจากนี้ ตัวบทยังสะท้อนให้เห็นมุมมองการสร้างการรับรู้ของพรรคคอมมิวนิสต์ที่สื่อความถึงภาพตัวแทนของพรรคในฐานะที่ยึดแนวคิดตามแบบลัทธิมาร์กซ์ ขณะเดียวกันก็ต้องการบอกถึงอัตลักษณ์ของตนที่พัฒนาต่อเนื่องมาจากลัทธิมาร์กซ์ โดยเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอให้ผู้อ่านรู้จักและเข้าใจลัทธิมาร์กซ์ในหลายมิติของจีนมากขึ้น เช่น ข้อความที่ 10 ข้อความที่ 12 และข้อความที่ 15 ให้ข้อมูลต่อเยาวชนเรดการ์ดและทหารปลดแอกในฐานะที่ลัทธิมาร์กซ์ เป็นลัทธิที่มีกระบวนการวิจารณ์ตนเองซึ่งเป็นอาวุธสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ โดยต้องยืนยันยึดตามหลักการค้นหาความจริงจาก

ประสบการณ์ เน้นที่การดำเนินกิจกรรมของพรรคโดยไม่เอาเรื่องส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง การดำเนินแนวทางการวิจารณ์ตนเอง ล้วนเป็นไปเพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคีและความเข้มแข็งให้แก่พรรค (Bianxiezhu 编写组, 2018: 250) นอกจากนี้ ข้อความที่ 14 ยังมีการกล่าวถึงลัทธิดังกล่าวในบริบทที่เป็นแนวทางที่ผลักดันให้เกิดความคิดวิทยาศาสตร์และยังเป็นแนวทางปฏิบัติของชนชั้นกรรมาชีพทั่วโลก

“พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ผ่านกาลเวลา 28 ปีแล้ว เป็นที่รู้กันดีว่า เราได้ผ่านมาโดยสันติ⁷ หากแต่ ผ่านมาในสภาพแวดล้อมอันยากลำบาก เราต้องสู้รบกับศัตรูทั้งในและนอกประเทศ ทั้งในพรรคและนอกพรรค ขอบคุนมาร์กซ์ เองเกิลส์ เลนิน สตาลิน ท่านเหล่านี้ให้อาวุธแก่เรา อาวุธนี้มีไขปืนกล หากแต่เป็นลัทธิมาร์กซ์-เลนิน” (ชมรมศึกษาวิทยาศาสตร์สังคม, 2554: 9)

ข้อความของเหมาเจ๋อตงตอกย้ำภาพให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า อาวุธสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ในการปฏิบัติคือลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ซึ่งเป็นเพียงหลักการเดียวที่จะนำพาชาติให้พ้นจากความล้มเหลวได้

4. พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะพรรคที่ยืนหยัดเพื่อประชาชน

“ในโลกนี้ไม่มีพลังใด ๆ ที่สามารถตีกรรมาชีพเรือนแสนเรือนล้านที่นับวันจะตื่นตัว ที่นับวันจะร่วมมือกันและจัดตั้งกันขึ้นมาให้พังทลายไปได้” (ชมรมศึกษาวิทยาศาสตร์สังคม, 2554: 312)

คำกล่าวของเลนินสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนคือกองกำลังสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนกิจการทางการเมืองของพรรค พลังของมวลชนสามารถอุปถัมภ์ต่าง ๆ ทั้งการเปลี่ยนแปลง และปฏิบัติให้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ เช่นเดียวกันกับประวัติศาสตร์การปฏิบัติของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ชนชั้นกรรมาชีพเข้ามามีบทบาทในฐานะกองกำลังแห่งมวลชน

พลังแห่งมวลชนจึงเป็นฟันเฟืองสำคัญที่ดำเนินกิจกรรมหลายอย่างสำเร็จได้ พรรคคอมมิวนิสต์จึงเป็นหนึ่งในกองกำลังสำคัญที่ยืนหยัดอยู่คู่กับมวลชนตลอดมาโดยเปิดโอกาสให้พวกขวานา รวมถึงชนชั้นกรรมาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อสู้ทางการเมืองบนพื้นฐานที่ว่าทุกคนมีสิทธิและอำนาจเท่าเทียมกันดังวาทกรรมดัวบทของหนังสือปกแดง คติพจน์เหมาเจ๋อตง ที่ปรากฏการสื่อภาพแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะพรรคที่ยืน

⁷ จากข้อความ “เราได้ผ่านมาโดยสันติ หากแต่ผ่านมาในสภาพแวดล้อมอันยากลำบาก” ผู้วิจัยเห็นว่า ควรเพิ่มคำว่า “แต่” เพื่อให้สารที่ต้องการสื่อมีความครบถ้วนและครอบคลุมใจความที่ต้องการสื่อได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

หยัดเพื่อประชาชน ดังข้อความที่ 16-20

ข้อความที่ 16

เราขึ้นอยู่กับจุดยืนของชนชั้นกรรมาชีพและของมวลประชาชน กล่าวสำหรับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แล้วก็คือ ต้องขึ้นอยู่กับจุดยืนของพรรค ขึ้นอยู่กับจุดยืนของคุณลักษณะพรรคและนโยบายของพรรคนั่นเอง (พฤษภาคม ค.ศ. 1942)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 66)

ข้อความที่ 17

แนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์ก็คือแนวทางของประชาชน (17 กรกฎาคม ค.ศ. 1964)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 242)

ข้อความที่ 18

พรรคคอมมิวนิสต์ของเราและกองทัพที่ 8 กองทัพที่ 4 ใหม่ ซึ่งนำโดยพรรคคอมมิวนิสต์เป็นขบวนปฏิวัติขบวนของเรานี้เป็นขบวนเพื่อการปลดแอกของประชาชนอย่างสิ้นเชิง เป็นขบวนที่ทำงาน เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนอย่างถึงที่สุด (8 กันยายน ค.ศ. 1944)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 244)

ข้อความที่ 19

เราควรต้องเชื่อมั่นมวลชน เราควรต้องเชื่อพรรค นี่เป็นหลักทฤษฎีมูลฐานสองข้อ หากสงสัยหลักทฤษฎีสองข้อนี้แล้ว จะทำอะไรก็ไม่สำเร็จ (31 กรกฎาคม ค.ศ. 1955)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 16)

ข้อความที่ 20

“เราชาวพรรคคอมมิวนิสต์มิใช่จะมาเป็นขุนนาง แต่จะมาปฏิวัติ เราทุกคนจะต้องมีจิตใจปฏิวัติอย่างถึงที่สุด เราอย่าห่างเหินจากมวลชนแม้สักชั่วขณะเดียว ขอแต่เราไม่ห่างเหินจากมวลชน เราจะต้องชนะอย่างแน่นอน” (4 กรกฎาคม ค.ศ. 1967)

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2551: 201)

จากข้อความที่ 16-20 ปรากฏกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนคติในแง่ขึ้นจากการใช้คำช่วยกริยา “ต้อง” “อย่า” ดังข้อความที่ 19 ปรากฏการใช้การเชิญชวนว่า “ควรต้อง” จากข้อความที่ว่า “เราควรต้องเชื่อมั่นมวลชน เราควรต้องเชื่อพรรค...” รวมถึงข้อความที่ 20 ปรากฏการใช้ข้อความสั่งว่า “อย่า” จากข้อความ “...เราอย่าห่างเหินจากมวลชนแม้สักชั่วขณะเดียว...” ข้อความดังกล่าวสื่อให้เห็นว่า พรรคคอมมิวนิสต์จะไม่มีวันห่างจากมวลชน

นอกจากนี้ ถ้อยคำในตัวบทยังพยายามกล่อมเกล่าให้เห็นว่า พรรคคอมมิวนิสต์คือ ผู้ที่อยู่เคียงข้างมวลชน อาทิ ข้อความที่ 17 ซึ่งกล่าวไว้ว่า “แนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์ก็คือแนวทางของประชาชน” ขณะเดียวกันข้อความที่ 18 กล่าวไว้ว่า “พรรคคอมมิวนิสต์ เป็นฝ่ายที่ทำงานเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนอย่างถึงที่สุด” นอกจากการแสดงบทบาทเป็นฝ่ายที่อยู่ข้างประชาชนแล้ว ข้อความที่ 19 ปรากฏตัวบทที่ว่า “เราควรต้องเชื่อมั่นมวลชน เราควรต้องเชื่อพรรค” ซึ่งข้อความดังกล่าว แสดงเจตนารมณ์ในการครอบงำแนวคิดและความเชื่อของมวลชนในชาติที่ว่า ทุกคนต้องเชื่อในการนำของพรรคคอมมิวนิสต์

สรุปผลและอภิปรายผล

จากการศึกษาการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ผ่านวาทกรรมพรรคคอมมิวนิสต์จีนในหนังสือปกแดง *คติพจน์เหมาเจ๋อตง* ผลการวิจัยพบว่า หนังสือเล่มดังกล่าว ประกอบสร้างวาทกรรมภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ใน 4 บทบาทสำคัญ ดังนี้

1. พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะผู้นำการปฏิวัติ ตัวบทประกอบสร้างภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนให้เห็นถึงบทบาทการเป็นแกนในการนำในการปฏิวัติ และเป็นผู้ดำเนินการปฏิวัติสิ่งเก่าที่คอยรื้อทำลายประเทศให้พ้นจากความล้าหลัง ขณะเดียวกันตัวบทยังพยายามช่วงชิงอำนาจจากการสร้างการรับรู้ของมวลชนเพื่อเป็นฝ่ายนำในการปฏิวัติ

2. พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะวีรชนผู้ต่อสู้กับศัตรู และปฏิวัติความล้าหลังของชาติ ตัวบทประกอบสร้างภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนให้เห็นถึงบทบาทในการเป็นผู้ปราบศัตรูให้แก่ประเทศชาติ โดยศัตรูที่พรรคหมายรวมถึงนั้น คือ ยุคทุนนิยม ยุคจักรวรรดินิยม รวมถึงชนชั้นปฏิกิริยาทั้งสี่ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าที่ดิน ชาวนารวย พวกนักปฏิวัติ และพวกอันธพาลท้องถิ่นของกลุ่มเยาวชนเรดการ์ดในเหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรม ทั้งยังเป็นการเป็นตัวแทนปราบความ อุดมคติที่เกิดขึ้นในประเทศ และพิทักษ์ความเท่าเทียมในชนชั้นทางสังคมให้กลับคืนมา

3. พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะตัวแทนของลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ตัวบทประกอบสร้างภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนให้เห็นถึงบทบาทในการเป็นตัวแทนของพรรคที่ยึดแนวคิดแบบลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ซึ่งมีกระบวนการวิจารณ์ตนเองเป็นอาวุธสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ อันเป็นไปเพื่อสร้างความสมครสมานสามัคคีและความเข้มแข็งให้แก่พรรค ซึ่งจัดอยู่ในแนวทางปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพทั่วโลก

4. พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะพรรคที่ยืนหยัดเพื่อประชาชน ตัวบทประกอบสร้างภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนให้เห็นถึงบทบาทของพรรคที่ยืนอยู่เคียงข้าง

มวลชน พรรคคอมมิวนิสต์ คือพรรคที่ทำงานเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนอย่างถึงที่สุด นอกจากนี้ตัวบทยังแสดงเจตนารมณ์ในการครอบงำแนวคิดและความเชื่อของมวลชนในชาติที่ว่า ทุกคนต้องเชื่อในการนำของพรรคคอมมิวนิสต์

ในมิติกลวิธีการใช้ภาษา ปรากฏรูปแบบการใช้กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ในด้านการใช้สรรพนามเรียกขาน (system of address) การใช้ทัศนภาวะ (modality) ซึ่งเป็นการใช้ทัศนะของผู้พูดเข้าไปในถ้อยคำที่กล่าวเพื่อสร้างความเชื่อมั่นของถ้อยคำ รวมถึงการใช้อุปลักษณ์ (metaphor) ซึ่งสร้างความหมายของคำให้เกิดจินตภาพผ่านการเปรียบเทียบ

นอกจากนี้ เมื่อวิเคราะห์ในแง่วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์แบบวิภาษระหว่างตัวบทกับสังคม ภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่สะท้อนผ่านวาทกรรมทั้ง 4 บทบาท ได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการใช้อำนาจทางภาษาในการแย่งชิงอำนาจเพื่อสร้างนิยามความหมายของการเป็นผู้นำทางการเมือง ผู้ที่อยู่ในอุดมการณ์ที่ถูกต้อง การเป็นฝ่ายที่ดีผู้อยู่ข้างประชาชน วาทกรรมที่ประธานเหมาใช้สื่อสารครอบงำอุดมการณ์แก่กลุ่มเยาวชนเรดการ์ดและกลุ่มทหารปลดแอกจึงเป็นการกุมอำนาจทางแนวคิดแบบเบ็ดเสร็จที่เหนือกว่าฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเป็นการแสดงอำนาจสัญลักษณ์ (symbolic power) ที่ใช้ภาษาผ่านตัวบทเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของปูลัม ทรัฟฟ์เจรีญ และพวงชมพู โจนส์ ที่ว่า กระบวนการแสดงอำนาจสัญลักษณ์ เป็นปฏิบัติการที่ก่อให้เกิดกระบวนการกระทำกันทางสังคม (social action) อันเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของผู้ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย (ปูลัม ทรัฟฟ์เจรีญ และพวงชมพู โจนส์, 2557: 315-318) นั่นคือกลุ่มเยาวชนเรดการ์ดที่ถูกครอบงำด้วยอำนาจทางภาษาในการดำเนินการปฏิวัติและทำลายสี่เก่า (การทำลายล้างวัฒนธรรม ประเพณี ความคิดแบบสังคมศักดินา และนิสัยแบบเก่า) รวมถึงการวิพากษ์กลุ่มคนที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพรรคตลอดเหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

งานการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการตีความภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ในหนังสือปกแดง คติพจน์เหมาเจ๋อตง ซึ่งเป็นเพียงภาพในมิติเดียวที่สะท้อนภาพเหตุการณ์ในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมของจีนขณะหนึ่งเท่านั้น ผู้สนใจยังสามารถศึกษาข้อมูลจากเอกสารอื่น ๆ อาทิ ภาพโฆษณาชวนเชื่อ หนังสือพิมพ์ เพื่อให้เห็นปรากฏการณ์ที่รอบด้านมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์. (2554). **จีนสมัยใหม่: ความรู้ฉบับพกพา**. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส. คาร์ล มาร์กซ, เฟรเดอริก เองเงิลส์, (ไม่ปรากฏผู้แปล). (2510). **แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์**.

นนทบุรุษ: ไฟลามทุ่ง.

จันทิมา อังคณิกิจ. (2561). **การวิเคราะห์ข้อความ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชมรมศึกษาวិทยาศาสตร์สังคม. (2554). **นิพนธ์พจน์ลัทธิมาร์กซ (คู่มือศึกษาค้นคว้าลัทธิ มาร์กซพื้นฐาน)**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2556). **ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิภาษา.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). **วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิด และการนำมาศึกษาในวาทกรรมในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2538). “ภาพตัวแทนสิ่งที่แทนไม่ได้.” **จุลสารไทยคดีศึกษา**, 12 (1). บุญศักดิ์ แสงระวี. (2551). **วิวัฒนาการของลัทธิมาร์กซ**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

ปฐม ทรัพย์เจริญ และ พวงชมพู โจนส์. (2557). **สังคมวิทยาการสื่อสาร**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เพน รอเบิร์ต. (2557). **เหมาเจ๋อตง**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

ภพ สวัสดิ์. (2561). **วาทกรรมคำทำนายจากการร้อยเรียงตัวเลข: การศึกษาวาทกรรม วิเคราะห์เชิงวิพากษ์**. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหาสารภูธร. (2519). **เหมาเจ๋อตง: “เหมา” ผู้สร้าง “เหมา”**. กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์. วรศักดิ์ มัทธโนบล. (2557). **เศรษฐกิจการเมืองจีน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซด์.

วันชนะ ทองคำเภา. (2550). **ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วุฒิพงษ์ ประพันธ์มิตร และ สุรสิทธิ์ อมรวิชศักดิ์. (2563). “การศึกษาลัทธิบูชาตัวบุคคลใน แบบเรียนวิชากิจกรรมกลุ่มยุวชนแนวหน้าภายใต้การปกครองของประธานาธิบดี สีจิ้นผิง.” **วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**, 31(1).

ศุภรัตน์ เพชรสกุลวงศ์. (2549). **การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรมาชีพใน สาธารณรัฐประชาชนจีน ค.ศ.1966-1969**. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.

ศิริพร ดาบเพชร. (2561). **การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน**. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สามชาย ศรีสันต์. (2561). **ว่าด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์: บทศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนา/หลังการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์. (2020). “รูปเคารพเจิ้งเหอในสังคมไทย.” *วารสารศิลปศาสตร์*, 20 (2).
- อาร์ม ตั้งนิรันดร. (2557). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายจีน**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- Annie Wang. (2017). **The “Little Red Book”: The Dissemination, Influence, and Impact of Quotations from Chairman Mao Tse-Tung in the United States, 1967-1980**. Master thesis of History, Wellesley College.
- Norman Fairclough. (1995). **Media Discourse**. London: Arnold.
- Stuart Hall. (1997). **Representation: cultural representations and signifying practices**. London: Sage.
- Bianxiezu 编写组 《毛泽东思想和中国特色社会主义理论体系概论》，北京：高等教育出版社 2015 年版。
- Bianxiezu 编写组 《党员手册》，北京：党建读物出版社2018年版。
- Guo Ta o 郭涛 《党员手册》，北京：党建读物出版社2018年版。
- Feng Hao 冯皓, Zhang Xingwu 章兴鸣 《马克思主义基本原理概论教学指导书》，北京：清华大学出版社 2018 年版。
- Hu Songtao 胡松涛 《《毛主席语录》史话》，载《延安文学》2017 年，第1期。

การสร้างข้าราชการนักปกครองในสมัยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2435-2458¹

ภูวดล ศรีวิไล

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

E-mail: puwadon.sri@gmail.com

วันที่รับบทความ: 5 มกราคม 2564

วันแก้ไขบทความ: 30 มกราคม 2564

วันที่รับบทความ: 4 กุมภาพันธ์ 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างและนิยามความหมายให้กับข้าราชการที่ทำหน้าที่ในด้านการปกครองในสมัยของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพที่ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งพบว่ากระบวนการสร้างและนิยามความหมายดังกล่าวอยู่บนเงื่อนไขสำคัญ คือการเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับการปกครองอันนำไปสู่การสร้างระบบการปกครองแบบใหม่ที่ทำให้เกิดความต้องการข้าราชการที่ชำนาญในงานเทคนิคเฉพาะด้านงานปกครอง และความต้องการข้าราชการที่ทำหน้าปกครองที่เป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์นำไปสู่การสร้างข้าราชการและสร้างระบบคุณค่าใหม่มากำกับให้ข้าราชการนักปกครองต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบสี่ประการคือ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ มีความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่ มีความฉลาดในการประสานผลประโยชน์ และรู้ความเปลี่ยนแปลงในท้องที่ของตน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวยังถูกผลิตซ้ำและยังเป็นความหมายสำคัญอย่างหนึ่งของข้าราชการนักปกครองในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ข้าราชการนักปกครอง กระทรวงมหาดไทย สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการปฏิบัติการของข้าราชการนักปกครอง พ.ศ. 2516 - 2540 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก สกว. ภายใต้โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์

The Formation of Government Officers during Prince Damrong Rajanubhab's term as Minister of Interior, 1892 – 1915

Panupong Jongcharnsittho

Textile and jewelry Division Faculty of Arts and Architecture

Rajamangala University of Technology Lanna Chiang Mai

E-mail: panupong@rmutl.ac.th

Received: May 28, 2020

Revised: August 06, 2020

Accepted: August 19, 2020

Abstract

The purpose of this article is to investigate the formation and definition of government officers during the period when Prince Damrong Rajanubhab took office as minister of interior. Using a historical approach, this study found that the formation and definition were underlined by an essential condition—the change of administrative concept. It led to the creation of the modern administrative system, which needed government officers who were skilled in specialized administration techniques and loyal to the king. This change required the creation of government officers and the new value system to direct them. Government officers must adhere to these four values: loyalty to the king, knowledge of modern science, be wise in compromising interests, know the changes in their locality. These values have been reproduced and reinforced in defining government officers until the present time.

Keywords: Government Officer, Ministry of Interior, Prince Damrong Rajanubhab

บทนำ

ในปัจจุบันแม้ว่าจะมีการศึกษาระบบราชการ และข้าราชการในสังคมไทยเป็นจำนวนมาก แต่ยังมีบางมิติที่ไม่ได้รับความสนใจ ซึ่งในงานศึกษาเรื่อง (สถานภาพของความรู้ทางประวัติศาสตร์ว่าด้วยรัฐและรัฐบาลไทย) (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2547) ได้ชี้ให้เห็นว่างานศึกษาที่เกี่ยวกับรัฐ และระบบราชการไทยที่ให้ความสำคัญกับข้าราชการระดับกลาง และระดับล่างนั้น ยังไม่ได้รับความสนใจและศึกษาอย่างเป็นระบบมากเพียงพอ ซึ่งส่วนใหญ่ที่มีในจำนวนไม่มากนักก็อยู่ภายใต้กรอบของ “รัฐและระบบราชการ” หรือ “อำมาตยาธิปไตย” (Bureaucratic Polity) ของ Fred W. Riggs ซึ่งให้ภาพของระบบราชการที่เป็นปึกแผ่นไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง และมีเสถียรภาพทางอำนาจสูง ข้ออ่อนของการมองเช่นนี้ทำให้งานศึกษากลุ่มนี้จะเลยที่จะพิจารณาด้านที่มีความหลากหลาย และมีพลวัตสูงในระบบราชการ ซึ่งกลุ่มข้าราชการต่าง ๆ ได้มีการปะทะ ประสาน ช่วงชิงงบประมาณ และอำนาจนำในระบบราชการ และในเรื่องของบทบาทในการท้าทายพลังในระบบราชการของคนกลุ่มอื่นอย่าง กลุ่มทุนนักธุรกิจ นักการเมือง และกลุ่มประชาชน ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหากได้รับการศึกษามากขึ้นย่อมช่วยให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวของรัฐ และระบบราชการที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันได้ลึกซึ้งขึ้น

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเลือกที่จะศึกษากลุ่มข้าราชการซึ่งสังกัดในกระทรวงมหาดไทย เป็นกลุ่มข้าราชการที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการสร้างระบบราชการแบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับกิจการของรัฐอย่างมาก โดยต่อไปจะเรียกข้าราชการกลุ่มนี้ว่า “ข้าราชการนักปกครอง” เพื่อใช้เป็นรากฐานไปสู่การทำความเข้าใจในมิติอื่น และทำความเข้าใจกับความเปลี่ยนแปลงในข้าราชการนักปกครองในช่วงเวลาอื่น บทความนี้จึงจะพิจารณากระบวนการสร้างข้าราชการนักปกครองในสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชานุภาพ ผู้ทรงมีอิทธิพลต่อการวางรากฐานของกระทรวงมหาดไทย และการสร้างข้าราชการนักปกครองว่าเกิดขึ้นบนเงื่อนไขใด และจะต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติอย่างไร

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวในบทความนี้จะใช้วิธีการศึกษาแบบวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์โดยศึกษาผ่านเอกสารชั้นต้น และชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย และข้าราชการนักปกครอง โดยแบ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องกันเป็นสองส่วนดังนี้ **ส่วนที่หนึ่ง** กำเนิดระบบราชการสมัยใหม่และกระทรวงมหาดไทย ซึ่งต้องการชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของความคิด และจินตนาการในเรื่องของเวลา และการปกครองรูปแบบใหม่ ที่รวมกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี และความรู้สมัยใหม่อันนำไปสู่การสร้างแบบแผนการบริหารราชการ และสร้างคนกลุ่มใหม่เพื่อทำงานใน

ระบบดังกล่าว ทำให้ทั้งกระทรวงมหาดไทย และข้าราชการภายในกระทรวงมีความเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนหน้า ส่วนที่สอง สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพกับการสร้าง และกำกับดูแล “นักปกครอง” ในส่วนนี้จะเน้นลงไปที่การสร้างข้าราชการนักปกครองภายใต้การกำกับดูแลของสมเด็จพระยาดำรงฯ ในเรื่องของกรวางรากฐานทางความคิด และการทำงานของข้าราชการนักปกครองทั้งการให้ความรู้ วิธีการทำงาน ตลอดจนการกำกับควบคุมผ่านระบบคุณค่าแบบใหม่ และภายใต้กระบวนการเหล่านี้ทำให้เกิดข้าราชการนักปกครองขึ้นมา รองรับกรขยายงานปกครองไปยังหัวเมือง และช่วยให้อำนาจการปกครองรวมศูนย์อยู่ ภายใต้ส่วนกลางเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

กำเนิดระบบราชการสมัยใหม่และกระทรวงมหาดไทย

การปฏิรูประบบราชการ และการปกครองในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกกับความคิดที่เกี่ยวกับระบบราชการ การปกครองใหม่ ทั้งนี้หลังจากที่เกิดระบบราชการแบบใหม่ ก็ได้เกิดกลุ่มคนที่เรียกว่า “ข้าราชการอาชีพ” ขึ้น การทำความเข้าใจกับข้าราชการนักปกครองในยุคต้นนี้จึงจำเป็นต้องพิจารณาพื้นฐานเหล่านี้ก่อน

ในเบื้องต้นเราอาจเริ่มต้นในจุดที่สัมพันธ์ยังกับการ “ทำราชการ” อย่างในประเด็นเกี่ยวกับการรับรู้เรื่องเวลา ใน (การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475) (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2538) ได้ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของการรับรู้เรื่องเวลา โดยความเปลี่ยนแปลงเกิดจากการที่ชนชั้นนำ² จินตนาการถึงเวลาที่มีลักษณะแตกต่างไปจากการจินตนาการถึง “เวลา” ในช่วงก่อนหน้านี้ การเปลี่ยนแปลงการรับรู้เวลานี้นำไปสู่การคิดในเชิงก้าวหน้า และตระหนักในศักยภาพในการกระทำกรของมนุษย์มากขึ้น โดยจากแบบเดิมที่เป็นเวลาที่ถูกรกำหนดโดยเทพ และคติทางพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์ต้องลอยไปตามสายน้ำแห่งพรหมลิขิต และเวรกรรม การแก้ไขชะตาชีวิตในชาตินี้มีเพียงการบำเพ็ญเพียร สะสมบุญเพื่อชาติหน้า กรรมดีจะลิขิตชีวิตของตนให้เจริญงอกงามขึ้น ได้แปรเปลี่ยนกลายเป็นเวลาของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามการกระทำของมนุษย์เอง การกระทำนั้นจึงสามารถเห็นผลได้ในช่วงชีวิตนี้ และเมื่อสำนึกทางเวลานี้เปลี่ยนไปจึงส่งผลนำไปสู่การเคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงในความคิดอื่น ๆ อันนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ของสังคมด้วย

² นอกจากนี้ยังรวมถึงผู้คนที่ได้สัมผัส สัมพันธ์ และตระหนักถึง “ศักยภาพของมนุษย์” ผ่านการดำรงชีวิตที่ผ่านระบบเศรษฐกิจเงินตรา และวิถีคิดแบบทุนนิยม ทำให้เกิดความรู้อย่างหนึ่งว่าตนก็มีส่วนร่วมในการก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในบ้านเมือง และสังคมที่ตนอยู่ โดยมีใช้เป็นการของผู้ปกครองแต่เพียงฝ่ายเดียว

ในขณะที่เดียวกันนอกจากการเปลี่ยนแปลงด้านสำนักทางเวลาแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือความก้าวหน้าของเทคโนโลยี และการจินตนาการถึงการปกครองผ่านองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้น ตัวอย่างเช่น สถิติศาสตร์ มานุษยวิทยา และอื่น ๆ³ ทำให้การรับรู้ของชนชั้นนำเกี่ยวกับการปกครองเปลี่ยนแปลงไป นำไปสู่การคิดเกี่ยวกับการปกครองแบบใหม่ ทั้งระบบการจัดเก็บภาษี และการบริหารงานปกครอง ที่จะต้องขยายขอบเขตไปมากกว่าการกำกับโดยอ้อมแบบเดิม อย่างวิธีการปกครองแบบกินเมือง เมืองประเทศราช และการประมุขภาษีโดยเจ้าภาษีนายอากร เป็นต้น แต่ได้เปลี่ยนไปเป็นการกำกับโดยตรงจากผู้แทนต่างพระเนตรพระกรรณขององค์กษัตริย์ ซึ่งความเป็นไปได้ และความพร้อมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคม ประกอบกับการผสมผสานความรู้เดิมกับความรู้ และเทคโนโลยีที่มาจากตะวันตก⁴ สิ่งนี้ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ในหมู่ขุนนางข้าราชการและองค์กษัตริย์ ซึ่งจะเห็นได้จากความต่อไปนี้

จากรายงานของพระศรีสิงห์เทพซึ่งรัชกาลที่ห้า ได้ทรงมีพระราชปรารภถึงว่า

“อนึ่งได้เห็นในรีโปตพระยาศรีสิงห์เทพ ...ว่าได้ปรึกษา กับเจ้าหมื่นไวยฯ ว่า เป็นเมืองประเทศราช ควรจะกตเอาให้อยู่ในอำนาจกรุงเทพฯ เมืองประเทศราชไม่ต้องเสียภาษีอากรอันใดจึงควรเกณฑ์ให้เต็มมือ คำที่ว่าอย่างนี้ก็เป็นความจริงอยู่...” (เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี, 2504: 227)

จากพระราชปรารภของรัชกาลที่ห้า ที่ทรงมีต่อเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ความว่า

“...คนทั้งแผ่นดินตั้งตาอคอยดูคอยฟังอยู่ทั้งนั้น ทั้งการที่ได้จัดทำไปแล้วนี้ ก็เพราะมีความประสงค์จะจัดกำลังของบ้านเมืองให้แข็งแรงกวดขันขึ้น ทั้งจะเปลี่ยนแปลงการทั้งปวงให้เจริญขึ้นสมกาลสมัยด้วย อนึ่งในเวลานี้เงินรายได้ของแผ่นดินที่จะเก็บเข้ายังต้องพระคลังมหาสมบัตินั้นในปีหนึ่งก็เก็บได้ไม่กี่ล้านบาท เพราะภาษีอากร เป็นต้นว่า ภาษีฝิ่น, ภาษีสุรา, ภาษีเข้า, ภาษีเบ็ดเสร็จ, ภาษีร้อยละสามก็ตกอยู่ในเงื้อมมือของพวกเสนาบดีทั้งนั้น การที่เราคิดหาหารขึ้นสมครขึ้นก็เพื่อจะเป็นกำลังแผ่นดิน จะได้คิดจัดการแบบอย่างราชการเสียใหม่ ให้เป็นประเพณีและลงระเบียบเรียบร้อยต่อไป...” (เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี, 2504: 105)

และจากพระราชหัตถเลขาในรัชกาลที่ห้า ซึ่งมีต่อสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพว่า “...ต้องอาศัยความปกครอง ให้ราษฎรได้ทำมาหากินโดยสะดวก ได้รับผลประโยชน์อันเกิดขึ้นจากแผ่นดิน ซึ่งจะได้มาเสียภาษีอากรจึงจะเป็นกำลังบ้านเมืองได้...” (กระทรวงมหาดไทย: 146-148)

³ ซึ่งอาจกล่าวโดยรวมน่าความรู้ทั้งหลายที่ใช้ในการปกครองล้วนให้ความสำคัญกับความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น

⁴ ซึ่งผ่านการเลือกสรรและปรับแต่งให้เหมาะสมในทัศนะของกลุ่มผู้ปกครองในเวลานั้น

ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกหากองค์กรกษัตริย์ และเหล่าขุนนางที่ตระหนักถึงความก้าวหน้าในบ้านเมืองของตนว่าสามารถเกิดขึ้นได้ในชาตินี้ จะแสวงหาระบบบริหารงานแบบใหม่ที่ลดความซับซ้อนแต่ทรงประสิทธิภาพขึ้น และการวางระเบียบภายใต้การกำกับแบบเดียวกันจะทำให้การรื้อฟื้นศักยภาพไปสู่ความก้าวหน้าได้สูงกว่าการกำกับโดยอ้อมอย่างเห็นได้ชัด แม้ความล่าช้าจะเกิดขึ้นบ้างบางกรณีในการเตรียมเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง และระบบราชการแบบใหม่นี้ ประการหนึ่งก็เนื่องมาจากความพร้อมเรื่องที่จะต้องลงทุนทั้งกำลังพระราชทรัพย์ และงบประมาณแผ่นดินต่อการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในระดับที่จะไม่ทำให้ส่วนกลางได้รับประโยชน์น้อย หรือเสียดุลไปมากจนเกินไปในแง่ของการคลัง และอีกประการหนึ่งคือการขยายขอบเขตอำนาจการปกครองออกไปนี้ ระบบต้องการคนทำงานที่มีความรู้ มีความภักดี และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นจำนวนมาก เพื่อจะให้การดำเนินงานรวมอำนาจนี้ราบรื่นและไม่เกิดความขัดแย้ง และก่อความเสียหายแก่รัฐบาลกลางในกรุงเทพ

โดยหลังจากที่รัชกาลที่ห้าได้ทรงทดลองจัดระเบียบเสนาบดีขึ้นมาใหม่แล้ว เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 พระองค์จึงได้ทรงมีพระบรมราชโองการตั้งกระทรวงขึ้นมาให้มีศักดิ์เสมอกัน โดยมีเสนาบดีเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทั้ง 12 กระทรวง ประกอบไปด้วย กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงเกษตราธิการ กระทรวงนครบาล กระทรวงวัง กระทรวงกลาโหม และกระทรวงมหาดไทย โดยในช่วงแรกยังแบ่งการปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ และเมืองท่าให้อยู่ในอำนาจของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม และกระทรวงการต่างประเทศตามลำดับ แต่ต่อมาในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2437 ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศให้แยกอำนาจการปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ และเมืองท่าให้มาขึ้นอยู่กับอำนาจของกระทรวงมหาดไทยเพียงกระทรวงเดียว เท่ากับว่าทำให้กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจครอบคลุมอย่างไพศาลทั่วพระราชอาณาเขต ซึ่งเว้นแต่เพียงกรุงเทพมหานคร และเมืองใกล้เคียงเท่านั้นที่ยังสังกัดอยู่กับกระทรวงนครบาล ทำให้การก่อตั้งกระทรวงมหาดไทยในนี้มีเป้าหมายชัดเจนว่า

“ในสมัยที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ประเทศสยามได้เริ่มปกครองหัวเมืองโดยหลักที่ว่า อำนาจของการปกครองควรจะเข้ามารวมอยู่จุดเดียวกันหมดซึ่งหมายความว่า รัฐบาลกลางจะไม่ให้การบังคับบัญชาหัวเมืองกระจายไปอยู่กับกระทรวงสามกระทรวง และจะไม่ยอมให้เจ้าเมืองต่าง ๆ มีอธิปไตยอย่างที่มิมีมาในอดีต...” (เดช บุนนาค, 2524: 22)

การเข้ามาดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เพื่อให้ตอบสนองต่อเป้าหมายดังกล่าวนี้ กระทรวงมหาดไทยได้ปรับเปลี่ยนระบบการบริหารงานภายในกระทรวงใหม่ให้ทันสมัยขึ้นแต่ก็ยืมนบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงของเดิมที่มีอยู่ โดยเริ่มต้นแบ่งหน่วยงานออกเป็น 3 กรม อันได้แก่ กรมมหาดไทยกลาง มีหน้าที่จัดการงานทั่วไปของกระทรวง กรมมหาดไทยฝ่ายเหนือ มีหน้าที่ในการปราบปรามเหตุอาชญากรรม และเรื่องคดีความ กรมพลัมภ์ มีหน้าที่ในการปกครองท้องที่ ซึ่งในปัจจุบันก็คือกรมการปกครอง และได้ขยายส่วนงานออกไปมากขึ้นตามลำดับ ในส่วนราชการส่วนภูมิภาคก็มีการจัดระเบียบการปกครองมณฑลขึ้นมาใหม่เรียกว่า “มณฑลเทศาภิบาล” ซึ่งแบ่งการปกครองออกเป็น 5 ระดับลดหลั่นลงไป อันได้แก่ ระดับมณฑล ระดับเมือง ระดับแขวง (อำเภอ) ระดับตำบล และหมู่บ้าน

ภายใต้การกำกับดูแลของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทยมีภาระงานเกี่ยวพันไปถึง งานด้านการปกครอง งานด้านที่ดิน งานราชทัณฑ์ งานโทรเลข งานด้านรักษาความสงบเรียบร้อย งานด้านอัยการ งานด้านการสาธารณสุข งานด้านป่าไม้ งานด้านเหมืองแร่ และงานด้านภาษีอากร รวมไปถึงภาระงานที่จะต้องจัดการแทน และช่วยเหลือกระทรวงอื่นขยายส่วนงานไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ดังรับสั่งของรัชกาลที่ 5 ความว่า

“กระทรวงเสนาบดีอื่น ๆ กำลังจัดระเบียบราชการกระทรวงในกรุงเทพฯ ยังไม่สามารถจะจัดการแผนกระทรวงนั้น ๆ ออกไปถึงหัวเมืองได้ แต่เห็นว่าไม่ควรรอการทะนุบำรุงหัวเมืองไว้ จนกว่ากระทรวงการแผนกนั้น ๆ ออกไปจัดการได้เอง การใดควรทะนุบำรุงอย่างใดซึ่งควรจะต้องจัดตามหัวเมืองได้ให้กระทรวงมหาดไทยจัดการตามนั้นไปทีเดียว” (กรมมหาดไทย, 2505: 65)

จากภารกิจของกระทรวงมหาดไทยข้างต้นจึงทำให้กระทรวงมีภาระงาน และอำนาจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มาก ทำให้ต้องการกำลังคนซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญของการทำงานในระบบเป็นจำนวนมาก นำไปสู่การดึงผู้คนเข้าสู่ระบบราชการจำนวนมาก ทั้งเจ้านาย และสามัญชน จึงเกิดการขยายตัวของระบบการศึกษาแผนใหม่ซึ่งตอบสนองต่อการฝึกคนเพื่อทำราชการแบบใหม่ ที่จะต้องเต็มไปด้วยความจงรักภักดีต่อราชสำนัก กรุงเทพฯ โดยเฉพาะ และมุ่งเน้นกระทำการให้ “บ้านเมือง” ขององค์กษัตริย์เจริญก้าวหน้าไปมากกว่าจะเป็นความสำเร็จในหน้าที่การงานของตนเพียงอย่างเดียว กระบวนการเหล่านี้ นำไปสู่การเกิดขึ้นของการสร้างความคิดเรื่อง “ข้าราชการอาชีพ” ที่อยู่ภายใต้อุดมการณ์แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งได้สถาปนาระบบคุณค่าในการปฏิบัติหน้าที่ และมีระบบเกียรติยศมารองรับที่แตกต่างออกไปจากระบบกินเมืองแบบเดิม ทั้งนี้ประกอบกับระบบ

แบบใหม่นี้ได้ลดโอกาสหาผลประโยชน์ผ่านระบบราชการโดยตรง ซึ่งเป็นวิธีเดิม ทำให้การก้าวหน้าของข้าราชการอาชีพฝากอยู่กับการได้เลื่อนขั้นเงินเดือน การได้รับเหรียญตรา และบรรดาศักดิ์ ที่กำหนดมาจากส่วนกลาง จึงทำให้พร้อมที่จะย้ายออกจากพื้นที่ที่ตัวเองถือกำเนิดเพื่อไปทำงานได้ในทุกพื้นที่ ประกอบกับความต้องการความรู้ทั่วไปที่สูงขึ้นอย่าง การอ่านออกเขียนได้ การเข้าใจภาษาต่างประเทศ และความรู้เฉพาะทางอื่น ๆ ทำให้ส่วนใหญ่ของข้าราชการนักปกครองมักจะมาจากกลุ่มชนชั้นที่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษา ทำให้ข้าราชการส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยเจ้านาย พระราชวงศ์ และบุตรหลานของบรรดาผู้ที่เคยรับราชการมาก่อนทั้งจากในส่วนกลาง และจากผู้ปกครองเดิมในท้องถิ่นนั้น ๆ⁵

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในภาพกว้างท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมในขณะนั้น ข้าราชการนักปกครองเกิดขึ้นมาบนฐานของการมีสำนึกทางเวลาแบบใหม่ จินตนาการเกี่ยวกับการปกครองด้วยองค์ความรู้ใหม่ ๆ และรับเอาแนวคิดข้าราชการอาชีพซึ่งสัมพันธ์อยู่กับระบบเกียรติยศใหม่ ซึ่งวิจิตรคิดเหล่านี้ขึ้นบนฐานของการเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ซึ่งสามารถร่วมพัฒนาชีวิตและบ้านเมืองของตน จึงพร้อมที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงใหม่นี้

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพกับการสร้าง “นักปกครอง”

ภูมิหลังของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพมีอิทธิพลต่อการวางแผนการทำงาน และเทคนิควิธีการปกครองของกระทรวงมหาดไทยมาก ประกอบกับการที่ทรงเป็นผู้วางระบบการคัดเลือก ฝึกหัด และส่วนหนึ่งยังคงถูกใช้เป็นแนวทางของกระทรวงมหาดไทยอยู่จนถึงปัจจุบัน ความสำเร็จที่เกิดขึ้นโดยสาเหตุหนึ่งก็เพราะพระองค์มีเวลาที่จะทรงคิดวางแผนดำเนินการต่าง ๆ เนื่องจากทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีอย่างยาวนานกว่าเสนาบดีหรือ รัฐมนตรีคนใด และอีกสาเหตุหนึ่งคือทรงได้รับพระราชทานอำนาจจากพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ให้กำกับราชการในกระทรวงอย่างค่อนข้างเด็ดขาด และหากมีเรื่องที่จะต้องตัดสินชี้ขาดรัชกาลที่ 5 ก็ทรงคล้อยตามความเห็นของพระองค์เป็นส่วนใหญ่

ดังนั้นการทำความเข้าใจการสร้างข้าราชการนักปกครองนี้ ด้านหนึ่งต้องเข้าใจพื้นฐาน กลวิธีคิดของครู หรือพระบิดาของกระทรวงมหาดไทยนี้เป็นพื้นเสียก่อน โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพในด้านส่วนพระองค์ พระองค์ได้รับการศึกษาในราชสำนัก

⁵ ยกตัวอย่างเช่น เจ้าราชภาดีย์(เมืองขึ้น ณ เชียงใหม่)เจ้านายเชียงใหม่ที่ถูกส่งไปเล่าเรียน และฝึกราชการในกระทรวงมหาดไทยภายใต้การดูแลของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (อนุ เนินหาด. ปออุยแม่อุยเล่าไว้. (เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์. 2554))

แม้ไม่เคยได้ไปรับการศึกษาในต่างประเทศ แต่พระองค์เรียนรู้และมี “ประสบการณ์” ที่จะเห็นโลกผ่านการอ่าน โดยเฉพาะเอกสารเกี่ยวกับความรู้ในการปกครองอาณานิคมของชาติตะวันตก⁶ การได้สัมผัสกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นำไปสู่การก่อตัวของวิสัยทัศน์เกี่ยวกับระบบราชการ และระบบการปกครองแบบใหม่ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

นอกจากการศึกษาแบบปกติและการอ่านแล้ว ความรู้ของพระองค์เกิดจากการเดินทางเป็นราชทูตพิเศษติดต่อพบปะกับชาวต่างประเทศ และการรับตำแหน่งหน้าที่สำคัญที่ต้องอาศัยความรู้แผนใหม่ เช่น การจัดการการศึกษาโรงเรียนมหาดเล็กเมื่อคราวเป็นผู้บังคับการทหารมหาดเล็กซึ่งในอนาคตลูกศิษย์หลายคนได้เข้ามาเป็นกำลังสำคัญในกระทรวงมหาดไทย และการเข้าดำรงตำแหน่งครั้งเป็นอธิบดีกรมแผนที่ก็ทำให้พระองค์ได้เกิดความรู้ภูมิประเทศโดยรอบขึ้นมาก และเมื่อเข้ามาดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ระยะเวลาที่ทรงวิถกในการจัดการราชการการปกครองอย่างใหม่นี้ แต่สิ่งสำคัญที่พระองค์ริเริ่มใช้ และต่อมาได้กลายเป็นพื้นฐานในการทำงานของข้าราชการนักปกครองคือการออกตรวจราชการ ประกอบกับการประสานขอความเห็นกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เดิมในกระทรวงฯ ที่กล้าแสดงความเห็นต่อกิจการงานต่าง ๆ ทำให้พระองค์เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ได้ชัดเจน และเห็นลู่ทางในการจะดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงต่อไป⁷ นี่จึงเป็นเครื่องยืนยันอย่างหนึ่งว่ากระทรวงมหาดไทยนั้นเติบโตมาจากการเข้าไปเรียนรู้จากท้องถิ่น และประสานหลักการในการดำเนินการปกครองอย่างเก่า การบริหารงานของกระทรวงฯ จึงมีส่วนที่เน้นไปที่ความยืดหยุ่นเป็นหลักมากกว่าการยึดระเบียบอย่างเคร่งครัด⁸

กระบวนการสร้างความหมาย และนิยามบทบาทหน้าที่ของข้าราชการนักปกครอง

ในทางศึกษาเรื่อง 10 ปัญญาชนสยาม (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557) ได้ชี้ให้เห็นกลวิธีสำคัญที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงสร้าง และเน้นย้ำว่าเป็นคุณลักษณะพิเศษของ “คนไทย” คือ จงรักในอิสราภาพ ความปราดจากวิหิงสา และความฉลาดในการประสานประโยชน์ ซึ่งหลักในข้อสุดท้ายนี้เรียกได้ว่าเป็นหัวใจในการดำเนินงานมหาดไทยอย่างแท้จริงจนถึงปัจจุบัน ต่อมาในยุคหลังก็เรียกกลเม็ดเช่นนี้ของข้าราชการนักปกครองว่า “ลูกไม้มหาดไทย” แม้ช่วงหลังจะมีความหมายออกไปในแง่ลบแต่ก็สะท้อนความ

⁶ จากใบบอกที่ใช้สนทนาในราชการของกระทรวงมหาดไทยจะปรากฏการแนะนำหนังสือเกี่ยวกับการปกครองของอาณานิคมต่าง ๆ หลายเล่มซึ่งภายในประกอบไปด้วยข้อมูลการเก็บสถิติต่าง ๆ ไปจนถึงการสำรวจบันทึกสำมะโนครัว ซึ่งได้กลายมาเป็นแบบอย่างในการบันทึกสถิติรายงานในการประชุมเทศาภิบาลประจำปี ตัวอย่างของหนังสือเหล่านี้ได้แก่ Straits Settlements Government gazette เป็นต้น (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม. ร5 ม/30/2 แผนกปกครอง (สำมะโนครัว) ร.ศ. 113-128

⁷ สามารถดูอย่างละเอียดได้ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. เทศาภิบาล. (กรุงเทพฯ: มติชน. 2545)

⁸ ตัวอย่างที่เห็นภาพชัดเจนคือหนังสือราชการถึงกระทรวงมหาดไทยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เมื่อวันที่ 21 เมษายน ร.ศ. 128 เรื่องให้ดำริจัดการปกครอง อย่าให้มีเหตุหมุ่หมิม เช่น คดีเรื่องจับคนเดินทางไม่จุดธูป เป็นต้น

แพรวพราวของข้าราชการนักปกครองที่โดดเด่นกว่าข้าราชการอื่น ๆ ได้ดี และก็เป็นข้อสำคัญที่แสดงว่าข้าราชการนักปกครองนั้น เชื่อว่าชาวยุในการปรับตัว เปลี่ยนแปลง ให้สามารถทำงานภายใต้ข้อจำกัด และพลวัตที่มีสูงได้อย่างน่าทึ่ง⁹

เมื่อแรกเริ่มนั้นบรรดาข้าราชการของกระทรวงมหาดไทยประกอบไปด้วยกลุ่มคนสองกลุ่ม คือกลุ่มหนึ่งที่เป็นลูกหลานข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงมหาดไทยซึ่งทำงานโดยได้รับสัญญาบัตร อีกกลุ่มหนึ่งเป็นเหล่าลูกหลานคหบดีซึ่งฝากตัวเข้ามาฝึกหัดทำราชการเป็นเสมียน แต่ในกลุ่มนี้มีจำนวนน้อยที่จะเจริญก้าวหน้าไปเป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตรในช่วงแรกสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพก็ทรงใช้หลักการเดิมเช่นนี้อยู่ แต่ก็พยายามฝึกหัดให้ข้าราชการเดิมปรับตัวให้เข้ากับการดำเนินงานแบบใหม่ จนช่วงหลังที่พระองค์และเหล่าเจ้านายข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงเริ่มชำนาญงานมากขึ้นจึงได้เริ่มการผลิตข้าราชการใหม่ ๆ เข้ามาโดยเน้นระบบการสอบคัดเลือก และพิจารณาคุณสมบัติมากกว่าระบบอุปถัมภ์เพียงอย่างเดียว¹⁰

แต่การที่ใช่วิธีการฝึกหัดข้าราชการใหม่โดยการตั้ง และรับฝากบุตรหลานมาจกตระกูลของข้าราชการ และคหบดีในท้องถิ่นนั้น ก็ยังมีลักษณะสว่นไว้สำหรับบุตรหลานของชนชั้นนำทั้งในส่วนกลาง และในหัวเมืองอยู่เป็นสำคัญ ทำให้ข้าราชการกลุ่มใหม่เหล่านี้เชื่อได้ว่าจงรักภักดี มีกำลังเครือข่ายสนับสนุนในการทำงาน เนื่องจากมีฐานมาจากชนชั้นผู้ปกครองหัวเมือง และจากตระกูลข้าราชการส่วนกลาง ซึ่งตรงกับความต้องการของพระองค์ และสอดคล้องกับระบบการทำงานแบบราชการแบบใหม่ภายใต้อุดมการณ์แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ต้องการความจงรักภักดี และมีผลลัพธ์ของงานที่มีประสิทธิภาพสูงเมื่อคิดต่อจำนวนคน

นอกจากนั้นแล้วสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเปลี่ยนแปลงคือการเปิดโอกาส และสนับสนุนให้ข้าราชการนักปกครองจะต้องใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาบรรดาเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจตามตำแหน่ง และไม่ใช้ประเด็นจำเป็นที่ต้องอาศัยการวินิจฉัยของข้าราชการชั้นเหนือกว่า รวมไปถึงพระบรมราชวินิจฉัยของพระเจ้าอยู่หัวเพื่อลดขั้นตอนการดำเนินงาน และให้อำนาจตัดสินใจตามหน้าที่มากขึ้น¹¹

⁹ ตัวอย่างเช่นการ “ลัดชั้นตอน” ระเบียบราชการเพื่อแก้ไขปัญหา และในกรณีอื่นเพิ่มเติมสามารถดูได้จาก ชะลอ วะนุติ, ลูกไม้มหาดไทย. (กรุงเทพฯ: สารานุกรม. 2535), พระยาสัจจาภิรมย์, เล่าให้ลูกฟัง. (กรุงเทพฯ: มติชน. 2557) และ ประมวล รุ่งเสรี, นายอำเภอในฝัน. (กรุงเทพฯ: มติชน. 2541) และบันทึกส่วนตัวของข้าราชการนักปกครองอีกหลายท่าน

¹⁰ ดูเพิ่มเติมได้ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เทศาภิบาล. (กรุงเทพฯ: มติชน. 2545), สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม. 55 ม57/14 สารตราพระจักรีกราบทูลกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ร.ศ. 132

¹¹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวชื่นชมข้าราชการนักปกครองที่ตัดสินใจและวินิจฉัยงานในอำนาจของตัวเองไม่ส่งทุกเรื่องเข้ามาให้กระทรวงฯเป็นผู้ตัดสินทั้งหมด (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม. 1/28 ใบบอก 394/7046 สำเนาที่ 218/9982 เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยถึงพระยาสุมนัวยวีนิติ ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครราชสีมา)

ซึ่งอำนาจและการรับรองนี้ทำให้ข้าราชการนักปกครองด้านหนึ่งได้กลายเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือข้าราชการอื่นในส่วนภูมิภาคด้วย

โดยกระบวนการเพื่อฝึกหัด และเปิดโอกาสให้ข้าราชการนักปกครองสามารถบริหารท้องถิ่นของตนได้โดยอาศัยกำลังสนับสนุนจากผู้คนในท้องถิ่นมากกว่าใช้งบประมาณจากส่วนกลาง และในขณะเดียวกันพร้อม ๆ กับการที่ส่วนกลางรวมไปถึงตัวเสนาบดีต้องการเข้าใจและมองเห็นพื้นที่ และผู้คนได้ชัดเจนขึ้น เพราะการปกครองในรูปแบบใหม่นี้ต้องอาศัยข้อมูลจำนวนมาก และจำเป็นต้องมีการบันทึกเป็นเอกสารอย่างละเอียด และเป็นวิทยาศาสตร์¹² ซึ่งจะนำไปสู่การคำนวณ และออกนโยบายจากส่วนกลางได้อย่างเหมาะสมทั่วทุกพื้นที่ ประกอบกับการที่มีข้อมูลละเอียดเหล่านี้น่อมสะท้อนถึงการมีอำนาจในการควบคุม เข้าถึงอย่างไม่เคยมีมาก่อน การจดบันทึกเก็บข้อมูล และตรวจตราพื้นที่จึงเป็นสิ่งที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเน้นให้ข้าราชการนักปกครองต้องปฏิบัติเป็นอย่างมาก นอกจากการที่ทรงกระทำเป็นตัวอย่างจากการหมั่นออกตรวจราชการอย่างสม่ำเสมอ ยังจะเห็นได้จาก กฎเสนาบดีเรื่องให้ผู้ว่าราชการเมืองออกตรวจราชการ¹³ ที่บังคับให้ผู้ว่าราชการเมืองออกตรวจราชการไม่น้อยกว่าสามวันต่อหนึ่งเดือน และต้องส่งรายงานนี้ต่อข้าหลวงเทศาภิบาลทุกเดือนด้วย และแม้แต่การทำงานเต็มเวลาในสถานที่ราชการนั้นก็ยังไม่เพียงพอในความคิดของพระองค์ดังที่ทรงกล่าวว่า “...ให้หมั่นเอาใจใส่ตรวจตราการทำงานในหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบให้ทั่วถึง อย่าสำคัญแต่ว่ามีอะไรนั่งทำอยู่ในออฟฟิศเต็มเวลาแล้วเป็นไปได้ทำราชการเต็มหน้าที่” (เทศาภิบาล, 2451: 32)

จากที่ได้กล่าวไปข้างต้นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการที่ข้าราชการนักปกครองที่ประสบความสำเร็จ และก้าวหน้าในกระทรวงมหาดไทยนั้นรับเอาคุณสมบัติเหล่านี้อย่างชัดเจน ซึ่งดูได้จากตัวอย่างในงานเขียนของ พระยาสุนทรพิพิธ ในเรื่อง วิญญูญาณ (SPIRIT) แห่งนักปกครอง ที่เน้นว่าข้าราชการนักปกครองจะต้องรู้จักท้องถิ่นที่

“...การเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองซึ่งมีหน้าที่ทั้งปกครองคน ปกครองท้องที่ และปกครองงานนั้น การที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้บังเกิดผลดี และมีความสงบเรียบร้อยได้ก็อาศัยที่จะต้องเรียนรู้บุคคล กิจการและท้องที่ซึ่งอยู่ในอาณา และความรับผิดชอบของตนให้ดีเสียก่อน แล้วจึงจะดำเนินการปฏิบัติไปได้สะดวกและประสบผลดี...

และที่ผมไปได้ถูกทางก็ด้วยอาศัยสอบถามชาวบ้านเสียก่อนเดินทางและดูแผนที่ประกอบ เท่านั้นก็จะแลเห็นทางและภูมิประเทศที่เราจะไปอย่างปลอดภัย...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2530: 17)

¹² สิ่งที่เห็นได้ชัดคือการต้องการข้อมูลที่ละเอียดและเป็นวิทยาศาสตร์อย่างมากในแทบทุก ๆ เรื่องแตกต่างชัดเจนจากช่วงสมัยก่อนหน้า ซึ่งเห็นได้ชัดว่ายังส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากการขยายตัว และเพิ่มขึ้นของการสำรวจ จดบันทึกสถิติที่ขยายตัวอย่างมาก และครอบคลุมไปยังเรื่องใหม่ ๆ หลายเรื่อง ซึ่งสามารถดูตัวอย่างเพิ่มเติมได้จากบันทึกการประชุมข้าหลวงเทศาภิบาลประจำปี

¹³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม. 2/9/3 กฎเสนาบดีเรื่องให้ผู้ว่าราชการเมืองออกตรวจราชการ

และต้องรู้จักงาน

“...สำหรับงานในออฟฟิศ ก็โดยการตรวจศึกษาจากสถิติ เช่น จากรายงานประจำเดือน ประจำปี หรือประจำสัปดาห์ตามที่มียู่แล้ว แต่เป็นเรื่องที่จะต้องใช้ความพิจารณาบ้างจึงจะรู้ว่าสถิตินั้นแสดงว่ามีงานใดสำคัญไม่สำคัญอย่างไร...

...ความจริงรายงานงบเดือนงบบปีที่มีตัวเลขบอกสถิติต่าง ๆ นั้น มันมีประโยชน์อยู่มาก ทางราชการจึงสั่งให้ทำขึ้น, แต่ถ้าไม่รู้จักใช้ก็จะไม่เล็งเห็นประโยชน์ โดยมากมักชอบอ่านกันแต่ตัวหนังสือ ไม่ชอบอ่านตัวเลข แท้จริงตัวเลขนั้นแหละ เมื่อรู้จักอ่านก็จะได้ประโยชน์ในทางให้เกิดความรู้ความคิดยิ่งกว่าตัวหนังสือเสียอีก” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2530: 29)

อย่างไรก็ตามการเร่งผลิตข้าราชการนักปกครองผ่านการศึกษาในโรงเรียนการปกครองนั้นล่าช้า และไม่ทันกับภาระงานของกระทรวงที่ขยายไปอย่างก้าวกระโดด ทำให้กระทรวงมหาดไทยเปลี่ยนรูปแบบการผลิตข้าราชการนักปกครองใหม่ โดยใช้วิธีการส่งไปเป็นผู้ช่วยเวียนไปตามแผนกต่าง ๆ รวมไปถึงใช้การถ่ายทอดความรู้โดยศึกษากับผู้บังคับบัญชาเหนือตน โดยพบว่าวิธีนี้สามารถฝึกข้าราชการนักปกครองได้รวดเร็วและเกิดความชำนาญเฉพาะด้านตามครูที่ตนไปรับราชการในท้องที่นั้น ๆ ด้วย¹⁴

นอกจากนั้นแล้วเพื่อให้กระบวนการผลิต และกำกับข้าราชการนักปกครองในภาพรวมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน พระองค์จึงทรงคิดจะจัดทำหนังสือที่จะเป็นข้อมูลสำหรับเป็นแบบอย่างในการทำราชการงานปกครอง เรียกว่า หนังสือเทศาภิบาล ซึ่งภายในรวบรวมไปด้วย คำแนะนำ แนวทาง ตัวอย่างการจดบันทึก หรือเขียนรายงานที่พระองค์เห็นว่าใช้ได้ ดีควรเป็นตัวอย่าง เป็นต้น อันเป็นการทำให้ข้าราชการนักปกครองอยู่ในแนวทางที่พระองค์กำหนดไว้ ดังนั้นหนังสือนี้จึงนับเป็นหนึ่งในหลักฐานสำคัญที่ควรจะใช้ศึกษาข้าราชการนักปกครอง อันเห็นได้จาก

“...ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานกระแสพระราชดำริที่ว่า น่าจะแต่งตำราอธิบายการต่อเขตแดน แลการชั้นสูตรความเป็นต้น สำหรับให้ข้าหลวงทั้งปวงอ่านแนะนำความคิดและปลูกษาดำรงได้ทำนองเป็นลักษณะเบ็ดเสร็จในการปกครองนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้าฯแล้วพระเดชพระคุณเป็นอย่างยิ่งหาที่สุดมิได้

...ข้าพเจ้าจะได้จัดการให้พิมพ์หนังสือขึ้นอย่างเรียกว่า เทศาภิบาล...หนังสือนี้

¹⁴ บางครั้งก็พบว่าเป็นปัญหาเนื่องจากครู และศิษย์นั้นมีอุปนิสัยใจคอแตกต่างกัน แต่ข้อดีคือหากได้ครูดีแล้วแม้ผู้นั้นย้ายไปรับราชการในตำแหน่งเดิมในท้องที่ใหม่ หรือในตำแหน่งสูงขึ้น ก็ได้นำวิธีการเหล่านั้นไปใช้ และสอนต่อไปด้วย ทำให้เกิดความหลากหลายของเทคนิควิธีค่อนข้างมาก ดูตัวอย่างเบื้องต้นได้จาก พระยาสังฆาภิรมย์. เล่าให้ลูกฟัง. (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557) ธงทอง จันทรางศุ. นายทองมหาดเล็ก. (กรุงเทพฯ: มติชน, 2558) และบันทึกเล่าเรื่องการทำงานปกครองของวิญญู อังคณาภิรักษ์ อย่างเช่น ผู้ว่า 3ม. หัวอกอธิปัตย์ และหัวอกปลัดกระทรวง เป็นต้น

เป็นหนังสือที่จะรวบรวมบรรดากฎกระทรวง ท้องตราคำสั่ง หรือข้อความอันใดซึ่งข้าราชการควรจะต้องเป็นแบบแผนปฏิบัติราชการ หรือเป็นความรู้ในราชการนั้นลงพิมพ์แจกให้ข้าราชการมหาดไทยไว้สำหรับที่ทำราชการ...”¹⁵

นอกจากนั้นแล้วท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของการคิดทั้งหลายที่ได้กล่าวมา สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ตระหนักรู้ถึงคติในการบริหารบ้านเมืองที่ขยายขอบเขตไปมากกว่าเดิม โดยพระองค์ได้ให้ความหมายของการปกครองโดยนักปกครองที่กลายเป็นคติมาจนถึงปัจจุบัน โดยพระองค์ทรงให้ความหมายการปกครองที่เป็นการปกครองให้ “อยู่เย็นเป็นสุข” สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงอธิบายถึงการสร้างความหมายของการปกครองว่าเป็นการทำให้ “บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข” โดยเทียบเคียงกับความหมายของการปกครองในอดีต ความว่า

“...ศึกษาหาความรู้วิธีปกครองอย่างโบราณอันมีอยู่ในหนังสือเก่า...อาศัยความรู้ที่ได้ครั้งนั้น ทำให้ข้าพเจ้าคิดเห็นว่าความมุ่งหมายของการปกครองทั้งอย่างใหม่และเก่าก็อยู่ในจะให้ “บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข” ด้วยกัน แต่เข้าใจคำอธิบายคำ “อยู่เย็นเป็นสุข” นั้น ผิดกัน อย่างเก่าถือว่า “ถ้าบ้านเมืองปราศจากภัยต่าง ๆ” เช่นโจรผู้ร้าย เป็นต้น “ก็เป็นสุข”... ความคิดที่ว่าจะให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข ต้องจัดการทำนุบำรุงในเวลาบ้านเมืองเป็นปกติ เป็นคติที่เกิดขึ้นใหม่ ดูเหมือนจะเริ่มขึ้นแต่รัชกาลที่ 4 และมาถือเป็นข้อสำคัญในรัฐธรรมนูญ ปาณโนบายต่อรัชกาลที่ 5 สืบมา”(สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2543: 54)

การที่ต้องปรับเปลี่ยนความหมายของการปกครองโดยนักปกครองก็เพราะรัฐบาลสยามไม่ได้ต้องการที่จะกำกับ ดูแลท้องที่ต่าง ๆ โดยอ้อมอีกแล้ว การควบคุมโดยตรงนี้ไม่เพียงแต่จะต้องการแค่ความสงบอันปราศจากโจรผู้ร้ายและภัยธรรมชาติ แต่จะต้องกระตุ้นให้ประชาชนในยามปกตินั้นทำการผลิต เพื่อขยายฐานเศรษฐกิจ และการภาษีอากรอันจะมาบำรุงให้งบประมาณเพื่อการปกครองนั้นจะได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และก้าวหน้า นอกจากนั้นพระองค์พยายามทำให้ความหมายชัดเจนยิ่งขึ้นโดยการกำหนดความหมายหน้าที่ของข้าราชการนักปกครองผ่านคำว่า “ปกครองปราบปราม” ทั้งนี้ “ปก” คือการทำให้ประชาชนได้รับความร่มเย็น “ครอง” คือการครองจิตใจประชาชน “ปราบ” คือการใช้กำลัง “ปราม” คือการป้องกันมิให้เกิดการละเมิดกฎหมาย การบำรุง และการอารักขาประชาชน (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, 2506: 85)

¹⁵ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม. 1/28 12/1 หนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา 18 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 124 ที่ 268/10316

¹⁶ อย่างไรก็ตามความหมายของคำว่าบำบัดทุกข์ บำรุงสุขนี้มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความหมายว่าอะไรดีทุกข์ หรือสุข ของประชาชน หรือของบ้านเมืองนั้น มิได้หยุดนิ่ง และถูกกำหนดฝ่ายเดียวจากข้าราชการนักปกครองดังที่ผู้เขียนต้องการชี้ว่าความคิด และปฏิบัติการที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลานั้นทำให้ความหมายของคำนิยามนี้เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไข และความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้คนในสังคมในสมัยนั้น ๆ

จากความคิด “อยู่เย็นเป็นสุข” และ “ปกครองปราบปราม” นี้ก็นำไปสู่สร้างคติในการทำงานให้เป็นรูปแบบเดียวกัน ที่ข้าราชการนักปกครองยึดถือใช้อธิบาย “หน้าที่” ของตนมาจนถึงปัจจุบันว่าคือการ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข”¹⁶ ดังจะเห็นได้จากการผลิตซ้ำและอธิบายความหมายของคำนี้ของข้าราชการนักปกครอง และกระทรวงมหาดไทยเสมอมาผ่านเอกสารและสื่อต่าง ๆ

จากกระบวนการสร้างข้าราชการนักปกครองข้างต้นทำให้ข้าราชการนักปกครองในอุดมคติของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักสี่ประการคือ มีความจงรักภักดี มีความรู้ในศาสตร์สมัย ฉลาดในการประสานผลประโยชน์ และรู้ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ของตน

การสร้างระบบคุณค่า และการกำกับดูแลข้าราชการนักปกครอง

ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการรักษา และยึดปฏิบัติตามองค์ประกอบดังที่กล่าวมาข้างต้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงสร้างวิธีการกำกับ และตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่อยู่เสมอ โดยทรงสร้างระบบบันทึกความสามารถ คุณสมบัติของข้าราชการนักปกครอง และสร้างระบบคุณค่าเกียรตินิยม เพื่อใช้ควบคุมลำดับชั้นของข้าราชการ และตอบแทนความสามารถเพื่อให้ข้าราชการนักปกครองปฏิบัติตามหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น เต็มใจกระทำการเพื่อหน้าที่ และผูกพันตัวเองเข้ากับเกียรติยศที่ได้รับจากสถาบันกษัตริย์

ในส่วนของการกำกับคุณสมบัติในการทำงาน เราอาจจะแบ่งความชำนาญของข้าราชการนักปกครองที่ถูกสร้างขึ้น และได้เรียนรู้จากครูที่มีความชำนาญนั้น ๆ ออกเป็นสองกลุ่มที่จะมีผลต่อการได้รับการเลื่อนขั้น และเลือกที่ได้รับการแต่งตั้งเพื่อจะไปดูแล หรือแก้ไขปัญหาตามท้องที่ต่าง ๆ ที่มีปัญหาที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะ ซึ่งแบ่งออกเป็นกลุ่มข้าราชการนักปกครองที่ชำนาญในการพัฒนา และชำนาญในการปราบโจรผู้ร้าย กล่าวคือ ชำนาญในการพัฒนาคือมีความรู้ในการบริหารงานทะเบียน การบริหารงานภายใน รวมไปถึงความรู้ในการพัฒนาท้องที่ทั้งทางด้านสาธารณูปโภค ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่ชำนาญในการปราบโจรผู้ร้าย มักจะมีความรู้ในการออกลาดตระเวน การวางแผนจับกุมผู้ร้าย รวมไปถึงการสามารถสร้างความสนิทสนม และหาข่าวจากผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ซึ่งหลายคนก็มีความสามารถโดดเด่นทั้งสองด้าน อย่างไรก็ตามเมื่อปฏิบัติงานยังท้องที่จริงก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ไปทั้งสองด้านควบคู่กัน ซึ่งมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่พื้นที่ เพียงแต่ความสำเร็จ และเจริญก้าวหน้าต่อไปนั้นขึ้นอยู่กับความถนัด และการใช้ลูกไม้มหาดไทยประกอบไปด้วย ซึ่งกระทรวงมหาดไทยให้ความสนใจในประเด็นของความถนัด และเหมาะสมแก่งานมาก

ดังเช่น

“...ความสำคัญอย่างยิ่งในการบรรจุแต่งตั้งบุคคลเมื่อได้จัดให้ไปอยู่ในท้องที่ที่มีงานซึ่งถูกกับนิสัยหรือความถนัดแล้ว ย่อมจะทำให้งานในท้องที่นั้นบังเกิดเป็นผลดี และด้วยความพอใจ แต่ถ้าตรงกันข้าม คือการทำงานในท้องที่นั้นไม่ถูกกับอุปนิสัย หรือความถนัดแล้ว ก็เกิดความยุ่งยากการทำงานจะไม่เป็นผลดีได้เลย...แต่ก่อนกระทรวงมหาดไทยจึงได้มีรายงานลับ ต่อมาเปลี่ยนเป็นจรรยาบรรณประจำตัวข้าราชการ ในนั้นมีรายการสำรวจให้รู้ความประพฤติ นิสัย อธยาศัย ตลอดจนความชำนาญในกิจการประเภทใด ๆ ของข้าราชการทุกคน ทั้งนี้ก็เพื่อสำหรับประกอบการพิจารณาในเวลาบรรจุแต่งตั้ง จะได้เป็นที่ถูกต้องเหมาะสม...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2530: 62)

ในส่วนของการสร้างระบบคุณค่านั้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงสร้างระบบเกียรติยศใหม่ขึ้นมาเพื่อที่จะทำให้เกิดการผูกพันคุณค่า และผลของการทำงาน นอกจากการได้รับเงินเดือนตามปกติแล้วยังผูกเข้ากับการได้รับเกียรติยศจากพระมหากษัตริย์ จากหนังสือ เกี่ยวกับการแนะนำข้าหลวงเทศาภิบาลในการที่จะเสนอความชอบข้าราชการหัวเมือง ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงกำกับต่อข้าหลวงเทศาภิบาลและบรรดาข้าราชการนักปกครองให้ตระหนักในเรื่องนี้ โดยที่พระองค์ได้แสดงพระองค์ว่าทรงเคร่งครัดมากในเรื่องนี้ เพราะในความคิดของพระองค์นั้นข้าราชการนักปกครองทั้งหลายยังยึดอยู่ในรูปแบบเดิม ยังไม่ได้เข้าใจในหลักการของระบบเกียรติยศของการปกครองแบบใหม่ เพราะการที่จะได้รับเกียรติยศเหล่านั้นไม่ควรจะเกิดขึ้น และได้รับโดยง่ายตายเกินสมควรเพื่อรักษาความสูงค่าของเกียรติในแต่ละชั้น ดังความว่า

“...ในการที่เจ้ากระทรวงต่าง ๆ กราบบังคมทูลขอให้ข้าราชการในกระทรวงนั้น ๆ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรไม่ว่าใครเป็นระเบียบแบบแผน มักเข้าใจเสียว่าสัญญาบัตรยศเป็นรางวัลสำหรับตัวคนที่มีความชอบ ใครทำดีก็หมายจะให้คนนั้นได้เลื่อนยศขึ้นโดยลำดับ อย่างนี้จะป็นทางให้ยศถาบันดรศักดิ์ฟั่นเฟือนเกินกว่าสมควรไป...”¹⁷

และประกอบกับระเบียบการขอเกียรติยศ รวมไปถึงการขึ้นเงินเดือนที่พระองค์ใช้นั้นต้องขึ้นอยู่กับการกระทำที่มากกว่าการทำหน้าที่ปกติได้ดี ไม่เพียงเท่านั้นแต่ต้องเป็นการก่อความชอบเป็นพิเศษเฉพาะ พร้อมกับการที่ข้าราชการนักปกครองนั้นจะไม่มีการได้รับสิ่งเหล่านี้โดยเร็วเกินไป จึงเป็นการทั้งควบคุม และกระตุ้นให้ข้าราชการนักปกครองทั้งหลายมุ่งมั่นมากขึ้น และพร้อมที่จะเข้าไปทำงานในที่ทุรกันดาร หรือเมื่ออยู่ในตำแหน่งใดก็จะต้องกระทำการให้ปรากฏเป็นความชอบพิเศษ ไม่เช่นนั้นก็จะ “...ไม่มีผลอันใด และบางทีกลับจะถูกติเตียนให้ด้วย...”¹⁸

¹⁷ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม. 55 ม/1 เกี่ยวกับการแนะนำข้าหลวงเทศาภิบาลในการที่จะเสนอความชอบข้าราชการหัวเมือง

¹⁸ เท่งอ้วน

การที่ทรงกำชับเช่นนี้ก็เพื่อให้มีการกลั่นกรองให้เข้มงวดมากขึ้น และต้องการที่จะไม่ให้ข้าราชการรู้สึกว่า การได้รับพระราชทานสัญญาบัตรนั้นขึ้นกับการทำงานในหน้าที่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะเพื่อที่จะรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของอำนาจของกษัตริย์ภายใต้อุดมการณ์แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในขณะนั้น ข้าราชการนักปกครองจะต้องตระหนักว่าไม่สามารถเป็นผู้กำหนดขอบเขตอำนาจ เงินเดือน และเกียรติยศนั้นเองได้ แต่เป็นสิ่งที่กษัตริย์ทรงประทานมาให้ ทำให้ข้าราชการนักปกครองกลายเป็นข้าราชการที่ผูกเข้ากับสถาบันกษัตริย์โดยตรงซึ่งต่างจากข้าราชการในสมัยก่อนหน้าที่มักจงรักภักดีต่อมูลนายเหนือตนมากกว่ากษัตริย์ และในเวลาต่อมาก็มีการเปลี่ยนชื่อตำแหน่งให้ข้าราชการนักปกครองนั้นให้สำนึกว่าตนกระทำการแทนองค์กษัตริย์ อย่างการเปลี่ยนคำเรียกตำแหน่ง “เจ้าเมือง” มาเป็นตำแหน่ง “ผู้ว่าราชการเมือง” ทั้งนี้เพื่อยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมืองเดินตามดินแดนประเทศราช และก็เพื่อสะท้อนว่าข้าราชการนักปกครองนั้นเป็นผู้ปกครองเมืองผู้ใช้อำนาจที่มีนั้นแทนองค์กษัตริย์ ดังนั้นการที่มีการบันทึกตรวจสอบคุณสมบัติอยู่เสมอ ประกอบกับระบบคุณค่าที่ได้มาyakเช่นนี้ทำให้พระองค์สามารถทั้งถึงความจงรักภักดี และสามารถกำกับข้าราชการนักปกครองทั้งหลายในกระทรวงฯ ได้อย่างกระชับมันยิ่งขึ้น และอยู่ในลู่วางที่ทรงต้องการ

บทสรุป

การสร้างข้าราชการนักปกครองในสมัยของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ไม่ใช่เพียงแค่การสร้างระบบราชการแล้วทำให้เกิดตำแหน่งข้าราชการเพียงเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้การปฏิรูปการปกครองดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือเป็นการสร้างข้าราชการนักปกครองให้มีคุณสมบัติสำคัญอย่าง ความจงรักภักดี มีความฉลาดในการประสานผลประโยชน์ มีความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่ และรู้ความเปลี่ยนแปลงในท้องที่ของตน เพื่อนำไปสู่การปกครองท้องที่ของตนให้ “อยู่เย็นเป็นสุข” อันจะนำไปสู่การสร้างสงบ และกระตุ้นให้เกิดศักยภาพในการผลิตของราษฎรเพื่อนำมาซึ่งกำลังในการจ่ายภาษีอากร ในขณะเดียวกันนั้นเพื่อกำกับ และดูแลพระองค์ยังทรงสร้างรากฐานที่สำคัญในสองด้าน อันได้แก่ การสร้างระบบที่มีการควบคุมตรวจสอบคุณสมบัติ และตรวจตราการปฏิบัติหน้าที่ผ่านระบบการตรวจราชการ การรายงานการปฏิบัติงานต่อผู้มีตำแหน่งบังคับบัญชาสูงขึ้นไปตามลำดับขั้น และอีกด้านหนึ่ง ได้แก่ การสร้างคุณค่าที่เป็นระบบเกียรติยศที่เชื่อมเอาการสร้างความดีความชอบเป็นพิเศษ และความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ซึ่งจะดึงเอาหมู่ข้าราชการนักปกครองมารวมกันอยู่ภายใต้กษัตริย์ในอุดมคติของสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นความหมายและ “จินตนาการ” ที่สำคัญอย่างหนึ่งในการคิดถึงหน้าที่และบทบาทของข้าราชการนักปกครองที่ถูกผลิตขึ้นมาจนถึงปัจจุบันเนื่องจากเป็นความหมายที่เปิดโอกาสให้ข้าราชการนักปกครองสามารถอ้างถึงความเป็น “มีอาชีพ” ในงานปกครองที่มีรากฐานมายาวนาน และในด้านของความจงรักภักดีที่จะสัมพันธ์สอดคล้องไปกับความเข้มข้นของพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่ทำให้พวกเขาสามารถกลายไปเป็น “ข้าราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ซึ่งก็เป็นบ่อของความชอบธรรมทางอำนาจในอีกด้านหนึ่งนอกจากอำนาจตามกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม จินตนาการที่เกิดขึ้นเหล่านี้ก็ได้มีการปะทะ และเปลี่ยนรูปไปมาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวของสังคมในเวลาต่อมา และส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ผู้เขียนคิดว่าคำถาม และความเข้าใจที่จะร่วมศึกษากันต่อไปในเรื่องการสร้างข้าราชการต่าง ๆ รวมไปถึงการสร้างความรู้ จินตนาการที่เกี่ยวกับการปกครอง เป็นหัวใจหนึ่งของการตอบคำถามที่สำคัญข้อหนึ่งในปัจจุบันที่ว่าจะทำให้ข้าราชการนั้นยึดโยงกับประชาชนได้อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กรมมหาดไทย. (2505). สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และงานทางปกครองของพระองค์. พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- กระทรวงมหาดไทย. อนุสรณ์เนื่องในงานฉลองวันทีระลึกกระทรวงมหาดไทยครบรอบ 60 ปีบริบูรณ์ 2435-2495.
- จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. (2506). สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพกับกระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี. (2504). ประวัติการของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- เดช บุนนาค. (2524). “การปกครองแบบเทศาภิบาลเป็นระบบปฏิวัติหรือวิวัฒนาการ” ใน วุฒิชัย มูลศิลป์, สมโชติ อ่องสกุล (บรรณาธิการ). มณฑลเทศาภิบาล: วิเคราะห์เปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2547). สถานภาพของความรู้ทางประวัติศาสตร์ว่าด้วยรัฐและรัฐบาลไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันสัญญา ธรรมศักดิ์เพื่อประชาธิปไตย.
- พระยาสุนทรพิพิธ. (2530). วิญญาณ(SPIRIT) แห่งนักปกครอง. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2543). นิทานโบราณคดี. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. “ว่าด้วยข้าราชการที่ไม่ตรวจการตามหน้าที่”. เทศาภิบาล. เล่มที่ 4 แผ่นที่ 19 1 ตุลาคม ร.ศ. 126

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2545). **เทศาภิบาล**. กรุงเทพฯ: มติชน.
 สายชล สัตยานุรักษ์. (2557). **10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊ก.
 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, **ม. ร5 ม/30/2** แผนกปกครอง (สำมะโนครัว) ร.ศ. 113-128.
 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, **ม. ร5 ม57/14** สารตราพระจักรีกราบทูลกรมหลวงสรรพ
 สิทธิประสงค์ ร.ศ. 132.
 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มกระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ 5 **ม. 1/28 12/1**
 หนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา 18 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 124 ที่ 268/10316.
 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มกระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ 5 **ม. 2.9/3**
 กฎเสนาบดีเรื่องให้ผู้ว่าราชการเมืองออกตรวจราชการ.
 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มกระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ 5 **ม. ร 5 ม/12**
 ใบบอกที่ 394/7046 สำเนาที่ 2148/9982 เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยถึง
 พระยาสุโขมนัยวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช .
 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มกระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ 5 **ม. ร5 ม/1**
 เกี่ยวกับการแนะนำข้าหลวงเทศาภิบาลในการที่จะเสนอความชอบข้าราชการหัวเมือง.
 อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2538). **การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4**
ถึงพุทธศักราช 2475. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาวตลาด: การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ของผู้ค้าราย ย่อยในตลาดสดเมืองขอนแก่น

ภฤดา ปัจจาเนย์¹, บัวพันธ์ พรหมพักพิง², และนิลวดี พรหมพักพิง³

^{1,3} กลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (WeSD)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

E-mail: Phat.kritsada@gmail.com¹, buapun@kku.ac.th², npromphakping@gmail.com³

วันที่รับบทความ: 28 กันยายน 2563

วันที่รับบทความ: 23 พฤศจิกายน 2563

วันที่รับบทความ: 3 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

ตลาดสดและผู้ค้ารายย่อยเป็นปรากฏการณ์ที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างช้านาน โดยเฉพาะผู้ค้ารายย่อยที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดเมืองขอนแก่น หน่วยวิเคราะห์ในการวิจัยคือระดับปัจเจกบุคคล พื้นที่วิจัยประกอบด้วย ตลาดสดเทศบาล 1 ตลาดคำไฮ และตลาดสำราญ มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดทั้งหมด 161 ราย วิเคราะห์ข้อมูลในระดับตัวแปรเดียว และระดับสองตัวแปร ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ในการขายสินค้าเพิ่มขึ้นจากสมัยเมื่อแรกค้า แต่ก็จำเป็นต้องจ่ายค่าเช่าเพิ่มขึ้นโดยเมื่อแรกค้าค่าเช่าแผงเฉลี่ย 49.80 บาทต่อวัน ส่วนปัจจุบันต้องจ่ายค่าเช่าแผงเฉลี่ย 67.14 บาทต่อวัน ด้านการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ กับผลกำไรที่เกิดขึ้นของผู้ค้ารายย่อยในปัจจุบัน พบว่า การลงทุนรายวัน ทำให้ผู้ค้ารายย่อยมีผลกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 กล่าวคือ เมื่อผู้ค้ารายย่อยลงทุนน้อยก็จะได้ผลกำไรลดลง แต่เมื่อผู้ค้ารายย่อยมีการลงทุนที่เพิ่มขึ้นก็จะทำให้สร้างผลกำไรเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะในการวิจัยให้เทศบาลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบตลาดสดช่วยการประชาสัมพันธ์กระตุ้นเศรษฐกิจเน้นการลงทุนของตลาดสด และสนับสนุนการเดินตลาดสดเป็นส่วนหนึ่งของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมเมืองขอนแก่น

คำสำคัญ: ผู้ค้ารายย่อย การเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ เมืองขอนแก่น

Market People: Change and Relation among Food Retailers in Wet Market in Khon Kaen City

Kritsada Phatchaney¹, Buapun Promphakping², Nillawadee Promphakping³

^{1,3} Research Group on Wellbeing and Sustainable Development,

Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University.

² Department of Social Development, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Khon Kaen University

E-mail Phat.kritsada@gmail.com¹, buapun@kku.ac.th², npromphakping@gmail.com³

Received: August 28, 2020

Revised: November 23, 2020

Accepted: December 3, 2020

Abstract

Wet markets and food retailers have been phenomena in Thailand for a very long time. Primarily, food retailers have an essential role as a driving force in the economic system. The objectives were to study the food retailers' modification and the relation among those food retailers in the wet market in Khon Kaen province. The individual was used as the unit of analysis. The settings of the study included Tetsaban I Market, Kumhai Market, and Sumran Market. A total of 161 participants were the food retailers from each wet market. The collected data were analyzed using both univariate and bivariate data. The finding result based on this study revealed that the present market rent area has been expanding from the former times, and the rent has been increased for area rental (Previously, the trade was at 49.80 bath per day, the current transaction is 67.14 baht per day). Furthermore, the analysis of the relationship between factors and retailers' profit in the present day indicated that the daily investment contributed to the gain at a statistical significance of 0.05 – the investment impacts profitability. Therefore, the local municipality should provide and publicize in order to stimulate the economy by focusing on investment in the markets. Further, more visiting the wet market as the activity market and identity of Khon Kaen for economic growth.

Keywords: Food retailer, changing, relation, Khon Kaen city

บทนำ

ตลาดสด ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่และมีพัฒนาการควบคู่กับวิถีชีวิตและสังคมไทยมาอย่างช้านาน ทั้งที่เป็นตลาดบกและตลาดน้ำ รวมไปถึงตลาดสดด้วย (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานนท์, 2550) นอกจากจะเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการด้านอาหารของผู้อยู่อาศัยรายรอบ ตลาดสดยังถือว่าเป็น “ตลาดชาวบ้าน” กล่าวคือ ผู้ค้าขายในตลาดสดส่วนใหญ่เป็นผู้ค้ารายย่อย มีทุนน้อย หรือบางครั้งผู้ค้าขายในตลาดสดก็เป็น ผู้ผลิตอาหารโดยตรงด้วย สำหรับในเบื้องต้น คำว่า “ตลาด” หมายถึง สถานที่ที่ผู้คนมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันเป็นพื้นที่ชุมนุมซื้อขายสิ่งของต่าง ๆ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า market place (กระทรวงสาธารณสุข, 2560)

ประมาณ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้เกิดการขยายตัวของธุรกิจการค้าปลีกที่เรียกว่าการค้าปลีกสมัยใหม่ (modern trade) การแข่งขันและการขยายตัวของธุรกิจค้าปลีกนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อตลาดสดโดยตรง เพราะอาหารเป็นสินค้าหลักอย่างหนึ่งในธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่ แม้ว่าการศึกษาที่ผ่านมาจะให้ความสนใจกับตลาดหรือตลาดสด แต่การวิจัยก็มักจะจำกัดอยู่ที่สองแนวทาง คือแนวทางแรกเรื่องการปรับปรุงโครงสร้างหรือระบบบริการของตลาดสดให้เป็นตลาดน่าซื้อ (สุวรรณ แซ่มชุกกลิ่น และคณะ, 2555; วราภรณ์ บุญศรี และ วรเดช จันทรร, 2556; ธนวัฒน์ จิรวุฒิเศรษฐ์, 2549) แนวทางที่สองมุ่งการปรับปรุงตลาดให้มีหน้าที่หลายด้าน โดยเฉพาะการปรับปรุงตลาดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว (รัฐวิชัย ศุภจัตุรัส, 2556) โดยการค้าปลีกได้เข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในปี พ.ศ. 2559 การค้าปลีกมีมูลค่าในผลิตภัณฑ์มวลรวมของชาติ 2.2 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 15 ของ GDP ในปัจจุบัน การค้าปลีกสมัยใหม่มีรูปแบบที่สำคัญ 5 รูปแบบ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้า ดิสเคาท์สโตร (ในที่นี้คือ Hypermarket/Supercenter) ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านสะดวกซื้อ และร้านค้าปลีกขายสินค้าเฉพาะอย่างซึ่งในปี 2558 ประเทศไทยมีธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่ และร้านสะดวกซื้อรวมกันทั้งหมด 17,171 แห่ง โดยในจำนวนนี้ เป็นร้านสะดวกซื้อ 14,380 แห่ง (พูลสุข นิกิจศรานนท์ และ ปิยะนุช สถาพงศ์ภักดี, 2560)

การขยายตัวของการค้าปลีกสมัยใหม่ได้ขยายมาถึงขอนแก่นอย่างยาวนาน และมีส่วนอย่างสำคัญในการผลักดันให้เกิดความเติบโตในเมืองขอนแก่น เกิดดิสเคาท์สโตรและห้างสรรพสินค้ารายใหญ่ ๆ ตั้งเรียงรายตามแนวถนนมิตรภาพ ในขณะที่ห้างสรรพสินค้าท้องถิ่น ตั้งอยู่ในเมืองหรือห่างออกมาจากแนวถนนมิตรภาพ ส่วนร้านสะดวกซื้อกระจายทั่วไปในพื้นที่เมือง การขยายตัวของการค้าปลีกสมัยใหม่ในจังหวัดขอนแก่น ได้ปลูกให้ธุรกิจค้าปลีกในท้องถิ่นตื่นตัวขึ้นมาและมีปฏิริยาต่อการขยายตัวดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2550

มีการประชุมกันของตัวแทนผู้ค้าปลีกในจังหวัดขอนแก่น และมีการจัดตั้ง “ชมรมผู้ค้าปลีกและผู้ประกอบอาชีพอิสระจังหวัดขอนแก่น” (ผู้จัดการออนไลน์, 2550) “ตลาด” กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางยิ่ง โดยเฉพาะปรากฏการณ์การขยายตัวของห้างสรรพสินค้า การค้าปลีกแบบ modern trade และร้านสะดวกซื้อ

การวิเคราะห์ตลาดสดโดยเบื้องต้น Karl Polanyi (1957) เสนอให้พิจารณาถึงบูรณาภาพ (integration) และความมีเสถียรภาพ (stability) เป็นหน้าที่ที่จำเป็นของ “สถาบัน” ในระบบเศรษฐกิจ โดยพื้นฐานแล้วสถาบันดังกล่าวนี้มีอยู่ 3 แบบ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนต่างตอบแทน (reciprocity) การกระจาย (redistribution) และการแลกเปลี่ยน (exchange) ถ้าหากเราจะนำแนวคิดของคาร์ล โพลันยีมาใช้ในการทำความเข้าใจกับตลาดสดที่เรากำลังศึกษามาพิจารณาอีกแง่หนึ่งจะเห็นได้ว่า ตลาดสดที่เรากล่าวถึงนั้นเป็นทั้ง “สถานที่” ที่คนมาค้าขายแลกเปลี่ยน” และในขณะเดียวกัน ตลาดสดก็มีกฎกติกา หรือ “สถาบัน” ที่คอยควบคุมกำกับกับการแลกเปลี่ยนนั้น กฎกติกาที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการค้าขายแลกเปลี่ยนในตลาดนี้ อาจจะมีใช่ “การทำกำไร” หรือการได้ผลตอบแทนสูงสุดของคนที่เข้ามาสู่ความสัมพันธ์แบบการค้าขายแลกเปลี่ยนเท่านั้น แต่อาจจะรวมถึงกฎทางวัฒนธรรม สิ่งที่มีแม่ค้าแลกเปลี่ยนกับผู้ซื้อ แต่อาจจะมี “คุณค่า” อย่างอื่นรวมอยู่ในการแลกเปลี่ยนในตลาดสดนอกจากนั้นแล้วแนวคิดและทฤษฎี Central Place Theory ของ Christaller (1933) ให้ความสำคัญกับระยะทางและขนาดของประชากรที่มีอิทธิพลต่อการกำเนิดของตลาด กล่าวคือ ตลาดเกิดขึ้นมาเนื่องจากเป็น “แหล่งกลาง”(Central place) ทำหน้าที่กระจายสินค้าและบริการให้แก่ประชาชนที่อยู่รายรอบ ขนาดของศูนย์กลางกำหนดโดยจำนวนประชากรที่อยู่ในบริการ ปริมาณและประเภทสินค้าที่แตกต่างกันทำให้แหล่งกลาง (Central Place) มี “ลำดับศักย์” เกิดการกระจายตัวออกห่างจากพื้นที่แหล่งกลางออกไป พื้นที่แตกต่างกันออกไปด้วย โดยที่เมืองใหญ่ที่มีจำนวนประชากรมาก มีปริมาณสินค้าและบริการไหลเวียนมาก หรือมีสินค้าที่เป็น high-end ให้บริการมาก จะเป็นแหล่งกลางที่มีลำดับศักย์สูง จะเห็นได้ชัดเจนว่าการตั้งถิ่นฐานและการกลายเป็นเมืองเกิดจากแรงดึงดูดหรือพลังของ “แหล่งกลาง” ทำให้เมืองกลายเป็นศูนย์กลาง ทำหน้าที่ให้บริการสินค้าและบริการแก่เมืองบริวารที่อยู่รายรอบเขตเมืองขอนแก่น แต่ทว่ายังมีพลังขับเคลื่อนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ปัจจัยทางภูมิศาสตร์เข้าร่วมทำให้เกิด “แหล่งกลาง” ขึ้นมาด้วยท้ายที่สุดแม้ว่าทฤษฎีแหล่งกลางจะทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งที่ตั้งของเมืองและของตลาดสด แต่เราก็ต้องตระหนักถึงปัจจัยอื่น ๆ ร่วมด้วย ทั้งนี้บทความนี้จะใช้แนวคิดและทฤษฎี Central Place Theory ในการวิเคราะห์บทความในส่วนของการอภิปรายผลด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดเมืองขอนแก่น ที่เกิดกิจกรรมการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้ค้ารายย่อยในตลาดในเมืองขอนแก่นและพื้นที่แหล่งกลางแห่งใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีหน่วยที่ใช้วิเคราะห์ในการวิจัย (Unit of Analysis) คือ ระดับปัจเจกบุคคล

1. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Tool) ครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้แบบสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์ผู้ค้ารายย่อยโดยตรง แบ่งออกเป็นเมื่อแรกค้าและในปัจจุบัน โดยแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยกันทั้งหมด 5 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง มีระดับการวัดเป็นระดับนามบัญญัติ (Nominal scale) ได้แก่ เพศ ส่วนอายุของผู้ค้ารายย่อยมีระดับการวัดเป็นระดับอัตราส่วน โดยใช้อายุจริงของผู้ค้ารายย่อย

ส่วนที่ 2 ด้านประเภทสินค้า มีระดับการวัดเป็นระดับนามบัญญัติ (Nominal scale) ประกอบด้วย ผักสด, ผลไม้, เนื้อสัตว์, ปลาและอาหารทะเล, กีบข้าวสำเร็จรูปและขนม, ร้านหรือแผงโซ่วย, เสื้อผ้า และประเภทอื่น ๆ

ส่วนที่ 3 ด้านพื้นที่และราคาเช่าแผง พิจารณาจากพื้นที่และค่าเช่าแผงของผู้ค้ารายย่อย มีระดับการวัดเป็นระดับอัตราส่วน (Ratio scale) โดยใช้จำนวนจริง พื้นที่และค่าเช่าแผง เมื่อทำการวิเคราะห์ระดับสองตัวแปร ได้ปรับให้มีระดับการวัดเป็นระดับเรียงอันดับ (Ordinal scale) ด้านพื้นที่ ประกอบด้วย น้อยกว่า 2 ตารางเมตร ระหว่าง 2-4 ตารางเมตร ระหว่าง 4-6 ตารางเมตร และมากกว่า 6 ตารางเมตร ส่วนด้านค่าเช่าแผง ประกอบด้วย น้อยกว่า 20 บาท ระหว่าง 20 - 40 บาท ระหว่าง 41 - 60 บาท และมากกว่า 60 บาทขึ้นไป

ส่วนที่ 4 ด้านระยะทาง พิจารณาจากระยะทางของผู้ค้ารายย่อยที่เดินทางมาตลาดทั้ง 3 แห่ง มีระดับการวัดเป็นระดับอัตราส่วน (Ratio scale) โดยใช้จำนวนจริง เมื่อทำการวิเคราะห์ระดับสองตัวแปรได้ปรับให้มีระดับการวัดเป็นระดับเรียงอันดับ (Ordinal scale) ประกอบด้วย น้อยกว่า 5 กิโลเมตร ระหว่าง 5-10 กิโลเมตร ระหว่าง 11-15 กิโลเมตร และมากกว่า 15 กิโลเมตร

ส่วนที่ 5 ด้านการลงทุนและผลกำไร พิจารณาจากการลงทุนและผลกำไรของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสด มีระดับการวัดเป็นระดับนามบัญญัติ (Nominal scale) ด้านการลงทุน ประกอบด้วย น้อยกว่า 1,000 บาท ระหว่าง 1,000-5,000 บาท ระหว่าง 5,001-10,000 บาท และมากกว่า 10,001 บาท ด้านผลกำไร ประกอบด้วย น้อยกว่า 1,000 บาท ระหว่าง 1,000-2,000 บาท และมากกว่า 2,000 บาท

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample) ในการวิจัยครั้งนี้ ประชากรคือผู้ค้ารายย่อยที่อยู่ในตลาดเมืองขอนแก่นทั้ง 3 ตลาด มีจำนวนทั้งหมด 456 แผง การสุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การสุ่มแบบโควตา (Quota Sampling) โดยการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นส่วนตามประเภทของสินค้าที่ขายในตลาดสด หลังจากนั้นได้กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่าเป็นร้อยละ 30 (ถ้าตลาดมีจำนวนแผงที่น้อยจะเก็บข้อมูลเพิ่มขึ้นตามพื้นที่จริง) หลังจากนั้นได้เลือกการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จนครบจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ (ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์, 2559)

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดขอนแก่นทั้ง 3 ตลาด

ประเภทสินค้า	ตลาดสดเมืองขอนแก่น		
	ตลาดสดเทศบาล 1	ตลาดคำไฮ	ตลาดสำราญ
1. ผักสด	4	13	4
2. ผลไม้	5	6	0
3. เนื้อสัตว์	4	8	3
4. ปลาและอาหารทะเล	6	9	3
5. กับข้าวสำเร็จรูปและขนม	13	35	11
6. ร้านหรือแผงโซห่วย	11	6	2
7. เสื้อผ้า	0	5	5
8. อื่น ๆ	4	4	0
รวมทั้งหมด	47	86	28
จำนวนแผงขายสินค้าทั้งหมดในตลาดสด	142	284	30
สัดส่วนเปอร์เซ็นต์ (%)	33.09	30.28	93.33

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย (Data Collation) เริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบทุติยภูมิ เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการ หนังสือ วารสาร บทความวิจัย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ค้ารายย่อยในตลาดสด หลังจากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลแบบปฐมภูมิ เริ่มจากการลงทดสอบแบบ

สัมภาษณ์ (Pre-Test) ที่ตลาดสดเทศบาลนครพนม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีตลาดสดใกล้เคียงกับจังหวัดขอนแก่นและเป็นพื้นที่ชายแดน มีประวัติศาสตร์การเกิดตลาดสดที่ยาวนาน จากนั้นนำข้อมูลมาวัดความเที่ยงของตัวแปรตาม (Reliability) ได้ค่าคะแนน (Cornbrash's Alpha= 0.804) วันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 หลังจากนั้นลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ค้ารายย่อยในตลาดเมืองขอนแก่นทั้ง 3 แห่ง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ลงเก็บรวบรวมข้อมูลวันที่ 15-19 ธันวาคม พ.ศ. 2560

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

วิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ในครั้งนี้ได้เลือกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลระดับตัวแปรเดียว และระดับสองตัวแปร โดยการวิเคราะห์ข้อมูลระดับตัวแปรเดียวเป็นการวิเคราะห์คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลระดับสองตัวแปร ทำการวิเคราะห์ตารางไขว้ (Cross Tabulation) โดยใช้สถิติไค-สแควร์ (Chi-square) เพื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับผลกำไร และใช้ค่า (Contingency Coefficient) ใช้ในการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร แบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ (0.001-0.500) ระดับความสัมพันธ์ปานกลาง (0.501-0.700) และระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง (0.701 ขึ้นไป) ผลจากการวิเคราะห์ที่ได้จะช่วยให้เห็นภาพความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เกิดขึ้นและสามารถเพิ่มความน่าเชื่อถือของตัวแปรได้มากขึ้นเช่นเดียวกัน (ดุขุฎิ อายุวัฒน์, 2548; ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์, 2559)

ผลการวิจัย

การศึกษาผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดเมืองขอนแก่น ได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นข้อมูลทั่วไปของผู้ค้ารายย่อย พื้นที่สำหรับการขายสินค้า ระยะเวลา การลงทุนและผลกำไรที่เกิดขึ้นของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสด โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ค้ารายย่อย

การสำรวจข้อมูลทั่วไปของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดทั้ง 3 ตลาดในเมืองขอนแก่น ทำให้ทราบถึงข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง (แม่ค้า) อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 48 ปี อายุน้อยที่สุดคือ 19 ปี อายุมากที่สุดคือ 77 ปี ประเภทสินค้าที่ขายในตลาดสดมากที่สุดคือ สินค้าประเภทกับข้าวสำเร็จรูป/ขนม เมื่อพิจารณาแต่ละตลาดมีรายละเอียด ดังนี้

ตลาดสดเทศบาล 1 พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 93.5 เป็นเพศหญิง (แม่ค้า) มีอายุอยู่ระหว่าง 51-60 ปี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 49.9 รองลงมาอยู่ระหว่าง 36-50 ปี, อายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป และอายุน้อยกว่า 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.3, 19.6 และ 2.2 ตามลำดับ ด้านประเภทสินค้าที่ขายของผู้ค้ารายย่อย พบว่า มากที่สุดเป็นประเภทกับข้าวสำเร็จรูป/ขนม คิดเป็นร้อยละ 28.3 รองลงมาเป็นประเภทร้านค้า/แผงโชห่วย, ปลา/อาหารทะเล และผลไม้ คิดเป็นร้อยละ 21.7, 13.0 และ 10.9 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาระยะเวลาที่ทำการค้า พบว่า มีระยะเวลามากกว่า 25 ปีขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.7 รองลงมาคือระหว่าง 11-15 ปี, น้อยกว่า 5 ปี และระหว่าง 5-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 15.2, 13.0 และ 10.9 ตามลำดับ ส่วนตลาดค้าไฮ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 74.7 เป็นเพศหญิง (แม่ค้า) มีอายุระหว่าง 36-50 ปี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 34.5 รองลงมาอายุอยู่ระหว่าง 51-60 ปี, อายุน้อยกว่า 35 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 31.0, 28.7 และ 5.7 ตามลำดับ ด้านประเภทสินค้าที่ขายของผู้ค้ารายย่อย พบว่ามากที่สุดเป็นประเภทสินค้ากับข้าวสำเร็จรูป/ขนม คิดเป็นร้อยละ 40.2 รองลงมาเป็นประเภทผัก, ปลา/อาหารทะเล และเนื้อสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 14.9, 10.3 และ 9.2 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาระยะเวลาที่ทำการค้า พบว่า ค้าขายที่ระยะเวลาน้อยกว่า 5 ปี และระหว่าง 5-10 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.7 รองลงมาคือระหว่าง 16-20 ปี, มากกว่า 25 ปี และระหว่าง 11-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.5, 11.5 และ 10.3 สำหรับตลาดสำราญ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 75.0 เป็นเพศหญิง (แม่ค้า) มีอายุอยู่ระหว่าง 36-50 ปี และ และระหว่าง 51-65 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.1 รองลงมาคือมีอายุน้อยกว่า 35 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 28.6 และ 7.1 ด้านประเภทสินค้าที่ขายของผู้ค้ารายย่อย พบว่า มากที่สุดเป็นประเภทสินค้ากับข้าวสำเร็จรูป/ขนมคิดเป็นร้อยละ 39.3 รองลงมาเป็นสินค้าประเภทเสื้อผ้า และผักสด คิดเป็นร้อยละ 17.9 และ 14.3 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาระยะเวลาที่ทำการค้าพบว่า ค้าขายที่ระยะเวลาน้อยกว่า 5 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.6 รองลงมาคือระหว่าง 5-10 ปี และมากกว่า 25 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 17.9

พื้นที่ขาย ค่าเช่าที่แผงเมื่อแรกค้าและปัจจุบัน

การสำรวจและเก็บข้อมูลด้านพื้นที่ขายและค่าเช่าในอดีตและปัจจุบันของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดเมืองขอนแก่นโดยภาพรวมทั้ง 3 ตลาด เมื่อแรกค้าผู้ค้ารายย่อยมีพื้นที่ขายเฉลี่ย 5.50 ตารางเมตร พื้นที่น้อยสุดคือ 1 ตารางเมตร และพื้นที่มากที่สุดคือ 96 ตารางเมตร ส่วนในปัจจุบันมีพื้นที่เฉลี่ย 5.86 ตารางเมตร พื้นที่น้อยสุด 1 ตารางเมตร พื้นที่มากที่สุด 96 ตารางเมตร ด้านค่าเช่าแผงต่อวันเมื่อแรกค้า ค่าเช่าเฉลี่ย 49.80 บาท เมื่อพิจารณาแต่ละตลาดมีรายละเอียด ดังนี้

ตลาดสดเทศบาล 1 พบว่า เมื่อแรกค่านั้นผู้ค้ารายย่อยมีพื้นที่ขายมากที่สุดคือพื้นที่ระหว่าง 2-4 ตารางเมตรและพื้นที่มากกว่า 6 ตารางเมตรขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 37.0 รองลงมาคือพื้นที่น้อยกว่า 2 ตารางเมตร และพื้นที่ระหว่าง 4-6 ตารางเมตร คิดเป็นร้อยละ 21.7 และ 4.3 เมื่อพิจารณาพื้นที่ขายของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดเทศบาล 1 ในปัจจุบัน พบว่า ผู้ค้ารายย่อยมีพื้นที่ขายในปัจจุบันระหว่าง 2-4 ตารางเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.28 รองลงมาคือมากกว่า 6 ตารางเมตรขึ้นไป น้อยกว่า 2 ตารางเมตร และอยู่ระหว่าง 4-6 ตารางเมตร คิดเป็นร้อยละ 37.0, 10.9 และ 4.3 ตามลำดับ ด้านการจ่ายค่าเช่าแผงต่อวันของผู้ค้ารายย่อยเมื่อแรกค้า พบว่า ผู้ค้ารายย่อยจ่ายค่าเช่าแผงต่อวันน้อยกว่า 20 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.3 รองลงมาคือค่าเช่าระหว่าง 20 – 40 บาท, มากกว่า 60 บาทขึ้นไป และระหว่าง 41 – 60 บาท คิดเป็นร้อยละ 26.1, 17.4 และ 2.2 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาค่าเช่าแผงของผู้ค้ารายย่อยในปัจจุบัน พบว่า ผู้ค้ารายย่อยจ่ายค่าเช่าแผงระหว่าง 20-40 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.9 รองลงมาคือ มากกว่า 60 บาทขึ้นไป, น้อยกว่า 20 บาท และระหว่าง 41-60 บาท คิดเป็นร้อยละ 32.6, 19.6 และ 6.5 ตามลำดับ สำหรับด้านค่าเช่าที่ต่อตารางเมตรของผู้ค้ารายย่อยเมื่อแรกค้า พบว่า ผู้ค้ารายย่อยจ่ายค่าเช่าที่ต่อตารางเมตรน้อยกว่า 10 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.1 รองลงมาคือระหว่าง 10 – 20 บาท คิดเป็นร้อยละ 10.9

ตลาดคำไฮ พบว่า เมื่อแรกค่านั้นผู้ค้ารายย่อยในตลาดมีพื้นที่ขายมากที่สุดคือพื้นที่ระหว่าง 2-4 ตารางเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.7 รองลงมาคือพื้นที่น้อยกว่า 2 ตารางเมตร, ระหว่าง 4-6 ตารางเมตร และมากกว่า 6 ตารางเมตรขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 37.9, 9.2 และ 9.2 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาพื้นที่ขายของผู้ค้ารายย่อยในตลาดคำไฮ ในปัจจุบัน พบว่า ผู้ค้ารายย่อยมีพื้นที่ขายในปัจจุบันระหว่าง 2-4 ตารางเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาคือพื้นที่ขายน้อยกว่า 2 ตารางเมตร, ระหว่าง 4-6 ตารางเมตร และมากกว่า 6 ตารางเมตรขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 28.7, 14.9 และ 11.5 ตามลำดับ ด้านการจ่ายค่าเช่าแผงต่อวันของผู้ค้ารายย่อยเมื่อแรกค้า พบว่า ผู้ค้ารายย่อยจ่ายค่าเช่าแผงต่อวันน้อยกว่า 20 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.2 รองลงมาคือจ่ายค่าเช่าแผงมากกว่า 60 ปีขึ้นไป, ระหว่าง 41-60 บาท และระหว่าง 20-40 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.8, 12.6 และ 10.3 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาค่าเช่าแผงของผู้ค้ารายย่อยในปัจจุบัน พบว่า ผู้ค้ารายย่อยจ่ายค่าเช่าแผงต่อวันมากกว่า 60 บาทขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.3 รองลงมาจ่ายค่าเช่าแผงระหว่าง 41-60 บาท, ระหว่าง 20-40 บาท และน้อยกว่า 20 บาท คิดเป็นร้อยละ 19.5, 14.9 และ 9.2 ตามลำดับสำหรับด้านค่าเช่าที่ต่อตารางเมตรของผู้ค้ารายย่อยเมื่อแรกค้า พบว่า ผู้ค้ารายย่อยจ่ายค่าเช่าที่ต่อตารางเมตรในหนึ่งวันน้อยกว่า

10 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.4 รองลงมาคือระหว่าง 21-30 บาท, มากกว่า 30 บาทขึ้นไป และระหว่าง 10-20 บาท คิดเป็นร้อยละ 17.2, 21.8 และ 11.

ตลาดสำราญเมื่อแรกค่านั้นผู้ค้ารายย่อยในตลาดมีพื้นที่ขายระหว่าง 2-4 ตารางเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.6 รองลงมาคือพื้นที่มากกว่า 6 ตารางเมตรขึ้นไป, น้อยกว่า 2 ตารางเมตร และระหว่าง 4-6 ตารางเมตร คิดเป็นร้อยละ 25.5, 17.9 และ 4.3 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาพื้นที่ขายของผู้ค้ารายย่อยในตลาดในปัจจุบัน พบว่าผู้ค้ารายย่อยมีพื้นที่ขายในปัจจุบันระหว่าง 2-4 ตารางเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.6 รองลงมาคือพื้นที่มากกว่า 6 ตารางเมตรขึ้นไป, น้อยกว่า 2 ตารางเมตร และระหว่าง 4-6 ตารางเมตร คิดเป็นร้อยละ 32.1, 7.1 และ 7.1 ตามลำดับ ด้านการจ่ายค่าเช่าแผงต่อวันของผู้ค้ารายย่อยเมื่อแรกค้า พบว่าผู้ค้ารายย่อยจ่ายค่าเช่าแผงต่อวันน้อยกว่า 20 บาทต่อวันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.1 รองลงมาจ่ายค่าเช่าแผงต่อวันระหว่าง 20-40 บาท, มากกว่า 60 บาทขึ้นไป และระหว่าง 41-60 บาท คิดเป็นร้อยละ 25.0, 10.7 และ 7.1 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาค่าเช่าแผงของผู้ค้ารายย่อยในปัจจุบัน พบว่าผู้ค้ารายย่อยจ่ายค่าเช่าแผงต่อวันน้อยกว่า 20 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.1 รองลงมาจ่ายค่าเช่าแผงต่อวันระหว่าง 20-40 บาท และจ่ายระหว่าง 41-60 บาท คิดเป็นร้อยละ 21.4

ระยะทางจากบ้าน/ที่พักถึงตลาดสดเมื่อแรกค้าและปัจจุบัน

ด้านระยะทางของผู้ค้ารายย่อยที่จำเป็นต้องเดินทางมาขายสินค้าที่ตลาดทั้ง 3 แห่งนี้ พบว่าผู้ค้ารายย่อยอยู่ไม่ห่างจากตลาดที่ตนเองขายสินค้าอยู่ ส่วนใหญ่มีระยะทางน้อยกว่า 5 กิโลเมตร เมื่อพิจารณารายตลาดโดยเริ่มต้นจากตลาดสดเทศบาล 1 พบว่าเมื่อแรกค้าผู้ค้ารายย่อยมีระยะทางการเดินทางจากตลาดน้อยกว่า 5 กิโลเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.7 รองลงมาคือระยะทางระหว่าง 5-10 กิโลเมตร และมากกว่า 15 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 23.4 และ 10.6 ตามลำดับ ในปัจจุบันผู้ค้ารายย่อยมีระยะทางการเดินทางจากตลาดน้อยกว่า 5 กิโลเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.7 รองลงมาคือระยะทางระหว่าง 5-10 กิโลเมตร และมากกว่า 15 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 23.4 และ 10.6 ตามลำดับ สำหรับตลาดคำไฮ พบว่าเมื่อแรกค้ามีระยะทางการเดินทางจากตลาดน้อยกว่า 5 กิโลเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 74.4 รองลงมาคือระยะทางระหว่าง 5-10 กิโลเมตร และระหว่าง 11-15 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 14.0 และ 8.1 ตามลำดับ ในปัจจุบันพบว่ามีระยะทางการเดินทางจากตลาดน้อยกว่า 5 กิโลเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.9 รองลงมาคือระยะทางระหว่าง 5-10 กิโลเมตร และระหว่าง 11-15 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 10.5 และ 7.0 ตามลำดับ ด้านตลาดสำราญ พบว่าเมื่อแรกค้ามีระยะทางการ

เดินทางจากตลาดน้อยกว่า 5 กิโลเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.9 รองลงมาคือระหว่าง 11-15 กิโลเมตร และ มากกว่า 15 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 17.9 และ 10.7 ตามลำดับ ในปัจจุบันมีระยะทางการเดินทางจากตลาดน้อยกว่า 5 กิโลเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.0 รองลงมาคือระหว่าง 11-15 กิโลเมตร, ระหว่าง 5-10 กม. และมากกว่า 15 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 10.7 และ 7.1 ตามลำดับ

การลงทุนค้าขายและผลกำไรรายวันของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดเมื่อแรกค้าและปัจจุบัน

การลงทุนค้าขายรายวันของผู้ค้ารายย่อยในตลาดเมืองขอนแก่น พบว่า เมื่อแรกค้ามีการลงทุนที่แตกต่างกัน แต่ในปัจจุบันผู้ค้ารายย่อยทั้ง 3 ตลาดมีการลงทุนอยู่ระหว่าง 1,000-5,000 บาทต่อวัน สำหรับผลกำไรของผู้ค้ารายย่อยส่วนใหญ่จะได้น้อยกว่า 1,000 บาท ทั้งเมื่อแรกค้าและในปัจจุบัน เมื่อพิจารณารายละเอียดรายตลาด

การลงทุนเมื่อแรกค้าของผู้ค้ารายย่อยทั้ง 3 ตลาด พบว่า ตลาดสดเทศบาล 1 มีการลงทุนมากกว่า 10,001 บาทต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 38.3 สำหรับตลาดคำไฮและตลาดสำราญมีการลงทุนอยู่ระหว่าง 1,000-5,000 บาทต่อวันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.8 และ 35.7 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาการลงทุนในปัจจุบัน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ค้ารายย่อยทั้ง 3 แห่งมีการลงทุนอยู่ระหว่าง 1,000-5,000 บาทต่อวันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.4, 54.7 และ 42.9 ตามลำดับของตลาด ส่วนผลกำไรเมื่อแรกค้าของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดทั้ง 3 แห่ง พบว่า เมื่อแรกค้าตลาดสดเทศบาล 1 ตลาดคำไฮ และตลาดสำราญ มีผลกำไรน้อยกว่า 1,000 บาท มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40.4, 55.8 และ 78.6 ตามลำดับ ส่วนในปัจจุบัน ผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดเทศบาล 1 ตลาดคำไฮ และตลาดสำราญ มีผลกำไรน้อยกว่า 1,000 บาท มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 53.2, 59.3 และ 89.3 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับผลกำไรในปัจจุบัน

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับผลกำไร เป็นการวิเคราะห์ระดับสองตัวแปร (Bivariate Analysis) โดยได้ใช้การวิเคราะห์รูปแบบตารางไขว้ (Cross tabulation) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ประกอบด้วย พื้นที่ ค่าเช่าที่ / แพง ระยะทาง และการลงทุนรายวัน ใช้สถิติไค-สแควร์ (Chi-square) เพื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับผลกำไร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) พื้นที่ขาย ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ขายกับผลกำไร พบว่า พื้นที่ขายน้อยกว่า 2 ตารางเมตร ระหว่าง 2-4 ตารางเมตร ระหว่าง 4-6 ตารางเมตร

และมากกว่า 6 ตารางเมตร มีผลกำไรน้อยกว่า 1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 75.0, 61.8, 52.9 และ 58.3 ตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ขายกับผลกำไร พบว่า ตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2) ค่าเช่าที่/แผง ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างค่าเช่าที่/แผงกับผลกำไร พบว่า ค่าเช่าที่/แผงน้อยกว่า 20 บาท ระหว่าง 20-40 บาท ระหว่าง 41-60 บาท มากกว่า 60 บาทขึ้นไป มีผลกำไรน้อยกว่า 1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 72.7, 65.8, 68.0 และ 54.7 ตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างค่าเช่าที่/แผงกับผลกำไร พบว่า ตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3) ระยะทาง ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระยะทางกับผลกำไร พบว่า ระยะทางน้อยกว่า 5 กิโลเมตร ระหว่าง 5-10 กิโลเมตร ระหว่าง 11-15 กิโลเมตร และมากกว่า 15 กิโลเมตร มีผลกำไรน้อยกว่า 1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 62.4, 68.2, 63.6 และ 54.5 ตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระยะทางกับผลกำไร พบว่า ตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4) การลงทุนรายวัน ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนรายวันกับผลกำไร พบว่า น้อยกว่า 1,000 บาท และระหว่าง 1,000-5,000 มีผลกำไรน้อยกว่า 1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 93.5 และ 62.8 ส่วนการลงทุนรายวันระหว่าง 5,001-10,000 และ มากกว่า 10,001 บาท มีผลกำไรมากกว่า 2,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 45.0 และ 45.8 เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนรายวันกับผลกำไร พบว่า ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ กล่าวคือ มีค่า Contingency Coefficient (CC) อยู่ระหว่าง 0.001-0.500 (ดุขฎฐิ์ อายูวัฒน์, 2548; ธนพฤษฏ์ ชามะรัตน์, 2559) และมีค่าเป็นบวก แสดงว่ามีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะเป็นไปตามระบบของตลาดและการขายสินค้าเมื่อลงทุนมากผลกำไรก็จะเพิ่มมากขึ้นตามหลักเศรษฐศาสตร์

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับผลกำไรของผู้ค้ารายย่อย

ตัวแปร	กำไร			total	X ²	Df	Sig.	CC.
	น้อยกว่า 1,000	ระหว่าง 1,000 - 2,000	มากกว่า 2,000					
พื้นที่ขาย								
น้อยกว่า 2 ตารางเมตร	75.0	12.5	12.5	100.0	12.327	6	0.055	
ระหว่าง 2-4 ตารางเมตร	61.8	18.4	19.7	100.0				
ระหว่าง 4-6 ตารางเมตร	52.9	23.5	23.5	100.0				
มากกว่า 6 ตารางเมตร	58.3	2.8	38.9	100.0				
ค่าเช่าที่/แผง								
น้อยกว่า 20 บาท	72.7	9.1	18.2	100.0	7.758	6	0.256	
ระหว่าง 20 – 40 บาท	65.8	21.1	13.2	100.0				
ระหว่าง 41 – 60 บาท	68.0	8.0	24.0	100.0				
มากกว่า 60 บาท	54.7	14.1	31.2	100.0				
ระยะทาง								
น้อยกว่า 5 กิโลเมตร	62.4	12.8	24.8	100.0	4.804	6	0.569	
ระหว่าง 5-10 กิโลเมตร	68.2	22.7	9.1	100.0				
ระหว่าง 11-15 กิโลเมตร	63.6	18.2	18.2	100.0				
มากกว่า 15 กิโลเมตร	54.5	9.1	36.4	100.0				
การลงทุนรายวัน								
น้อยกว่า 1,000 บาท	93.5	0.0	6.5	100.0	28.843	6	0.000	0.390
ระหว่าง 1,000-5,000 บาท	62.8	19.8	17.4	100.0				
ระหว่าง 5,001-10,000 บาท	40.0	15.0	45.0	100.0				
มากกว่า 10,001 บาท	41.7	12.5	45.8	100.0				

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดเมืองขอนแก่น เมื่อแรกค้ามีการเปลี่ยนแปลงในด้านประเภทสินค้าที่ขายอยู่บ้างแต่ไม่ได้เปลี่ยนไปมาก สำหรับพื้นที่ขายของผู้ค้ารายย่อยมีการเปลี่ยนแปลง โดยผู้ค้ารายย่อยมีขนาดแผงขายสินค้าที่ขนาดเพิ่มมากขึ้นจากเมื่อแรกค้า ผู้ค้ารายย่อยบางรายมีการเปลี่ยนจากแผงที่วางขายกับพื้นกลายมาเป็นแผงที่มีความมั่นคงถาวร หรือบางรายได้ซื้อแผงที่เป็นห้องแถวในตลาดสดก็มี ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิดา ธรรมมณีนวศ์ (2553) ที่อธิบายว่าระบบเศรษฐกิจเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นแต่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การขยายผลระบบเศรษฐกิจที่พัฒนา

ขึ้นจนสามารถพึ่งตนเองได้ แต่ทว่ามีความแตกต่างจากงานวิจัยของ บังอร ศิริสัญลักษณ์ (2558) ที่มองว่าเมื่อคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่และมาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน หรือพื้นที่ตลาดได้ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ลดน้อยลง การให้ความหมายเชิงพื้นที่จึงเริ่มแปรเปลี่ยนไป สำหรับพื้นที่ตลาดสดเมืองขอนแก่น ผู้ค้ารายย่อยต่างให้ความสำคัญต่อพื้นที่ขายสินค้าของตนเอง เนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งสร้างรายได้ โดยเฉพาะตลาดค้าไฮที่มีการสร้างความสัมพันธ์ของชาวตลาดกันเองผ่านพื้นที่ชุมชนโดยการปรับให้เป็นตลาดในช่วงเย็น มีความสัมพันธ์กับเจ้าของบ้านที่ผู้ค้ารายย่อยขายสินค้าอยู่ สำหรับการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ขายผู้ค้ารายย่อยจำเป็นต้องจ่ายค่าเช่าเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน (เมื่อแรกค่าเช่าเฉลี่ย 49.80 บาทต่อวัน ส่วนปัจจุบันค่าเช่าเฉลี่ย 67.14 บาทต่อวัน)

สำหรับระยะทางการเดินทางของผู้ค้ารายย่อยในตลาดทั้ง 3 แห่ง ส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาก การเดินทางของผู้ค้ารายย่อยจะเลือกพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งค้าขาย หรือใกล้ตลาดที่ตนเองเลือกค้าขาย ด้านการลงทุนของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดทั้ง 3 แห่งพบว่า เมื่อแรกค้ามีการลงทุนที่สูงมาก เนื่องจากการค้าขายในตลาดประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา เป็นยุคเฟื่องฟู (บูม) ของตลาดสด มีความคึกคักและเป็นแหล่งกระจายสินค้า แหล่งพบปะของกลุ่มคนทั้งชาวบ้านและชาวตลาด สอดคล้องกับบัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ (2561) ที่ได้กล่าวถึงการเฟื่องฟู (บูม) ของตลาดสดในเมืองขอนแก่นในช่วงหลังจากปี พ.ศ. 2500 มีการตั้งตลาดขึ้นเป็นอย่างมากในเมืองขอนแก่นเพื่อรองรับผลผลิตของชาวบ้านและบริษัทต่าง ๆ ตลาดเมืองขอนแก่นช่วงนั้นตั้งขึ้นทั้งที่เป็นของเอกชน และที่เป็นการบริหารจัดการของเทศบาล (ภาครัฐ) ซึ่งเป็นแหล่งสร้างรายได้ของคนในท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัดเจน

การลงทุนในช่วงนั้นจึงทำให้ผู้ค้ารายย่อยมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ในปัจจุบันผู้ค้ารายย่อยเริ่มลงทุนค้าขายสินค้าน้อยลงไปกว่าเดิมเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับธนาภรณ์ แสงทอง และคณะ (2555) ที่ได้อธิบายถึงผลกระทบของผู้ค้ารายย่อยต่อการลงทุนไว้ว่า นอกจากสภาพทางระบบเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ ผู้ค้าปลีกแบบดั้งเดิมยังต้องเผชิญกับการค้าปลีกสมัยใหม่ ที่ส่งผลกระทบต่อการค้าขาย ทำให้ผู้ค้ารายย่อยจำเป็นต้องปรับตัวและลดต้นทุนในการค้าขายลงเพื่อไม่ให้กระทบต่อผลกำไร ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ได้สะท้อนการปรับตัวของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดเมืองขอนแก่นในประเด็นผลกำไรของผู้ค้ารายย่อยพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมน้อย เนื่องจากผู้ค้ารายย่อยมีการปรับตัวและหาทางรอด ใช้วิธีการขายสินค้าที่ให้ตนเองสามารถขายสินค้าได้

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ขาย ค่าเช่าที่/แผง ระยะทาง และการลงทุนรายวันกับผลกำไรที่เกิดขึ้นของผู้ค้ารายย่อยในปัจจุบัน พบว่า ปัจจัยด้านพื้นที่ขาย ค่าเช่าที่/แผง และระยะทาง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เนื่องจากในปัจจุบันพื้นที่การขายสินค้ามีขนาดที่ไม่ต่างกันมากนัก จึงไม่สามารถช่วงชิงความได้เปรียบในการขายสินค้าได้ เพราะในตลาดสดเมืองขอนแก่นแต่ละตลาดมีการจัดระเบียบแผง นอกจากนั้นราคาเช่าที่/แผง อยู่ในราคาที่ไม่สูงมากนักจึงไม่ได้มีผลต่อผลกำไรที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ส่วนระยะทางจากที่พักมาตลาด ซึ่งจากผลการวิจัยได้สะท้อนว่าผู้ค้ารายย่อยอาศัยอยู่ไม่ห่างจากตลาดที่ตนเองขายสินค้าอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับวอลเตอร์ คริสตัลเลอร์ Christaller (1933) ในการอธิบายถึงทฤษฎีแหล่งกลางที่มองว่าการขยายตัวของแหล่งกลางจะขึ้นอยู่กับขนาดของประชากรและระยะทางของผู้บริโภค ดังนั้นเมื่อเมืองหรือชุมชนได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นก็จะเกิดพื้นที่แหล่งกลางแห่งใหม่ขึ้นมาตามระยะทางและความต้องการบริโภคของคนในพื้นที่ ส่งผลให้ประชากรเริ่มมาอาศัยแหล่งกลางของเมืองเพื่อความสะดวกและใกล้มากที่สุด สำหรับตัวแปรการลงทุนรายวันส่งผลต่อผู้ค้ารายย่อยมีผลกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 กล่าวคือ เมื่อผู้ค้ารายย่อยลงทุนในการค้าขายน้อยก็จะทำให้ได้ผลกำไรลดลง แต่เมื่อผู้ค้ารายย่อยมีการลงทุนค้าขายที่เพิ่มขึ้นก็จะทำให้สร้างผลกำไรเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับศิริวัลย์ อินตาจิต, ธีรพรณ อิงภากรณ์ และการุณย์ ประทุม (2561) ที่ได้อธิบายถึงกลยุทธ์ทางการตลาดเขียว มีทั้งหมด 7 ด้าน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการส่งเสริมการขายสีเขียวและการลงทุนซึ่งเป็นส่วนประสมทางการตลาด ซึ่งทำให้มีความสำคัญมากขึ้นสำหรับธุรกิจที่สามารถนำมาใช้ปรับปรุงการขาย และใช้ในการประเมินผลธุรกิจที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจนมากที่สุดคือการลงทุนของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสดที่ลดลง เนื่องจากสภาพของเศรษฐกิจที่ตกต่ำซึ่งส่งผลให้กำไรของผู้ค้าลดลงเช่นเดียวกัน ดังนั้น ทางเทศบาลนครขอนแก่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จำเป็นต้องช่วยในการประชาสัมพันธ์กระตุ้นเศรษฐกิจหรือการจัดนโยบายเน้นการให้ผู้ค้ารายย่อยลงทุนและส่งเสริมการเดินเที่ยวชมตลาดสดที่เป็นส่วนหนึ่งของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมเมืองขอนแก่น นอกจากนี้ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้ค้ารายย่อยมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อประเด็น “ยุทธศาสตร์การดำรงชีพของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสด” เพื่อสร้างความเข้าใจความเป็นอยู่ของผู้ค้ารายย่อยที่เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการย่อยของโครงการ “กำเนิดและพัฒนาการของตลาดสด ตลาดนัด และผู้ค้ารายย่อยในภาคอีสาน (The Origin and Evolution of Fresh Market, Market Fair, and Petty Traders in the Northeast of Thailand)” ของเมธีวิจัยอาวุโส (ศาสตราจารย์ สุวิทย์ อีระศาสตร์ ได้รับการสนับสนุนการวิจัยโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ความคิดเห็นในบทความนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2560). พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และแก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560.
- ดุขฎิ์ อายุวัฒน์. (2548). เอกสารประกอบการเรียนวิชาวิทยาวิจัยทางสังคมศาสตร์. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์. (2559). เอกสารประกอบการเรียนวิชาระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์. (2550). การวิจัยเชิงปริมาณสำหรับงานพัฒนา. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธนวัฒน์ จิรภูมิเศรษฐ์. (2549). รายงานผลวิจัยผลกระทบจากการสร้างศูนย์พัฒนาทักษะและการเรียนรู้ ICT ขอนแก่นต่อประชาชนในตลาดสดเทศบาล 1 เทศบาลนครขอนแก่น: ตลาดสดเทศบาล 1. ขอนแก่น: เทศบาลนครขอนแก่น.
- ธนาภรณ์ แสงทอง และคณะ. (2555). ผลกระทบจากการขยายตัวของร้านค้าปลีกสมัยใหม่ต่อร้านค้าปลีกดั้งเดิมในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารช่อพะยอม, 23(1), 66-81.
- บังอร ศิริสัญลักษณ์. (2558). รูปแบบการทำการเกษตรกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 3(3), 319-330.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ. (2561). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการค้าและพัฒนาการของตลาดสดและผู้ค้ารายย่อยเมืองขอนแก่น. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พูลสุข นิกิจธรานนท์ และปิยะนุช สถาพงศ์ภักดี. (2560). แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2560-62 ธุรกิจร้านค้าปลีกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: วิจัยกรุงศรี.

- ศิริวัลย์ อินตาจัต, อีรพรรณ อึ้งภากรณ์ และการุณย์ ประทุม. (2561). ผลกระทบของกลยุทธ์การตลาดสีเขียวที่มีต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันทางการตลาด ของธุรกิจที่ได้รับ การรับรองมาตรฐาน ISO 14001 ในประเทศไทย. วารสารช่อพะยอม, 29(1), 373-384.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2550). **ค้าปลีกขอนแก่นนำร่อง ตั้งชมรมฯ ด้านทุนยักษ์**. [ออนไลน์]. ได้จาก <http://www.manager.co.th/Daily/>. [สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2561].
- วรารณ บัญศรี และวรเดช จันทรศร. (2556). **การบริหารจัดการตลาดสดน้ำซ้อ: กรณีศึกษาเปรียบเทียบตลาดสดบางลำพู และตลาดสดเทศบาล 1 เทศบาลนครขอนแก่น**. รายงานการสัมมนา graduate research conference khon kaen university 2013 ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 22 กุมภาพันธ์ 2556. 1645-1651.
- สมรักษ์ ชัยสิงห์กานนท์. (2550). **ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สุวรรณ แซ่มชุกกลิ่น และคณะ. (2555). **หนึ่งทศวรรษแห่งการพัฒนาตลาดสดน้ำซ้อ**. วารสารเพื่อสุขภาพศูนย์อนามัยที่ 5, 6(1), 1-7.
- สวิตา ธรรมณวินาศ. (2553). **ตลาดสด: การสร้างเศรษฐกิจชาติในเขตเศรษฐกิจและวัฒนธรรม**. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย, 30(2), 131-148.
- Christaller, W. (1933). **Christaller's Central Place Theory**. [n.p.].
- Polanyi, K. (1957). **The Great Transformation the Political and Economic Origins of Our Time**. Massachusetts: Beacon Press books.

การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความภาษาไทย ของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก*

บุญพริกา ชุนวิมล

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

E-mail: boontarika_ko@rmutto.ac.th

วันที่รับบทความ: 28 กันยายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ: 23 พฤศจิกายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ: 3 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อผิดพลาดและสาเหตุของข้อผิดพลาดด้านการใช้ภาษา เนื้อหา รูปแบบ ในการเขียนเรียงความของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก เก็บข้อมูลจากเรียงความของนักศึกษาจำนวน 56 ฉบับและข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษา ผลการศึกษาพบข้อผิดพลาด 3 ด้าน ได้แก่ ข้อผิดพลาดด้านการใช้ภาษา พบ 5 ลักษณะ คือ การสะกดคำ การใช้คำ การแต่งประโยค การใช้ไวยากรณ์ และการเขียนย่อหน้า ข้อผิดพลาดด้านเนื้อหา พบ 5 ลักษณะ คือ เนื้อหาที่ไม่เหมาะกับชื่อเรื่อง เนื้อหาที่ไม่ชัดเจน เนื้อหาที่ขาดการลำดับความ เนื้อหาที่ขาดการเชื่อมโยง และเนื้อหาที่มีส่วนขยายบกพร่อง ข้อผิดพลาดด้านรูปแบบ พบ 2 ลักษณะ คือ รูปแบบที่มีองค์ประกอบบกพร่องและรูปแบบที่มีส่วนบกพร่อง สาเหตุของข้อผิดพลาดพบ 3 ลักษณะ ได้แก่ สาเหตุด้านการใช้ภาษา พบ 10 ข้อ เช่น ความเร่งรีบ การออกเสียงผิด การมีคลังคำน้อย การใช้แนวเทียบผิด การขาดความรู้ในใช้ภาษา การขาดทักษะการเขียน ฯลฯ สาเหตุด้านเนื้อหา พบ 7 ข้อ เช่น ความไม่เข้าใจในเรื่องที่เขียน การไม่จำกัดขอบเขตของเรื่อง การขาดการจัดลำดับความคิด การไม่เชื่อมโยงความ การขยายความไม่กระจ่างชัด ฯลฯ สาเหตุด้านรูปแบบ พบ 3 ข้อ คือ การขาดการศึกษารูปแบบที่ถูกต้อง การขาดความชำนาญในการเขียนเรียงความ และการไม่เห็นความสำคัญของรูปแบบ

คำสำคัญ: การวิเคราะห์ข้อผิดพลาด เรียงความภาษาไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การเขียนเรียงความภาษาไทยของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก”ทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบรายได้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ปีงบประมาณ 2562

The Error Analysis in Thai essays of the First-Year Students Majoring in English for International Communication, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajamangala University of Technology Tawan-ok

Boontarika Koonwimon

Faculty of Humanities and Social Science, Rajamangala University of Technology Tawan-ok

E-mail: boontarika_ko@rmutto.ac.th

Received: August 28, 2020

Revised: November 23, 2020

Accepted: December 3, 2020

Abstract

This research aimed at studying the errors and the causes of errors in Thai language usages including grammar, contents, format, made by the first-year students in English for International Communication major, Rajamangala University of Technology Tawan-ok. The data were drawn from 56 students' essays and survey questionnaires. From the research findings, errors are categorized into three groups; language usages, contents, and format. In language grammar errors, the students made errors in spelling, misusing words, making sentences, using a form of discourse, and creating paragraphs. In content errors, the students made errors in inappropriate titles, unclear content, lacking sequence, lacking relation, and defective modifier. In format errors, the students made errors in the form of a deficient element and the form of a disproportionate element. The study found that there were 3 causes of errors. Grammar errors were derived from 10 causes, which involved hastiness, improper writing due to mispronunciation, unknowing of vocabularies, using a false analogy, lack of knowledge of language usage, unavailability of writing skills, etc. Content errors were generated from 7 causes, including failure to understand and interpretation of the subject, no delimitation of the scope of the story, lack of storyline and prioritization, lack of relativity, usage of unclear modifiers, etc. Format errors were rooted in 3 causes, which consisted of a lack of right essay format, lack of writing skills of essay format, and lack of proficiency in essay writing, and lack of making the light of the importance of the format.

Keywords: The Error Analysis, Thai essays, Rajamangala University of Technology Tawan-ok

* This article is part of research project on The Analysis of Thai Composition of the First-Year Students Majoring in English for International Communication Faculty of Humanities and Social Science Rajamangala University of Technology Tawan-ok, funded by the income budget of Rajamangala University of Technology Tawan-ok, fiscal year 2019.

วารสารมนุษยกับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences

บทนำ

ข้อผิดพลาดทางภาษา (Errors) หมายถึง รูปแบบ หรือโครงสร้างของภาษาที่เจ้าของภาษาพิจารณาว่าไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากนำมาใช้อย่างไม่ถูกต้อง (Klassen, 1991) เปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนระดับความรู้ทางภาษาของผู้เรียน หากผู้เรียนไม่แสวงหาความรู้ ไม่ใส่ใจขัดเกลาหรือไม่ได้ฝึกฝนการใช้ภาษาของตนให้ถูกต้องตามมาตรฐาน ย่อมก่อให้เกิดข้อผิดพลาด อันนำไปสู่ความล้มเหลวและปัญหาในการสื่อสาร เช่น การถามแล้วไม่ได้คำตอบ การตอบคำถามทวนซึ่งสร้างความสับสนให้แก่ผู้ฟัง การย่ำคิดย่ำทำผ่านการใช้คำฟุ่มเฟือยหรือคำติดปาก ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ชัชวาล ศรีทอง (2558: 105) กล่าวถึงประโยชน์ของการศึกษาข้อผิดพลาดว่า “ในการเรียนการสอนยุคใหม่ ข้อผิดพลาดที่เกิดจากการเรียนรู้ไม่ได้เป็นสัญลักษณ์ของความล้มเหลวเสมอไป หากแต่เป็นตัวบ่งชี้สำคัญเพื่อให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขข้อผิดพลาดนั้น” ดังนั้น หากผู้สอนไม่ทราบข้อผิดพลาดทางภาษาของผู้เรียน ย่อมไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดทางภาษาในด้านต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้สอนเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ทางภาษาของผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง ทั้งยังนำไปสู่การพัฒนาเอกสาร ตำรา คู่มือ แบบเรียน ตลอดจนกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับข้อจำกัดและลักษณะเฉพาะของผู้เรียนมากขึ้น

การวิเคราะห์ข้อผิดพลาด (Error analysis) เป็นประเด็นการศึกษาที่ได้รับความนิยมในหมู่นักวิจัยทางภาษา โดยมากจะศึกษาใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การศึกษาข้อผิดพลาดในการเรียนรู้ภาษาแม่ของผู้เรียนที่เป็นเจ้าของภาษาและการศึกษาข้อผิดพลาดในการเรียนรู้ภาษาที่สองของผู้เรียนชาวต่างชาติ เป้าหมายหลักของนักวิจัยกลุ่มนี้ ไม่เพียงต้องการทราบข้อผิดพลาด ปัญหาและข้อจำกัดในการใช้ภาษา หากยังประสงค์จะนำผลการวิจัยไปใช้สร้างแนวทางการแก้ไขผิดพลาดให้แก่ผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม Corder (1974) กล่าวว่า องค์ความรู้เรื่องข้อผิดพลาดของผู้เรียนช่วยให้เห็นภาพของพัฒนาการทางภาษา (Linguistic development) ซึ่งจะนำไปสู่ความคิดในการพัฒนาสื่อการสอนและกิจกรรมในชั้นเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ สอดคล้องกับที่ Dulay and others (1982) ระบุว่า การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับผู้สอนและผู้พัฒนาหลักสูตรในการพิจารณาว่า ผู้เรียนประสบปัญหาในส่วนใดของภาษาเป้าหมายที่กำลังเรียน (Target language) และความผิดพลาดในลักษณะใดที่ลดความสามารถในการใช้ภาษาของผู้เรียน ในการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดทางภาษา นักวิจัยนิยมจำแนกข้อผิดพลาดออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อจัดระเบียบข้อผิดพลาดและทำให้ง่ายแก่การวิเคราะห์ บางรายใช้อนุกรมวิธานข้อผิดพลาด (Error Taxonomy) อาทิ ชัชวาล ศรีทอง (2550) ศึกษาเรื่อง “ข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ภาษาสเปน: กรณีศึกษาวิชาการเขียนภาษาสเปนของนักศึกษาไทย” บางรายใช้วิธีประมวลแนวคิด

ของนักวิจัยคนอื่น ๆ อาทิ ทศนีย์ ทานตวนิช (2556) ศึกษาเรื่อง “ข้อผิดพลาดในการเขียนเชิงวิชาการของนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยบูรพา”

แม้นักวิจัยแต่ละคนจะใช้เกณฑ์หรือแนวคิดในการจัดจำแนกข้อผิดพลาดต่างกัน แต่ขั้นตอนการวิเคราะห์โดยพื้นฐานไม่แตกต่างกันนัก คือ มักดำเนินการตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด 5 ขั้นตอนของ Coder ได้แก่ การเก็บตัวอย่างข้อผิดพลาดจากกลุ่มตัวอย่าง (Collection of a sample of learner language) ระบุลักษณะข้อผิดพลาด (Identification of errors) บรรยายข้อผิดพลาด (Description of errors) การอธิบายข้อผิดพลาด (Explanation of errors) และการประเมินข้อผิดพลาด (Evolution of errors) (Rod Ellis, 1994: 47-71) การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้เรียนตามขั้นตอนดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้จากการพูดและการเขียน “ทั้งนี้ความผิดพลาดที่เกิดจากการพูดนั้น บางครั้งเกิดขึ้นเพราะผู้เรียนไม่มีเวลาเพียงพอที่จะทบทวนภาษาก่อนพูด ในขณะที่การเขียนถือเป็นการผลิตทางภาษาที่ผู้เรียนตรวจทานแล้ว ดังนั้น การวิเคราะห์งานเขียนของผู้เขียนจะทำให้เห็นความผิดพลาดในการภาษาได้อย่างชัดเจนมากกว่า” (ณัฐวดี สุดเสนาะ, 2550: 10) จากประสบการณ์การสอนของนักวิจัยในฐานะผู้สอนรายวิชาภาษาไทย หมวดศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก สังเกตว่ามื่อนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวนมากใช้ภาษาไทยผิดพลาดและขาดทักษะในการสื่อสาร โดยเฉพาะด้านทักษะการเขียน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาข้อผิดพลาดในการเขียนของนักศึกษาอย่างละเอียด โดยใช้แนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาไทย 5 คน ได้แก่ เป็ล้อง ณ นคร (2497) สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2540) ไชสิริ ปราโมช ณ อยุธยา (2519) พะยอม ทนมี (2541) และทศนีย์ ทานตวนิช (2557) เป็นเกณฑ์จำแนกข้อผิดพลาดและสาเหตุของข้อผิดพลาดในการเขียน

อนึ่ง ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจาก “เรียงความ” ของนักศึกษาด้วยพิจารณาว่าการเขียนเรียงความเป็นรูปแบบการเขียนพื้นฐานที่สำคัญของการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ดังพบว่า สถานศึกษาบางแห่งได้บรรจุเรียงความเป็นวิชาพื้นฐานเพื่อฝึกฝนการเขียนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ในการสอบเข้าทำงานตามองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนต่าง ๆ ก็มักใช้ข้อสอบประเภทเรียงความเพื่อประเมินทักษะการสื่อสารของผู้สอบ แม้กระทั้งการเขียนเพื่อกิจธุระในการทำงาน เช่น การสรุปรายงานการประชุม การรายงานผลการปฏิบัติงาน ฯลฯ ก็ล้วนนำหลักการเขียนเรียงความไปประยุกต์ใช้ทั้งสิ้น การวิจัยในครั้งนี้เลือกศึกษาข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ภาษา เนื้อหา และรูปแบบ ตลอดจนวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความผิดพลาดดังกล่าว เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขข้อผิดพลาดให้แก่ นักศึกษา พัฒนาสื่อการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชา

ภาษาไทย รวมทั้งนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตรของผู้เรียน ซึ่งต้องการผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพทางภาษาเข้าสู่การแข่งขันในระดับวิชาชีพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อผิดพลาดด้านการใช้ภาษา เนื้อหา และรูปแบบในการเขียนเรียงความของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก
2. เพื่อวิเคราะห์สาเหตุการเกิดข้อผิดพลาดด้านการใช้ภาษา ด้านเนื้อหา และด้านรูปแบบในการเขียนเรียงความของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ส่วนประกอบของเรียงความ เรียงความมีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ คำนำ เนื้อเรื่อง และบทสรุป โดยคำนำเป็นส่วนเกริ่นเปิดประเด็นให้ผู้อ่านทราบว่ากำลังจะได้อ่านสิ่งใด และเราให้ผู้อ่านสนใจเนื้อหา เนื้อเรื่องเป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนความรู้ ความคิดและค้นคว้าข้อมูลของผู้เขียน ส่วนบทสรุปเป็นการขมวดปมหรือฝากความประทับใจไว้กับผู้อ่าน
2. ข้อผิดพลาดในการเขียนในที่นี้ หมายถึง ความบกพร่องในการเขียนเรียงความของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ภาคปกติ ปีการศึกษา 2561 ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ภาษา ด้านเนื้อหา และด้านรูปแบบ
3. กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ลักษณะของข้อผิดพลาดและสาเหตุแห่งความผิดพลาดในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยประมวลและปรับปรุงจากแนวคิดของเปลื้อง ณ นคร (2497) สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2540) ไชยศิริ ปราโมช ณ อยุธยา (2519) พะยอม ทนมี (2541) และทัศนีย์ ทานตวนิช (2557)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเขียน การเขียนเรียงความ การศึกษาข้อผิดพลาดในการเขียน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหอสมุดของมหาวิทยาลัยอื่น ๆ รวมทั้งสืบค้นข้อมูลออนไลน์ เพื่อนำมาใช้ในการรอบความคิด และใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

2. ขั้นการสร้างกรอบแนวคิดและสร้างแบบสอบถาม

2.1 สร้างกรอบการวิเคราะห์ลักษณะข้อผิดพลาด โดยประมวลจากแนวคิดของเปลื้อง ณ นคร (2497) สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2540) ไชสิริ ปราโมช ณ อยุธยา (2519) พะยอม ทนมี (2541) และทัศนีย์ ทานตวนิช (2557) สร้างกรอบวิเคราะห์สาเหตุของความผิดพลาด โดยประมวลแนวคิดของ ไชสิริ ปราโมช ณ อยุธยา (2519) และทัศนีย์ ทานตวนิช (2557)

2.2 สร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาสาเหตุความผิดพลาดในการเขียนเรียงความของนักศึกษา โดยผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อและประเด็นคำถาม แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นคำถามปลายปิด สอบถามข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษา ตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายเปิด สอบถามทัศนะของนักศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยและสาเหตุที่ทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความ จากนั้นจึงเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญทางภาษาไทยจำนวน 3 คน ตรวจสอบพิจารณาและแก้ไข แล้วจึงดำเนินการให้นักศึกษากรอกข้อมูลในแบบสอบถาม

3. ขั้นรวบรวมข้อมูล มอบหมายให้นักศึกษาที่เรียนในวิชาการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารเขียนเรียงความหัวข้อ “ความรู้คือขุมทรัพย์นับอนันต์” กำหนดความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ A4 ให้เวลาในการค้นคว้าและเรียบเรียงนอกชั้นเรียน 1 สัปดาห์ เมื่อครบกำหนดจึงรวบรวมเรียงความไปตรวจข้อผิดพลาดในการเขียน จากนั้นให้นักศึกษากรอกแบบสอบถามการวิจัยในชั้นเรียน โดยใช้เวลา 30 นาที รวบรวมข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์ข้อมูลในลำดับถัดไป

4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความทั้ง 56 ฉบับ ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ได้แก่ เกณฑ์การจำแนกประเภทของข้อผิดพลาด และเกณฑ์จำแนกสาเหตุของข้อผิดพลาด บันทึกความถี่ของข้อผิดพลาด และแปรความถี่เป็นค่าร้อยละ เพื่อจัดลำดับข้อผิดพลาดประเภทที่มีความถี่มากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด

4.2 วิเคราะห์และบันทึกความถี่ของข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งส่วนที่เป็นคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด ในรูปตารางสถิติ โดยหาค่าความถี่และค่าร้อยละ จากนั้นใช้ข้อมูลดังกล่าวพิจารณาประกอบผลการวิเคราะห์ข้อ 4.1 เพื่อสรุปสาเหตุการเกิดข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความ

5. ขั้นสรุป อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ

นำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ประกอบตารางข้อมูลเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย

1. ข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความ

จากการศึกษาข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 56 ฉบับสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิจัยข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความ

หมวดหมู่ของข้อผิดพลาด	จำนวนข้อผิดพลาด	ร้อยละ
1. ข้อผิดพลาดด้านการใช้ภาษา	1,574	89.53
2. ข้อผิดพลาดด้านเนื้อหา	140	7.97
3. ข้อผิดพลาดด้านรูปแบบ	44	2.50
รวม	1,758	100

จากตารางที่ 1 พบข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 1,758 ข้อผิดพลาด ดังตารางที่ 1 ซึ่งเป็นสถิติจำนวนข้อผิดพลาดทั้งหมดที่พบ จำแนกเป็นข้อผิดพลาดด้านภาษา 1,574 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 89.53 เป็นข้อผิดพลาดที่พบมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ข้อผิดพลาดด้านเนื้อหา 140 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 7.97 และข้อผิดพลาดด้านรูปแบบ พบ 44 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 2.50 ในการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในประเภทต่าง ๆ ได้ถูกการจำแนกแยกย่อยลงไปอีกให้เห็นละเอียด ซึ่งจะนำมากล่าวถึงดังต่อไปนี้

1.1 ข้อผิดพลาดด้านการใช้ภาษา พบทั้งสิ้น 5 ลักษณะ ดังนี้

1.1.1 ข้อผิดพลาดในการเขียนสะกดคำ จากการศึกษาค้นพบข้อผิดพลาดด้านการสะกดคำร้อยละ 4.84 สามารถแบ่งข้อผิดพลาดทั้งหมดเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1.1.1.1 ข้อผิดพลาดในเรื่องพยัญชนะ พบร้อยละ 2.38 ได้แก่ การใช้พยัญชนะผิด ร้อยละ 1.48 เช่น เขียน “การทำงาน” เป็น “การนํางาน” ฯลฯ การขาดตัวพยัญชนะ ร้อยละ 0.51 เช่น เขียน “เกียรติยศ” เป็น “เกียรตยศ” ฯลฯ การเพิ่มตัวพยัญชนะ ร้อยละ 0.34 เช่น เขียน “ทักษะ” เป็น “ทักษณะ” ฯลฯ และการวางพยัญชนะผิดตำแหน่ง ร้อยละ 0.06 คือ เขียน “เสมือน” เป็น “สเหมือน”

1.1.1.2 ข้อผิดพลาดในเรื่องสระ พบร้อยละ 0.97 ได้แก่ การขาดสระ ร้อยละ 0.4 เช่น เขียน “สามารถ” เป็น “สมารถ” การเขียนสระผิด ร้อยละ 0.28 เช่น เขียน “ศีลธรรม” เป็น “ศีลธรรม” ฯลฯ การเพิ่มสระ ร้อยละ 0.23 เช่น เขียน “มาตรฐาน” เป็น “มาตรฐาน” ฯลฯ และการวางสระผิดตำแหน่ง ร้อยละ 0.06 คือ เขียน “เสรีช” เป็น “เสรีช”

1.1.1.3 ข้อผิดพลาดในเรื่องวรรณยุกต์ พบร้อยละ 0.85 ได้แก่ การขาดวรรณยุกต์ ร้อยละ 0.4 เช่น เขียน “ตั้งใจ” เป็น “ตั้งใจ” ฯลฯ การเพิ่มวรรณยุกต์ ร้อยละ 0.23 เช่น เขียน “เหมือน” เป็น “เหมื่อน” ฯลฯ และการเขียนวรรณยุกต์ผิด ร้อยละ 0.23 เช่น เขียน “ไขว่คว้า” เป็น “ไข้วคว้า” ฯลฯ

1.1.1.4 ข้อผิดพลาดในเรื่องตัวการันต์ พบร้อยละ 0.63 ได้แก่ การขาดตัวการันต์ ร้อยละ 0.23 เช่น เขียน “ตั้งค์” เป็น “ตั้ง” ฯลฯ การเพิ่มตัวการันต์ ร้อยละ 0.17 เช่น เขียน “มานุษยวิทยา” เป็น “มนุษยวิทยา” ฯลฯ การใช้ตัวการันต์ผิดตำแหน่ง ร้อยละ 0.17 เช่น เขียน “ประสบการณ์” เป็น “ประสบการณ” ฯลฯ และการใช้ตัวการันต์ผิด ร้อยละ 0.06 คือ เขียน “ฟิสิกส์” เป็น “ฟิสิกซ์”

1.1.2 ข้อผิดพลาดในการใช้คำ จากการศึกษาพบข้อผิดพลาดด้านการใช้คำร้อยละ 55.35 ทั้งนี้สามารถแบ่งข้อผิดพลาดออกเป็น 9 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำฟุ่มเฟือย ร้อยละ 23.21 การใช้ภาษาพูดในการเขียน ร้อยละ 11.21 การขาดคำที่จำเป็นในประโยค ร้อยละ 8.53 การใช้คำผิดความหมาย ร้อยละ 4.49 การใช้สำนวนและการเปรียบเทียบผิด ร้อยละ 2.79 การใช้คำผิดชนิด ร้อยละ 2.16 การใช้คำชนิดเดียวกันผิดคำ ร้อยละ 1.99 การใช้คำที่มีความหมายกว้าง ร้อยละ 0.51 และการใช้คำไม่สม่าเสมอ ร้อยละ 0.46

ตัวอย่างที่ 1 การใช้คำผิดความหมาย

“ก็จริงอยู่ที่ความรู้ไม่มีวันเนาเสีย จะติดตัวเราไปตลอดชีวิต”

(ฉบับที่ 2)

คำว่า “เนาเสีย” ในประโยคดังกล่าวเป็นการใช้คำผิดความหมาย เนื่องจากโดยปกติคำว่า เน่าเสีย หมายถึง บูดเน่า เน่าหรือเหม็นเน่า เป็นคำที่นิยมใช้กับพืช สัตว์ หรือแม่น้ำลำคลอง ไม่นิยมใช้กับนามธรรมดังเช่น “ความรู้” ดังนั้น ประโยคดังกล่าว จึงควรเปลี่ยน “เนาเสีย” เป็น “สูญหาย” อันหมายถึง ไม่ปรากฏ หดสิ้นไป

1.1.3 ข้อผิดพลาดในการแต่งประโยค จากการศึกษาพบข้อผิดพลาดในการแต่งประโยคร้อยละ 22.13 สามารถจัดจำแนกข้อผิดพลาดออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่ การจัดบทต่าง ๆ ในประโยคไม่เหมาะสม ร้อยละ 7.96 การขาดส่วนประกอบสำคัญในประโยค ร้อยละ 5.23 การเขียนประโยคยาวเกินไป ร้อยละ 3.58 การใช้ประโยคที่มีเนื้อความซ้ำซ้อน ร้อยละ 3.3 การเรียงคำเข้าประโยคผิดที่ ร้อยละ 1.59 และการผูกประโยคไม่จบกระแสความ ร้อยละ 0.46

ตัวอย่างที่ 2 การใช้ประโยคที่มีเนื้อความซ้ำซ้อน

“ความรู้เป็นสิ่งล้ำค่าราคาสูงที่ใช้เงินซื้อไม่ได้”

(ฉบับที่ 1)

จากตัวอย่างที่ 2 คำว่า “สิ่งล้ำค่า” และ “ราคาสูง” เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เมื่อประกอบเข้ากับส่วนขยาย “ที่ใช้เงินซื้อไม่ได้” ส่งผลให้เนื้อความซ้ำซ้อนและเยิ่นเย้อ จึงควรตัดคำว่า “ราคาสูง” ออกจากประโยค เพื่อให้ถ้อยคำในประโยคกระชับชัดเจนขึ้น

1.1.4 ข้อผิดพลาดในการใช้โวหาร จากการศึกษาพบข้อผิดพลาดในการใช้โวหารร้อยละ 2.84 จำแนกข้อผิดพลาดออกเป็น 4 ลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ข้อผิดพลาดในการใช้อุปมาโวหาร ร้อยละ 1.31 ข้อผิดพลาดในการใช้อธิบายโวหาร ร้อยละ 0.74 ข้อผิดพลาดในการใช้บรรยายโวหาร ร้อยละ 0.57 และข้อผิดพลาดในการใช้เทศนาโวหาร ร้อยละ 0.23

ตัวอย่างที่ 3 ข้อผิดพลาดในการใช้อธิบายโวหาร

“ความรู้คือสมบัติล้ำค่าที่ถ้าไม่แสวงหา ก็จะได้มันมา **คือ**สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า**หรือ**ประสบการณ์ **รวมทั้ง**ความสามารถเชิงปฏิบัติ และทักษะความเข้าใจ**หรือ**สารสนเทศที่ที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง ได้เรียนรู้ การคิด**หรือ**การปฏิบัติองค์วิชาในแต่ละสาขา ความรู้เป็นสิ่งที่เงินก็ซื้อไม่ได้ คนจนที่มีความรู้ จะใช้ชีวิตยาก **ความรู้คือ**สมบัติที่ไม่มีวันหมด ความรู้เสมือนการพายเรือสวนทางน้ำ ไม่เพิ่มก็ถอย **ความรู้เป็น**สิ่งล้ำค่าราคาสูง ที่ใช้เงินซื้อไม่ได้แต่ต้องมีความใส่ใจ”

(ฉบับที่ 1)

ตัวอย่างที่ 3 ดังกล่าวเป็นเนื้อหาที่ใช้อธิบายโวหารเพื่อยืนยันความหมายของความรู้ อย่างไรก็ตาม การใช้ประโยคขนาดยาวซึ่งประกอบด้วยคำสันธานจำนวนมาก ส่งผลให้คำอธิบายเยิ่นเย้อ ยากที่จะสรุปความหมายของความรู้ให้ชัดเจนได้ อธิบายโวหารดังกล่าวจึงขาดประสิทธิภาพในการขยายรายละเอียดและสร้างความกระจำให้แก่ผู้อ่าน

1.1.5 ข้อผิดพลาดในย่อหน้า จากการศึกษาพบข้อผิดพลาดในการเขียนย่อหน้าร้อยละ 4.38 จำแนกข้อผิดพลาดออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ย่อหน้าที่ขาดสัมพันธภาพ ร้อยละ 2.22 ย่อหน้าที่ขาดเอกภาพ ร้อยละ 1.14 และย่อหน้าที่ขาดสารัตถภาพ ร้อยละ 1.02

ตัวอย่างที่ 4 ย่อหน้าที่ขาดเอกภาพ

“หากความรู้เปรียบเหมือนเป็นชุมทรัพย์อนันต์ ผู้คนคงจะฉลาดมากมาย หากเราได้รับความรู้มากมายทั้งชีวิต ชีวิตคนเราเกิดมา 1 ครั้ง ก็ควรได้รับการเรียนรู้หลาย ๆ อย่างไม่ใช่การเรียนรู้แค่ครั้งเดียว เพราะฉะนั้นมีโอกาสต้องความั่นไว้ อย่าปล่อยให้มันผ่านไป เพราะชีวิตต้องได้รับการเรียนรู้ตลอดเวลา การเรียนรู้เท่านั้นที่เป็นชุมทรัพย์ที่แท้จริง”

(ฉบับที่ 5)

จากตัวอย่างที่ 4 เนื้อหาในย่อหน้าดังกล่าวขาดเอกภาพ เพราะใจความสำคัญและส่วนสนับสนุนไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ช่วงต้นนักศึกษาเสนอความคิดสำคัญว่า “ความรู้เปรียบเหมือนชุมทรัพย์” แต่ส่วนขยายกลับออกนอกเรื่อง โดยกล่าวว่า “ผู้คนคงฉลาดมากหากได้รับความรู้มากมายทั้งชีวิต” พร้อมทั้งเสนอแนะว่า คนเราควรได้รับการเรียนรู้ที่หลากหลาย ฉะนั้นหากมีโอกาสได้เรียนรู้ ควรฉวยโอกาสนั้นไว้ จากนั้นในตอนท้ายจึงวกกลับมาสรุปว่า “การเรียนรู้เป็นชุมทรัพย์ที่แท้จริง” ทั้งนี้ การที่ประโยคเปิดและประโยคท้ายไม่สัมพันธ์กับส่วนขยาย ย่อมทำให้เนื้อหาขาดความกลมกลืน และขาดเอกภาพ

1.2 ข้อผิดพลาดด้านเนื้อหา พบ 5 ลักษณะ ดังนี้

1.2.1 เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมกับชื่อเรื่อง พบร้อยละ 0.4 จำแนกข้อผิดพลาดออกเป็น 4 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ เนื้อหาที่เขียนผิดประเด็นหรือไม่สัมพันธ์กับชื่อเรื่อง เพราะการตีความผิด ลักษณะที่สอง คือ เนื้อหาที่สื่อความคิดไม่ชัดเจน ลักษณะที่สาม คือ เนื้อหาที่ให้น้ำหนักแก่ผลความยาวเกินไป จนผลความนั้นบดบังประเด็นสำคัญในชื่อเรื่อง และลักษณะที่สี่ คือ เนื้อหาที่เขียนออกนอกเรื่อง เพราะขาดการจัดระเบียบความคิด

ตัวอย่างที่ 5 เนื้อหาที่เขียนผิดประเด็นหรือไม่สัมพันธ์กับเรื่อง

เรียงความเรื่อง ความรู้คือชุมทรัพย์อนันต์

...หากกล่าวถึง การมีจิตใจที่ดีส่งถึงความรู้ที่ดี ทุกคนคงคิดว่าการมีความรู้ที่ดี ก็ไม่ต้องมีจิตใจที่ดี สำหรับคนส่วนใหญ่จะลืมนั่นไป แต่หารู้ไม่ว่าการมีจิตใจที่ดี เป็นการเปิดทาง ความรู้หลายด้าน “ไฟเรียน ไฟรู้ ไฟกตัญญู ไฟความดี”

ชุมทรัพย์ความรู้ จะอยู่ติดตัวเราไปจนเราสิ้นลมหายใจ ความรู้มีผู้ใดแย่งชิงความรู้ของใครไปได้ เพราะความรู้คือทรัพย์ที่อยู่ในสมองของเรา

(ฉบับที่ 12)

ข้อความที่ใช้ตัวอักษรพิเศษกล่าวถึงประเด็น “การมีจิตใจที่ดี” ซึ่งไม่สอดคล้องกับประเด็น “*ความรู้คือขุมทรัพย์นันทน์*” ที่เป็นชื่อเรื่อง แม้นักศึกษาจะอ้างว่า “*การมีจิตใจที่ดี เป็นการเปิดทาง ความรู้หลายด้าน*” แต่ไม่ได้แสดงรายละเอียดหรือยกตัวอย่างให้เห็นว่า จิตใจที่ดีจะเปิดทางให้แก่ความรู้ได้อย่างไร เนื้อหาดังกล่าวจึงออกนอกจากประเด็นหลักของเรื่อง เช่นเดียวกับวลีที่ว่า “*ไม่เรียน ไม่รู้ ไม่กตัญญู ไม่ความดี*” ซึ่งเป็นเพียงวลีเลื่อนลอย นอกประเด็น และไม่สอดคล้องกับชื่อเรื่อง

1.2.2 เนื้อหาที่ขาดความชัดเจน พบร้อยละ 2.16 จำแนกข้อผิดพลาดเป็น 4 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ เนื้อหาที่ยืดยาวและวกวนไปมา ลักษณะที่สอง คือ เนื้อหาที่สั้นเกินไป ลักษณะที่สาม คือ เนื้อหาที่ลำดับความคิดที่ไม่เป็นระบบ วกไปวนมา และไม่ปะติดปะต่อกัน และลักษณะที่สี่ คือ เนื้อหาที่ประกอบด้วยคำที่มีความหมายกว้าง ไม่รัดกุม ทั้งนี้ ลักษณะความบกพร่องทั้งสี่ลักษณะอาจเกิดร่วมกันได้

ตัวอย่างที่ 6 เนื้อหาที่ยืดยาวและลำดับความคิดไม่เป็นระบบ

“ความรู้ คือ การเรียนรู้ที่เน้นในการจำและการรำลึกได้ถึง ความคิด วัตถุ หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการฟัง การดู การเห็น หรือ สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้อื่นถ่ายทอด เป็นหนึ่งในขั้นตอนของการเรียนรู้ โดยประกอบไปด้วยคำจำกัดความหรือความหมาย และ มาตรฐานต่าง ๆ ในภาษาอังกฤษนั้น ความรู้คือ Knowledge”

(ฉบับที่ 4)

จากตัวอย่างที่ 6 ความไม่ชัดเจนของเนื้อหาเกิดจากเนื้อหาที่ยืดยาวเกินไป จนไม่เห็นประโยชน์ใจความสำคัญ เนื่องจากประโยคส่วนใหญ่เป็นผลความซึ่งทำหน้าที่ขยายคำว่า “*ความรู้*” แต่ไม่ชัดเจนพอที่จะเป็น “*แก่น*” หรือสาระสำคัญของเรื่องได้ เมื่อประกอบกับการเรียบเรียงความคิดที่ไม่เป็นระบบ จึงทำให้เนื้อหาดูเยิ่นเย้อ ไม่เป็นระบบ และขาดความชัดเจน

1.2.3 เนื้อหาที่ขาดการลำดับความ พบร้อยละ 2.22 จำแนกข้อผิดพลาดเป็น 3 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ เนื้อหาที่ซ้ำซ้อนและวกวน ลักษณะที่สอง คือ เนื้อหาที่ย้อนแย้งและขาดความสมเหตุสมผล และลักษณะที่สาม คือ เนื้อหาที่ไม่ต่อเนื่อง ขาดระเบียบ หรือวกไปวนมา

ตัวอย่างที่ 7 เนื้อหาที่ซ้ำซ้อนและววน

“ความรู้เป็นสิ่งสำคัญกับชีวิตของเราโดยที่เราไม่รู้ตัว จะเห็นได้มากกว่าบุคคลที่มีความรู้ นั้น**มักประสบความสำเร็จในชีวิต** มากกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ **มักจะมีโอกาส** มากกว่าเสมอ แล้วอีกทั้งความรู้ ยังทำให้บุคลิกภายนอกดูดีขึ้น และผู้คนชื่นชม ...ผู้มีความรู้ นั้นจะหาทรัพย์สินสมบัติที่ใดก็ย่อมได้ ถึงจุดที่ต้องลำบาก ความรู้ก็จะนำพาให้ชีวิตไป**พบความสำเร็จได้เสมอ** คนมีความรู้ **มักจะเห็นโอกาส มากกว่าเสมอ** คนเราควรหาความรู้ให้มาก ในตอนที่ยังมีโอกาส ซึ่งเนื่องจากความรู้จะทำให้มีสมบัติโดยไม่รู้ตัว”

(ฉบับที่ 16)

จากตัวอย่างที่ 7 การลำดับความของย่อหน้าดังกล่าวไม่เป็นระเบียบ และค่อนข้างววน สังเกตได้ว่า ความช่วงต้นและความช่วงท้ายกล่าวถึงประเด็นเดียวกัน ส่วนขยายเป็นการยกเหตุผลอื่น ๆ มาสนับสนุน โดยเหตุผลที่ยกขึ้นมาไม่มีใครเป็นระเบียบเท่าใดนัก เนื้อหาบางช่วงจึงซ้ำซ้อนกัน แสดงว่านักศึกษากพร่องในการจัดลำดับความคิด จึงปรากฏเนื้อหาที่ววนและซ้ำซ้อนดังกล่าว

1.2.4 เนื้อหาที่ขาดการเชื่อมโยงความ พบร้อยละ 2.16 จำแนกข้อผิดพลาดเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ เนื้อหาที่ขาดคำเชื่อม ส่วนลักษณะที่สอง คือ เนื้อหาที่ใช้คำเชื่อมไม่เหมาะสม

ตัวอย่างที่ 8 เนื้อหาที่ขาดคำเชื่อม

“การศึกษาเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญของมนุษย์ คนเราเมื่อเกิดมาก็ได้ รับการสั่งสอนจากบิดามารดาอันเป็นความรู้พื้นฐานเบื้องต้น พอเข้าเรียนก็เป็นหน้าที่ของครูสั่งสอนให้ได้ความรู้และอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อที่จะได้ เป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคม”

(ฉบับที่ 9)

จากตัวอย่างที่ 8 พบว่า ย่อหน้าดังกล่าวขาดความราบรื่น เนื่องจาก การขาดคำสันธานคอยเชื่อมความระหว่างประโยค กล่าวคือ ประโยคที่ 1 และประโยคที่ 2 ขาดคำเชื่อมแสดงความเป็นเหตุเป็นผล เช่น เพราะฉะนั้น ดังนั้น ฯลฯ ประโยคที่ 2 และ ประโยคที่ 3 ขาดคำเชื่อมบอกลำดับเวลา เช่น ครั้น ฯลฯ ส่งผลให้เนื้อหาในย่อหน้าดังกล่าว ดูขาดห้วนและไม่ลื่นไหล

1.2.5 เนื้อหาที่ใช้ส่วนขยายบกพร่อง พบร้อยละ 1.02 จำแนกข้อผิดพลาดเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้ ลักษณะแรก คือ เนื้อหาที่ส่วนขยายที่จัดรูปประโยคไม่ดี ส่งผลให้เนื้อความไม่ราบรื่น ลักษณะที่สอง คือ เนื้อหาที่ส่วนขยายใช้คำไม่เหมาะสม

ลักษณะที่สาม คือ เนื้อหาที่ส่วนขยายขาดการลำดับเนื้อหา ความ ลักษณะที่สี่ คือ เนื้อหาที่ส่วนขยายไม่สอดคล้องกับใจความสำคัญ และลักษณะที่ห้า คือ เนื้อหาที่ใช้ส่วนขยายเยิ่นเย้อเกินไป

ตัวอย่างที่ 9 เนื้อหาที่ส่วนขยายไม่สอดคล้องกับใจความสำคัญ

“การที่เราทุกคนจะต้องมีความรู้ติดตัวนั้นเป็นเรื่องสำคัญ **ไม่ว่าจะได้ความรู้จากพ่อแม่ คุณครู เพื่อน หรือผู้ให้ความรู้ต่าง ๆ ก็ถือว่าได้รู้ที่แตกต่างกันไป แต่หลัก ๆ ในความรู้มักเกิดจากการศึกษา**”

(ฉบับที่ 35)

จากตัวอย่างที่ 9 พบว่าประโยคใจความสำคัญที่วางไว้ต้นประโยคกล่าวถึง “ความสำคัญของความรู้” แต่ส่วนขยายกล่าวถึง “แหล่งที่มาของความรู้” เนื้อหาดังกล่าวจึงขาดทั้งเอกภาพและสัมพันธภาพ เนื่องจากส่วนขยายมิได้ทำหน้าที่อธิบายหรือสนับสนุนใจความสำคัญ ทั้งยังบกพร่องในการสร้างความต่อเนื่องระหว่างใจความสำคัญและส่วนขยาย

1.3 ข้อผิดพลาดด้านรูปแบบ พบ 2 ลักษณะ ได้แก่

1.3.1 รูปแบบที่มีองค์ประกอบบกพร่อง พบร้อยละ 0.28 แบ่งลักษณะความบกพร่องเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ เรียงความที่มีองค์ประกอบไม่ชัดเจน ลักษณะที่สอง คือ เรียงความที่มีองค์ประกอบไม่ครบถ้วน

1.3.2 รูปแบบที่มีส่วนบกพร่อง พบร้อยละ 2.22 แบ่งลักษณะความบกพร่องเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ เรียงความที่ทั้งคำนำ เนื้อหา และบทสรุปมีส่วนบกพร่อง เรียงความที่คำนำและบทสรุปมีส่วนบกพร่อง และพบเรียงความที่มีคำนำ เนื้อหาหรือบทสรุปส่วนใดส่วนหนึ่งบกพร่อง

2. สาเหตุของข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความ

การศึกษาสาเหตุของข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิจัยสาเหตุของข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความ

หมวดหมู่ของสาเหตุความผิดพลาด	จำนวนของสาเหตุ	ร้อยละ
1. สาเหตุข้อผิดพลาดด้านการใช้ภาษา	10	50
2. สาเหตุข้อผิดพลาดด้านเนื้อหา	7	35
3. สาเหตุข้อผิดพลาดด้านรูปแบบ	3	15
รวม	20	100

จากตารางที่ 2 พบว่า สาเหตุของข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความทั้งสิ้น 40 ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ สาเหตุของข้อผิดพลาดด้านการใช้ภาษา พบ 10 ข้อ หรือคิดเป็นร้อยละ 50 สาเหตุของข้อผิดพลาดด้านเนื้อหา พบ 7 ข้อ หรือคิดเป็นร้อยละ 35 และสาเหตุของข้อผิดพลาดด้านรูปแบบ พบ 3 ข้อ หรือคิดเป็นร้อยละ 15 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 สาเหตุของข้อผิดพลาดด้านการใช้ภาษา พบทั้งสิ้น 10 ข้อ ได้แก่

2.1.1 ความเร่งรีบ ไม่รอบคอบ และขาดความใส่ใจในการตรวจทานงานเขียน

จากการสอบถามนักศึกษาเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขข้อผิดพลาดในการเขียน พบว่า แนวทางการแก้ไขข้อผิดพลาดที่ได้รับการเสนอมากที่สุด คือ การเพิ่มความรอบคอบและตรวจสอบคำในการเขียน พบทั้งสิ้นร้อยละ 39.29 จากจำนวนความคิดเห็นทั้งหมด นอกจากนี้ เมื่อสอบถามถึงสาเหตุของข้อผิดพลาด พบว่าร้อยละ 17.67 จากจำนวนความคิดเห็นของนักศึกษาทั้งหมด ระบุว่า ความไม่รอบคอบและขาดความใส่ใจในการตรวจทานการเขียนคือสาเหตุความผิดพลาดของตน ทั้งยังพบความคิดเห็นของนักศึกษาอีกร้อยละ 5.26 ระบุว่า ความรีบร้อนในการเขียนเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดข้อผิดพลาดในงานเขียน ข้อผิดพลาดดังกล่าวนำไปสู่การสะกดคำผิดโดยไม่สมควร เช่น คำว่า “การทำงาน” เขียนเป็น “การนำงาน” ฯลฯ การเขียนคำตกด้วยความเร่งรีบ เช่น การขาดคำว่า “ความรู้” ในประโยค “เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา” ฯลฯ การใช้คำไม่สม่าเสมอ อาทิ การใช้สรรพนามไม่สม่าเสมอ ในข้อความ “ยิ่งเรามีความรู้มากเท่าไร **เรา** ก็ยิ่งได้เปรียบกว่าคนอื่นมากเท่านั้น ยิ่ง**คุณ**พร้อมที่จะจัดการกับตนเองมากเท่าไร การเดินทางของ**คุณ**ในชีวิตก็ยิ่งง่ายขึ้น”

2.1.2 การเขียนผิดเพราะออกเสียงผิด เนื่องจากการเขียนและการพูดมีความสัมพันธ์กัน

หากนักศึกษาออกเสียงคำไม่ถูกต้องจนเคยชิน เมื่อเวลาถ่ายทอดเสียงหรือสะกดคำจึงเขียนไม่ตรงตามอักขรวิธี เพราะเขียนคำตามที่ตนเองออกเสียง เช่น เขียนคำว่า “ก้าวไร” เป็น “ก้าวไล” เขียนคำว่า “ฉิบหาย” เป็น “ชิบหาย” เป็นต้น

2.1.3 การมีคลังคำน้อย จากการสอบถามทัศนะของนักศึกษาเกี่ยวกับประเภทของสื่อที่นักศึกษาชื่นชอบในชีวิตประจำวันพบว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อออนไลน์เป็นสื่อที่นักศึกษาชื่นชอบมากที่สุด โดยมีนักศึกษาที่เลือกสื่อประเภทนี้ถึงร้อยละ 66.07 สื่อออนไลน์จึงเป็นทั้งแหล่งคลังคำสมัยใหม่ แนวเทียบทางภาษา ตลอดจนเป็นแหล่งความรู้และแหล่งความคิดที่นักศึกษายึดถือ นักศึกษาซึ่งยังขาดประสบการณ์และขาดความชำนาญในการใช้ภาษา จึงนิยมเลียนแบบหรือจดจำถ้อยคำตามที่เห็นในโลกออนไลน์ โดยเข้าใจว่าการใช้ภาษาดังกล่าวถูกต้อง จนเป็นผลทำให้การใช้ภาษาบกพร่อง อาทิ การใช้คำผิดความหมาย เช่น การใช้คำว่า “สะสม” แทนคำว่า “สั่งสม” ในประโยค “ความรู้วิชา สติปัญญาที่ถูกสะสมมาตั้งแต่เล็กจนโต” ฯลฯ

2.1.4 การใช้แนวเทียบผิด สมัยก่อนคำว่า “หนังสือดี” หมายถึงงานเขียนที่ได้รับการยกย่องว่าเขียนดี เนื้อหาดี และมีคุณค่าทางความคิด ทว่า “หนังสือดี” ในปัจจุบัน หมายถึง หนังสือขายดี มียอดจำหน่ายสูง หรือได้รับความนิยมจากมหาชน ทั้งนี้ ข้อมูลจากแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยขอให้นักศึกษาแต่ละคนแนะนำหนังสือดีคนละ 1 เล่ม พบว่า หนังสือดีอันดับต้น ๆ ที่นักศึกษาแนะนำ ได้แก่ วรรณกรรมแปลและนวนิยายโดยนักศึกษาร้อยละ 21.43 แนะนำวรรณกรรมแปล ซึ่งมักเป็นวรรณกรรมเยาวชนจากตะวันตกและวรรณกรรมจากญี่ปุ่น ขณะเดียวกัน นักศึกษาอีกร้อยละ 21.43 แนะนำงานในกลุ่มนวนิยายไทย โดยมากเป็นจำพวกนวนิยายพาฝันของสำนักพิมพ์แจ่มใส และนวนิยายแนวจินตนิมิต (fantasy) ของไทย ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมต่างประเทศ ทั้งนี้พบว่าหนังสือดีในทัศนะของนักศึกษา เป็นงานเขียนที่อยู่ในความนิยมมากกว่าหนังสือชั้นดี วรรณกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นงานแปล บ้างก็เผยแพร่โดยไม่มีบรรณาธิการตรวจสอบ ส่งผลให้มีข้อผิดพลาดด้านใช้คำปรากฏอยู่จำนวนมาก เมื่อนักศึกษานำไปใช้เป็นแนวเทียบ จึงส่งผลให้สะกดคำผิดหรือใช้คำผิดพลาด เช่น เขียนคำว่า “โอกาส” เป็น “โอกาศ” เพราะใช้แนวเทียบจากคำว่า “อาภาศ” เป็นต้น

2.1.5 การคุ้นชินกับคำที่เขียนผิดบ่อย ๆ เนื่องจากนักศึกษามักคุ้นชินกับการค้นหาข้อมูลจากโลกออนไลน์ ทั้งยังชอบสื่อสารผ่านโปรแกรมสนทนาในสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งมักสนทนากันด้วยภาษาพูด คำทับศัพท์ คำสแลง คำตลาด คำศัพท์วัยรุ่น และบรรดาคำที่ไม่เป็นทางการทั้งหลาย โดยไม่มีฝ่ายพิสูจน์อักษรคอยกลั่นกรองความถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ นักศึกษาจึงมักเลียนแบบและจดจำวิธีการใช้ถ้อยคำแบบผิด ๆ จากสื่อออนไลน์ เช่น เขียนคำว่า “สังเกต” เป็น “สังเกตุ” เขียนคำว่า “แอปพลิเคชัน” เป็น “แอฟพิเคชั่น” เป็นต้น

2.1.6 ความคุ้นเคยในภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน ปัจจุบัน การสื่อสารที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์บนโทรศัพท์มือถือเป็นที่นิยมแพร่หลาย ภาษาพูดจึงมีบทบาทในชีวิตมากกว่าภาษาเขียน นักศึกษาส่วนใหญ่เคยชินกับการพูดผ่านภาษาแชต (chat) ในห้องสนทนา (chat room) มากกว่าการพูดคุยแบบพบหน้าแม้จะอยู่ใกล้ชิดกัน ทั้งนี้ จากการสอบถามนักศึกษาถึงความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์พบว่า นักศึกษาร้อยละ 100 ใช้สื่อสังคมออนไลน์ทุกวัน กลุ่มที่พบมากที่สุด คือ กลุ่มที่มีพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์มากกว่า 5 ชั่วโมงต่อวัน พฤติกรรมดังกล่าวสะท้อนว่านักศึกษาค้นเคยกับภาษาพูดในสื่อสังคมออนไลน์มากกว่าภาษาเขียนที่เป็นมาตรฐาน ภาษาพูดเหล่านี้ต้องการการตอบกลับไปมาอย่างรวดเร็ว จึงนิยมใช้คำสั้น ๆ คำแสดงเสียง อารมณ์ กิริยาอาการ ใช้อีโมติคอน (emoticon) เพื่อสื่อความหมาย เมื่อนักศึกษานิยมเสฟสื่อออนไลน์เป็นระยะเวลานาน ๆ จนไม่สามารถแยกแยะภาษาพูดหรือภาษาแชตออกจากภาษาเขียน ย่อมทำให้เกิดปัญหาเรื่องการเลือกใช้คำหรือเรียบเรียงถ้อยคำในประโยค เช่น การใช้คำว่า “กิน” แทนที่จะใช้คำว่า “ความสามารถ” ในประโยค “การมี**กิน**ในการจัดการสิ่งต่าง ๆ” เป็นต้น

2.1.7 การขาดความรู้ด้านการใช้ภาษา บางครั้งเมื่อต้องเขียน นักศึกษาไม่แน่ใจว่าเรื่องที่ตนรู้นั้นถูกต้องหรือไม่ แต่ก็มีใครสักคนในการเลือกสรรคำที่สอดคล้องกับความต้องการของตน จึงพยายามนำคำต่าง ๆ เท้าที่คิดได้ในขณะนั้นมาใช้ โดยลอกเลียนความคิดจากสื่อต่าง ๆ หรือจากสิ่งที่เคยผ่านหูผ่านตามาปะติดปะต่อกัน โดยขาดความรู้ทางภาษา จึงเป็นการดันความไปเรื่อย ๆ ส่งผลให้บทต่าง ๆ ในประโยคไม่เป็นระบบ ไม่สละสลวย ขาดความชัดเจนหรือเอนเอียง เช่น การใช้คำเอนเอียงในประโยค “**การอยู่ในมหาวิทยาลัย การได้รับความรู้**เป็นสิ่งที่จำเป็น” หรือการใช้กริยาซ้ำซ้อนในประโยค “**เรา**มาโรงเรียน**มา**เรียนหนังสือ” ฯลฯ

2.1.8 การขาดทักษะการเขียน ในปัจจุบันนักศึกษามักถ่ายทอดความคิดด้วยการเขียนไม่ตึกเพราะมีโอกาสฝึกฝนน้อย แม้ในการทำสอบกก็ยั้งชื่นชอบข้อสอบปรนัยมากกว่าอัตนัย การเขียนเรียงความสั้น ๆ จึงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากไม่เคยได้ฝึกฝน ในยามว่างก็มักใช้ไปเพื่อความบันเทิงส่วนตนมากกว่าการอ่านบทพวนตำราหรือชดเกลาภาษา ด้วยเหตุนี้ นักศึกษาจึงมักเรียบเรียงถ้อยคำของตนอย่างผิดพลาด เช่น การใช้คำฟุ่มเฟือยในประโยค “พวกคน**เหล่านั้น**ก็ชวนชววยและพยายามให้ไต่ลง**เหล่านั้น**มา” การเรียงบทกรรมในประโยคผิดที่ “สมัยนี้มีแต่คนคิดว่า**ความรู้**ไม่จำเป็นต้องมี” ฯลฯ

2.1.9 การขาดทัศนคติที่ดีต่อวิชาและการใช้ภาษาที่ถูกต้อง จากการสอบถามนักศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติที่มีวิชาภาษาไทยพบว่านักศึกษาร้อยละ 51.79 แสดงทัศนะว่าตนชอบเรียนวิชาภาษาไทย ขณะที่นักศึกษาร้อยละ 41.07 ระบุว่า

ตนรู้สึกไม่อินดีอินร้ายกับการเรียนวิชาภาษาไทย นักศึกษาที่แสดงทัศนคติว่าไม่ชอบเรียนวิชาภาษาไทยมี ร้อยละ 3.57 จากจำนวนนักศึกษาทั้งหมด นักศึกษากลุ่มนี้แสดงความคิดเห็นในทำนองเดียวกันว่า ที่ไม่ชอบวิชาภาษาไทยเพราะเป็นวิชาที่ “ยาก” และต้อง “คิดเยอะ” ทัศนคติดังกล่าวสื่อว่านักศึกษายังขาดความเข้าใจในสิ่งที่เรียน ขาดความสามารถในการคิด และขาดแรงจูงใจในการเรียน จึงเป็นเรื่องยากที่นักศึกษาคะฝักฝืนและหมั่นแก้ไขข้อผิดพลาดของตนเอง

2.1.10 การตั้งใจเขียนผิด ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษาเรื่องความตั้งใจในการสะกดคำผิด พบข้อเท็จจริงที่น่าสนใจว่า มีนักศึกษาถึงร้อยละ 78.57 จากจำนวนนักศึกษาทั้งหมด ระบุว่าตนเคยตั้งใจสะกดผิดหรือใช้คำผิดในการเขียนหรือพิมพ์ ทั้งนี้ นักศึกษาให้เหตุผลในการตั้งใจสะกดผิดหลายประการ เช่น สะกดผิดเพราะความเร่งรีบและต้องประหยัดเวลาในการพิมพ์ สะกดผิดเพื่อความบันเทิงและอรรถรสในการสื่อสาร สะกดผิดเพราะเกียจคร้านในการแก้ไขข้อความหรือเกียจคร้านที่จะเปลี่ยนหน้าตัวอักษรในโทรศัพท์มือถือ สะกดผิดเพราะต้องการแสดงความเป็นกันเองกับคู่สนทนา สะกดผิดเพราะต้องการใช้คำตามกระแสสังคม ฯลฯ

2.2 สาเหตุของข้อผิดพลาดด้านเนื้อหา พบทั้งสิ้น 7 ข้อ ได้แก่

2.2.1 ความไม่เข้าใจในเรื่องที่เขียนและไม่ตีความหัวข้อเรื่อง เนื่องจากนักศึกษาได้รับมอบหมายให้เขียนเรียงความ โดยมีได้เลือกหัวข้อด้วยตนเอง จึงขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เขียน ลงมือเขียนทั้งที่ยังมิได้ตีความหัวข้อให้กระจ่างชัด ส่งผลให้การเขียนวกวน จับใจความสำคัญไม่ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 10

“ความรู้เปรียบเสมือนชุมทรัพย์ของมนุษย์ ในโลกนี้แต่ละคนจะมีชุมทรัพย์ที่แตกต่างกันออกไปตามความฝันของอาชีพที่อยากเป็นในอนาคต... แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ “คุณธรรม จริยธรรม” หากไม่มีคุณธรรม จริยธรรม จะทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ เนื่องจากขาดคุณธรรม จริยธรรมในวิชาชีพของตน ทำให้ล้มเหลวในการใช้ชีวิต ปัจจุบันนั้นคนในสังคมไทยอ่านหนังสือน้อยลงเรื่อย ๆ หันมาสนใจแต่สื่อออนไลน์เห็นได้ในสังคมส่วนใหญ่ชอบก้มหน้าจิ้มกันแต่โทรศัพท์ จนบางครั้งอาจทำให้เกิดเหตุร้ายกับตนเองได้เพราะไม่ได้สนใจสิ่งที่อยู่รอบกาย...”

(ฉบับที่ 9)

จากตัวอย่างที่ 10 แสดงให้เห็นว่านักศึกษาไม่เข้าใจในเรื่องที่เขียนซ้ำยังตีความผิดพลาด จึงให้น้ำหนักแก่ส่วนขยายมากเกินไปจนผิดประเด็น เพราะชื่อเรื่องเน้นประเด็น “ความรู้เป็นชุมทรัพย์นับอนันต์” แต่เขียนนอกประเด็น โดยไปกล่าวถึงคุณธรรมและจริยธรรมในวิชาชีพและผลกระทบของสื่อออนไลน์ จนเป็นผลให้ใจความสำคัญถูกลดความสำคัญด้วยรายละเอียดที่ออกนอกประเด็นเหล่านั้นแทน

2.2.2 การไม่จำกัดขอบเขตของเรื่อง ส่งผลให้เนื้อหาที่เรียบเรียงกว้างเกินไป ขาดความชัดเจน และขาดจุดเน้นที่จะทำให้ผู้อ่านมองเห็นประเด็นสำคัญ ไม่อาจแสดงความรู้กลุ่มลึกทางความคิดของตนได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 11

“ความรู้ที่ดีจะส่งผลต่อหลายอย่างในอนาคต เป็นการมีสติปัญญาที่ดี มีจิตมุ่งมั่นที่ดี ความรู้ที่ดี สามารถถ่ายทอดความรู้ได้หลายทาง ไม่ว่าจะเป็นความคิดที่ดี จิตใจที่ดี ส่งผลให้มี ความรู้ที่ดี ก่อนจะมี ความรู้ที่ดีต้องมีความตั้งใจตั้งใจในการศึกษา...”

(ฉบับที่ 12)

จากตัวอย่างที่ 11 นักศึกษากล่าวอย่างกว้าง ๆ ว่า ความรู้ที่ดีย่อมส่งผลต่อหลายสิ่งในชีวิตโดยมิได้จำกัดขอบเขตให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้เขียนกำลังมุ่งอภิปรายถึงเรื่องใด ทั้งยังกล่าวรวม ๆ และออกนอกประเด็นที่ควรกล่าว จึงขาดจุดเน้นที่จะทำให้ผู้อ่านมองเห็นประเด็นความคิดของนักศึกษา

2.2.3 การไม่วางโครงเรื่องและขาดการจัดลำดับความคิด ส่งผลให้นักศึกษาลืมหวข้อที่คิดไว้ได้ง่าย เมื่อต้องเขียนเนื้อหายาว จะหลงลืมประเด็น เพราะกล่าวหลายเรื่องในเวลาเดียวกัน จนลำดับความคิดไม่ถูกกว่ากำลังกล่าวถึงสิ่งใด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 12

“...ผู้มีความรู้จะหาทรัพย์สมบัติที่ใดก็ย่อมได้ ถึงจุดที่ต้องลำบาก ความรู้ก็จะนำพาให้ชีวิตไปพบความสำเร็จได้เสมอ คนมีความรู้ มักจะเห็นโอกาสมากกว่าเสมอ คนเราควรหาความรู้ให้มาก ในตอนที่ยังมีโอกาส ซึ่งเนื่องจากความรู้จะทำให้มีสมบัติโดยไม่รู้ตัว”

(ฉบับที่ 16)

2.2.4 การไม่เชื่อมโยงความ การที่นักศึกษาไม่จัดระเบียบความคิดให้ติดต่อกัน ถ่ายทอดได้เพียงว่าตนมีความคิดเช่นไร แต่ไม่สามารถจัดความคิดเหล่านั้นให้สัมพันธ์กัน ทำให้เนื้อหาไม่สัมพันธ์กลมกลืน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 13

“ขึ้นชื่อว่าความรู้ เราทุกคนล้วนแต่จะต้องมีความรู้อยู่ที่จะมีมากหรือน้อย ความรู้นั้นเป็นสิ่งสำคัญกับการดำเนินชีวิตของเราทุกคน เมื่อเราเป็นเด็ก พ่อแม่ส่วนใหญ่ อยากจะให้ลูกเรียนสูง ๆ เพื่อจะมีความรู้ได้เป็นเจ้าคนนายคน ได้มีงานดี ๆ ตำแหน่งสูง ๆ ฉะนั้นแล้วความรู้ล้วนแต่มีค่าอันหาค่าเปรียบมิได้”

(ฉบับที่ 14)

จากตัวอย่างที่ 13 พบว่า ประโยคแทบทุกประโยคที่นักศึกษาเรียบเรียงขาดความต่อเนื่อง เพราะขาดคำเชื่อมและใช้ถ้อยคำไม่เหมาะสม ทั้งยังใช้วลีที่เกินจำเป็น อย่างวลี “ขึ้นชื่อว่าความรู้” ต้นประโยคซึ่งตัดทิ้งได้ ภาพรวมของย่อหน้านั้นจึงขาดความเป็นระเบียบ ทำให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวได้ไม่ต่อเนื่อง

2.2.5 การขยายความไม่กระชับ เนื่องจากนักศึกษาเขียนเรียงความโดยขาดความคิดที่ชัดเจน ทั้งยังไม่รู้การปรับจุดเน้นความคิดของนักศึกษาให้กระชับชัดเจน จึงพยายามนำความคิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้นมาปะติดปะต่อกันตามความเข้าใจ ทั้ง ๆ ที่ไม่ทราบว่าตนเขียนไปด้วยจุดมุ่งหมายใด จึงใช้ส่วนขยายผิดพลาดทำให้ใจความสำคัญไม่กระชับชัดและถูกกลดความสำคัญ

2.2.6 การขาดความสามารถในการคิด ความคิดเป็นแรงผลักดันในการสร้างงานเขียน เพราะฉะนั้น การเขียนโดยขาดความคิดจะทำให้ผลงานนั้นขาดชีวิตชีวาและขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นักศึกษาบางคนใจร้อน เมื่อได้รับหัวข้อมาแล้วก็ต้องการจะเขียนให้แล้วเสร็จโดยไว แต่ไม่มีแนวคิดที่จะนำเสนอทั้งยังขาดความพยายามที่จะแสวงหาความรู้ จึงหยิบยืมเรื่องราวจากโลกออนไลน์หลายเว็บไซต์มาปะติดปะต่อกัน ส่งผลให้งานเขียนเป็นเพียงการคัดลอกความคิดมานำเสนอ ทำให้ผลงานขาดคุณค่าทั้งด้านเนื้อหาและความคิด

2.2.7 การขาดจุดมุ่งหมายในการเขียน การเขียนเรียงความโดยไม่ตั้งเป้าหมายให้ชัดเจน ด้วยนักศึกษาไม่แน่ชัดว่าตนจะกล่าวสิ่งใด ส่งผลให้เนื้อหาวกวนหรือออกนอกทิศทางที่ควรจะเป็น ดังนั้นเรียงความที่เขียนขึ้นมาจากเอกภาพและสารัตถภาพ จึงทำให้ผู้อ่านไขว่เขวและไม่อาจเข้าถึงสาระสำคัญของเรื่องที่อ่านได้

2.3 สาเหตุของข้อผิดพลาดด้านรูปแบบ พบทั้งสิ้น 3 ข้อ ได้แก่

2.3.1 การขาดการศึกษารูปแบบที่ถูกต้อง การขาดความเอาใจใส่และไม่ตระหนักว่ารูปแบบจะช่วยให้การเขียนดีขึ้นอย่างไร คิดเพียงว่ารูปแบบไม่สำคัญเท่าเนื้อหา แม้ไม่แบ่งย่อหน้าผู้อ่านก็คงเข้าใจได้ ทว่าในความเป็นจริงรูปแบบย่อมสัมพันธ์กับความคิดของนักศึกษา นักศึกษาที่ไม่ศึกษารูปแบบจะประสบปัญหาอย่างมากในการทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของตน การเขียนที่ไม่เป็นสัดส่วน บางย่อหน้าสั้นจนไม่เหลือเนื้อหา บางย่อหน้าเขียนติดจนยืดยาว กล่าวถึงหลายเรื่องในเวลาเดียวกัน หรือวนเวียนย้อนไปย้อนมาอยู่แต่เรื่องเดิม ๆ เมื่อรูปแบบไม่สัมพันธ์กับเนื้อหา เรียงความเรื่องนั้น ๆ จึงขาดประสิทธิภาพ การอ่านเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบจึงยากและทำให้ผู้อ่านเบื่อได้

2.3.2 การขาดความชำนาญในการเขียนเรียงความ การเขียนเนื้อหา กับรูปแบบให้สอดคล้องกันต้องอาศัยความชำนาญในการเขียน หากเนื้อหาดีแต่รูปแบบไม่ดี ก็เหมือนกับขนมรสเลิศแต่บรรจุในหีบห่อที่ไม่เหมาะสม เท่ากับเป็นการลดทอนคุณค่าของขนม ความสมบูรณ์ย่อมไม่เกิดขึ้น หากนักศึกษาด้อยความชำนาญ ไม่วางสัดส่วนผ่านโครงเรื่อง ไม่จัดลำดับเรื่อง หรือไม่ทราบว่าจะควรใช้คำใดแทนความคิดของตนเอง ย่อมไม่อาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้ ความคิด และความรู้สึกอย่างที่ตนต้องการได้

2.3.3 การไม่เห็นความสำคัญของรูปแบบ ทักษะคิดเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้นักศึกษาฝึกเฉยต่อรูปแบบ นักศึกษาส่วนใหญ่คิดว่าการเขียนเรียงความให้ได้ผลดีเพียงภาษาดีหรือเนื้อหาดีก็เพียงพอ ทักษะคิดเช่นนี้ ทำให้นักศึกษาไม่เห็นความสำคัญของการจัดรูปแบบ จึงไม่พยายามศึกษาวิธีการเขียน และไม่ตรวจทานเรียงความก่อนส่ง ส่งผลให้เรียงความที่เขียนไม่อยู่ในรูปแบบที่ถูกต้องหรือมีรูปแบบที่ผิดสัดส่วน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความภาษาไทยของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก พบว่ามีประเด็นควรพิจารณา 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ข้อผิดพลาดเรื่องการใช้คำ ข้อผิดพลาดในการใช้คำเป็นข้อผิดพลาดที่พบมากที่สุด ผลการศึกษาพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีข้อผิดพลาดในการเลือกใช้คำและเรียบเรียงคำอย่างมาก โดยเฉพาะการใช้คำฟุ่มเฟือย การใช้คำภาษาพูดในภาษาเขียน และการขาดคำที่จำเป็นในประโยค ข้อผิดพลาดดังกล่าวสะท้อนความผิดพลาดที่ตรงข้ามกันของการใช้ภาษาใน 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือการเขียนที่เียนเยิ่นไป อีกด้านหนึ่งคือการเขียนที่ห้วนสั้นขาดถ้อยคำในส่วนสำคัญ สื่อนักศึกษายังขาดความชำนาญและประสบการณ์

ทั้งความสามารถในการคิด ความรู้ด้านการใช้ภาษาและทักษะการเขียน อันเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การใช้คำที่เหมาะสมกับกาลเทศะ ทั้งนี้ ข้อผิดพลาดด้านการใช้คำเป็นฐานแห่งความผิดพลาดในลักษณะอื่น ๆ ดังนั้น หากประสงค์จะขัดเกลากการใช้ภาษาของนักศึกษา ผู้สอนควรให้ความรู้พื้นฐานด้านการใช้คำให้ถูกต้อง โดยสอนให้นักศึกษาใช้คำให้ถูกความหมาย ถูกชนิด ถูกไวยากรณ์ และถูกบริบท ตลอดจนเน้นการเลือกใช้คำให้เหมาะสม โดยเฉพาะในบริบทภาษาเขียนและภาษาเชิงวิชาการ

ประเด็นที่ 2 สาเหตุจากการเลือกรับสารของนักศึกษา การเลือกรับสารของนักศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดข้อผิดพลาดด้านการใช้คำในลักษณะต่าง ๆ ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่รับสารจากสื่อออนไลน์ไม่น้อยกว่า 5 ชั่วโมงในแต่ละวัน สื่อออนไลน์จึงเป็นทั้งคลังคำ แนวเทียบทางภาษา แหล่งความรู้และแหล่งความคิดที่นักศึกษายึดถือ สิ่งแวดล้อมอยู่ใกล้ตัวของนักศึกษา ทั้งเว็บไซต์ที่ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตลอดจนมหรสพจำพวกดนตรีและภาพยนตร์ที่นักศึกษาเสพล้วนใช้ภาษาพูดและภาษาสนทนาเป็นหลัก ทั้งยังนิยมใช้กลุ่มคำที่โดยปกติไม่ควรใช้ในงานเขียนเชิงวิชาการ เช่น คำหยาบ คำสแลง ภาษาวัยรุ่น คำพวน ภาษาปาก คำภาษาต่างประเทศ ฯลฯ หากนักศึกษายังคงรับสารจากสื่อออนไลน์ และขาดวิจารณญาณในการเลือกใช้ข้อมูลจากสื่อให้เกิดประโยชน์ ย่อมส่งผลให้การใช้ภาษาไม่มีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่ 3 ผู้สอนเลือกใช้การสอนจากสื่อออนไลน์ แนะนำวิธีการเลือกเนื้อหาที่ดีและการใช้ภาษาที่ดีให้แก่นักศึกษา จากการตอบแบบสอบถามนักศึกษาถึงสาเหตุแห่งความผิดพลาดในการเขียน นักศึกษาร้อยละ 30.36 ระบุว่าการใช้คำตามสื่อออนไลน์จึงเป็นสาเหตุแห่งความผิดพลาดอันดับหนึ่ง ข้อเท็จจริงนี้สื่อว่าแม้แต่นักศึกษาก็ยังตระหนักว่าการใช้สื่อออนไลน์เป็นแหล่งที่มาแห่งความผิดพลาดในการใช้ภาษาของตน ทว่าในอีกนัยหนึ่งก็สื่อว่านักศึกษาค้นเคยและมีทักษะในการใช้สื่อออนไลน์สูงด้วยเช่นกัน เพราะฉะนั้นผู้สอนควรเปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาสด้วยการใช้สื่อออนไลน์เป็นสื่อการสอน เช่น การใช้โปรแกรม Kahoot) สร้างเกมเพื่อทดสอบการสะกดคำและการใช้คำ สอนการตรวจสอบคำและศัพท์บัญญัติผ่านเว็บไซต์ราชบัณฑิตยสถาน ฯลฯ เพื่อสนับสนุนให้นักศึกษาใช้สื่อออนไลน์อย่างถูกทางและช่วยให้นักศึกษามีวิจารณญาณในการเปิดรับสารมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ไชศิริ ปราโมช ณ อยุธยา. (2519). การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาไทยของนิสิตคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2515 และ 2516. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ซ์ชวาล ศรีทอง. (2558). ข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ภาษาสเปนในอนุกรมวิธานกลยุทธ์พื้นผิว: กรณีศึกษาวิชาการเขียนภาษาสเปนของนักศึกษาไทยระดับมหาวิทยาลัย. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 32(1), 103-130.
- ณัฐวดี สุตเสนาะ. (2550). ความผิดพลาดและการใช้กลวิธีในงานเขียนของผู้เรียน. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทัศนีย์ ทานตวนิช. (2557). ข้อผิดพลาดในการเขียนเชิงวิชาการของนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เปลื้อง ณ นคร. (2497). ตำราเรียงความชั้นสูง. พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- พะยอม ทนมี. (2541). การศึกษาลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ปีที่ 1 ในวิทยาลัยเทคนิค นราธิวาส ปีการศึกษา 2539. ปรินญานินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2540). หลักภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- Corder, S. P. (1974). *Error Analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Dulay, H. C., Burt, M. K. & Krashen, S. D. (1982). *Language two*. Oxford: Oxford University Press.

คุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์

สุรีวัลย์ บุตรชานนท์

ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: sureewan.b@msu.ac.th

วันที่รับบทความ: 2 กันยายน 2020

วันแก้ไขบทความ: 5 ตุลาคม 2563

วันตอบรับบทความ: 22 ตุลาคม 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “คุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าข่าว แนวคิดเกี่ยวกับข่าวและการรายงานข่าวสิทธิเด็ก มาเป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) มีแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้แก่ กลุ่มคนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสิทธิเด็กหรือการรายงานข่าวสิทธิเด็ก 4 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 12 คน ได้แก่ 1) กลุ่มนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน จำนวน 3 คน 2) กลุ่มนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน จำนวน 3 คน 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานในองค์กรภาคประชาสังคมที่เป็นตัวแทนด้านสิทธิเด็ก จำนวน 3 คน 4) กลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นตัวแทนด้านสิทธิเด็ก จำนวน 3 คน โดยดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เน้นหลักความเคารพต่อบุคคลอย่างเคร่งครัด

ผลการวิจัยพบว่า คุณค่าข่าวเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวสิทธิเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ สามารถใช้คุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าว 10 ประการ ได้แก่ 1) ความรวดเร็วหรือความสด 2) ความใกล้ชิด 3) ความเด่น 4) ความผิดปกติ 5) ความสนใจตามบุคลิคนิสัย 6) ความขัดแย้ง 7) ความลึกลับหรือมีเงื่อนงำ 8) ผลกระทบ 9) ความก้าวหน้า และ 10) เพศ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2550) มาเป็นแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกประเด็นข่าวสิทธิเด็กได้ แต่ผู้สื่อข่าวควรจะต้องเพิ่มความระมัดระวังในการรายงานข่าว ควรรายงานข่าวในประเด็นเชิงบวก ไม่ควรนำเสนอประเด็นเชิงลบ มีวิธีในการนำเสนอข่าวที่ปกป้องสิทธิเด็ก ไม่ละเมิดเด็ก และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้กับเด็กได้ แต่เนื่องจากข่าวที่เกี่ยวข้องกับเด็กนับว่าเป็นข่าวที่มีความอ่อนไหวและละเอียดอ่อน ดังนั้น คุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ควรมียุทธศาสตร์ประกอบเพิ่มอีก 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นประโยชน์ 2) การปกป้องสิทธิเด็ก 3) ความคิดสร้างสรรค์ 4) การแก้ไขปัญหา และ 5) การส่งเสริมพัฒนาการเด็กในเชิงบวก

คำสำคัญ: คุณค่าข่าว องค์ประกอบข่าว ข่าวสิทธิเด็ก สื่อออนไลน์

News Values in Children's Rights News in Online Media

Sureewan Bootchanont

Department of Communication Arts, Faculty of Informatics, Mahasarakham University

E-mail: sureewan.b@msu.ac.th

Received: August 2, 2020

Revised: October 5, 2020

Accepted: October 22, 2020

Abstract

This study of “News Values in Children's Rights News in Online Media”, qualitative research, aims to find news values in online media children's rights news. The researcher used news value theories and concepts and concepts of children's proper communication and news reporting as frameworks and conducted in-depth interviews for data collection. A total of 12 people, who either currently work in the field of children's rights or children's rights news reporting, were interviewed. Of the interviewees, three were mass-media professionals, three others were mass-media academics, three others were specialists in civil society organizations that advocate children's rights, and three others were children/youth groups that speak up for children's rights. The research was conducted in line with human research ethics and with the utmost respect to individuals.

According to research findings, 10 news values or elements namely 1) immediacy/timeliness; 2) proximity; 3) prominence; 4) unusualness; 5) human interest; 6) conflict; 7) mystery/suspense; 8) consequence; 9) progress and 10) sex (Malee Boonsiripunth, 2007) can be used as guidelines when selecting children's rights news to report. However, reporters should be careful in news coverage and presentations. They should report positive children's rights news and avoid reporting negative children's rights news. News presentations should focus on protecting children's rights. News reports on children's rights, which must not violate children's rights in any way, should also lead to solutions to problems facing children. As news reports on children are sensitive, the research found that children's rights news in online media should also have five following elements: 1) usefulness; 2) protection of children's rights; 3) creativity; 4) solutions; and 5) promotion of positive childhood development.

Keywords: News Value, News Elements, Children's Rights News, Online Media

บทนำ

สื่อมวลชนมักจะถูกสังคมตั้งคำถามถึงความเหมาะสมในการรายงานข่าวสิทธิเด็ก ซึ่งหลายข่าวหมิ่นเหม่ที่จะไปละเมิดสิทธิเด็กหรือละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก โดยในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2563 สื่อมวลชนมีการรายงานข่าวเกี่ยวกับกรณีของเด็กนักเรียนหญิงอายุ 14 ปี และ 16 ปี โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดมุกดาหาร ถูกครูและศิษย์เก่า ช่มชืนมาเป็นเวลานาน แม้ว่าในการรายงานข่าวสื่อไม่ได้ระบุชื่อนามสกุลจริงของเด็กนักเรียนหญิง ไม่ได้เปิดเผยภาพของเด็กนักเรียนหญิง แต่สื่อมวลชนก็รายงานข่าวอย่างละเอียด เช่น ระบุชื่อโรงเรียน ชื่อตำบล อำเภอ จังหวัด รวมถึงการใช้คำบรรยายเนื้อหาข่าว เช่น “กระทำชำเราจนสำเร็จความใคร่คนละ 1 ครั้ง” หรือ “กระทำชำเรา แต่ไม่สำเร็จความใคร่” เป็นต้น อีกทั้งมีการใช้คำที่โดดเด่นเพื่อเรียกความสนใจ ซึ่งเสี่ยงต่อการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก เช่น “5 ครู 2 ลูกศิษย์ช่มชืน-รุมโทรม ด.ญ.วัย 14” “สลัดทำทุกรูปแบบ” “สวิงกิ้งในเวลาราชการ” หรือ “ครูหื่นขี้กาม” เป็นต้น ซึ่งการนำเสนอข่าวในลักษณะดังกล่าวนี้นับเป็นการละเมิดสิทธิเด็ก เนื่องจากสื่อมวลชนไม่ปกป้องเด็ก ไม่ปกปิดข้อมูลที่จะเชื่อมโยงไปถึงตัวเด็ก รวมถึงใช้คำในข่าวที่เป็นการซ้ำเติมเด็ก และไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก

จากการรายงานข่าวในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้สังคมตั้งคำถามถึงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนว่าจำเป็นหรือไม่ที่ต้องรายงานข่าวเกี่ยวกับเด็กอย่างละเอียดและเปิดเผย เช่นนี้ สื่อมวลชนจำเป็นที่จะต้องระบุชื่อโรงเรียนหรือไม่ เพราะอาจจะทำให้ประชาชนที่อยู่บริเวณพื้นที่นั้นรับรู้ได้ว่าเด็กหญิงผู้ที่ตกเป็นข่าวคนนั้นคือใคร และจำเป็นหรือไม่ที่สื่อมวลชนจะต้องใช้คำหยาบเพื่อเพิ่มตัวเลขทางสถิติ (Rating) ซึ่งค่าเหล่านี้อาจจะไปส่งผลกระทบต่อจิตใจของเด็กได้เมื่อเขาได้อ่านหรือชมการรายงานข่าวดังกล่าว

จากเหตุการณ์นี้องค์การยูนิเซฟแห่งประเทศไทย หรือ UNICEF Thailand (ยูนิเซฟ หรือ องค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ คือองค์กรที่เป็นผู้นำในด้านการส่งเสริมและปกป้องสิทธิเด็ก ซึ่งดำเนินงานอยู่ใน 190 ประเทศ รวมถึงประเทศไทย) ได้ออกแถลงการณ์ประณามถึงกรณิดังกล่าว เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2563 โดยในแถลงการณ์มีข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในการปกป้องสิทธิเด็กว่า “...สื่อมวลชนต้องร่วมกันปกป้องสิทธิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเป็นส่วนตัวของเด็ก กระบวนการทำข่าวและการรายงานข่าวต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กและต้องไม่ทำร้ายหรือซ้ำเติมเด็ก ยูนิเซฟขอให้สื่อมวลชนปกป้องอัตลักษณ์ของเด็กและหยุดการขุดคุ้ยข้อมูลส่วนตัวของเด็ก ตลอดจนป้องกันการแบ่งฝักฝ่ายในสังคมจากกรณีที่เกิดขึ้น ความสนใจของมวลชนอาจส่งผลกระทบเชิงลบต่อความพยายามในการดำเนินชีวิตต่อไป

ของเด็ก ซึ่งผลพวงดังกล่าวอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ยูนิเซฟขอเรียกร้องให้สาธารณชนปฏิบัติเช่นเดียวกันเพื่อร่วมกันปกป้องคุ้มครองเด็กที่ตกเป็นผู้เสียหาย...” (องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย, 2563: ออนไลน์)

จากแถลงการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์การยูนิเซฟแห่งประเทศไทย เรียกร้องให้เด็กไม่ควรที่จะต้องเผชิญกับความรุนแรง รวมถึงการปกป้องเด็กจากการรายงานข่าวที่ต้องไม่ทำร้ายหรือซ้ำเติมเด็ก แต่ในภาพรวมกลับพบว่าการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนยังขาดการคำนึงถึงสิทธิเด็กและพบว่ามีกรณีละเมิดสิทธิเด็กอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีอีกหนึ่งกรณีตัวอย่างซึ่งเกิดขึ้นในช่วงไล่เลี่ยกัน โดยวันที่ 11 พฤษภาคม 2563 “น้องชมพู” เด็กหญิงวัย 3 ขวบ ได้หายตัวออกไปจากบ้านพัก ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่บ้านกกกอก ตำบลกกตุม อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร และภายหลังพบว่าเสียชีวิตอยู่บนเขา จนกระทั่งเวลาล่วงเลยไปเกือบ 5 เดือน ก็ยังไม่สามารถจับกุมตัวคนร้ายหรือคลี่คลายคดีได้เลย (ข้อมูล ณ วันที่ 2 ตุลาคม 2563) เรื่องราวการเสียชีวิตอย่างเป็นปริศนาของน้องชมพูกลายเป็นประเด็นที่น่าสนใจของคนในสังคม เนื่องจากมีคุณค่าข่าวในเรื่องความลึกลับมีเงื่อนงำ ความผิดปกติ และความขัดแย้ง ซึ่งไม่สามารถระบุการเสียชีวิตหรือตามหาฆาตกรได้ แต่สิ่งที่ตามมาภายหลังจากการนำเสนอข่าวการเสียชีวิตของน้องชมพู กลับกลายเป็นการนำเสนอชีวิตของลุงพล หรือนายไชยพล วิชา ซึ่งเป็นลุงของน้องชมพู จนก่อให้เกิด ความนิยมในตัวนายไชยพล มีการบริจาคเงินเพื่อสร้างบ้านให้ มีคนแต่งเพลงให้ จนสุดท้ายนายไชยพลและภรรยาได้เป็นพิธีเซ็นเตอร์หรือผู้นำเสนอในการโฆษณาสินค้าต่างๆ ในขณะที่ข่าวสืบคดีการเสียชีวิตของน้องชมพูค่อย ๆ หายออกไปจากสื่อมวลชน ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงคุณค่าข่าวเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวนายไชยพล กลับพบว่ามีเพียงองค์ประกอบในด้านความสนใจตามปฏุนิยมของมนุษย์เท่านั้น

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงคุณค่าข่าวสิทธิเด็กที่พบในสื่อออนไลน์ปัจจุบัน โดยภาพรวมจะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นคุณค่าข่าวในด้านความผิดปกติ ความสนใจตามปฏุนิยม เรื่องเพศ และความลึกลับมีเงื่อนงำ แต่ผู้วิจัยตั้งข้อสงสัยว่าสำหรับข่าวที่เกี่ยวข้องกับเด็ก มันควรมีคุณค่าข่าวอย่างไรจึงสมควรที่จะนำเสนอเป็นข่าว ซึ่งคุณค่าข่าวมีความสำคัญต่อการคัดเลือกข่าวที่จะมานำเสนอ เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาในการเลือกนำเสนอข่าวของบรรณาธิการหรือผู้สื่อข่าว

ดังที่ เสริมสิริ นิลดำ (2555) ระบุว่า พัฒนาการของ “คุณค่าข่าว” เริ่มจาก Walter Lippmann เป็นคนแรกที่อ้างถึงคำว่า News Values ว่าเป็นคุณลักษณะ (property) ของเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ที่กำหนดให้ตัวมันเองมีความน่าจะเป็นข่าวได้ ขณะที่ Golding & Elliott (1999) เสนอนิยามง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนของคุณค่าข่าวว่า “เป็นคุณภาพ

ของเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือการประกอบสร้างขึ้นของนักข่าว ผู้ซึ่งทำการชี้แจงถึงสิ่งที่มีหรือไม่มีอยู่ในข่าว” ส่วน Debatin (2002) นิยามว่า “เป็นเกณฑ์ในการเลือกข่าว การเข้าใจถึงกฎเกณฑ์ที่ใช้ควบคุมคัดกรองประเภทของเรื่องที่สื่อมวลชนให้ความสนใจ” ซึ่งหลักคุณค่าข่าว (News Values) หลักการพิจารณาข่าว (News Judgment) หรือองค์ประกอบของข่าว (News Factors or News Elements) เป็นคำที่ใช้เรียกเหตุผลสำคัญที่อยู่เบื้องหลังการเลือกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ มาเป็นข่าว (Falkerts & Lacy, 2004)

การประเมินคุณค่าข่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการจำเป็นต้องใช้เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าของข่าวว่าสมควรได้รับการนำเสนอต่อสาธารณชนหรือไม่ ดังที่ สุธสิทธิ วิทยารัฐ (2545) ระบุว่า ผู้สื่อข่าวส่วนใหญ่มักได้รับคำแนะนำ และได้รับการมอบหมายงานข่าว (assignment) จากบรรณาธิการข่าวเกี่ยวกับสิ่งที่จะเป็นข่าว ดังนั้น ภายใต้เวลาที่มีให้พอ ๆ กันในการสื่อข่าว ข่าวที่ได้รับการรายงานในสื่อมวลชนหลาย ๆ ข่าว จึงมีความคล้ายคลึงกัน โดยทั่วไปบรรณาธิการข่าวมักมีทัศนคติเกี่ยวกับข่าวว่า ข่าวคือข่าวสารอันเป็นบางส่วนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งได้รับหยิบยกขึ้นมา และข่าวเป็นข้อมูลข่าวสารที่สามารถตอบสนองความต้องการให้กับผู้คน ที่ต้องการใช้ประกอบการตัดสินใจในการดำเนินชีวิต การนำเสนอข่าวคือการพิจารณาคัดเลือกเหตุการณ์บางเหตุการณ์ที่ผิดปกติไปมาก ๆ (so unusual) และมีความจำเป็นอย่างสูงต่อสาธารณชน (so necessary) ทั้งนี้ ผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการจะอาศัยปัจจัยบางประการว่าสิ่งใดควรเป็นข่าวให้เป็นตัวชี้วัด ซึ่งตัวชี้วัดเหล่านั้นเรียกกันว่า “คุณค่าของข่าว” (the news worthiness)

ดังนั้น จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นที่มาที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงคุณค่าของข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ ว่าในการนำเสนอข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ควรมีคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวอย่างไร และอะไรคือปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อแสวงหาค่าคุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าข่าว แนวคิดเกี่ยวกับข่าวและการรายงานข่าวสิทธิเด็ก มาเป็นกรอบในการศึกษา โดย “ข่าวสิทธิเด็ก” ในที่นี้หมายถึง การรายงานข่าวที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของเด็ก 4 ประการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิ

เด็ก หรือ Convention on the Rights of the Child (CRC) ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิพื้นฐานของเด็กโดยตรง ได้แก่ 1) การห้ามเลือกปฏิบัติต่อเด็ก และการให้ความสำคัญแก่เด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน 2) การกระทำหรือการดำเนินการทั้งหลายต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นอันดับแรก 3) สิทธิในการมีชีวิต การอยู่รอด และการพัฒนาทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และ 4) สิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็ก (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2550) ซึ่งสิทธิพื้นฐานเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการรายงานข่าวที่ผู้สื่อข่าวควรคำนึงถึงเพื่อส่งเสริมสิทธิเด็ก

ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นคุณค่าข่าวในสื่อมวลชน ดังนี้

วิโรจน์ ศรีหิรัญ (2560) ศึกษาเรื่อง “คุณค่าข่าวของสื่อมวลชนไทยในยุควารสารศาสตร์คอนเวอร์เจนซ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร และทัศนคติของประชาชนที่มีต่อคุณค่าข่าวของสื่อมวลชนไทยในยุคการหลอมรวมสื่อวารสารศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีทัศนคติต่อคุณค่าข่าวของสื่อมวลชนไทยโดยรวมทุกด้านในระดับดี ทั้งนี้ เห็นด้วยมากที่สุดที่ประเด็น “ความรับผิดชอบต่อสังคมควรเป็นคุณค่าข่าวรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้น” และเห็นด้วยน้อยที่สุดในประเด็น “คุณค่าข่าวเปลี่ยนแปลงด้วยตัวเอง ไม่มีปัจจัยใดที่ส่งผลทั้งสิ้น” การทดสอบสมมติฐานพบประเด็นที่น่าสนใจคือ ประชาชนที่มีอายุ 40-49 ปี อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ รายได้ต่อเดือน 30,001-50,000 บาท และการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี เห็นด้วยกับคุณค่าข่าวรูปแบบใหม่มากกว่าประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งคุณค่าข่าวรูปแบบใหม่นั้นได้แก่ กระแสโลกออนไลน์และประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้ยังพบด้วยว่าการหลอมรวมของสื่อมวลชนและความทันสมัยของเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวในยุคนี

เสริมศิริ นิลดำ (2558) ศึกษาเรื่อง “หลักคุณค่าข่าวในวิกฤตการณ์ทางสุขอนามัย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของหลักคุณค่าข่าวในภาวะวิกฤตทางสุขอนามัย และอันดับความสมควรเป็นข่าวขององค์ประกอบดังกล่าว กรณีศึกษาคือวิกฤตการณ์ไข้หวัดนก ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของข้อมูลที่มีคุณค่าควรเป็นข่าวในวิกฤตการณ์ไข้หวัดนก องค์ประกอบของข้อมูลที่มีคุณค่าควรเป็นข่าวมี 9 องค์ประกอบ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) องค์ความรู้เกี่ยวกับโรค 2) ความเสี่ยง 3) การแก้ไขปัญหาของภาครัฐ 4) ปราชญ์การณ์รายวัน 5) ภูมิปัญญาชาวบ้าน 6) การเยียวยา 7) ผลกระทบ 8) ภูมิหลังของโรคระบาด และ 9) ความขัดแย้ง ส่วนองค์ประกอบด้านคุณลักษณะการนำเสนอที่มีคุณค่าควรเป็นข่าวมีทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความรวดเร็วในการนำเสนอ มี 2 องค์ประกอบ

2) ระดับการให้รายละเอียดของข้อมูล มี 2 องค์ประกอบ 3) ระดับการมีหลักฐานอ้างอิง มี 1 องค์ประกอบ 4) ความเหมาะสมเป็นแหล่งข้อมูล มี 4 องค์ประกอบ และ 5) แหล่งที่มาของข้อมูลแต่ละประเภท มี 3 องค์ประกอบ

เสริมศิริ นิลดำ (2550) ศึกษาเรื่อง “คุณค่าข่าวในภาวะวิกฤตทางสังคม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของหลักคุณค่าข่าวในภาวะวิกฤตทางสังคมและอันดับความสมควรเป็นข่าวขององค์ประกอบดังกล่าว โดยศึกษาในวิกฤตการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของข้อมูลที่มีคุณค่าควรเป็นข่าวในวิกฤตการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มี 8 องค์ประกอบเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) การแก้ไขปัญหาของภาครัฐ 2) ความสันติสุข 3) การตรวจสอบ 4) ผลกระทบ 5) ความรู้สึก 6) ปรากฏการณ์รายวัน 7) ภูมิหลังของวิกฤตการณ์ และ 8) ความขัดแย้ง ส่วนองค์ประกอบด้านคุณลักษณะการนำเสนอที่มีคุณค่าควรเป็นข่าวนั้นทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความรวดเร็วในการนำเสนอ มี 3 องค์ประกอบ 2) ระดับการให้รายละเอียดของข้อมูล มี 3 องค์ประกอบ 3) ระดับการมีหลักฐานอ้างอิง มี 1 องค์ประกอบ 4) ความเหมาะสมเป็นแหล่งข้อมูลมี 5 องค์ประกอบ และ 5) แหล่งที่มาของข้อมูลแต่ละประเภทมี 7 องค์ประกอบ

ศุภรศมี ฐิติกุลเจริญ (2560) ศึกษาเรื่อง “คุณค่าข่าวในการนำเสนอของสื่อมวลชนไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล พฤติกรรมการเปิดรับข่าวจากสื่อมวลชนและความต้องการเปิดรับข่าวจากสื่อมวลชน กับคุณค่าข่าวในการนำเสนอของสื่อมวลชน พบว่า 1) ประชาชนในกรุงเทพมหานครที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศและด้านอาชีพต่างกัน มีการประเมินคุณค่าข่าวในการนำเสนอของสื่อมวลชนไทยแตกต่างกัน 2) ประชาชนในกรุงเทพมหานคร ที่มีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวจากสื่อมวลชนด้านสื่อที่นิยมเปิดรับ ช่วงเวลาที่ใช้ในการเปิดรับ และด้านระยะเวลาในการเปิดรับต่างกัน มีการประเมินคุณค่าข่าวในการนำเสนอของสื่อมวลชนไทยแตกต่างกัน และ 3) ความต้องการเปิดรับข่าวจากสื่อมวลชนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง กับการประเมินคุณค่าข่าวในการนำเสนอของสื่อมวลชนไทย

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นพบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเด็นคุณค่าข่าวในสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ คุณค่าข่าวของสื่อมวลชนไทยในยุควารสารศาสตร์คอนเวอร์เจนซ์ คุณค่าข่าวในการนำเสนอของสื่อมวลชนไทย คุณค่าข่าวทางสุขอนามัย และคุณค่าข่าวในภาวะวิกฤตทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคุณค่าข่าวเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการทำงานของสื่อมวลชน รวมถึงมีความสำคัญต่อแวดวงวิชาการด้านสื่อสารมวลชน เนื่องจาก

เป็นแนวทางการพิจารณาและเป็นตัวกำหนดว่าข่าวใดจะถูกเลือกมานำเสนอ แต่ทั้งนี้การศึกษาเรื่องคุณค่าข่าวในเชิงวิชาการยังไม่มีการศึกษาถึงหลักคุณค่าข่าวของการรายงานข่าวสิทธิเด็ก โดยเฉพาะข่าวสิทธิเด็กที่ปรากฏในสื่อออนไลน์ ซึ่งนับว่าเป็นช่องทางการรายงานข่าวที่ไม่ใช่การสื่อสารทางเดียวหรือ One-way Communication แต่เป็นรูปแบบของการสื่อสารสองทางหรือ Two-way Communication ที่ผู้รับสารสามารถแสดงความคิดเห็น (Comment) ต่อข่าวนั้น ๆ และสามารถเข้าไปกดถูกใจ (Like) กดแบ่งปัน (Share) ข้อมูลออกไปได้อย่างกว้างขวาง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาต่อยอดเพื่อแสวงหาค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ว่าควรจะเป็นอย่างไร คุณค่าข่าวรูปแบบเดิมมีความเหมาะสมกับการรายงานข่าวสิทธิเด็กหรือไม่ และคุณค่าข่าวสิทธิเด็กรูปแบบใหม่ในสื่อออนไลน์ควรจะเป็นอย่างไร และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวคืออะไร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งมีรายละเอียดการศึกษาดังนี้

1. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจะเป็นแหล่งข้อมูลบุคคล เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสิทธิเด็ก โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

1) แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้แก่ กลุ่มคนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสิทธิเด็กหรือการรายงานข่าวสิทธิเด็ก โดยดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เน้นหลักความเคารพต่อบุคคล เน้นหลักคุณประโยชน์และไม่ก่อให้เกิดอันตราย โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มรวมทั้งสิ้น 12 คน ได้แก่

- (1) กลุ่มนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน จำนวน 3 คน
- (2) กลุ่มนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน จำนวน 3 คน
- (3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานในองค์กรภาคประชาสังคมที่เป็นตัวแทนด้านสิทธิเด็ก จำนวน 3 คน
- (4) กลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นตัวแทนด้านสิทธิเด็ก จำนวน 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น

โดยประกอบไปด้วยคำถามเกี่ยวกับ 1) คุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวที่พบในการรายงานข่าวสิทธิเด็ก 2) คุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวรูปแบบเดิมมีความเหมาะสมกับข่าวสิทธิเด็กหรือไม่ อย่างไร 3) คุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวสิทธิเด็กรูปแบบใหม่ในสื่อออนไลน์ควรจะเป็นแบบใด เพราะเหตุใด และ 4) ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์เป็นอย่างไร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยครั้งนี้มีกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) ผู้วิจัยจัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure interview)
- 2) ประสานงานกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสิทธิเด็กหรือการรายงานข่าวสิทธิเด็ก เพื่อเตรียมเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ
- 3) ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กลุ่มตัวอย่างทั้ง 12 คน
- 4) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กลุ่มบุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสิทธิเด็กหรือการรายงานข่าวสิทธิเด็ก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure interview) ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้ไปวิเคราะห์ว่าคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ควรจะเป็นอย่างไร คุณค่าข่าวรูปแบบเดิมมีความเหมาะสมกับข่าวสิทธิเด็กหรือไม่ และคุณค่าข่าวสิทธิเด็กรูปแบบใหม่ในสื่อสังคมออนไลน์ควรจะเป็นแบบใด เพราะเหตุใด

ผลการวิจัย

คุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์

คุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวที่พบในการรายงานข่าวสิทธิเด็ก

จากผลการศึกษาพบว่า คุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวที่พบในการรายงานข่าวสิทธิเด็กบนสื่อออนไลน์สามารถพบองค์ประกอบข่าวทั้ง 10 องค์ประกอบ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2550) ได้แก่ 1) ความรวดเร็วหรือความสด 2) ความใกล้ชิด 3) ความเด่น 4) ความผิดปกติ 5) ความสนใจตามปฏุนิยม 6) ความขัดแย้ง 7) ความลึกลับหรือมีเงื่อนงำ 8) ผลกระทบ 9) ความก้าวหน้า และ 10) เพศ โดยองค์ประกอบข่าวทั้ง 10 องค์ประกอบนี้ ใช้สำหรับการพิจารณาคุณค่าข่าวว่าข่าวนั้นมีคุณค่าต่อผู้รับสารอย่างไร ซึ่งมีรายละเอียดของการศึกษาองค์ประกอบที่มีคุณค่าข่าวสิทธิเด็ก ดังนี้

1) ความรวดเร็วหรือความสด (immediacy/timeliness) ข่าวทุกประเภทจะต้องมีองค์ประกอบในด้านความรวดเร็วหรือความสดเป็นพื้นฐาน เนื่องจากเป็นคุณสมบัติพื้นฐานเบื้องต้นของข่าวที่จะต้องนำเสนอด้วยความรวดเร็ว สดใหม่ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

2) ความใกล้ชิด (proximity) ประเด็นข่าวเด็กจะได้รับความสนใจในเรื่องความใกล้ชิดค่อนข้างมาก เพราะ “เด็ก” เป็นบุคคลใกล้ชิดตัวของทุกคน เป็นบุคคลที่คนในสังคมให้ความสนใจใส่ ดูแล เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นกับเด็กก็จะได้รับความสนใจจากสังคม เพราะจะเกิดความเชื่อมโยงทางความคิดว่า “หากเป็นลูกเรา หลานเรา” หรือ “ดื่นะที่ไม่ใช่ลูกเรา หลานเรา” เป็นต้น

3) ความเด่น (prominence) ประเด็นเรื่องความเด่น สามารถพบในข่าวเด็กได้เช่นกัน เช่น เด็กเก่ง เด็กที่มีความสามารถ อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องความเด่นบางครั้งก็ไม่ได้เป็นการนำเสนอข่าวเชิงบวกสำหรับเด็กเสมอไป เช่น ประเด็นเกี่ยวกับลูกนักร้องเมืองในช่วงที่บรรยากาศการเมืองเป็นไปในเชิงลบ ก็มีการนำเสนอข่าวที่ละเมิดสิทธิเด็กที่เป็นลูกนักร้องเมืองเช่นกัน

4) ความผิดปกติ (unusualness) ส่วนใหญ่ข่าวที่ข้อเท็จจริงประกอบเรื่องความผิดปกติในข่าวเด็ก มักอยู่ในรูปของข่าวความเจ็บป่วย ความพิการ ความผิดปกติทางร่างกาย หรือจิตใจของเด็ก

5) ความสนใจตามมนุษยวิสัย (human interest) ข่าวทุกประเภทจะต้องมีองค์ประกอบในด้านความสนใจของมนุษย์เป็นพื้นฐาน แต่เมื่อเป็นเรื่องของเด็ก ผู้คนจะให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น เพราะเด็กเป็นบุคคลที่คนในสังคมให้ความสนใจใส่ดูแล เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นกับเด็ก จะได้รับความสนใจ สืบเนื่องมาจากคุณค่าข่าวเรื่องความใกล้ชิด

6) ความขัดแย้ง (conflict) ในข่าวเด็กพบประเด็นนี้เช่นกัน เช่น ข่าวเด็กทะเลาะกัน หรือข่าวเด็กใช้ความรุนแรงต่อกัน

7) ความลึกลับหรือมีเงื่อนงำ (mystery/suspense) มักพบในข่าวเด็กที่ถูกกระทำความรุนแรง หรือเป็นเหยื่อในคดีอาชญากรรมต่าง ๆ

8) ผลกระทบ (consequence) พบในข่าวที่เด็กถูกกระทำ หรือข่าวอุบัติเหตุต่าง ๆ หรือข่าวการศึกษา หรือนโยบายที่กระทบต่อตัวเด็กหรือการดูแลเด็ก

9) ความก้าวหน้า (progress) ส่วนใหญ่พบในประเด็นที่คล้ายกับองค์ประกอบเรื่องความเด่น คือข่าวเด็กเก่ง ข่าวเด็กมีความสามารถ หรือการพัฒนาศักยภาพของเด็ก แต่ก็ไม่ได้รับความนิยมมากนัก

10) เพศ (sex) เรื่องเพศพบเห็นบ่อยในข่าวเด็ก ทั้งในประเด็นเรื่องการตกเป็นเหยื่อความรุนแรง หรือแม้แต่ประเด็นชู้สาวระหว่างเด็กกับเด็ก หรือเด็กกับผู้ใหญ่ รวมถึงประเด็นเพศทางเลือกของเด็กด้วย

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการนำเสนอข่าวจากสื่อมวลชนในประเด็น “ครูทำร้ายเด็กนักเรียนชั้นอนุบาล” ในช่วงปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2563 ซึ่งมีการนำเสนอคลิปวิดีโอจากกล้องวงจรปิดของห้องเรียนทำให้สังคมได้เห็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมของครูโรงเรียนดังกล่าว และเมื่อมีการสอบสวนขยายผลต่อปรากฏว่ามีครูอีกจำนวนมากที่ทำร้ายนักเรียนเช่นกัน ซึ่งหากประเมินคุณค่าของข่าวนี้พบว่ามีความหลากหลายองค์ประกอบ ได้แก่ “ความรวดเร็วหรือความสด” สื่อมวลชนมีการรายงานข่าวเกาะติดสถานการณ์อย่างต่อเนื่องด้วยความรวดเร็ว “ความใกล้ชิด” ข่าวนี้เป็นข่าวที่ส่งผลกระทบต่อผู้ปกครองที่มีลูกหลานอยู่ในวัยเรียน เนื่องจากมีความรู้สึกร่วมว่าหากเป็นลูกหลานเราจะเป็นเช่นไร “ความเด่น” ประเด็นนี้มีความโดดเด่นเป็นที่จับตาของสังคมว่าจะเกิดการแก้ไขปัญหาอย่างไร “ความผิดปกติ” ข่าวนี้มีองค์ประกอบในเรื่องความผิดปกติเนื่องจากปกติแล้วครูมีหน้าที่ให้ความรู้ อบรมสั่งสอน และมีความเมตตาต่อนักเรียนโดยเฉพาะนักเรียนชั้นอนุบาลที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เท่าที่ควร แต่การที่ครูทำร้ายเด็กอย่างรุนแรงจึงเป็นความผิดปกติของสังคม “ผลกระทบ” นับว่าการนำเสนอข่าวในประเด็นครูทำร้ายนักเรียนมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อสังคม ทั้งในเรื่องของโครงสร้างการศึกษาไทย คุณภาพของครู การใช้ความรุนแรงต่อเด็ก และเรื่องสุขภาพจิต เป็นต้น “ความสนใจตามปฏิกิริยา” และ “ความขัดแย้ง” ประเด็นข่าวในลักษณะนี้มักจะได้รับ ความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะอยากรู้เรื่องของบุคคลอื่น รวมถึงมีประเด็นเรื่องความขัดแย้งร่วมระหว่างครูและนักเรียน ยิ่งเป็นการกระตุ้นให้สังคมมีความสนใจต่อประเด็นข่าวนี้น่าจะยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ การนำเสนอข่าวดังกล่าวนี้น่าสามารถมองได้หลายมิติ เช่น ด้านดี เป็นการกระตุ้นให้สังคมตระหนักถึงปัญหาครูทำร้ายนักเรียน ผู้ปกครองจะต้องดูแลบุตรหลานของตนเองให้ดีขึ้น สังคมเกิดการแก้ไขปัญหาในระดับโครงสร้างในเรื่องของการตรวจสอบใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและใบอนุญาตทำการสอน ซึ่งพบว่าครูที่ทำร้ายนักเรียนส่วนใหญ่ไม่มีใบอนุญาตทั้งสองชนิด ส่วนด้านลบ การเปิดเผยคลิปวิดีโอในห้องเรียนที่เห็นภาพเด็กถูกทำร้าย ซึ่งบางคลิปเห็นใบหน้าของเด็กชัดเจน ก็อาจจะส่งผลต่อการละเมิดสิทธิเด็ก และส่งผลกระทบต่อจิตใจเด็กเมื่อพวกเขาเติบโตได้

ความเหมาะสมของคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าว 10 องค์ประกอบกับการรายงานข่าวสิทธิเด็ก

จากผลการศึกษา พบว่า คุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าว 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความรวดเร็วหรือความสด 2) ความใกล้ชิด 3) ความเด่น 4) ความผิดปกติ 5) ความสนใจตามบุคลิกนิสัย 6) ความขัดแย้ง 7) ความลึกลับหรือมีเงื่อนงำ 8) ผลกระทบ 9) ความก้าวหน้า และ 10) เพศ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2550) มีความเหมาะสมอยู่แล้วสำหรับใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกประเด็นข่าวสิทธิเด็กที่มีความน่าสนใจและเหมาะสม แต่ผู้สื่อข่าวควรจะต้องเพิ่มความระมัดระวังในการรายงานข่าว มีการคัดเลือกประเด็นข่าวที่มีคุณค่ากับสังคมมากกว่าความเร็ว ความเด่น ความผิดปกติ หรือความน่าสนใจ ควรจะเป็นประเด็นที่ประชาชนในสังคมทราบแล้วเกิดการแก้ไข้ปัญหา และมีวิธีในการนำเสนอข่าวที่ปกป้องสิทธิเด็ก ไม่ละเมิดเด็ก และนำไปสู่การแก้ไข้ปัญหาให้กับเด็กได้จริง มีมุมมองใหม่ ๆ ในการนำเสนอให้ข่าวมีคุณค่ามากขึ้น มีความถูกต้องเที่ยงตรง นำเสนอข่าวในประเด็นด้านบวก หากเป็นประเด็นด้านลบก็ไม่ควรนำเสนอ เนื่องจากการนำเสนอดังกล่าว อาจละเมิดสิทธิเด็ก ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจและตัวเด็ก รวมถึงประเด็นของเนื้อหาข่าวกับพาดหัวข่าวที่ต้องสอดคล้องกัน เป็นข้อเท็จจริง และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก ซึ่งผู้สื่อข่าวจำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการนำเสนอ

คุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์

แม้ว่าคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าว 10 องค์ประกอบ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2550) มีความเหมาะสมอยู่แล้วสำหรับใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกประเด็นข่าวสิทธิเด็ก แต่ผู้สื่อข่าวควรจะต้องเพิ่มความระมัดระวังในการรายงานข่าว เพียงแต่ต้องนำเสนอในประเด็นเชิงบวก ไม่ควรนำเสนอประเด็นเชิงลบ มีวิธีในการนำเสนอข่าวที่ปกป้องสิทธิเด็ก ไม่ละเมิดเด็ก และนำไปสู่การแก้ไข้ปัญหาให้กับเด็กได้ เนื่องจากประเด็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับเด็กนับว่าเป็นข่าวที่มีความอ่อนไหวและละเอียดอ่อน ซึ่งผลการศึกษาองค์ประกอบที่มีคุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ พบว่า การรายงานข่าวที่เกี่ยวข้องกับเด็กควรมีคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวเพิ่มขึ้นอีก 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ความเป็นประโยชน์

สื่อมวลชนควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ โดยยึดหลักการรายงานข่าวตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หรือ Convention on the Rights of the Child (CRC) เพื่อเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก รวมถึงการรายงานข่าวที่เคารพต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรงด้วยเช่นกัน เพื่อให้เด็กที่ตกเป็นข่าวได้รับประโยชน์

สูงสุด แต่หากการนำเสนอข่าวนั้นเด็กไม่ได้รับประโยชน์ก็ไม่ควรนำเสนอ สื่อมวลชนจะต้องนำเสนอข่าวที่เป็นประโยชน์ต่อเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่ตกเป็นข่าว หากเด็กในข่าวไม่ได้รับประโยชน์ ไม่ได้รับการปกป้องสิทธิที่เพียงพอจะทำให้เขาใช้ชีวิตหรือเติบโตได้อย่างปกติสุข ขาวนั้นไม่ควรเป็นข่าว แม้จะเป็นอุทาหรณ์ให้กับสังคมได้มากเพียงใดก็ตาม หรือถ้าต้องการนำเสนอข่าวที่เป็นอุทาหรณ์จริง แต่ไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ของเด็กได้ ขาวนั้นต้องไม่ปรากฏตัวเด็กทั้งภาพและข้อมูลที่สามารถเชื่อมโยงถึงตัวเด็กได้ และหากขาวนั้นไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมก็ไม่ควรนำเสนอเช่นกัน

2) การปกป้องสิทธิเด็ก

สื่อมวลชนต้องนำเสนอข่าวที่ไม่ละเมิดสิทธิเด็ก มุ่งเน้นการส่งเสริมสิทธิเด็ก และปกป้องสิทธิเด็ก ทั้งการปกป้องเด็กจากสื่อมวลชน และปกป้องเด็กจากปฏิกิริยาตอบกลับของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)

3) ความคิดสร้างสรรค์

สื่อมวลชนควรมีความคิดสร้างสรรค์ต่อการนำเสนอข่าวเด็กในมุมมองใหม่ ซึ่งควรมีการคัดเลือกข่าวที่มีคุณค่าหรือมีองค์ประกอบที่นำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ในการนำเสนอข่าว ด้วยการนำเสนอในมุมมองใหม่ เพื่อนำไปสู่ทางออกให้กับสังคม เช่น สร้างสรรค์การเล่าเรื่องมุมมองใหม่ที่เป็นทางออกให้กับสังคมหรือสังคมได้รับประโยชน์จากการรู้ขาวนั้น มากกว่าการนำเสนอแค่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วจบไป เพราะไม่เช่นนั้นคนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดก็คือเด็กที่ตกเป็นข่าว

4) การแก้ไขปัญหา

สื่อมวลชนควรมีการคัดเลือกข่าวที่มีคุณค่าข่าวหรือมีองค์ประกอบที่นำไปสู่การช่วยแก้ไขปัญหาของสังคม เช่น การนำเสนอข้อมูลหรือเนื้อหาที่เป็นทางออกของสังคมหรือนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหา ยกตัวอย่าง กรณีข่าวเด็กโดนข่มขืน สื่อมวลชนไม่นำควรนำเสนอแค่ว่าเด็กโดนข่มขืนอย่างไร วิธีการใด ที่ไหน มีความน่าสงสารเพียงใด แต่สื่อมวลชนต้องนำเสนอไปถึงทางออกของปัญหาและการแก้ไขปัญหาเด็กถูกข่มขืนว่าสังคมต้องจัดการและแก้ไขเรื่องนี้อย่างไร หรือนำเสนอตัวอย่างขององค์กรหรือหน่วยงานที่แก้ไขปัญหาได้สำเร็จ ทั้งนี้ เหตุการณ์นั้นไม่ควรถูกขยายรายละเอียดจนกระทั่งไปทำร้ายเด็ก ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่เป็นเหยื่อ เป็นพยาน หรือเป็นผู้ต้องหา

5) การส่งเสริมพัฒนาการเด็กในเชิงบวก

สื่อมวลชนควรส่งเสริมพัฒนาการเด็กในเชิงบวก ด้วยการนำเสนอข่าวที่มีคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบที่นำไปสู่ประเด็นหรือเรื่องราวเชิงบวก เช่น เด็กทำความดี หรือเด็กได้รับรางวัล เป็นต้น เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กคนอื่น ๆ ต่อไป เพราะในปัจจุบันข่าวเด็ก

ส่วนใหญ่มักจะเป็นข่าวในด้านลบ ดังนั้น จึงควรส่งเสริมพัฒนาการของเด็กด้วยการนำเสนอข่าวเชิงบวกให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเกิดความสมดุลของปริมาณข่าวที่เกี่ยวข้องกับเด็กทั้งในประเด็นด้านลบและด้านบวก

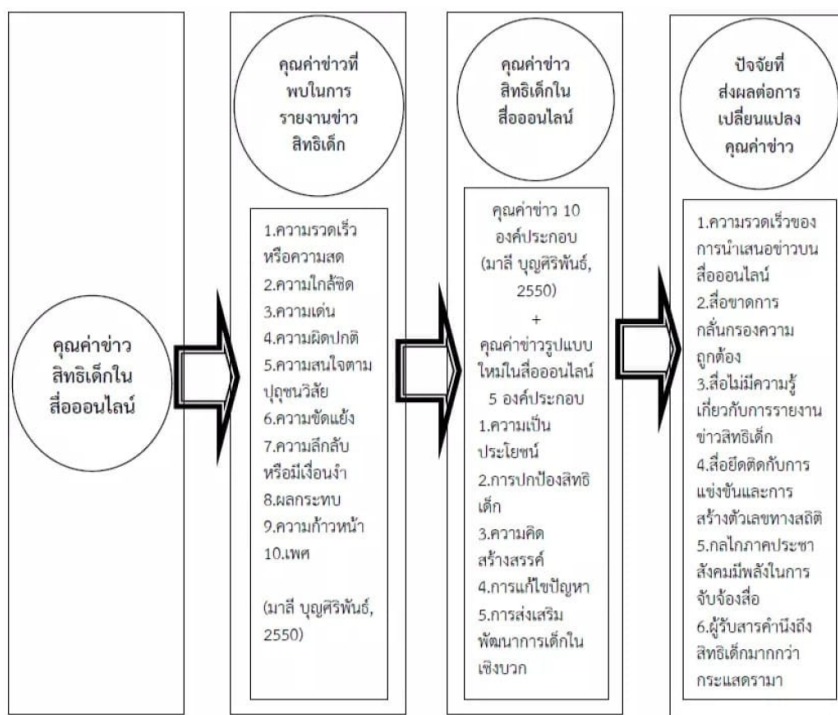
ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ คือ ความรวดเร็วของการนำเสนอข่าวบนสื่อออนไลน์ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์สื่อ ซึ่งทำให้คุณค่าข่าวต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยสื่อออนไลน์มักจะแข่งขันกันที่ความเร็ว แต่การรายงานข่าวที่รวดเร็วนั้นอาจจะทำร้ายผู้ตกเป็นข่าวได้ หากสื่อมวลชนไม่ได้คิดอย่างถี่ถ้วน แต่ในขณะเดียวกันหากสามารถหาแง่มุมที่ดีในการนำเสนอจะกลายเป็นการป้องกัน ซึ่งในการนำเสนอควรเป็นประเด็นที่นำไปสู่การป้องกัน ไม่ใช่ลงรายละเอียดที่ทำร้ายเด็ก ทำร้ายครอบครัวหรือคนรอบข้างของเด็ก

นอกจากนี้ ผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการอาจจะขาดการกลั่นกรองในเรื่องความถูกต้องเนื่องจากการแข่งขันของสื่อออนไลน์ที่เกิดขึ้น จึงเกิดการรายงานข่าวที่เสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิเด็ก อีกส่วนหนึ่งคือการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์เป็นรูปแบบการสื่อสารแบบสองทางหรือ Two-way communication จึงเกิดปฏิกิริยาตอบกลับของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่เข้าไปแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินผู้ที่ตกเป็นข่าวในทางที่ไม่ดีและไม่รับผิดชอบต่อสังคม และทำให้ผู้ที่ตกเป็นข่าวได้รับผลกระทบ

อีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ มี 3 ส่วน คือ 1) สื่อมวลชน ทั้งสื่อวิชาชีพและนักข่าวพลเมืองทั่วไป 2) ผู้รับสาร และ 3) กลไกภาคประชาสังคมที่ทำงานเกี่ยวกับสิทธิเด็ก ซึ่งสื่อมวลชนควรยึดมั่นจรรยาบรรณวิชาชีพ ตระหนักและมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิเด็กมากพอที่จะใช้ในการรายงานข่าวเกี่ยวกับเด็ก และมีความกล้าที่จะไม่ยึดติดกับการแข่งขันหรือโหมกระแสร่างตัวเลขทางสถิติโดยใช้เด็กเป็นเครื่องมือ คำนึงถึงเด็กในฐานะผู้ที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์รวมถึงกลไกภาคประชาสังคมที่ทำงานเกี่ยวกับสิทธิเด็ก เป็นกลุ่มที่มีพลังในการจับจ้อง ท้วงติง ตักเตือนการทำหน้าที่ของสื่อ ทั้งสื่อวิชาชีพ และสื่อพลเมือง เพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิเด็ก ขณะเดียวกันก็ใช้ฐานะความเป็นผู้รับสารที่มีพลังในการปรับทิศทางการเปิดรับข่าวเกี่ยวกับสิทธิเด็กให้ผู้รับสารกลุ่มอื่นเป็นไปในทางที่เหมาะสม คำนึงถึงสิทธิเด็กมากกว่าความบันเทิงหรือกระแสความ

นอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ ยังมีประเด็นเรื่องสื่อไม่มีความรู้เกี่ยวกับการรายงานข่าวสิทธิเด็กมากพอจนก่อให้เกิดข่าวลวง (fake news) มีวิธีการรายงานข่าวและสัมภาษณ์ไม่ถูกต้อง ไม่เคารพสิทธิเด็ก และไม่คำนึงถึงจรรยาบรรณ อีกทั้งสื่อยังทำหน้าที่ไม่เต็มที่ นำเสนอข่าวตามกระแส แต่ยังไม่ได้รายงานข่าวในมุมมองใหม่ ๆ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอสรุปผลการศึกษาดมกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สรุปผลการศึกษาดมกรอบแนวคิดการวิจัย

จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวที่พบในการรายงานข่าวสิทธิเด็กบนสื่อออนไลน์สามารถบ่งชี้องค์ประกอบข่าวทั้ง 10 องค์ประกอบ ได้แก่ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2550) 1) ความรวดเร็วหรือความสด 2) ความใกล้ชิด 3) ความเด่น 4) ความผิดปกติ 5) ความสนใจตามปฏุนวสัย 6) ความขัดแย้ง 7) ความลึกลับหรือมีเงื่อนงำ 8) ผลกระทบ 9) ความก้าวหน้า และ 10) เพศ ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่แล้ว แต่คุณค่าข่าวเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวสิทธิเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ ควรมีองค์ประกอบเพิ่มอีก

5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นประโยชน์ 2) การปกป้องสิทธิเด็ก 3) ความคิดสร้างสรรค์ 4) การแก้ไขปัญหา และ 5) การส่งเสริมพัฒนาการเด็กในเชิงบวก

ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าว คือ 1) ความรวดเร็วของการนำเสนอข่าวบนสื่อออนไลน์ 2) สื่อขาดการกลั่นกรองความถูกต้อง 3) สื่อไม่มีความรู้เกี่ยวกับการรายงานข่าวสิทธิเด็ก 4) สื่อยึดติดกับการแข่งขันและการเพิ่มตัวเลขทางสถิติ (Rating) 5) กลไกภาคประชาสังคมมีพลังในการจับจ้องสื่อ และ 6) ผู้รับสารคำนึงถึงสิทธิเด็กมากกว่าความบันเทิงหรือกระแสความ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “คุณค่าข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์” มีประเด็นอภิปรายถึงมุมมองที่มีต่อสื่อมวลชนและสังคม ดังนี้

ความรวดเร็วของสื่อออนไลน์: ปัจจัยหลักของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าว

ประเด็นที่ค้นพบจากผลการวิจัยในเรื่องของปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวหรือองค์ประกอบข่าวสิทธิเด็กในสื่อออนไลน์ คือ ความรวดเร็วของการนำเสนอข่าวบนสื่อออนไลน์ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์สื่อ ซึ่งทำให้คุณค่าข่าวต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยสื่อออนไลน์มักจะแข่งขันกันที่ความเร็ว แต่การรายงานข่าวที่รวดเร็วนั้นอาจจะทำร้ายผู้ตกเป็นข่าวได้ สอดคล้องกับ มาลี บุญศิริพันธ์ (2550) อธิบายว่า อินเทอร์เน็ตยังมีคุณสมบัติที่เป็นจุดเด่นชัดเจนคือ เป็นสื่อที่สามารถตอบโต้กับผู้รับสารได้ทันที (interactive media) แตกต่างจากสื่อวารสารศาสตร์ประเภทอื่น คุณสมบัติดังกล่าวกลายเป็นดาบสองคมที่กำลังเป็นประเด็นปัญหาจริยธรรม ความรับผิดชอบในประชาคมอินเทอร์เน็ตที่ยากจะควบคุมได้ทั้งผู้ส่งและผู้รับสาร ฉะนั้น ผู้รับสารต้องเพิ่มความระมัดระวังการรับส่งสารทางอินเทอร์เน็ต โดยต้องตระหนักถึงผลดีและผลร้ายที่แฝงมากับเนื้อหาที่ไม่พึงปรารถนาด้วย

ทั้งนี้ วิโรจน์ ศรีหิรัญ (2560) ศึกษาเรื่อง “คุณค่าข่าวของสื่อมวลชนไทยในยุควารสารศาสตร์คอนเวอร์เจนซ์” ผลการวิจัยพบว่า คุณค่าข่าวรูปแบบใหม่ ได้แก่ กระแสโลกออนไลน์และประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้ยังพบด้วยว่าการหลอมรวมของสื่อมวลชนและความทันสมัยของเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวในยุควารสารศาสตร์คอนเวอร์เจนซ์ ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้วิจัยค้นพบว่าความรวดเร็วของการรายงานข่าวบนสื่อออนไลน์ อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเจริญก้าวหน้าขึ้น ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่าข่าวเช่นกัน

ดังนั้น หากสื่อมวลชนขาดการกลั่นกรองความถูกต้องของข้อมูลอย่างถี่ถ้วน แต่กลับไปมุ่งเน้นที่ความรวดเร็ว การรายงานข่าวนั้นก็จะส่งผลให้ผู้ตกเป็นข่าวได้รับผลกระทบ

ผลกระทบของเด็กที่ตกเป็นข่าว: สิทธิที่จะถูกลืมบนโลกออนไลน์

อีกประเด็นหนึ่งที่พบจากผลการวิจัยคือเด็กที่ตกเป็นข่าว ไม่ว่าจะเป็นเหยื่อหรือผู้กระทำก็ตาม สมควรที่จะได้รับสิทธิที่จะถูกลืม (Right to be forgotten) นั่นคือการลบข้อมูลต่าง ๆ ที่เด็กอาจจะได้รับผลกระทบออกจากโลกออนไลน์ เนื่องจากเมื่อพวกเขาเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยถูกนำเสนอเป็นข่าวบนโลกดิจิทัลอาจจะย้อนกลับมาทำร้ายเด็กได้ ซึ่งยุกต์กฤต กัณทมน (2562) ระบุว่า สิทธิที่จะถูกลืม หมายถึง สิทธิของปัจเจกบุคคลในการลบหรือร้องขอให้ลบข้อมูลส่วนบุคคลที่ไม่มีความสำคัญหรือไม่มีประโยชน์ ไม่ว่าข้อมูลดังกล่าวจะเผยแพร่ไปโดยเจ้าของข้อมูลเองหรือบุคคลที่สาม และแม้การเผยแพร่จะกระทำไปโดยชอบด้วยกฎหมาย บุคคลผู้เป็นเจ้าของข้อมูลก็ยังคงมีสิทธิ เช่นว่านั้น โดยสิทธิที่จะถูกลืมนั้นเป็นสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลในการควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลของตนเอง เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลสามารถขอให้ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลลบข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับตัวเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลได้ เมื่อข้อมูลส่วนบุคคลนั้นไม่มีความจำเป็นหรือไม่มีความสำคัญต่อผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลแล้ว

ดังนั้น เด็กที่ตกเป็นข่าวจึงสมควรที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว โดยเฉพาะข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่บนอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญา ในอดีตหรือข้อมูลที่ถูกกระทำต่าง ๆ เมื่อตกเป็นเหยื่อ ซึ่งในภายหลังผู้กระทำผิดได้รับโทษ และพ้นโทษ หรือเด็กที่ตกเป็นเหยื่อได้รับการเยียวยาจนหายดีแล้ว ข้อมูลเหล่านั้นสมควรที่จะถูกลบออกไปจากโลกออนไลน์ แต่ก็ต้องมีข้อควรระวังในการลบเช่นกัน เพราะการลบข้อมูลเดิมออกไปแล้ว อาจจะมีผลกระทบอื่น ๆ ได้ เช่น การทำข่าวปลอม (Fake News) ขึ้นมาแทน ซึ่งสอดคล้องกับ ปาจารย์ บุรินทร์กุล (2563) ได้ให้ข้อเสนอแนะในคู่มือการรายงานข่าวสิทธิเด็กบนสื่อสังคมออนไลน์เพื่อให้ “สิทธิที่จะถูกลืม (Right to be forgotten)” ได้รับการผลักดันให้เกิดขึ้นในประเทศไทยเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิและประโยชน์สูงสุดของเด็ก โดยเสนอให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอข้อมูลและสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม โดยจัดกระบวนการที่เด็กและผู้ปกครองสามารถเข้าถึงและใช้สิทธิได้ง่าย รวมทั้งระมัดระวังผลกระทบที่จะตามมา เช่น ข่าวปลอม ข่าวลวง ตลอดจนสิทธิด้านอื่น ๆ ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงข้อมูล (right to information) เสรีภาพในการแสดงออก (freedom of

expression) และเสรีภาพของสื่อมวลชน (freedom of the press) และประโยชน์สาธารณะ

ทั้งนี้ หากประเทศไทยสามารถผลักดันสิทธิที่จะถูกลืม (Right to be forgotten) ให้เกิดขึ้นได้จริง จะช่วยให้สามารถปกป้องคุ้มครองสิทธิและประโยชน์สูงสุดของเด็กได้ และจะช่วยลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งต่อจิตใจและร่างกายของเด็กที่ตกเป็นข่าว

ปกป้องสิทธิเด็ก: จากการรายงานข่าวของสื่อพลเมืองและปฏิกิริยาตอบกลับของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่ง เกิดการรายงานข่าวผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งไม่เพียงแต่ผู้สื่อข่าวหรือสื่อมวลชนที่สามารถทำการรายงานข่าวได้เท่านั้น แต่ประชาชนที่เป็นพลเมืองทั่วไปก็สามารถทำการรายงานข่าวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ได้เช่นกันในฐานะของสื่อพลเมืองหรือนักข่าวพลเมือง ดังนั้น สิ่งที่สังคมจะช่วยกันปกป้องสิทธิเด็กได้ นั่นคือ การส่งเสริมให้สื่อพลเมืองทำการรายงานข่าวสิทธิเด็กอย่างถูกต้อง ไม่ละเมิดสิทธิเด็ก ปกป้องสิทธิเด็ก และไม่ทำให้เด็กที่ตกเป็นข่าวได้รับผลกระทบ

ดังที่ เทียนทิพย์ เดียวกี้ และบุหงา ชัยสุวรรณ (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “จริยธรรมนักข่าวพลเมืองในการนำเสนอข่าวเด็กผ่านสื่อสังคมออนไลน์” ซึ่งผลการศึกษารายงานพบว่า นักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่ มีการยอมรับแนวทางจริยธรรมในการนำเสนอข่าวเด็กของนักข่าวพลเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์และมีความคิดเห็นว่าแนวทางจริยธรรมดังกล่าวมีประโยชน์

ดังนั้น หากสื่อพลเมืองหรือนักข่าวพลเมืองมีการยอมรับและใช้แนวทางจริยธรรมในการนำเสนอข่าวเด็กของนักข่าวพลเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และมีความรู้ความเข้าใจต่อการรายงานข่าวเด็กอย่างแท้จริง ก็จะช่วยให้สื่อพลเมืองสามารถรายงานข่าวเด็กได้อย่างถูกต้อง ไม่ละเมิดสิทธิเด็ก นับเป็นการช่วยส่งเสริมและปกป้องสิทธิเด็กจากการรายงานข่าวของสื่อพลเมืองอีกทางหนึ่ง

นอกจากสื่อมวลชนและสื่อพลเมืองที่ทำการรายงานข่าวแล้วส่งผลกระทบต่อเด็กที่ตกเป็นข่าวแล้ว ปฏิกิริยาตอบกลับของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีการแสดงความคิดเห็น (Comment) การแบ่งปัน (Share) และการกดถูกใจ (Like) ก็อาจจะส่งผลกระทบต่อเด็กที่ตกเป็นข่าวได้เช่นกัน เนื่องจากปฏิกิริยาตอบกลับดังกล่าวอาจจะไปสร้างความรุนแรง ความเจ็บปวด และเป็นการซ้ำเติมแก่ผู้ที่ตกเป็นข่าว สอดคล้องกับ ปาจารย์ ปุรินทรวงกุล (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทหน้าที่ของสำนักข่าวออนไลน์และปฏิกิริยาตอบกลับของ

ผู้ใช้เฟซบุ๊กต่อการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเด็กผ่านทางสื่อเฟซบุ๊กของสำนักข่าวออนไลน์” ผลการศึกษาในส่วนของปฏิกิริยาตอบกลับ พบว่า ปฏิกิริยาตอบกลับของผู้ใช้เฟซบุ๊กด้านการแบ่งปันข้อมูลส่วนใหญ่แสดงบทบาทที่ไม่พึงปรารถนา ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก การทารุณกรรมต่อจิตใจเด็ก โดยมักเป็นไปตามบทบาทในการนำเสนอข่าว ขณะที่การแสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่ไม่คำนึงถึงประโยชน์ของเด็กและทารุณกรรมต่อจิตใจเด็ก แต่ทิศทางไม่ขึ้นกับการนำเสนอข่าว

ดังนั้น หากสังคมช่วยกันสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักถึงประเด็นการรายงานข่าวสิทธิเด็ก ส่งเสริมให้สื่อมวลชนและสื่อพลเมืองมีความรู้ความเข้าใจและสามารถรายงานข่าวที่ไม่ละเมิดสิทธิเด็กได้ ก็จะช่วยปกป้องเด็กจากปฏิกิริยาตอบกลับของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้ด้วย เนื่องจากข่าวเป็นต้นทางของข้อมูลที่จะเข้าไปแสดงความเห็นได้นอกจากนี้ ควรให้ความรู้และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อเรื่องสิทธิเด็กด้วย หากผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความเข้าใจในเรื่องสิทธิเด็กอย่างถ่องแท้อาจจะช่วยลดปฏิกิริยาตอบกลับในทางด้านลบก็เป็นได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงสังคม

1. สังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควรช่วยกันผลักดันสิทธิที่จะถูกลืม (Right to be forgotten) ให้เกิดขึ้นได้จริง เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิและประโยชน์สูงสุดของเด็ก
2. สังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควรร่วมกันผลักดันองค์กรสื่อทุกองค์กรให้มีการร่างข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการรายงานข่าวสิทธิเด็กและนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้จริง โดยเสนอแนะให้องค์กรสื่อที่มีการร่างข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมไว้แล้ว เช่น องค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย หรือสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (ThaiPBS) ช่วยเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการ
3. เสนอแนะให้ภาคการศึกษา มีการร่างหลักสูตรเกี่ยวกับวารสารศาสตร์พลเมืองและบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อพลเมืองและรู้เท่าทันสื่อ ทั้งนี้ เพื่อให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่และเป็นพลเมืองสื่อที่มีคุณภาพในอนาคต

ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) แต่ขาดการศึกษาในเชิงปริมาณว่าคุณค่าข้าวหรือองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบที่ค้นพบเพิ่มเติมนั้นจะสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้จริงหรือไม่ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาต่อยอดว่าผู้สื่อข่าวหรือบรรณาธิการได้มีการใช้คุณค่าข้าว 5 องค์ประกอบดังกล่าวเป็นแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกประเด็นข่าวสิทธิเด็กหรือไม่ อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2550). หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน, อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก, พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่อง การค้าเด็ก การค้าประเวณี และสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก, พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่อง ความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยอาวุธ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

เทียนทิพย์ เดียวกี และบุหงา ชัยสุวรรณ. (2560). จริยธรรมนักข่าวพลเมืองในการนำเสนอข่าวเด็กผ่านสื่อสังคมออนไลน์. วารสาร Veridian E Journal, Silpakorn University สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 11(2), 582-597.

ปาจารย์ ปุรินทรวงกุล. (2561). บทบาทหน้าที่ของสำนักข่าวออนไลน์และปฏิกริยาตอบกลับของผู้ใช้เฟซบุ๊กต่อการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเด็กผ่านทางสื่อเฟซบุ๊กของสำนักข่าวออนไลน์. ใน การประชุมวิชาการเวทีวิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 12 (น.493-508.), ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปาจารย์ ปุรินทรวงกุล. (2563). คู่มือการรายงานข่าวสิทธิเด็กบนสื่อสังคมออนไลน์. พิมพ์ครั้งที่ 1. ชลบุรี. บริษัท เกียรติศรีเอช จำกัด.

มาลี บุญศิริพันธ์. (2550). วารสารศาสตร์เบื้องต้น ปรัชญาและแนวคิด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ยุกต์กฤต กัณทมน. (2562). การคุ้มครองสิทธิที่จะถูกลืม. วารสารสิทธิปริทัศน์, 33(108), 14-26.

วิโรจน์ ศรีหิรัญ. (2560). คุณค่าข้าวของสื่อมวลชนไทยในยุควารสารศาสตร์คอนเวอร์เจนซ์. วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์, 21(1).

ศุภรัตน์ จิตติกุลเจริญ. (2560). คุณค่าข้าวในการนำเสนอของสื่อมวลชนไทย. วารสารรามคำแหงฉบับมนุษยศาสตร์, 36(1), 61-86

- สุรสีทธิ วิทยาวัธ. (2545). การสื่อข่าว: หลักการและเทคนิค. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- เสริมศิริ นิลดำ. (2558). คุณค่าข่าวในวิกฤตการณ์ทางสุขอนามัย. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, 3(1). 6-25.
- เสริมศิริ นิลดำ. (2555). คุณค่าข่าวในภาวะวิกฤตทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสริมศิริ นิลดำ. (2550). คุณค่าข่าวในภาวะวิกฤตทางสังคม. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์ดุสิตบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย. จากแถลงการณ์ของยูนิเซฟต่อเหตุการณ์ข่มขืนนักเรียนหญิงในจ.มุกดาหาร. [ออนไลน์]. ได้จาก unicef.org/Thailand/th/press-releases/. [สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563].

คำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีฉบับภาษาไทย

Chanany UN¹, นิตยา วรรณกิตร์²

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม¹

E-mail: ¹rupp.unchanany99@gmail.com, ²nittaya.w@msu.ac.th

วันที่รับบทความ: 6 กรกฎาคม 2563

วันแก้ไขบทความ: 16 สิงหาคม 2563

วันตอบรับบทความ: 20 สิงหาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีฉบับภาษาไทย โดยศึกษาจากหนังสือวรรณกรรมนิทานประชุมเรื่องพระรถ 5 เรื่อง 13 สำนวน ได้แก่ 1) รถเสนชาดก 1 สำนวน 2) กาพย์ขับไม้เรื่องพระรถเมรี 1 สำนวน 3) พระรถคำกลอน 1 สำนวน 4) พระรถนิราศ 3 สำนวน และ 5) บทละครเรื่องพระรถ 7 สำนวน ซึ่งกรมศิลปากรได้ตรวจชำระจากต้นฉบับหนังสือสมุดไทยและจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2552 ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดกลวิธีทางภาษาในการศึกษาคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมพระรถเมรี

ผลการวิจัยพบว่า คำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีฉบับภาษาไทย แบ่งได้ 2 ประเภท คือ คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายตรงและคำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายแฝง คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายตรง ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำเดี่ยว และคำประสม ส่วนคำเรียกผู้หญิงในความหมายแฝงเชื่อมโยงกับอำนาจและธรรมชาติ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผู้ประพันธ์มีความสามารถในการสร้างคำเรียกผู้หญิงอย่างหลากหลาย แสดงถึงความงาม พฤติกรรม บทบาทหน้าที่และสถานภาพความเป็นผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรี นอกจากนี้ยังทำให้เข้าใจความหมายของคำเรียกผู้หญิงที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติและอำนาจ นับเป็นการเชื่อมโยงมนุษย์กับธรรมชาติ เช่น การตั้งชื่อผู้หญิงที่เชื่อมโยงกับดอกบัว ที่สื่อถึงความคิดแบบดั้งเดิมที่มองว่า “ดอกบัว” เป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิง คือความงาม ความบริสุทธิ์

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษา คำเรียกผู้หญิง วรรณกรรมพระรถเมรี

Feminism Terms of Tale Literary Work “Phra Roth Meri” In Thai Version

Channary UN¹, Nittaya Wannakit²
The Faculty of Humanities and Social Sciences¹
The Faculty of Humanities and Social Sciences²

E-mail: rupp.unchannary99@gmail.com, nittaya.w@msu.ac.th

Received: July 6, 2020

Revised: August 13, 2020

Accepted: August 20, 2020

Abstract

This research paper aims to study feminism in terms of tale literary work “Phra Roth Meri” in the Thai version. By investigating the collection of the tale literary work about five stories 13 rhymes, such as 1) 01rhyme of Roth Sencha Dok, 2) 01 rhyme of Kay Khab Mei in Phra Roth Meri story, 3) 01rhyme of Phra Roth Kham Klorn, 4) 03 rhymes of Phra Roth Nirat, and 5) 07 rhymes of drama articles in Phra Roth story, which the Fine Arts Department has been derived from the original Thai book and published in 2009.

This research demonstrated that feminism terms of tale literary work “Phra Roth Meri” have divided into two types: the direct meaning of feminism terms and indirect meaning of feminism terms. The direct meanings of feminism terms consist of two characteristics: a single feminism term and mixed feminism terms. In contrast, the indirect meaning of feminism terms is linked to power and nature. These show that the development of feminism terms of tale literary work “Phra Roth Meri” in the Thai version is the ability of the author to use a variety of feminism terms to make the language perfect, which represents beauty, behavior, role, duty, and status of womanhood in tale literary work. In addition, understanding the meaning of feminism terms associated with nature and power is considered linked to humans and nature, such as the naming feminism associated with lotus flowers, which represents the traditional notion that “lotus” is a symbol of femininity like beauty, purity.

Keywords: Language Strategies, Feminism Terms, tale Literary “Phra Rott Meri”

บทนำ

คำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรี เป็นวิธีการสร้างคำของผู้ประพันธ์ที่ได้สร้างความหมายให้ผู้หญิงในวรรณกรรมนิทาน เพื่อสื่ออัตลักษณ์ทางเพศสภาพของตัวละครหญิง และสะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในวรรณกรรมนิทาน เช่น การตั้งชื่อตัวละครหญิง คำที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในตัวบท ตัวอย่างเช่น คำว่า แม่ ฉวี นุช นวล นาง มารดา นางฟ้า นางทาสี นางคอมทาสี นางยักษิณี มเหสี นางเภา นางบัว นางสุดท้อ เป็นต้น ซึ่งการตั้งชื่อ และการใช้คำเรียกผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมนิทานจากความสามารถของผู้ประพันธ์ที่ใช้ภาษาที่สื่อความหมายของผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีได้หลากหลาย ทั้งนี้เพราะการตั้งชื่อเป็นเครื่องมือสื่อความหมาย ความคิด ความเชื่อ และแสดงลักษณะของความเป็นหญิงในวรรณกรรม บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีฉบับภาษาไทย โดยศึกษาจากข้อมูลประชุมเรื่องพระรถ กรมศิลปากรได้ตรวจชำระจากต้นฉบับหนังสือสมุดไทย ซึ่งเก็บรักษาอยู่ที่ห้องสมุดแห่งชาติ และจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2552 เนื่องจากเป็นเอกสารชำระจากต้นฉบับหนังสือสมุดไทย มีความสมบูรณ์และมีการตีพิมพ์เผยแพร่อย่างทางการของสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร และยังเป็นฉบับที่มีการเรียบเรียงคำประพันธ์มีรูปแบบเรียบร้อย ร้อยกรองที่มุ่งเน้นให้เห็นความงดงามทางการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์ เพื่อกระตุ้นความสนใจถึงผู้อ่านผู้ฟังที่สำคัญด้วย ซึ่งประกอบด้วย 13 ส่วน ได้แก่ รถเสนชาดก 1 ส่วน กภาพยัชไม เรื่องพระรถเมรี 1 ส่วน พระรถคำกลอน 1 ส่วน พระรถนิราศ 3 ส่วน และบทละครเรื่องพระรถ 7 ส่วน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดหลักของ จันทิมา อังคพณิชกิจ (2561: 182) ได้กล่าวว่า กลวิธีทางภาษาเป็นแนวทางสำคัญในการวิเคราะห์ข้อความระดับคำศัพท์ถึงระดับวาทกรรม ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ตัวบทร่วมกับความคิดเชิงสังคมที่อยู่เหนือตัวบท ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่นำเสนอความเป็นหญิง เป็น 2 กลวิธี ได้แก่ 1. กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) การเลือกใช้คำศัพท์ของผู้เขียนในฐานะผู้ผลิตตัวบท เช่น การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ การสร้างคำ การแสดงอุปลักษณ์ และอุปลักษณ์เชิงมนโฑทัศน์ 2. กลวิธีทางสัญลักษณ์ (Semiotic strategies) กลวิธีที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อที่ไม่ใช่ถ้อยคำ (nonverbal) เพื่อสื่อความหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีทางภาษาในการสร้างคำเรียกผู้หญิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพระรถเมรีฉบับภาษาไทย โดยใช้กรอบแนวคิดหลักของ จันทิมา อังคพณิชกิจ

เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาของ สุภา อังกระวรรณ (2527) ศึกษาเรื่องความหมายแฝงของคำว่า “ผู้หญิง” จากความเปรียบในบทเพลงไทยสากล ผลการศึกษาพบว่า ความหมายแฝงที่เรียกถึงผู้หญิงในบทเพลงมีความสัมพันธ์กับเพศของผู้เปรียบที่แสดงว่า ตนเองเป็นคนที่ไม่มีความสำคัญ มีบทบาทหน้าที่ต่ำต้อย ถูกกระทำเป็นที่ระบายความต้องการทางเพศของฝ่ายชายและอยู่ใต้อำนาจของผู้เป็นสามี หากผู้เปรียบเป็นเพศชายจะเป็นการใช้ความเปรียบที่สะท้อนให้เห็นการไม่ยกย่องและยกย่อง คือ ผู้หญิงเป็นสิ่งที่มีความค่าสูง หรือไม่มีค่า แสดงให้เห็นว่า ในสังคมไทย ผู้หญิงและผู้ชายมีทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกนึกคิดต่อผู้หญิงทั่วไปในสังคม และงานวิจัยของ ปรีศนา พิมพ์ (2547) ศึกษาคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมสมัยอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า คำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมทั้งหมดมีจำนวน 197 คำ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายตรงมี 11 คำ และคำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายแฝงมี 186 คำ คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายแฝงสามารถแบ่งได้ 6 ประเภท คือ คำเรียกผู้หญิงที่แสดงถึงความงาม ความอ่อนเยาว์ ความสดชื่น ผู้หญิงที่มีค่า ผู้หญิงที่เป็นที่รัก และผู้หญิงที่มียศ โดยใช้กลวิธีในการสร้างคำมี 4 ลักษณะ ได้แก่ การสร้างคำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำเดียว การประสมคำ การซ้อนคำ และวิธีสมาสคำ นอกจากนี้ ยังมีการยืมคำจากภาษาต่างประเทศ เช่น การยืมภาษาเขมร ภาษาบาลีสันสกฤต เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า กวีนิพนธ์สมัยอยุธยามีความคิดต่อผู้หญิง โดยใช้คำเรียกที่มีความหมายแฝงมากที่สุด และแสดงถึงความสามารถของผู้ประพันธ์ในการสร้างคำเรียกผู้หญิงหลากหลายคำมาใช้ในวรรณกรรมที่เป็นความสมบูรณ์ทางด้านภาษาและยังสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ประพันธ์มีความสามารถทางภาษาต่างประเทศด้วย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิธีการสร้างคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีฉบับภาษาไทย ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการศึกษาวิธีการสร้างคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมพระรถเมรีฉบับภาษาไทย ทำให้เข้าใจถึงระบบการสร้างคำเรียกผู้หญิงที่สื่อถึงความหมายของคำที่ใช้เรียกผู้หญิงในวรรณกรรมพระรถเมรี

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยยังไม่พบการศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีฉบับภาษาไทย อย่างไรก็ตามวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีมีความโดดเด่น น่าสนใจอย่างมาก สะท้อนให้เห็นทัศนะของผู้ประพันธ์ที่มีต่อผู้หญิง ทัศนะของผู้หญิงในอดีตผ่านวรรณกรรม และทัศนะดังกล่าวมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของคนในสังคมไทย

ผู้วิจัยพบการสร้างคำเรียกผู้หญิง เช่น คำเรียกผู้หญิงในความหมายตรงและคำเรียกผู้หญิงในความหมายแฝง ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ใช้คำเรียกผู้หญิงหลากหลายที่แสดงถึงความงาม พฤติกรรม บทบาทหน้าที่และสถานภาพความเป็นหญิง ดังที่กล่าวในตัวบทสะท้อนให้เห็นการใช้คำศัพท์ที่สื่อความหมายความเป็นหญิงหรือเกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณกรรม ตัวอย่างเช่น “....นางน้องทั้งปวงได้ฟังดังนั้นแล้ว ก็คิดกลัวพากันหนีไปทั้งสิบสองคน ภายหลังนางสันธมารยักขินีเข้าไปในสวน ไม่เห็นนางสิบสองคน ก็เที่ยวติดตามไปนางสิบสองคนไปไม่สู้ไกลนักก็เข้าไปเสียในห้องข้าง....” (รถเสนชาดก, 2552: 36) สะท้อนให้เห็นการใช้คำว่า “นาง” ที่แสดงถึงเพศหญิง ตัวอย่างการใช้คำนำหน้า เช่น นางรำ นางเมรี นางยักษ นางฟ้า นางละคร เป็นคำแทนชื่อหญิง คำว่า “นาง” อ่านว่า “เนียง” เป็นคำยืมมาจากภาษาเขมร ที่ใช้ในการเรียกเด็กหญิงหรือชายที่มีอายุน้อยกว่า ในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีการใช้คำว่า “นาง” หมายถึง ผู้หญิงที่เป็นตัวละครที่ปรากฏอยู่ในตัวบทของวรรณกรรมนิทาน ไม่ว่าจะเป็นนางเอก หรือนางรอง ซึ่งถูกเรียกว่า “นาง” ทุกลำดับชั้น ตัวอย่างเช่น นางเมรี นางสิบสอง นางทาสีทาสา นางสันธมาร นางฟ้า นางงาม นางสุดท้อ เป็นต้น

การศึกษาคำนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีฉบับภาษาไทย โดยวิเคราะห์ผ่านตัวบทของวรรณกรรม เพื่อสะท้อนให้เห็นการสร้างคำเรียกผู้หญิงและสื่อความหมายคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีฉบับภาษาไทย

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์วรรณกรรมนิทานพระรถเมรีฉบับภาษาไทย ใช้คำเรียกผู้หญิงที่มีลักษณะหลากหลายที่สะท้อนให้เห็นศิลปะการใช้ภาษา ส่วนคำเรียกผู้หญิงที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่างอ้างอิง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) ผู้วิจัยได้พบการสร้างคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรี 2 ประเภท คือ คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายตรงและคำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายแฝง ดังนี้

1. คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายตรง พบ 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1.1. คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำเดียว 3 ลักษณะ คือ 1) คำเดียวที่เป็นคำภาษาไทย 2) คำเดียวที่เป็นคำเขมร และ 3) คำเดียวที่เป็นคำบาลีสันสกฤต

1.2. คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำประสมมี 4 ลักษณะ คือ 1) คำภาษาไทยประสมคำภาษาไทย 2) คำภาษาไทยประสมคำภาษาเขมร และ 3) คำภาษาเขมรประสมคำภาษาบาลีสันสกฤต และ 4) คำสันสกฤตประสมคำภาษาบาลี ที่สะท้อนให้เห็นความงามและบทบาทหน้าที่ความเป็นหญิง

2. คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายแฝง พบ 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

2.1. การสร้างคำเรียกชื่อผู้หญิงเชื่อมโยงกับธรรมชาติ

2.2. การสร้างคำเรียกผู้หญิงเชื่อมโยงกับอำนาจ

1. คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายตรง

ความหมายตรง metonymy เป็นความหมายของคำมีความหมายตรงกับรูปของคำหรือตัวอักษร และเป็นสิ่งที่สร้างวิคิด การกระทำ และการใช้ในชีวิตประจำวัน metonymy ยังเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์เช่นเดียวกันกับอุปลักษณ์ แต่พื้นฐานดังกล่าวจะมีลักษณะที่ชัดเจนมากกว่าเนื่องจากเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางกายภาพโดยตรง (นันทนา วงษ์ไทย, 2562: 152-153) คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายตรงกับความหมายคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานที่มีหลายคำที่เรียกถึงผู้หญิง

1.1 การสร้างคำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำเดียว

คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำเดียวพบ 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1.1.1 คำเรียกผู้หญิงเป็นคำภาษาไทย

คำภาษาไทย เป็นภาษาคำโดด ในการพูดการใช้ภาษาไทยจะมีคำเป็นหน่วยภาษาที่แทนความหมาย เมื่อต้องการจะสื่อความหมายก็นำคำที่มีความหมายนั้นมาเรียงต่อกันเพื่อแทนความคิดหรือเรื่องราวที่ต้องการสื่อออกไป โดยคำนั้น ๆ ไม่ต้องผัน หรือเปลี่ยนแปลงรูป เพื่อให้สอดคล้องกับคำอื่นในลักษณะของความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 6)

คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำภาษาไทยพบ 3 ลักษณะ คือ คำภาษาไทยที่สะท้อนให้เห็นความงาม คำภาษาไทยที่สะท้อนให้เห็นเพศสภาพ และคำภาษาไทยที่สะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ความเป็นหญิง ดังต่อไปนี้

1) คำภาษาไทยที่สะท้อนให้เห็นเพศสภาพของผู้หญิง ได้แก่ สาว และหญิง ตัวอย่างเช่น คำว่า “สาว” เป็นคำที่สะท้อนถึงเพศหญิง ในบทประพันธ์หมายถึงนางที่สองเป็นพี่น้องกันทั้งสิบสองนาง นางที่สองที่มีความสวยงามทั้งกายและจิตใจ นางมีชื่อว่า เมศรา มีอายุ 14 ปี ดังข้อความว่า

“ล้วนสตรีมีโฉมประโลมตา
พี่คนใหญ่ขันมาได้ลิบแก้ว
จึงให้นามตามวงศ์พงศ์ผู้ดี

วัฒนาทั้งสิบสองกุมารี
นางน้องสาวได้ลิบสี
นางผู้ที่มีนามเมศรา”

(พระรถคำกลอน, 2552: 246)

2) คำภาษาไทยที่สะท้อนให้เห็นความงามของผู้หญิง ได้แก่ งามและสวย ตัวอย่างเช่น คำว่า “งาม” เป็นคำที่สะท้อนให้เห็นความสวยงามทั้งร่างกาย จิตใจ และความงามที่ได้จากมีสุขภาพแข็งแรง ตัวอย่างในบทประพันธ์ ดังข้อความว่า

“พระสุคนธ์ปันทองผ่องฉวี ล้วนมณีแวววามงามสงวน
งามโฉมงามประโลมงามกระบวน อัมรงค์ทรงถ้วนพระหัตถ์นาง”
(พระรถคำกลอน, 2552: 308)

3) คำภาษาไทยที่สะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ความเป็นหญิง ตัวอย่างเช่น คำว่า “เมีย” หมายถึง ภรรยาที่มีหน้าที่ดูแลครอบครัวและอบรมสั่งสอนลูก ดังข้อความว่า

“ร้อยรักพันรักอย่ามั่งง่าย ระวังจงได้อายุไว้ใจ
ความลัอย่าแกล้งแฉ่งเมียรัก อินทร์พรหมมัยักษ์จะไยไพ”
(บทละครเรื่องพระรถเมรี ส่วนวนที่ 6, 2555: 213)

1.1.2 คำเรียกผู้หญิงเป็นคำภาษาเขมร

คำภาษาเขมร เป็นภาษาคำโดดและคำติดต่อ คำพวกนี้ส่วนใหญ่เกิดจากการแผลงคำพยางค์เดียว โดยการเติมหน่วยคำ เติมหน้า และหน่วยคำเติมกลาง (อุไรศรี วรตะริน, 2553: 57)

คำภาษาเขมร พบ 2 คำ คือ กำนัล นาง ที่สะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงตัวอย่างเช่น คำว่า “กำนัล” เป็นคำยืมมาจากภาษาเขมร “**កាណ័ល**” อ่านว่า “ก้อม-นัน” ที่ใช้เพราะของกำนัลมอบให้คนที่รัก หรือใช้เรียกผู้หญิงที่รักของตนเอง นางพนักงานในพระราชสำนัก หรือของที่ให้กับด้วยความนับถือ ตัวอย่างในบทวรรณกรรมนิทานพระรถเมรี มีการใช้คำว่า “กำนัล” เรียกถึง ตำแหน่งและหน้าที่ของนางสิบสองคนที่พระรถสิทธิ์มอบให้ ซึ่งแม้ต้นฉบับหนังสือสมุดไทยจะเป็นฝีมืออักษรสมัยรัชกาลที่ 4 แต่พิจารณาจากถ้อยคำสำนวนแล้วน่าจะเป็นวรรณกรรมสมัยอยุธยาที่เป็นกาพย์ขับไม้อยู่ในตอนชมสิบสองกำนัล นอกจากนี้การใช้คำว่า “กำนัล” สะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ของกำนัลทั้งสิบสองคนที่ปรากฏอยู่ในบทประพันธ์ เช่น กำนัลพระหัตถ์ กำนัลพระขันหมาก กำนัลนำเสวย กำนัลพชนี กำนัลพระสำอาง กำนัลพระมาลา กำนัลพระบังคม กำนัลพระไสยาสน์ กำนัลทิพยรส กำนัลพระโภชน์ กำนัลพระโอษฐ์ และกำนัลทาพระองค์ เป็นต้น ดังข้อความว่า

“กำนัลพระหัตถ์	น้ำเนื้อเชื้อกระษัตริย์	วรรณคดีพงศา
สรสสรปลอดเปลลา	สรคราญล้าเภา	ผุดผาชาชา
สะศรีสมสา	โรชพิศดูหน้า	หน้าเพียงสาวสวรรค์ฯ
กำนัลพระขันหมาก	โฉมนางงามหลาก	กว่าทุกกำนัล
ยะยงยั่วเย้า	ยะยั้งคิ้วเจ้า	พ่างเพียงคิ้วกัน
ยะยั๊บแสงพัน	ยะยั้นหมายมั่น	นึ่มเนื่อนวลนมาฯ”

(ภาพยั๊บไม้เรื่องพระรถเสน “ตอนชมลีสองกำนัล”, 2552: 67)

คำว่า “นาง” หมายถึง เพศหญิง ตัวอย่างเช่น นางรำ นางเมรี นางยักษ์ นางฟ้า นางละคร เป็นคำแทนชื่อหญิง คำว่า “นาง” อานว่า “เนียง” เป็นคำยืมมาจากภาษาเขมร ที่ใช้ในการเรียกเด็กหญิงหรือชายที่มีอายุน้อยกว่า “นาง” ในบทประพันธ์ “นางน่องทั้งปวง” ใช้เรียกผู้หญิงลีสองคนที่เป็นพี่น้องกันในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรี การใช้คำว่า “นาง” หมายถึง ผู้หญิงที่เป็นตัวละครที่ปรากฏอยู่ในตัวบทของวรรณกรรมนิทาน ไม่ว่าจะเป็นนางเอก หรือตัวรอง ซึ่งถูกเรียกว่า “นาง” ทุกลำดับชั้น ตัวอย่างเช่น นางเมรี นางลีสอง นางทาสีทาสา นางสันธมาร นางฟ้า นางงาม นางสุตทอง ดังข้อความว่า

“...นางน่องทั้งปวงได้ฟังดังนั้นแล้ว ก็คิดกลัวพากันหนีไปทั้งลีสองคน ภายหลังนางสันธมารยักขินีเข้าไปในสวน ไม่เห็นนางลีสองคนก็เที่ยวติดตามไป นางลีสองคนไปไม่สู้ไกลนักก็เข้าไปเสียในท้องช้าง....”

(รถเสนชาดก, 2552: 36)

1.1.3 คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำบาลีสันสกฤต

คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำบาลีสันสกฤตพบ 3 ลักษณะ

1) คำเรียกผู้หญิงเป็นคำบาลีสันสกฤตที่สะท้อนให้เห็นความงามของผู้หญิง ตัวอย่างเช่น คำว่า “ฉวี” หมายถึง ความสวยงามทางร่างกายของผู้หญิง ดังเช่นในบทประพันธ์

“พระสุนทร์ปณทองผ่องฉวี	ล้วนมณีแวววามงามสงวน
งามโฉมงามประโลมงามกระบวน	อำมรงค์ทรงถ้วนพระหัตถ์นาง”

(พระรถคำกลอน, 2552: 308)

1.2 คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำประสม

คำประสม คือการนำหน่วยคำอิสระมาประสมกันตั้งแต่สองคำขึ้นไปมารวมกัน โดยคำเหล่านั้นเป็นหน่วยคำที่มีความหมายต่างกัน เมื่อนำมารวมกันได้เป็นคำที่มีความหมายใหม่ (ปฐิตา ผลประดับเพ็ชร, 2561: 111-120) คำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรีฉบับภาษาไทย ผู้วิจัยพบ 4 ลักษณะ คือ 1) คำภาษาไทยประสมคำภาษาไทย 2) คำภาษาไทยประสมคำภาษาเขมร 3) คำภาษาเขมรประสมคำภาษาบาลีสันสกฤต และ 4) คำสันสกฤตประสมคำภาษาบาลี ดังนี้

คำไทยประสมคำไทย			
คำภาษาไทย	+	คำภาษาไทย	คำประสม
พี่		เลี้ยง	พี่เลี้ยง
หญิง		งาม	หญิงงาม
แก้ว		กู	แก้วกู
โฉม		งาม	โฉมงาม
โฉม		ตรู	โฉมตรู
โฉม		ยง	โฉมยง
โฉม		เฉิด	โฉมเฉิด
โฉม		ฉาย	โฉมฉาย
โฉม		ศรี	โฉมศรี

“พี่เลี้ยง”

คำว่า “พี่เลี้ยง” เป็นคำประสมเกิดจากคำ “พี่” และ “เลี้ยง” หมายถึงผู้หญิงรับใช้เลี้ยงดูเด็กทำหน้าที่ให้คำปรึกษา หรือช่วยเหลือ เป็นต้น “พี่เลี้ยง” ในบทละครหมายถึง ผู้รับใช้หญิงที่เลี้ยงดูนางเมรียักษ์ ตอนพระรถนั่งม้าไปหามะม่วงหาวมะนาวโห่ที่เมืองตะวัน แล้วพี่เลี้ยงได้เล่าให้เมรีฟังถึงความรูปร่างของพระรถ ดังข้อความว่า

“พี่เลี้ยง

พี่จะเล่าแถมเริ่มแต่เดิมที่

พระรถโฉมเฉิดผู้เลิศชาย

ฟังคำเนื้อเกลี้ยงแม่มโฉมศรี

อย่าโกรธราวีแก่พี่เลย

แกลั่นลอยดอกไม้ให้ทราบเขย”

(บทละครเรื่องพระรถเมรี ลำนวนที่ 5, 2552: 222)

“ໂຮມງາມ”

คำว่า คำว่า “โฉมงาม” เป็นคำประสมเกิดจากการประสมคำ “โฉม” และ “งาม” หมายถึงลักษณะของผู้หญิงที่มีรูปร่าง รูปสวยที่น่าชื่นชม และน่ารักของทุกคน คำว่า “โฉมงาม” ในบทประพันธ์หมายถึงคำเรียกผู้หญิงมีความงามโดยแปลงกายจากยักษ์ตนหนึ่งอยู่ในเมืองตะวันเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะสวยงามที่น่ารักในความคิดของกวีที่เรียกตัวละครหญิงนางเมรี ดังข้อความว่า

“โดมงาม ว่าชอบตอบความจะตามใจ
ความรักไม่ขัดต่อขมาคัย มิให้หมองใจสักสิ่งอัน
จะมาขอกล่าวน้องเจ้าพี่ นครธาณน้อยไกลครัน”

(บทละครเรื่องพระรถเมรี สำนวนที่ 6, 2552: 219)

คำไทยประสมคำเขมร			
คำภาษาไทย	+	คำภาษาเขมร	คำประสม
นวล		นาง	นวลนาง
สิบสอง		นาง	สิบสองนาง

“นวนาง”

คำว่า “นวล” เป็นคำประสมเกิดจากการประสมคำ “นวล” และ “นาง” หมายถึง ผู้หญิงที่มีผิวงามสดใส สะท้อนให้เห็นลักษณะของผู้หญิงที่มีผิวขาว ผิวสดใส ผิวที่งามใส งามผุดผ่อง ผิวผุดผ่องสวยงามดั่งนาง “นวลนาง” ในบทประพันธ์หมายถึง คำเรียกนางยักษ์สาตราที่แปลงกายเป็นผู้หญิงสวยงามเพื่อหลอกลวงนางสิบสอง สะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงที่สวยงามในวรรณกรรมตัวอย่างนางสาตราความสวยงามของนางเกิดจากเวทมนตร์คาถา ไม่ได้เกิดจากความเป็นธรรมชาติของผู้หญิง ดังข้อความว่า

“เมื่อนั้น
รับคำลืบทองกุมารี
ครั้นล่วงลับลืบทองเยาวเรศ
ร่างกาย**นวลนาง**สารตรา
นวลนางสารตรายักษ์
แล้วนางยักษ์ก็โคลคลา
จึงร่ายพระเวทคาถา
กลับเป็นยักษ์ไปทันที”

(บทละครเรื่องพระรถเมรี จำนวนที่ 1,2552: 98)

คำไทยประสมคำไทย			
คำภาษาเขมร	+	คำบาลี/สันสกฤต	คำประสม
นาง		ทาสี	นางทาสี
นางค่อม		ทาสี	นางทาสี
นาง		เทพอัปสร	นางเทพอัปสร
นาง		เทพกัญญา	นางเทพกัญญา
นาง		นารี	นางนารี
นาง		จุง	นางจุง
นาง		คราญ	นางคราญ
นาง		เมือง	นางเมือง
นาง		นม	นางนม
นาง		มาร	นางมาร
นาง		สิบสอง	นางสิบสอง
นาง		ทศ	นางทศ

“นางเทพกัญญา”

คำ “นางเทพกัญญา” เป็นคำประสมเกิดจากการประสมคำ “นาง” และ “เทพกัญญา” หมายถึง ผู้หญิงที่มีความงามเหมือนนางมโนห์รา หรือผู้หญิงที่สวยงามเหมือนนางฟ้า คำว่า “นางเทพกัญญา” ในบทประพันธ์หมายถึงคำเรียกของพระรถสิทธ ใช้เรียกผู้หญิงที่รัก เป็นการกล่าวบอกความรักแก่ผู้ที่รัก เป็นการบอกความลับเรื่องหัวใจแก่นางสนธมารที่แปลงกายเป็นผู้หญิงเทพกัญญา ดังข้อความว่า

“พระเจ้ารถสิทธได้สดับดังนั้น ก็พาบริวารทั้งปวงกับทั้งจตุรงคเสนา
ออกจากพระนครเสด็จไปได้เห็นนางสนธมารก็มีพระทัยยินดี เมื่อจะ
เรียกนางสนธมารว่า นางเทพกัญญาของพี่ ดูรูปทองที่นายช่างมา
พิมพ์ไว้ ก็จะหาที่พิมพ์มิได้”

(รถเสนชาดก, 2552: 38)

คำไทยประสมคำเขมร			
คำสันสกฤต	+	คำบาลี	คำประสม
ขวัญ		ตา	ขวัญตา
ขวัญ		ข้าว	ขวัญข้าว

“ขวัญตา”

คำ “ขวัญตา” เป็นคำประสมเกิดจากการประสมคำ “ขวัญ” และ “ตา” หมายถึง มิ่งมงคล มิ่งขวัญ ดวงตา สิ่งที่น่าใจหรือสิ่งที่รักในดวงใจ ดังข้อความว่า

“ขวัญตาน้อง
 เรียมได้.....มาถึงน้อง จะบรรลีย์ให้ห้องไม่คืนหลัง
 เทียวหาแก้วนิภาทุกบุรี รู้แล้วแก้พี่เจ้าไม่ลัง
 เห็นเจ้าสร้งน้ำเรียมตามฟัง ใจหมายห้วยหวังจึงซังมา”

(บทละครเรื่องพระรถเมรี สำนวนที่ 6, 2552: 217)

2. คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายแฝง

ความหมายแฝงหรืออุปลักษณ์ (metaphor) เป็นเครื่องมือทางวาทศิลป์มีวรรณศิลป์ เป็นการใช้ภาษาเพื่อประดับตกแต่งถ้อยคำที่ใช้และการตีความอุปลักษณ์นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถบางประการ อุปลักษณ์จึงเป็นการใช้ภาษาของผู้ที่มีความรู้หรือมีศิลปะในการใช้ภาษาชั้นสูง อาทิ กวี นักกล่าวสุนทรพจน์ (ศิริพร ภักดีผาสุข, 2561: 82-87) อย่างไรก็ตาม การใช้อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานพระรถเมรี มีการสร้างคำที่เชื่อมโยงผู้หญิงกับธรรมชาติ ดังเช่น การตั้งชื่อเรื่อง “พระรถเมรี หรือนางสิบสอง” การตั้งชื่อตัวละครหญิง เช่น บัวทอง บัวแก้ว จงกล อุบลสวัสดิ์ บัวผัน บัวเผื่อนเจริญศรี โกมล ศรีบังกขมา บัวชม บัวหลวง ประทุมทอง เกาสุดทอง และการประกอบสร้างทางสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นอำนาจของผู้หญิง

2.1 การสร้างคำเรียกชื่อผู้หญิงโดยเชื่อมโยงกับธรรมชาติ

การตั้งชื่อเป็นดอกบัว สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ผู้หญิงกับพุทธศาสนาอย่างมาก เพราะดอกบัวเป็นดอกไม้ชนิดหนึ่งที่นิยมนำมาใช้บูชาพระ ดอกบัวเป็นดอกไม้ทิพย์ พุทธศาสนิกชนทำบุญถวายพระจะนำดอกบัวเป็นเครื่องประดับบูชา ตัวอย่างในสำนวนรสนาชาดกที่ได้เล่าเกี่ยวกับกำเนิดของนางสิบสองคนที่ได้มาจาก

คำอธิษฐานของนนทเศรษฐี ได้อธิษฐานถวายสิบสองลูกทูนศรีระถวายพระพุทธเจ้า โดยความปรารถนาของเศรษฐีอยากได้บุตรในอนาคตกาล ต่อมาภรรยาของเศรษฐีตั้งครรภ์เรื่อย ๆ ไม่ช้านักก็คลอดธิดาได้สิบสองคน ธิดาทั้งหลายได้ตั้งชื่อที่มีความหมายเชื่อมโยงกับดอกบัว เช่น บัวทอง บัวแก้ว จงกล อุบลสวัสดิ์ บัวผัน บัวเผื่อนเจริญศรี โกมล ศรีบังขมา บัวชม บัวหลวง ประทุมทอง ภาสุตทอง ดังข้อความว่า

“ที่หนึ่งนั้นชื่อนางบัวทอง	ที่สองบัวแก้วไม่ลับสน
ที่สามให้นามจงกล	ที่สี่ชื่ออุบลสวัสดิ์
ที่ห้าชื่อนางบัวผัน	ที่หกนั้นบัวเผื่อนเจริญศรี
ที่เจ็ดโกมลทเห็นสมลักษณะ	ที่สิบน่ารักเป็นหนักหนา
ชื่อบัวหลวงท่วงที่กริยา	ที่สิบเอ็ดชื่อว่าประทุมทอง
อันนางโฉมฉายพราयพรรณ	ที่สิบสองชื่อภาสุตทอง
งามจริงกว่าพี่น้อง	ทั้งสิบสองนุชนางสำอางตา”

(บทละครเรื่องพระรถเมรี ส่วนตอนที่ 1, 2552: 89)

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการตั้งชื่อเป็นชื่อดอกบัว จะนำมาซึ่งความมงคลในชีวิต ดังนั้น นางสิบสองคน จึงได้มีชื่อที่เกี่ยวข้องกับดอกบัว เป็นการเน้นย้ำว่าธรรมชาติมีบทบาทต่อการตั้งชื่อและแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กันอีกด้วย

2.2 การสร้างคำเรียกผู้หญิงโดยเชื่อมโยงกับอำนาจ

ผู้วิจัยพบคำที่ใช้ในบทประพันธ์ เช่น มเหสี ยักษ์ นางเมือง กษัตริย์ นางพญา ที่สะท้อนให้เห็นอำนาจและบทบาทหน้าที่ของตัวละครหญิง ตัวอย่างเช่น

กษัตริย์ ในวรรณกรรมจะมีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ดูแลประชาราษฎร์ให้อยู่เย็นเป็นสุข ดังข้อความว่า

“พระเยวดยอดกระษัตริย์สดับ	ให้แจ้วจับฤทัยสายสมร
ดังสุคนธ์ทิพย์รสขไลธร	มารดากายหายร้อนให้เย็นใจ
จึงอ่อนนงค์ประณตบทศรี	กล่าวรสทาวีอันแจ่มใส”

(พระรถคำกลอน, 2552: 309)

นางพญา เป็นชื่อเรียกของผู้หญิงที่มีอำนาจ มีความเก่งกาจและความสามารถ แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของผู้หญิงเทียบเท่าความสามารถของผู้ชาย วรรณกรรม เรื่องพระรถคำกลอน ต้องการนำเสนออำนาจของผู้หญิงผ่านการเรียกชื่อ คือคำว่า “นางพญา” สะท้อนให้เห็นความมีอำนาจ สิ่งบัญชาการกับบุคคลอื่นได้ ดังบทกลอนที่ว่า

“นางพญาขัดเคืองข้าเลื่องค้อน การแคะค้อนไม่มีใครผู้ใดเหมือน
เขาสั่งสอนลูกรักช่วยตักเตือน ไม่เลื่อนเปื้อนเหมือนอย่างท้าวเจ้าพิภพ
พระบัญชาว่าอาสูไม่ไหว ว่ายังไถ่ก็ยังนั้นด้วยกันหมด”

(พระรถคำกลอนอ่าน สำนวนที่ 2, 2552: 410)

จะเห็นว่าคำเรียกผู้หญิงในความหมายจะมีความหมายที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ และอำนาจอย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ จึงทำให้คำ เรียกชื่อหรือการตั้งชื่อของผู้หญิงเกี่ยวข้องกับธรรมชาติหรือบริบทในสังคมนั้น และเน้นย้ำ ให้เห็นว่าอำนาจของผู้หญิงก็มีเท่าเทียมกับอำนาจของผู้ชายได้เช่นกัน

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาคำเรียกผู้หญิงในวรรณกรรมนิทานเรื่องพระรถเมรี ฉบับภาษาไทย พบว่ามีการใช้คำเรียกผู้หญิงอยู่ 2 ลักษณะ คือ คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายตรง และคำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายแฝง ซึ่งผู้วิจัยได้พบคำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายตรงเป็น 2 ได้แก่ 1. คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำเดียว และ 2. คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำประสม ในการสร้าง คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำเดียวพบ 3 อย่าง เช่น 1. คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำภาษาไทย 2. คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำภาษาเขมร และ 3. คำเรียกผู้หญิงที่เป็นคำภาษาบาลีสันสกฤต ตัวอย่างเช่น แม่ มารดา ภรรยา เมียม เมสสิ กุมารี เทวี ฉวี นารี ยักษิ กำนัล นาง หญิง สาว สวย งาม ที่สะท้อนให้เห็นความงาม บทบาทหน้าที่และเพศสภาพความเป็นหญิง ส่วนการ สร้างคำเรียกผู้หญิงโดยวิธีประสมคำ 4 อย่าง คือ 1. คำภาษาไทยประสมคำภาษาไทย 2. คำภาษาไทยประสมคำภาษาเขมร 3. คำภาษาเขมรประสมคำภาษาบาลีสันสกฤต และ 4. คำภาษาสันสกฤตประสมคำบาลี ที่สะท้อนให้เห็นความงามและบทบาทหน้าที่ความเป็น หญิง ตัวอย่างเช่น พี่เลี้ยง หญิงงาม แก้วกู โฉมงาม โฉมเฉิด นวลนาง นางทาสี นางฟ้า นางค่อมทาสี นางเทพอัปสร นางเทพกัญญา เจ้าเมือง ขวัญตา ขวัญตรู เป็นต้น ผลการวิจัย ในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีศนา พิมพ์ (2547) ได้ศึกษาเรื่องคำเรียกผู้หญิงใน วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า การสร้างคำเรียกผู้หญิงในวรรณคดีไทย

สมัยอยุธยาทั้งหมด 4 ลักษณะ คือ การสร้างคำเรียกผู้หญิงโดยใช้คำเดียว วิธีประสมคำวิธีซ้อนคำ และวิธีสมาสคำ พบว่าคำเรียกผู้หญิงที่สร้างโดยวิธีประสมคำมีมากที่สุด คำเหล่านี้ก็สร้างขึ้นทั้งคำไทยและคำยืมจากภาษาต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่าคนไทยสมัยอยุธยามีความสามารถในการหลกาคำและมีความรู้ในเรื่องภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาบาลี สันสกฤต และภาษาเขมร เป็นอย่างดี โดยพิจารณาในการใช้ถ้อยคำสำนวนน่าจะเป็นวรรณกรรมนิทานพระรถเมรี เป็นวรรณกรรมสมัยอยุธยา ตัวอย่างเช่นคำเรียกนางเมรีว่า “แก้วกู” อีกหลายแห่ง ซึ่งเป็นคำที่พบในวรรณกรรมสมัยอยุธยา ส่วนคำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายแฝง สามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายเชื่อมโยงกับธรรมชาติ เช่น การตั้งชื่อตัวละครหญิงเป็นดอกบัว เช่น บัวทอง บัวแก้ว จงกล อุบลสวัสดิ์ บัวผัน บัวเผื่อนเจริญศรี โกมล ศรีบงกชมา บัวชม บัวหลวง ประทุมทอง เกาสุดทอง และ 2. คำเรียกผู้หญิงที่มีความหมายเชื่อมโยงกับอำนาจ ตัวอย่างเช่น การใช้คำแทนชื่อโดยการแสดงถึงบทบาทหน้าที่ เช่น นางเมือง เจ้าเมือง นางพญา มเหสี ยักษ์ กษัตริย์ เป็นต้น ดังแนวคิดของ วอเรน (Warren, 1993 อ้างถึงในโคภิษฐ์ สุ่มมัตย์, 2556: 16) ที่ได้อธิบายแนวคิดของสตรีนิยมเชิงนิเวศไว้ว่า ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดก็ตามก็ได้ให้ความสำคัญในประเด็นของการเชื่อมโยงผู้หญิงกับธรรมชาติ (women-nature connections) มาก เพราะเป็นคำสำคัญในการอธิบายให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการครอบงำผู้หญิงกับการครอบงำธรรมชาติ วอเรนชี้ให้เห็นการเชื่อมโยงผู้หญิงกับธรรมชาติว่ามีหลายลักษณะ เช่น การเชื่อมโยงผู้หญิงโดยประวัติศาสตร์ โดยมนทัศน์ โดยหลักฐานเชิงประจักษ์ โดยสัญลักษณ์ โดยการเมือง และโดยจริยธรรม สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงกับธรรมชาติมีความสัมพันธ์กัน และบทบาทของสตรีที่มีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านคำเรียกชื่อของผู้หญิงที่ปรากฏในวรรณกรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรกฎ บุญวิชัย. (2560). **พระรถเมรี: การศึกษาบทบาทหน้าที่ของชาดกถิ่นภาคใต้**. สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
- กรมศิลปากร. (2552). **ประชุมเรื่องพระรถเมรี**. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **บรรทัดฐานภาษาไทย**. เล่ม 1. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- _____. (2545). **บรรทัดฐานภาษาไทย**. เล่ม 2. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

- จันทิมา อังคพญิกิจ. (2561). การวิเคราะห์ข้อความ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันทพร พวงแก้ว. (2527). การศึกษาเชิงเปรียบเทียบเรื่อง พระรถเมรี-เมรีฉบับต่าง ๆ. ปรินิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทนา วงษ์ไทย. (2561). อรรถศาสตร์ปรีชาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: เวิร์ล ออล พรีนท์.
- ปรีศนา พิมพ์ดี. (2547). คำเรียกผู้หญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปลิดา ผลประดับเพ็ชร. (2561). หลักภาษาไทย. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศิริพร รักดีผาสุข. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำ มาศึกษาภาษาไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสภิษฐ์ สุ่มมาตย์. (2556). ผู้หญิงละธรรมชาติในนวนิยายของถ้อยเถา สุจริตกุล: ทฤษฎีสตรีนิยมเชิงนิเวศ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). สุวรรณภูมิต้นกระแสนประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุภา อังกระวรรณนท์. (2527). การศึกษาความหมายแฝงของคำว่า “ผู้หญิง” จากความเปรียบในบทเพลงไทยสากล. ปรินิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุไรศรี วรสระริน. (2553). ร่องรอยภาษาเขมรในภาษาไทย. ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศาลาแก้วกู่ : เรื่องเล่ากับกลวิธีการสร้าง พหุวัฒนธรรมในชุมชนแม่น้ำโขง

โสภี อุ่นทะยา, ปณิดา น้อยหลุบเลา

อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: untayasopee@gmail.com

วันที่รับบทความ: 24 กรกฎาคม 2563

วันแก้ไขบทความ: 1 สิงหาคม 2563

วันตอบรับบทความ: 3 สิงหาคม 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรื่องเล่าในศาลาแก้วกู่ พหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง และกลวิธีทางภาษาในการสร้างพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง โดยใช้แนวคิดพหุวัฒนธรรมและกลวิธีทางภาษา ศึกษาเรื่องเล่าจากจารึกที่ปรากฏบนฐานเทวาลัยปางต่าง ๆ ในศาลาแก้วกู่ ผลการศึกษาพบเรื่องเล่าพระพุทธรูปเจ้ามากที่สุด รองลงมาคือเรื่องเล่าเทพเจ้า เรื่องเล่าจากวรรณคดีและนิทานพื้นบ้านตามลำดับ แสดงให้เห็นความเป็นพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง ได้แก่ ความหลากหลายทางความเชื่อ ความหลากหลายทางชีวภาพและชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางภาษา ความหลากหลายทางประเพณี พิธีกรรม ความหลากหลายของนักบวช โดยใช้กลวิธีทางภาษาในการสร้างพหุวัฒนธรรม คือ กลวิธีทางศัพท์ กลวิธีการขยายความ กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ และกลวิธีทางวาทศิลป์ ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้ปรากฏให้คนทั่วไปที่มาพบเห็นเกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ศาลาแก้วกู่ เรื่องเล่า พหุวัฒนธรรม กลวิธีทางภาษา

Sala Keo Kou: Narrative and Strategies for Creating Multiculturalism in the Mekong Communities

Sopee Untaya, Panita Noilubiao

Faculty Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

E-mail: untayasopee@gmail.com

Received: July 24, 2020

Revised: August 1, 2020

Accepted: August 3, 2020

Abstract

This research examines the narratives in Sala Keo Kou, multiculturalism in the Mekong communities, and language strategies that form multiculturalism. First, the concept of multiculturalism and language strategies are applied to study the narratives from the inscription that appears on various Devalai bases in Sala Keo Kou. The results mainly indicated the Buddha narratives, followed by God's narratives, stories from the literature, and folk tales. These narratives have represented multicultural circumstances in the Mekong communities, including the variety of beliefs, biodiversity and ethnicity, languages, traditions and rituals, and priests. Language strategies shaped such varieties based on lexicalization, modification, metaphor, and rhetorical styles in creating multicultural characteristics. These language strategies offer space for cultural diversity to embrace multicultural ways of life in the Mekong communities.

Keywords: Sala Keo Kou, Narrative, Linguistic Strategies, Multiculturalism

บทนำ

ศาลาแก้วกู่ ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เดิมเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่าวัดแขก เป็นสถานที่คล้ายกับพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งแสดงรูปปั้นทางศาสนา ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของพุทธมามกะสมาคม จังหวัดหนองคาย ศาสนสถานแห่งนี้หลวงปู่เหลื่อ สุรรัตน์เป็นผู้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2521 มีรูปปั้นพระพุทธรูปและเทวรูปในลักษณะต่าง ๆ มากมาย เรียกว่าเทวาลัย มีลักษณะเฉพาะ มีความวิจิตรพิสดาร ที่ฐานของเทวาลัยมีคำบรรยายเล่าเรื่องจารึกไว้เป็นเรื่องราวมากบ้างน้อยบ้าง ผู้ที่บริจาคทรัพย์เพื่อสร้างเทวาลัยเป็นผู้คนจากสถานที่ต่าง ๆ เช่น ชาวไทยจากจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ชาวจีน ชาวลาว ชาวเวียดนาม ตลอดจนชาวตะวันตก

เรื่องเล่าที่หลากหลายจากจารึกบนฐานเทวาลัยในศาลาแก้วกู่ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปแล้ว ยังให้ประโยชน์กับการศึกษาในด้านต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญาที่ใช้กุศโลบายอันลึกซึ้งแฝงไว้ในเรื่องเล่า แสดงให้เห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย และนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันมาช้านาน แม้บางช่วงเวลาจะมีวิกฤตการณ์ทางการเมืองทำให้เกิดปัญหาการอพยพผู้คนข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมายังประเทศไทย ดังเช่นตอนหนึ่งในหนังสือชีวประวัติ หลวงปู่บุญเหลือ สุรรัตน์ (พุทธมามกะสมาคมจังหวัดหนองคาย, มปป: 11-13) กล่าวว่า เมื่อปี พ.ศ. 2513 หลวงปู่บุญเหลือ พร้อมสานุศิษย์ได้สร้างปูชนียสถานเทวาลัยอย่างหิมาในที่ดินซึ่งเป็นมรดกจากบิดามารดา ที่บ้านเชียงควน เมืองท่าเตือ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว มีคนเลื่อมใสมากมาย แต่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เกิดวิกฤตการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลวงปู่บุญเหลือได้พาสานุศิษย์อพยพข้ามแม่น้ำโขงมายังฝั่ง จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย จัดตั้งพุทธมามกะสมาคมจังหวัดหนองคาย และเริ่มสร้างศาลาแก้วกู่ มีปูชนียสถานเทวาลัยต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา

ปัจจุบันศาลาแก้วกู่ จังหวัดหนองคาย มีเทวาลัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันกับเทวาลัยในวัดเชียงควน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เดียวกันแต่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ โดยเฉพาะบนฐานเทวาลัยในศาลาแก้วกู่จะมีจารึกเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับรูปปั้นเทวาลัยปางต่าง ๆ นั้น และมีการสร้างเพิ่มเติมตามจิตศรัทธาของผู้บริจาคต่อมาอีกด้วย

ตามประวัติสถานที่ของสำนักพุทธมามกะสมาคม ศาลาแก้วกู่สร้างขึ้นตามความเชื่อว่าหลักคำสอนทุกศาสนาสามารถนำมาผสมผสานกันได้ โดยเฉพาะศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธ รูปแบบของรูปปั้นจึงออกมาเป็นแนวเทพฮินดู และมีส่วนผสมผสานของ

รูปปั้นในศาสนาพุทธด้วย นอกจากรูปปั้นในพระพุทธศาสนา รูปปั้นเทพฮินดู ยังมีรูปปั้นจากวรรณคดีรามเกียรติ์ รูปปั้นในตำนานพื้นบ้านเรื่องต่าง ๆ รูปปั้นที่แสดงถึงนรก สวรรค์ รูปปั้นแสดงผลของการทำดี ทำชั่ว (อรอนงค์ ฤทธิ์ฤชัย, 2559: 52)

วัฒนธรรมเป็นเรื่องของระบบคุณค่าร่วมของสังคมที่ถูกเรียนรู้ ส่งผ่านและถ่ายทอดได้ สิ่งที่ถูกถ่ายทอดมีทั้งสิ่งที่เป็นความคิด อารมณ์ความรู้สึกที่ผูกติดอยู่กับความคิด และพฤติกรรมที่แปรความคิดออกมาเป็นการกระทำ วัฒนธรรมจึงมีทั้งด้านที่เป็นนามธรรม คือ ตัวระบบคิด โลกทัศน์หรือความเชื่อ ซึ่งแสดงออกเป็นรูปธรรมได้ในหลายลักษณะ ตั้งแต่วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง งานศิลปะ พิธีกรรม หรือธรรมเนียมแบบแผนของ ความประเพณีรวม กฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ล้วนเกิดขึ้น และเป็นผลของการปรับ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ อยู่เสมอ (อภิญา เพ็ญพสุกุล, 2548: 47) วัฒนธรรม กำหนดหรือกำกับบุคลิกภาพทางสังคมและการดำรงอยู่ของมนุษย์ ผ่านภาษา อารมณ์ ความรู้สึก ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความเป็นสุนทรีย์ ลักษณะทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้นัยยะทางวัฒนธรรมมีเนื้อหาที่หลากหลาย (เกษม เพ็ญภินันท์, 2552: 17) จึงเกิดเรื่องเล่าขึ้นมากมายในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยวิธีการนำเสนอทั้งโดยการพูดหรือการเล่าเรื่อง และการเขียน เช่น นิทาน ตำนาน พงศาวดาร จารึก บันทึก ฯลฯ เพื่อเป็นการบอกกล่าว เล่าเรื่อง สั่งสอน เผยแพร่ ฯลฯ ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ในชีวิตของตนและกลุ่มสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ให้คนในสังคมได้รับรู้และสืบทอดต่อกันมา

ในทุกวัฒนธรรมจะเห็นชนของการเล่าเรื่อง ซึ่งมีความสำคัญมากในการถ่ายทอดเรื่องราว คุณธรรมและคำสอนต่าง ๆ เช่น ในพระพุทธศาสนามีนิทานชาดก ในคริสต์ศาสนามีเรื่องพระเจ้า ในศาสนาฮินดูมีภควัตคีตา เป็นต้น โดยที่เรื่องเล่าเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอด สืบทอด และเรียนรู้ต่อกันมาเป็นพัน ๆ ปี ซึ่งทักษะการสื่อสารที่สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ล้วนแต่ต้องใช้เรื่องเล่าเป็นเครื่องมือสำคัญอยู่ด้วยทั้งสิ้น (จรรยา รัชศิริเจริญ, 2552: 66-69) เช่นเดียวกับเรื่องเล่าในศาลาแก้วกู่ ที่ปรากฏบนฐานเทวาลัยจารึกไว้จำนวนมากเป็นความหลากหลายวัฒนธรรม ประกอบกับความเชื่อ ความศรัทธาในรูปเคารพหรือเทวรูปที่มีการสร้างขึ้นกันมาอย่างต่อเนื่องของผู้คนในชุมชนสองฝั่งโขง ด้วยกลวิธีทางภาษาที่สื่อแทนความคิด การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งแฝงไว้ด้วยเจตนาต่าง ๆ แสดงถึงความ เป็นพหุวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงให้ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันได้

วัตถุประสงค์

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องเล่าในศาลาแก้วกู่ จังหวัดหนองคาย เป็นเรื่องเล่าที่จารึกบนฐานเทวาลัยปางต่าง ๆ ในประเด็นต่อไปนี้

- 1) เพื่อศึกษาเรื่องเล่าในศาลาแก้วกู่
- 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมในชุมชนสองฝั่งโขง
- 3) เพื่อศึกษาวิถีทางภาษาในการสร้างพฤติกรรมในชุมชนสองฝั่งโขง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดพหุวัฒนธรรม หรือพหุวัฒนธรรมนิยม มาจากคำภาษาอังกฤษคือ Multiculturalism ซึ่งแปลตรงตัวได้ว่า การนิยมในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม การเปิดพื้นที่ให้ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต อัตลักษณ์ในด้านต่าง ๆ เช่น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ เป็นต้น ได้มีพื้นที่ยื่นอย่างเท่าเทียมกันในสังคม โดยเสนอให้มองว่า กลุ่มคนภายใต้วัฒนธรรมต่าง ๆ มีความเท่าเทียม มีสิทธิในการแสดงออก เรียกร้อง หรือ ปกป้องไว้ซึ่งอัตลักษณ์ และวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มตน อันเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับ แนวคิดเสรีนิยม ทุนนิยม และประชาธิปไตย แพร่หลายกระจายไปทั่วโลกภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์ โดยที่สิทธิในการแสดงออกดังกล่าวนั้น จะต้องได้รับการรับรองโดยอำนาจรัฐ หรือกฎหมายหรือแนวนโยบายแห่งรัฐที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติอย่างเป็น รูปธรรม (กฤติศรี ศรีเกตุ, 2561: 15-17) การเปิดพื้นที่ให้เห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อสื่อสารให้เกิดความเข้าใจกันในสังคมโดยใช้วิธีการของเรื่องเล่าเป็นการถ่ายทอดทาง วัฒนธรรมของกลุ่มคนที่สืบเนื่องต่อกันมาช้านาน สอดคล้องกับ จรรยา รัชศิริเจริญ (2552: 66-69) ที่อธิบายไว้ว่าในการถ่ายทอดเรื่องราว คุณธรรมและคำสอนต่าง ๆ เช่น ในพระพุทธ ศาสนามินิทานชาดก ในคริสต์ศาสนามีเรื่องพระเจ้า ในศาสนาฮินดูมีภควัดคีตา เป็นต้น โดยที่เรื่องเล่าเหล่านี้ ได้รับการถ่ายทอด สืบทอด และเรียนรู้ ต่อเนื่องกันมาเป็นพัน ๆ ปี ซึ่งทักษะการสื่อสารที่สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ล้วนแต่ต้องใช้เรื่องเล่าเป็น เครื่องมือสำคัญอยู่ด้วยทั้งสิ้น

กลวิธีทางภาษา เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สำคัญทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ในการสื่อสารที่แฝงความคิดเจตนาของผู้ส่งสารได้ ดังคำอธิบายของ จันทิมา อังคพาณิกกิจ (2557: 138-139) ว่า กลวิธีทางภาษา (Linguistic strategies) ซึ่งเป็นหนึ่งในกลวิธีของการผลิตตัวบท กลวิธีทางภาษาปรากฏอยู่ทั่วไปในข้อความ เนื่องจากตัวบทแต่ละตัวบท ผ่านการเลือกใช้ภาษาที่แฝงวัตถุประสงค์ หรือมีเจตนามุ่งหมายของผู้ส่งสารสื่อไปยังผู้รับสาร

ท่ามกลางกิจกรรมการสื่อสารบางประการ ตัวบทหรือข้อความประเภทต่าง ๆ ก็มักจะเจือปนด้วยกลวิธีทางภาษาที่แตกต่างกันไปด้วย นอกเหนือจากรูปแบบหรือรูปแบบของข้อความตามประเภทแล้ว ยังต้องมีระบบของการเลือกใช้ภาษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ด้วยกลวิธีทางภาษาหลัก ๆ ที่มักจะพบในการวิเคราะห์ข้อความ ได้แก่ กลวิธีทางศัพท์ กลวิธีการขยายความ กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์ วาทกรรมและกลวิธีทางวาทศิลป์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลภาคสนามศึกษาข้อมูลที่วัดเชิงควน หรือสวนวัฒนธรรมเชิงควนเมืองหาดทรายฟอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และที่อาศรมศาลาแก้วกู่ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย

รูปปั้น เทวรูป พระพุทธรูป ที่เรียกว่าเทวาลัย ในวัดเชิงควน และศาลาแก้วกู่ มีลักษณะคล้ายกันมาก บางเทวาลัยเป็นรูปปั้นซึ่งมีเรื่องราวเป็นเรื่องเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่จารึกบนฐานเทวาลัย ซึ่งที่วัดเชิงควนส่วนใหญ่จะไม่มีจารึกบนฐานเทวาลัย งานวิจัยนี้จึงศึกษาเพียงจารึกบนฐานเทวาลัยปางต่าง ๆ ในศาลาแก้วกู่ จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย ซึ่งมีจารึกที่ฐานเทวาลัยเท่านั้น

วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาเรื่องเล่าในศาลาแก้วกู่ ศึกษาพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง และศึกษากลวิธีทางภาษาในการสร้างพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง สังเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

เรื่องเล่าในศาลาแก้วกู่ เนื้อหาส่วนใหญ่ที่พบมากที่สุดคือเรื่องเล่าพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพาน ตลอดจนเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับพุทธสาวก และบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้า เป็นส่วนหนึ่งของพุทธประวัติในพระพุทธศาสนา รองลงมาคือเรื่องเล่าเทพเจ้า ตามคติของศาสนาพราหมณ์ มีเทพเจ้าที่หลากหลาย รวมทั้งอสูรและมารต่าง ๆ เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าและอสูรทั้งหลายส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ช่วยรักษาปกป้องคุ้มครองเสริมการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ก็พบเรื่องเล่าพุทธสาวกและผู้เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า เรื่องเล่าจากวรรณคดี เรื่องเล่าจากนิทานพื้นบ้าน และสุภาษิตคำสอน

เรื่องเล่าพระพุทธรูปที่ปรากฏในศาลาแก้วกู่ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ตั้งแต่เมื่อเสวยพระชาติในอดีตบางชาติ เพื่อบำเพ็ญบารมีในชาดกต่าง ๆ ที่สำคัญคือ เรื่อง พระเวสสันดรชาดก เป็นต้น เนื้อหาที่ปรากฏเป็นลำดับเริ่มจาก พระพุทธองค์ประสูติถึง ปรีณิพพาน การบำเพ็ญบารมีต่าง ๆ และทรงโปรดพุทธสาวก พระประยูรญาติ ตลอดจน หลักธรรมคำสอนที่ทรงโปรดเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้บรรลุนิพพาน มีความศรัทธาในพุทธศาสนา

ภาพประกอบที่ 1 เทวาลัยปางองค์พระเวสสันดร และเรื่องเล่าจากจารึกบนฐานเทวาลัย

พหุวัฒนธรรมในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ จากการศึกษาจารึกบนฐานเทวาลัยปางต่าง ๆ พบความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้ ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คน อัตลักษณ์ในด้านต่าง ๆ ปรากฏให้ผู้ที่มาพบเห็น ได้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของผู้คนที่สะท้อนออกมาจาก จารึกบนฐานเทวาลัยในศาลาแก้วกู่ แสดงความเป็นพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง ได้แก่ ความหลากหลายทางความเชื่อ ความหลากหลายทางชีวภาพและชาติพันธุ์ ความหลากหลาย ทางภาษา ความหลากหลายทางประเพณี-พิธีกรรม และความหลากหลายของนักบวช ดังตัวอย่าง

“โกณฑัญญะเป็นผู้เล่าเรียนจบไตรเพท และชำนาญในการทำนายลักษณะ พยากรณ์ ในกาลพระบรมศาสดาประสูติท่านทำนายพระลักษณะพระมหาบุรุษสถานเดียว คือจะต้องเสด็จออกบรรพชาและจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก”

(เทวาลัยปางพระพุทธรูปเจ้าเสด็จโปรดพระปัญจวัคคีย์ทั้งห้า)

จากตัวอย่าง เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนา ผสมผสานกับความเชื่อทางโหราศาสตร์ การทำนายลักษณะพยากรณ์มหาบุรุษ เมื่อพระพุทธเจ้าประสูติ

“พระศิวะเทพและพระอุมาเทวี คือพระปิตุเทพ พระมาตุเทพ ของสามโลก พร้อมด้วยพระพิณเศวรและพระขันธกุมาร ประทับอยู่วิมานบนเขาไกรลาศเป็นที่เคารพสักการบูชาบรรดาชาวเทพ ทั้งสูงและต่ำตลอดจนมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ทรงมีเมตตาจิตแต่สัตว์โลก เป็นที่พึ่งแต่เหล่าสมณะ ชีพราหมณ์ ผู้บำเพ็ญตะบะอันแก่กล้า”

(เทวาลัยปางพระศิวะเทพและพระอุมาเทวี)

จากตัวอย่าง เป็นความเชื่อเทพเจ้า คือ พระศิวะและพระอุมา ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นบิดามารดาของเทพเจ้าและเหล่าสัตว์โลกทั้งมวล

ความหลากหลายทางความเชื่อที่ปรากฏมากในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้า พระพุทธสาวก อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งเทพเจ้าที่มาร่วมปฏิบัติธรรม ส่งเสริมกิจกรรมทางพุทธศาสนาให้ประสบผลสำเร็จ หลักความเชื่อทางพุทธศาสนาที่พบมากคือ หลักความเชื่อในกฎแห่งกรรม เป็นกฎธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบเป็นสิ่งที่อยู่จริง การทำกรรมดีผลตอบสนองก็จะเป็นความดีความสุข นอกจากนี้ก็มีความเชื่อเทพเจ้า ความเชื่อพื้นบ้าน ความเชื่อทางโหราศาสตร์ ความเชื่อเรื่องจักรวาล ความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และความเชื่อเรื่องชาติภพ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลวิธีหนึ่งของคำสอนที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติของคน เป็นการควบคุมสังคมให้อยู่ร่วมกันได้ ดังตัวอย่างหลักความเชื่อในกฎแห่งกรรม

“กาลครั้งหนึ่งพระพุทธปัจเจกมุนีแก้วกู่ ได้ออกจากเวทย์ดินโรธสมาบัติ และได้มุ่งหน้าออกจากที่อยู่แห่งองค์ บณอดเขาคันธามาสู่ไปทางทิศตะวันตก ผ่านอุทยานหลวงอุรวารณ กรุงเกตุมดีมัชฌิมประเทศ พระองค์ได้โปรดคทาชายทุกขชะคนหนึ่งให้กลายเป็นมหาเศรษฐี ด้วยผลทานอนิสงฆ์ดอกบัวแก้วดอก และข้าวสาลีหนึ่งทัพพี”

(เทวาลัยปาง พระพุทธปัจเจกมุนีแก้วกู่)

เรื่องเล่าจากเทวาลัยปางนี้ กล่าวถึงพระพุทธเจ้าปัจเจกมุนีแก้วกู่ได้โปรดคทาชายทุกขชะคนหนึ่งที่ถวายดอกบัวแก้วดอกและข้าวหนึ่งทัพพีให้กลายเป็นมหาเศรษฐีได้ด้วยผลแห่งการทำทานนั่นเอง

กลวิธีทางภาษาในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ เรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ ที่จารึกความหลากหลายของเรื่องราวที่แสดงความเป็นพหุวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง ลงบนฐานเทวาลัยปางต่าง ๆ มีกลวิธีทางภาษาปรากฏอยู่ทั่วไปในข้อความ ซึ่งมีความแตกต่างกันไป ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีทางภาษาการสร้างพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขงมีกลวิธีทางศัพท์ กลวิธีการขยายความ กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ และกลวิธีทางวาทศิลป์

1. กลวิธีทางศัพท์ (Lexicalization)

กลวิธีทางศัพท์จะเกี่ยวข้องกับการเลือกใช้คำศัพท์ เพื่อสื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสาร เป็นการแสดงความคิดและสื่อแทนความคิดของผู้ส่งสาร กลวิธีทางศัพท์ ที่ปรากฏในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่พบ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ การใช้คำเรียกขานและการอ้างถึง ดังตัวอย่าง

“อุบลวรรณาเถรี ซึ่งเป็นธิดาของเศรษฐี เมืองสาวัตถี พระนางได้สละจากเรือน ออกบวชและได้สำเร็จอรหันต์ ได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย อนึ่งพระอุบลวรรณาเถรีนี้เคยได้ร่วมสร้างบุญญาธิการกับพระศาสดามา เช่น ชาติพระเวสสันดร ก็ได้บังเกิดเป็นพระธิดากันหาคู่กับชาลี ซึ่งพระเวสสันดรก็ได้ให้ทานกุมารทั้งสองแก่ชุกพรหมณ์ ...”

(เทวาลัยปางพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโปรดอุบลวรรณาเถรี)

การอ้างถึงพระเวสสันดรที่ทรงบำเพ็ญทานบารมี เชื่อมโยงไปถึงอุบลวรรณาเถรีที่เคยบังเกิดเป็นพระธิดากันหา ซึ่งร่วมสร้างบุญญาธิการกับพระพุทธองค์ ทำให้เห็นความสำคัญของอุบลวรรณาเถรีที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย เป็นต้น

กลวิธีทางศัพท์เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบริบททางสังคม เพื่อเสริมให้เห็นลักษณะเด่นของบุคคลสำคัญที่กล่าวถึงในเทวาลัยปางต่าง ๆ แสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะเกิดความเข้าใจได้ว่า บุคคลที่กำลังกล่าวถึงมีลักษณะอย่างไร เห็นมุมมองของผู้เล่าเรื่องว่ามีความรู้สึกอย่างไร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา และช่วยเสริมให้เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

2. กลวิธีการขยายความ (Modification)

กลวิธีการขยายความ หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่เป็นส่วนขยาย เพื่อเน้นส่วนที่ต้องการขยายให้มีความหมายเด่นชัด เกิดภาพหรือความคิดบางอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

อาจเป็นคำ วลี หรืออนุพยางค์ก็ได้ ความเด่นชัดนั้นอาจเป็นความหมายในทางที่ดี หรือความหมายในทางลบก็ได้

ในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่มีกลวิธีการขยายความ เพื่อเน้นส่วนที่ต้องการขยาย หรือช่วยสนับสนุนการปรากฏตัว หรือลักษณะบางอย่างของสิ่งที่ต้องการเน้นให้มีความหมายเด่นชัดเช่น ลักษณะของพระพุทธเจ้า พุทธสาวก และเทพเจ้า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“.....พระองค์ได้ทำความเพียรด้วยประการต่าง ๆ เช่น กตพินด้วยพิน กตพาดานด้วยลั่น กตจิตด้วยจิต ในที่สุดก็ทรงอดอาหารจนร่างกายซูบผอม จนขนร่วงหลุดจากขมเนื้อ เหลือแต่หนังหุ้มกระดูก....”

(เทวาลัยปางเจ้าชายสิทธัตถะ)

จากตัวอย่าง เป็นกลวิธีการขยายความ การบำเพ็ญเพียรของพระพุทธองค์ เช่น กตพินด้วยพิน อดอาหาร เหลือแต่หนังหุ้มกระดูก เป็นการเน้นให้เห็นความเพียรพยายาม เพื่อเข้าถึงการรู้แจ้งของพระพุทธองค์ เป็นกลวิธีทางภาษาแบบหนึ่งที่ต้องการเน้นให้ข้อความในเรื่องเล่ามีความชัดเจนขึ้น เกิดความเชื่อ ความศรัทธา ความหมายในทางที่ดีต่อบุคคลที่กล่าวถึง

3. การใช้อุปลักษณ์ (Metaphor)

การใช้อุปลักษณ์ เป็นการใช้ความเปรียบ เป็นกลวิธีหนึ่งที่ใช้สื่อสารเพื่อให้เกิดจินตภาพบางอย่าง และเพื่อให้เกิดพลังในการสื่อความหมายไปยังผู้อ่าน ในลักษณะการพรรณนาให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ และเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึง ด้วยการเปรียบเทียบ และทำให้การสื่อแทนความคิดของผู้เขียนมีสีสันมากยิ่งขึ้น

การใช้อุปลักษณ์ในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ เป็นกลวิธีการสื่อความคิดที่ทำให้เกิดจินตภาพ เข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึง ดังตัวอย่างข้อความที่ปรากฏในจารึกบนฐานเทวาลัย ดังนี้

“ตลอดมายุคกาลศาสนาขององค์พระสรรพปัญญาโคดมพุทธเจ้าตรัสรู้ พระองค์ได้แผ่พระมหาปัญญาธิคุณ มหาเมตตาคุณ มหากรุณาธิคุณ ยังมนุษย์ เทวดา อินทร์ พรหม ยมกาล ในหมื่นโลกธาตุด้านโน้นด้านนี้ ได้ตั้งมั่นน้ำอมตธรรม ขนสัตว์เข้าสู่พระมหานิพพานนับจำนวนไม่ได้ พระองค์มีน้ำพระทัยเกื้อกูลสงเคราะห์แก่มนุษย์และเทวดา ทั้งปวงตามควรแก่จิต ตลอดกาล 45 พระวาระของพระองค์”

(เทวาลัยปางพระพุทธเจ้าตรัสรู้)

จากข้อความนี้เป็นอุปลักษณ์ที่เปรียบหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา เป็นน้ำอมตะที่ทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายเข้าสู่พระนิพพานอันเป็นความสุขขั้นบันได

การใช้อุปลักษณ์ในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ ส่วนใหญ่จะเป็นอุปลักษณ์ที่ต้องการสื่อให้เห็นความสำคัญในพระธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลักปฏิบัติสำคัญของพระพุทธศาสนา การสร้างเสริมบารมีของพระพุทธเจ้า แม้แต่เทพเจ้าก็ให้การสนับสนุนปกป้องพระพุทธองค์ สื่อให้เห็นพระบารมีที่ยิ่งใหญ่อันจะนำพาบวงสรวงให้พ้นทุกข์ นับเป็นกลวิธีหนึ่งที่ผู้จารึกและผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสร้างเทวาลัยใช้สื่อสาร เพื่อให้เกิดจินตภาพจากเรื่องเล่า และเพื่อให้เกิดพลังในการสื่อความหมายไปยังผู้อ่าน ในลักษณะการพรรณนาให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ และเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึง ด้วยการเปรียบเทียบและทำให้การสื่อแทนความคิด ความเคารพ ความศรัทธาต่อสิ่งที่นับถือ โดยเฉพาะพุทธศาสนามีความสำคัญมีสีสันมากยิ่งขึ้น

4. กลวิธีทางวาทศิลป์ (Rhetorical Strategies)

กลวิธีทางวาทศิลป์เป็นการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะในการสื่อสาร โดยการใช้คุณสมบัติด้านเสียงและความหมายของคำ ที่มีอยู่ในภาษานำมาสื่อสารเพื่อสื่อความหมายที่ลึกซึ้ง โดยอาจจะมีการใช้สัมผัสเสียง หรือสัมผัสคำ ซึ่งมักจะมีการจังหวะหรือทำนองอยู่ในข้อความ ลักษณะทางวาทศิลป์เช่นนี้เป็นเฉพาะในภาษาไทยที่สามารถนำคำที่มีความหมายต่างกันมาเรียงร้อยเข้าด้วยกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางเสียงที่คล้ายกัน หรือการใช้คำซ้ำกัน ปรากฏร่วมกันในตัวบท กลวิธีทางวาทศิลป์นี้กล่าวได้ว่า เป็นกลวิธีที่ผู้เขียนใช้สื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ แทนปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไปสู่ผู้อ่านวิธีหนึ่ง โดยมีรูปแบบที่พิเศษออกไปจากการสื่อแทนด้วยความเรียงธรรมดา ทำให้ข้อความที่สื่อมีจังหวะและทำนองในรูปแบบเฉพาะ

การศึกษาเรื่องเล่าในศาลาแก้วกู่ พบกลวิธีทางวาทศิลป์การสร้างพหุวัฒนธรรม ในชุมชนสองฝั่งโขงจากเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่คือ การใช้คำสัมผัสในข้อความ และการใช้บทประพันธ์ร้อยกรอง แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมทางภาษาในเรื่องเล่าจากเทวาลัยปางต่าง ๆ ในศาลาแก้วกู่ ดังตัวอย่าง

“คำคม แสงหิ่งห้อยหรือจะมาเทียบแสงดาวพราวระยับ หมู่แสงดาวพราวระยับบนฟ้าหรือจะมาเทียบแสงเดือนที่นวลไยในนภา แสงเดือนที่นวลสดใสอยู่ในท้องฟ้า ไหนจะเทียบแสงสุริยาอาทิตย์ แสงสุริยาที่วาร์ออนแดดแผดเผาไปทั่วโลก ยังมีพระราหูที่จะดับแสงแดดแผดเผาให้เยือกเย็นลงได้ ...”

(เทวาลัยปางพระราหูอมจันทร์)

เทวาลัยปางราหุอมจันทร์ เริ่มต้นด้วยการบอกว่า คำคม และต่อด้วยบทร้อยกรอง ลักษณะคล้ายร้อย มีข้อความเป็นวรรค ๆ ไม่จำกัดจำนวนคำ แต่แต่ละวรรคมีคำสัมผัสระหว่างวรรค ในแต่ละวรรคก็มีคำสัมผัสภายในวรรค ทั้งสัมผัสพยัญชนะ และสัมผัสสระ ทำให้เกิดความไพเราะมากกว่าการเล่าเรื่องด้วยข้อความทั่วไป

ภาพประกอบที่ 2 เทวาลัยปางราหุอมจันทร์ มีการใช้กลวิธีทางวาทศิลป์
ในเรื่องเล่าจากจารึกบนฐานเทวาลัย

กลวิธีทางภาษาการสร้างพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง มีปรากฏพบมากที่สุดคือ กลวิธีทางศัพท์ มีการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ การเรียกขาน การอ้างถึง กลวิธีทางศัพท์ส่วนใหญ่จะใช้กับพระพุทธรูป และเทพเจ้า แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่หลากหลายวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีการใช้กลวิธีการขยายความ เพื่อเน้นส่วนที่ต้องการขยายช่วยสนับสนุนการปรากฏตัว หรือลักษณะบางอย่างของสิ่งที่ต้องการเน้นให้มีความหมายเด่นชัด ส่วนการใช้อุปลักษณ์ในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ นับเป็นกลวิธีหนึ่งที่ผู้จารึกและผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสร้างเทวาลัยใช้สื่อสาร เพื่อให้เกิดจินตภาพจากเรื่องเล่า และเพื่อให้เกิดพลังในการสื่อความหมายไปยังผู้อ่าน ในลักษณะการพรรณนาให้ผู้อ่านมองเห็นภาพและเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึง ด้วยการเปรียบเทียบและทำให้การสื่อแทนความคิด ความเคารพ ความศรัทธาต่อสิ่งที่นับถือ โดยเฉพาะพุทธศาสนาให้มีความสำคัญมีสีสันมากยิ่งขึ้น และกลวิธีทางวาทศิลป์ซึ่งพบการใช้คำสัมผัสในข้อความ และการใช้บทประพันธ์ร้อยกรอง แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมทางภาษาในเรื่องเล่าจากเทวาลัยปางต่าง ๆ ในศาลาแก้วกู่

สรุปผลการศึกษา

การศึกษา เรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ : พหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง พบเรื่องเล่าพระพุทธรูป เรื่องเล่าพุทธสาวกและผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป เรื่องเล่าเทพเจ้า

เรื่องเล่าจากวรรณคดี และเรื่องเล่าจากนิทานพื้นบ้านอีสาน จากเรื่องเล่าในศาลาแก้ว
กู่ปรากฏความเป็นพหุวัฒนธรรมซึ่งเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม 5 ประเด็นคือ
1) ความหลากหลายทางความเชื่อมี ความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อพื้นบ้าน
ความเชื่อโหราศาสตร์ ความเชื่อเรื่องจักรวาล ความเชื่ออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ความเชื่อ
เรื่องชาติภพ 2) ความหลากหลายทางชีวภาพและชาติพันธุ์ พบความหลากหลายของสิ่งมี
ชีวิตและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ 3) ความหลากหลายทางภาษา ได้แก่ ภาษาไทย
ภาษาบาลี-สันสกฤต ภาษาอีสาน 4) ความหลากหลายทางประเพณี พิธีกรรม
และ 5) ความหลากหลายของนักบวช

เรื่องเล่าที่พบมากที่สุดคือ เรื่องเล่าพระพุทธเจ้า และเรื่องเล่าพุทธสาวกและ
ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังพบว่า เรื่องเล่าที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเทพเจ้า
ที่หลากหลาย รวมทั้งอสูรและมารต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับ
พระพุทธเจ้า เทพเจ้าจะช่วยรักษาปกป้องคุ้มครอง เสริมการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้า
จากผลการศึกษาเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ดังกล่าวพบความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการ
เปิดพื้นที่ให้ความแตกต่างความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คน อัตลักษณ์ใน
ด้านต่าง ๆ ปรากฏให้ผู้คนที่มาศึกษา ท่องเที่ยว พบเห็น ได้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของ
ผู้คนที่สะท้อนออกมาจากจารีกขนฐานเทวาลัยในศาลาแก้วกู่ แสดงความเป็นพหุวัฒนธรรม
ในชุมชนสองฝั่งโขง

ผลการศึกษากลวิธีทางภาษาการสร้างพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง พบกลวิธี
ทางศัพท์ กลวิธีการขยายความ กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ และกลวิธีทางวาทศิลป์ กลวิธีทาง
ภาษาที่ปรากฏมากที่สุดคือ กลวิธีทางศัพท์ มีการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ การเรียกขาน
การอ้างถึง กลวิธีทางศัพท์ส่วนใหญ่จะใช้กับพระพุทธเจ้า และเทพเจ้า กลวิธีทางศัพท์จะ
แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่หลากหลายวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีการใช้กลวิธีการ
ขยายความ เพื่อเน้นส่วนที่ต้องการขยาย หรือช่วยสนับสนุนการปรากฏตัว หรือลักษณะ
บางอย่างของสิ่งที่ต้องการเน้นให้มีความหมายเด่นชัดของพระพุทธเจ้า พุทธสาวก เทพเจ้า

ส่วนการใช้อุปลักษณ์ในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ นับเป็นกลวิธีหนึ่งที่ผู้จารึกและ
ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสร้างเทวาลัยใช้สื่อสาร เพื่อให้เกิดจินตภาพจากเรื่องเล่า และเพื่อให้
เกิดพลังในการสื่อความหมายไปยังผู้อ่าน ในลักษณะการพรรณนาให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ
และเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึง ด้วยการเปรียบเทียบและทำให้การสื่อแทนความคิด
ความเคารพ ความศรัทธาต่อสิ่งที่นับถือ โดยเฉพาะพุทธศาสนาให้มีความสำคัญมีสีสันมาก
ยิ่งขึ้น และกลวิธีทางวาทศิลป์ซึ่งพบการใช้คำสัมผัสในข้อความ และการใช้บทประพันธ์
ร้อยกรอง แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมทางภาษาในเรื่องเล่าจากเทวาลัย
ปางต่าง ๆ ในศาลาแก้วกู่

อภิปรายผลการศึกษา

เรื่องเล่าในศาลาแก้วกู่ : พหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง เป็นการศึกษาเรื่องเล่าจากจารึกบนฐานเทวาลัยปางต่าง ๆ ในศาลาแก้วกู่ จังหวัดหนองคาย เนื้อหาส่วนใหญ่ที่พบมากที่สุดคือเรื่องเล่าพระพุทธรเจ้า เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพาน ตลอดจนเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับพุทธสาวก และบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพระพุทธรเจ้า เป็นส่วนหนึ่งของพุทธประวัติในพระพุทธศาสนา รองลงมาคือเรื่องเล่าเทพเจ้าตามคติของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เรื่องเล่าจากวรรณคดี นิทานพื้นบ้านอีสานและสุภาพิต คำสอน สอดคล้องกับ อรอนงค์ ฤทธิ์ฤชัย (2560) ศึกษาเรื่อง ความหมายในรูปปั้นศาลาแก้วกู่ ผลการศึกษาพบว่า ศาลาแก้วกู่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2521 เกิดจากแรงบันดาลใจของหลวงปู่บุญเหลือ สุริรัตน์ ตามความเชื่อว่าการนำศาสนาสามารถนำมาผสมผสานได้ โดยเฉพาะศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ รูปแบบของรูปปั้นจึงออกมาเป็นแนวเทพฮินดู แต่ก็มีส่วนของศาสนาพุทธอยู่ด้วย รูปปั้นในศาลาแก้วกู่ได้แฝงความหมาย คติธรรมคำสอนด้านศาสนา ด้านคำสอน และด้านวรรณกรรม ด้านศาสนาประกอบด้วยความหมายที่เป็นพุทธประวัติ เทวประวัติ ด้านคำสอนประกอบด้วย คำสอน ปรีชาธรรม และคติสอนใจด้านวรรณกรรมประกอบด้วยตำนานพื้นบ้านอีสาน และวรรณคดีอื่น ๆ นอกจากนี้มีรูปปั้นบางส่วนที่แฝงไว้ด้วยความหมายทั้งสองด้านทั้งด้านศาสนาและวรรณกรรม

นอกจากนี้ยังพบว่า มีเรื่องเล่าที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเทพเจ้าที่หลากหลาย รวมทั้งอสูรและมารต่าง ๆ เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าและอสูรทั้งหลายส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรเจ้า ช่วยรักษาปกป้องคุ้มครอง เสริมการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธรเจ้า จากผลการศึกษาเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ดังกล่าวพบความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้ความแตกต่างความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คน อัตลักษณ์ในด้านต่าง ๆ ปรากฏให้ผู้คนที่มาศึกษา ท่องเที่ยว พบเห็น ได้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของผู้คนที่สะท้อนออกมาจากจารึกบนฐานเทวาลัยในศาลาแก้วกู่ แสดงความเป็นพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวทางพุทธศาสนาที่ผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ความเป็นคนไทย และความเป็นท้องถิ่นอีสาน เป็นเรื่องเล่าที่ช่วยเสริมสร้างอารมณ์ร่วมและช่วยควบคุมความประพฤติของคนในสังคม รักษาความสามัคคีกลมเกลียวในสังคมพหุวัฒนธรรม ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะในชุมชนชายแดนสองฝั่งโขง ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายให้อยู่ร่วมกันได้โดยมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปตามบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยนี้ มีความสอดคล้องในบริบทของความสัมพันธ์ในชุมชนชายแดนสองฝั่งโขง แต่มีความแตกต่างกันในลักษณะของการถ่ายทอดเรื่องเล่าจากงานวิจัยของ พรสวรรค์ ศิริภักญณาภรณ์ (2562: 1-20) ซึ่งวิจัย เรื่องเล่าไทย-ลาว กับความสัมพันธ์ของชุมชนสองฝั่งโขง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบเรื่องเล่า ประเภทเรื่องเล่า และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของชุมชนสองฝั่งโขงที่สะท้อนจากเรื่องเล่าในอำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย ประเทศไทย และเมืองแก่นท้าว แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า เรื่องเล่ามีการถ่ายทอด 4 รูปแบบคือ มุขปาฐะ ลายลักษณ์ จิตรกรรมฝาผนัง และพิธีกรรม จำแนกได้ 4 ประเภท คือ เรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ที่ชื่อบ้านนามเมือง วัดคู่ศักดิ์สิทธิ์ บุคคลและพิธีกรรม ความเชื่อและประเพณี ในด้านความสัมพันธ์สองฝั่งโขงพบว่า ในยุคก่อนอาณานิคม เรื่องเล่ามีบทบาทต่อการอธิบายพื้นที่ที่กายภาพและภูมินิเวศวัฒนธรรม การสร้างบ้านแปงเมือง การกำหนดเขตดินแดน และการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ร่วมเพื่อยึดโยงผู้คนสองฝั่ง ต่อมาหลังจากที่แม่น้ำโขงและแม่น้ำโขงแบ่งแยกความเป็นพลเมืองไทยและลาว กระบวนการสร้างชาติส่งผลให้ผู้คนสองฝั่งเป็นพลเมืองของสองประเทศ แต่เรื่องเล่าก็ยังคงสะท้อนสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์เดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์และมีพื้นที่พิธีกรรมร่วมกันเหนือพรมแดนรัฐชาติไทย-ลาว

อย่างไรก็ตามความพยายามในการสร้างเรื่องเล่าในชุมชนสองฝั่งโขง ซึ่งมีกลวิธีในการนำเสนอเรื่องเล่าที่หลากหลาย แต่ต่างก็มีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนไปมา ตามบริบทต่าง ๆ ในบริเวณชุมชนชายแดนสองฝั่งโขง สอดคล้องกับคำอธิบายของ ชูศักดิ์ ภัทธกุลวณิช (2552: 19) ว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นต้องควบคู่ไปกับความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ว่ามีได้มีเพียงหนึ่งเดียวเช่นกัน มีการแปรเปลี่ยนสภาพไปตามเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ หลอมรวมความหลากหลายเป็นหนึ่ง (Homogeneity/Uniformity) ประนีประนอมความหลากหลาย (Diversity) และ ผสมผสานพันทาง (Hybridity)

กลวิธีทางภาษาการสร้างพหุวัฒนธรรมในชุมชนสองฝั่งโขง มีปรากฏมากที่สุดคือ กลวิธีทางศัพท์ มีการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ การเรียกขาน การอ้างถึง กลวิธีทางศัพท์ส่วนใหญ่จะใช้กับพระพุทธรูปเจ้า และเทพเจ้า แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่หลากหลายวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีการใช้กลวิธีการขยายความ เพื่อยืนยันส่วนที่ต้องการขยาย หรือช่วยสนับสนุนการปรากฏตัว หรือลักษณะบางอย่างของสิ่งที่ต้องการเน้นให้มีความหมายเด่นชัดของพระพุทธรูปเจ้า พุทธสาวก เทพเจ้า ส่วนการใช้อุปมาอุปไมยในเรื่องเล่า

ศาลาแก้วกู่ นับเป็นกลวิธีหนึ่งที่ผู้จารึกและผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสร้างเทวาลัยใช้สื่อสาร เพื่อให้เกิดจินตภาพจากเรื่องเล่า และเพื่อให้เกิดพลังในการสื่อความหมายไปยังผู้อ่าน ในลักษณะการพรรณนาให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ และเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึง ด้วยการเปรียบเทียบและทำให้การสื่อแทนความคิด ความเคารพ ความศรัทธาต่อสิ่งที่นับถือ โดยเฉพาะพุทธศาสนาให้มีความสำคัญมีสีสันมากยิ่งขึ้น และกลวิธีทางวาทศิลป์ซึ่งพบการใช้คำสัมผัสในข้อความ และการใช้บทประพันธ์ร้อยกรอง แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งจินตนาการ ความคิด ความเชื่อ โดยใช้กลวิธีทางภาษา ในการนำเสนอเรื่องเล่าจากเทวาลัยปางต่าง ๆ ในศาลาแก้วกู่ ดังคำอธิบายของ อภิญา เพื่องฟูสกุล (2548: 47) ว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่องของระบบคุณค่าร่วมของสังคมที่ถูกเรียนรู้ ส่งผ่านและถ่ายทอดได้ ซึ่งมีทั้งสิ่งที่ เป็นความคิด อารมณ์ความรู้สึกที่ผูกติดอยู่กับความคิด และพฤติกรรมที่แปรความคิดออกมาเป็นการกระทำ จึงมีทั้งด้านที่เป็นนามธรรมคือ ตัวระบบคิด โลกทัศน์หรือความเชื่อ ซึ่งแสดงออกเป็นรูปธรรมได้ในหลายลักษณะ ตั้งแต่ วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง งานศิลปะ สอดคล้องกับ เกษม เพ็ญนิรันดร์ (2552: 17) ในประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมกำหนดหรือกำกับบุคลิกภาพทางสังคมและการดำรงอยู่ของมนุษย์ ผ่านภาษา อารมณ์ ความรู้สึก ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความเป็นสุนทรีย์ ลักษณะทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี สภาวะการณ์เช่นนี้ทำให้นัยยะทางวัฒนธรรมมีเนื้อหาที่หลากหลาย

การสร้างเทวาลัยปางต่าง ๆ ในศาลาแก้วกู่ ส่วนใหญ่จะเป็นการร่วมกันสร้างของ นักบุญที่มาเที่ยวออกศรัทธาสร้างร่วมกับสำนักพุทธมามกะสมาคม จังหวัดหนองคาย ดังคำนำในหนังสือประวัติสถานที่ศาลาแก้วกู่ (สำนักพุทธมามกะสมาคม, ม.ป.ป: คำนำ) ที่กล่าวไว้ว่า พระพุทธรูป พระเทวรูปแต่ละปาง สร้างขึ้นด้วยคณะศิษย์ต่างประเทศ ในประเทศ รวมทั้งนักบุญที่มาเที่ยวชมในประเทศ และจากต่างประเทศ เกิดจากแรงศรัทธาของนักบุญที่หลากหลายร่วมกันก่อสร้าง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ส่งเสริมความเชื่อถือของชาวพุทธให้มั่นคงต่อศาสนา ส่งเสริมและปฏิสังขรณ์ปูชนียวัตถุให้รุ่งเรืองสืบไป

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวทางพุทธศาสนาที่ผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์ และความเป็นท้องถิ่นอีสานที่ช่วยเสริมสร้างอารมณ์ร่วมและช่วยควบคุมความประพฤติของคนในสังคม รักษาความสามัคคีกลมเกลียวในสังคมพหุวัฒนธรรม ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะในชุมชนสองฝั่งโขง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายให้อยู่ร่วมกัน โดยมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปตามบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ด้วยความเข้าใจที่ดีต่อกันในปัจจุบันและสืบต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1) ควรมีการศึกษาบหบาทของเรื่องเล่าศาลาแก้วกู่กับการศึกษาในประเด็นทางสังคมอื่น ๆ เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนชายแดนที่ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา

2) ควรมีการศึกษารีกที่ปรากฏเรื่องเล่าในศาสนสถานและสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวที่แสดงความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนการอยู่ร่วมกันในความเป็นพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

3) นอกจากการศึกษาเรื่องเล่าที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมจากลายลักษณ์แล้ว ควรมีการศึกษาเรื่องเล่าจากมุขปาฐะ เพื่อได้เห็นปฏิบัติการและความสัมพันธ์ในสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กฤติธี ศรีเกตุ. (2561). การวิเคราะห์การเมืองตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม. นนทบุรี: มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช.

เกษม เพ็ญภินันท์. (2552). ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในมนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

จรรยา รับศิริเจริญ. (2552). การประยุกต์ใช้เทคนิคการสังสรค์อย่างอิสระในการทำวิจัยเรื่องเล่า: ศึกษาเฉพาะกรณีกระทำผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จันทิมา อังคพนิกิจ. (2557). การวิเคราะห์ข้อความ (Discourse Analysis). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2552). “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากหลอมรวมเป็นหนึ่งสู่ผสมผสานพันทาง” ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในมนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

พรสวรรค์ ศิริภัญจนารณ์. (2562). “เรื่องเล่าไทย-ลาว กับความสัมพันธ์ของชุมชนสองฝั่งโขง” วารสารพื้นถิ่น โขงชีมูล, 5(2), 1-20.

สังวาล ราศี. (แปล). “ปฐมกัป” ใน หอสมุดแห่งชาติ. (2533) โลกุปติ อรุณวดีสูตร ปฐมมูล ปฐมกัป และ มูลตันไตรย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

สำนักพุทธมามกะสมาคม. (ม.ป.ป.). หนังสือชีวประวัติ ปฏิภา หลวงปู่บุญเหลือ สุริรัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 5. หนองคาย: โรงพิมพ์มิตรไทย.

สำนักพุทธมามกะสมาคม. (ม.ป.ป.). ศาลาแก้วกู่. พิมพ์ครั้งที่ 3. หนองคาย: โรงพิมพ์มิตรไทย.

อรอนงค์ ฤทธิ์ฤชัย. (2560). “ความหมายในรูปปั้นศาลาแก้วกู่” วารสารศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 39(1), 46-59.

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2548). “วัฒนธรรม” แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม.
เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ความหมายของคำว่า ‘ได้’ ในภาษาลาว: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริธาน

ธนานันท์ ตรงดี

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: thananannew@gmail.com

วันที่รับบทความ: 10 พฤษภาคม 2563

วันแก้ไขบทความ: 31 กรกฎาคม 2563

วันตอบรับบทความ: 5 สิงหาคม 2563

บทคัดย่อ

การมีคำหลายความหมายเป็นปรากฏการณ์ปกติในภาษาธรรมชาติ คำว่า ได้ ในภาษาลาวเป็นอีกคำหนึ่งที่เป็นคำหลายความหมาย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกความหมายของคำว่า ได้ ในภาษาลาว และศึกษากระบวนการปริธานที่ทำให้มีการขยายความหมายต้นแบบของคำว่า ได้ ออกเป็นความหมายประจำคำ และความหมายทางไวยากรณ์ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีทางอรรถศาสตร์ปริธาน ข้อมูลที่นำมาศึกษาเป็นข้อความสั้นที่มีคำว่า ได้ ปรากฏอยู่ โดยได้จาก พจนานุกรมลาว-ลาว แบบเรียนภาษาลาว และคลังคำภาษาลาว ผลการศึกษาพบว่า ความหมายของคำว่า ได้ มี 9 ความหมาย จัดเป็นความหมายประจำคำ 2 ความหมาย ได้แก่ ‘ได้มาครอบครอง’ และ ‘ได้โอกาสกระทำ’ จัดเป็นความหมายทางไวยากรณ์ 7 ความหมาย ได้แก่ ‘ได้ทำแล้ว’ ‘ก่อผล’ ‘สัมฤทธิ์ผล’ ‘สามารถ’ ‘สามารถตามบริบท’ ‘อนุญาตให้ทำ’ และ ‘เป็นไปได้’ กระบวนการปริธานที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมายมีทั้งหมด 3 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์ กระบวนการนามนัย และการกลายเป็นอัตวิสัย

คำสำคัญ: ภาษาลาว อรรถศาสตร์ปริธาน พหุนัย คำหลายความหมาย ได้

The Meaning of /dâi/ in Lao: A Cognitive Semantic Study

Thananan Trongdee

Department of Thai and Eastern Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Mahasarakham University

E-mail: trongdeethananan@gmail.com

Received: May 10, 2020

Revised: July 31, 2020

Accepted: August 5, 2020

Abstract

Having polysemes is a normal phenomenon in natural languages. For example, the word /dâi/ ‘acquire’ is one of the polysemes in Lao. Based on the cognitive semantic approach, this study aims to subcategorize the meanings of /dâi/ in Lao and to study the cognitive processes for semantic extension of the prototypical senses of /dâi/, yielding lexical definitions and grammatical meanings. The short texts containing /dâi/ are gathered from Lao-Lao dictionaries, Lao textbooks, and Lao Corpus. The findings show that /dâi/ has nine meanings. There are two lexical meanings, i.e. ‘to posses’ and ‘to possess a chance to do something. In addition, there are seven grammatical meanings, i.e. ‘to have something done, ‘accomplish’, ‘achieve’, ‘ability’, ‘ability according to contexts’, ‘permission’ and ‘possibility’ The semantic extension of the prototypical meaning is activated by three cognitive processes, i.e. metaphor, metonymy, and subjectification.

Keywords: Lao Language, Cognitive Semantics, Polysemy, Polyseme, /dâi/

บทนำ

การที่ภาษามีคำหลายความหมาย (polyseme) เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับภาษาต่าง ๆ ตัวอย่างคำหลายความหมายในภาษาไทย เช่น คำว่า เอา ดังปรากฏในการศึกษาของจิรัชย์ หิรัญรัตน์ (2550) พบว่ามีความหมายถึง 9 ความหมาย และสามารถจัดกลุ่มความหมายเหล่านั้นเป็นประเภทของความหมายได้ 3 ประเภท ได้แก่ ความหมายประจำคำ เช่น ‘ย้ายวัตถุมาไว้กับตัว’ ‘ต้องการ’ และ ‘มีเพศสัมพันธ์’ เป็นต้น ความหมายทางไวยากรณ์ เช่น ‘ทำให้เกิด’ และความหมายทางวัฒนธรรมปฏิบัติ เช่น ‘ตั้งใจเลือก’ และ ‘ตัดบท’ เป็นต้น

คำหลายความหมายมีลักษณะต่างจากคำพ้อง (homonym) โดยคำหลายความหมายจะมีความหมายแต่ละความหมายสัมพันธ์กัน ตัวอย่างคำหลายความหมายในภาษาไทย เช่น คำว่า ตก ในถ้อยคำ พระอาทิตย์กำลังตก ราคาทองคำตก ลูกบอลตกน้ำ และ ลิงตกต้นไม้ คำว่า ตก ในถ้อยคำเหล่านี้เป็นคำกริยาทั้งหมด และแม้จะมีความหมายแตกต่างกันตามบริบทของการปรากฏของคำ แต่คำว่า ตก ในแต่ละบริบทยังคงความหมายบางอย่างร่วมกันจึงถูกจัดให้เป็นคำหลายความหมาย ส่วนคำพ้องนั้นเป็นคำคนละคำแต่มีรูปเขียนและรูปเสียงพ้องกัน จึงมีความหมายของแต่ละคำไม่สัมพันธ์กัน เช่น คำว่า เขา ในถ้อยคำว่า เขาขึ้นเขาไปหาเขา ถ้อยคำนี้มีคำที่เขียนเหมือนกันและอ่านออกเสียงเหมือนกันว่า เขา อยู่สามคำ ได้แก่ เขา ที่เป็นคำบุรุษสรรพนาม เขา ที่เป็นคำนามหมายถึง ‘ภูเขา’ และ เขา ที่เป็นคำนามหมายถึง ‘เขาสัตว์’ เห็นได้ว่า คำว่า เขา ทั้งสามคำ ไม่มีความหมายร่วมกันแต่อย่างใดจึงจัดให้คำว่า เขา ทั้งสามคำนี้เป็นคำพ้อง อนึ่ง คำพ้องยังมีอีก 2 ประเภท ได้แก่ คำพ้องรูป (homograph) เช่น เผลา กับ เผลา (เพ-ลา) คำสองคำนี้อ่านต่างกันแต่เขียนเหมือนกันจึงจัดเป็นคำพ้องรูป และคำพ้องเสียง (homophone) เช่น กานต์ กับ กาล คำสองคำนี้เขียนต่างกันแต่อ่านเหมือนกันจึงจัดเป็นคำพ้องเสียง

คำว่า ได้ ‘ได้’ ในภาษาลาวสามารถจัดให้เป็นคำหลายความหมาย ดังได้ข้อมูลเบื้องต้นจากพจนานุกรมภาษาลาวของทองคำ อ่อนมะนิสอน (2008: 364) ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

“ได้ ໑. ເອົາມາເປັນຂອງໂຕ ດັ່ງໄດ້ມາ, ເປັນບະໂຫຍດ ດັ່ງລາຍໄດ້, ເຖິງ, ບະສົບ, ສາມາດ.

ໄດ້ ໒. ເປັນຄຳກົງລົງບອກອະດີດ ດັ່ງໄດ້ເຮັດ, ໄດ້ທຳ, ໄດ້ເວົ້າ, ເປັນຄຳອະນຸຍາດ ດັ່ງກິນໄດ້, ນອນໄດ້, ໄປໄດ້. ເປັນຄຳບອກຄວາມສາມາດ ດັ່ງເວົ້າໄດ້, ອ່ານໄດ້, ຂຽນໄດ້.”

“ได้ ก. เอามาเป็นของตัว ดังได้มา, เป็นประโยชน์ ดังรายได้, ถึง, ประสบ, สามารถ.

ได้ ก. เป็นคำกริยาบอกอดีต ดังได้ทำ, ได้ทำ, ได้พูด, เป็นคำอนุญาต ดังกินได้, นอนได้, ไปได้. เป็นคำบอกความสามารถ ดังพูดได้, อ่านได้, เขียนได้.”

ข้อมูลเบื้องต้นจากพจนานุกรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคำว่า ได้ มีความหมายประจำคำหลายความหมาย ได้แก่ ‘เอามาเป็นของตัว’ ‘เป็นประโยชน์’ ‘ถึง’ ‘ประสบ’ และ ‘สามารถ’ มีความหมายทางไวยากรณ์ ดังเช่น ‘เป็นคำกริยาบอกอดีต’ ‘เป็นคำอนุญาต’ และ ‘เป็นคำบอกความสามารถ’

การศึกษาคำหลายความหมายของนักวิชาการในปัจจุบัน มักใช้ทฤษฎีและแนวคิดทางด้านอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive Semantics) มาวิเคราะห์ ดังเช่น งานของ จิรัชย์ หิรัญรัตน์ (2550) ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น ซึ่งได้ระบุว่าความหมายต่าง ๆ ของคำว่า เอา มีความสัมพันธ์กันในแบบของการแผ่รังสีในแบบเครือข่าย โดยมีความหมายว่า ‘ย้ายวัตถุมาไว้กับตัว’ เป็นความหมายต้นแบบและเป็นความหมายศูนย์กลาง ความหมายอื่นๆ ทุกความหมายจะขยายออกมาจากความหมายต้นแบบดังกล่าว การขยายความหมายออกเป็นหลายความหมายนั้นเกิดจากกระบวนการทางปริชาน ซึ่งพบว่ามี 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการนามนัย (metonymy) และกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization)

บทความนี้เป็นการศึกษาความหมายของคำว่า ได้ ‘ได้’ ในภาษาลาวด้วยการใช้ทฤษฎีและแนวคิดทางด้านอรรถศาสตร์ปริชานมาวิเคราะห์ โดยได้แนวทางการศึกษาโดยเฉพาะจากงานของโสรัจ เรืองมณี (2553) ที่ได้ศึกษาคำว่า duoc ‘ได้’ ในภาษาเวียตนาม ซึ่งโสรัจใช้เกณฑ์การจำแนกความหมายจำแนกได้เป็น 12 ความหมาย และจัดกลุ่มความหมายเหล่านั้นเป็นประเภทของความหมายได้ 2 ประเภท ได้แก่ ความหมายประจำคำที่เป็นความหมายต้นแบบรวมทั้งความหมายประจำคำที่ขยายออกไปรวมเป็น 5 ความหมาย และความหมายทางไวยากรณ์ 7 ความหมาย ส่วนกระบวนการการขยายความหมายเป็นหลายความหมายนั้นพบว่าเกิดจากกระบวนการทางปริชาน 3 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์ (metaphor) กระบวนการนามนัย และกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์

บทความนี้จะศึกษาความหมายของคำว่า ได้ ‘ได้’ ในภาษาลาว จากข้อมูลที่รวบรวมจากพจนานุกรมลาว-ลาว แบบเรียนภาษาลาว และคลังคำภาษาลาว เพื่อจำแนกว่า ได้ ‘ได้’ มีความหมายใดบ้าง และจำนวนเท่าใด ด้วยการใช้เกณฑ์การจำแนกความหมาย โดยมีเจ้าของภาษาซึ่งเป็นผู้สอนภาษาลาวในระดับอุดมศึกษามาเป็นผู้ช่วยอธิบาย

ความหมาย เมื่อได้จำแนกความหมายแล้ว ผู้เขียนจะได้นำความหมายแต่ละความหมาย มาพิจารณาว่าความหมายใดเป็นความหมายต้นแบบ จากนั้นจึงจัดกลุ่มความหมายที่ เหลือว่าเป็นความหมายประจำคำ หรือเป็นความหมายทางไวยากรณ์ แล้วจึงวิเคราะห์ว่า ความหมายแต่ละความหมายเกิดจากกระบวนการทางปริชานกระบวนการใดบ้าง เนื้อหา ของบทความนี้จะลำดับจากการทบทวนทฤษฎีและแนวคิดทางอรรถศาสตร์ปริชานที่ เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อจำแนกความหมายของคำว่า ได้ ‘ได้’ ในภาษาลาว
2. เพื่อศึกษากระบวนการขยายความหมายต้นแบบของคำว่า ได้ ‘ได้’ ในภาษา ลาวออกเป็นความหมายประจำคำ และความหมายทางไวยากรณ์ต่าง ๆ

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญมี 5 ประการ ได้แก่ อรรถศาสตร์ปริชาน เกณฑ์ความ หมายต้นแบบ (prototypical meaning) การจำแนกความหมายด้วยแนวคิดพหุนัยอย่าง มีหลักการ (principled polysemy) ทฤษฎีพหุนัย 4 ประเภท (four categories of polysemy) และแนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์

1. อรรถศาสตร์ปริชาน

คำว่า ปริชาน เป็นศัพท์บัญญัติของคำว่า cognition โดยราชบัณฑิตยสถาน (2553: 68) ให้ความหมายว่า “การเรียนรู้หรือการจัดระบบสรรพสิ่งที่ได้รับรู้ทางประสาท สัมผัสเป็นองค์ความรู้และเก็บไว้ในสมอง” ส่วนคำว่า กระบวนการปริชาน (cognitive process) ราชบัณฑิตยสถาน (2553: 70) ให้ความหมายว่า

“กระบวนการเรียนรู้ซึ่งเริ่มจากการรับรู้สรรพสิ่งทางประสาทสัมผัส หลังจากนั้นมีการสร้างมโนทัศน์ (concept) จากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ หลายครั้ง เช่น เมื่อเด็กเห็นแมวหลาย ๆ ครั้งก็เริ่มมีภาพของแมวในสมองซึ่งเป็นภาพทั่วไป ไม่เหมือนกับภาพของแมวแต่ละตัวที่มีลักษณะเฉพาะ ภาพที่สร้างขึ้นหรือมโนทัศน์ เช่นนี้จะถูกโยงให้สัมพันธ์กับมโนทัศน์อื่น ๆ กลายเป็นระบบมโนทัศน์ ระบบ มโนทัศน์หลายระบบมีความสัมพันธ์กันและรวมกันเป็นองค์ความรู้ซึ่งถูกเก็บไว้ ในสมอง

ภาษามีบทบาทสำคัญในกระบวนการปริชาน เพราะเป็นตัวแทนของ มโนทัศน์ เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์สร้างมโนทัศน์ขึ้น เมื่อนั้นมนุษย์จะสร้างคำที่เรียก

มโนทัศน์นั้นด้วย ระบบมโนทัศน์จึงประกอบด้วยคำศัพท์ที่สัมพันธ์กัน และองค์ความรู้ของสังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้หากมนุษย์ไม่มีภาษาที่เป็นตัวแทนของระบบมโนทัศน์และใช้สื่อมโนทัศน์หรือสื่อบทสนมโนทัศน์ไปยังสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม”

สำหรับงานของนักภาษาศาสตร์ปริชานนั้น นันทนา วงษ์ไทย (2562: 2) กล่าวว่า “นักภาษาศาสตร์ปริชานไม่ได้สนใจศึกษาความหมายของรูปภาษา แต่สนใจศึกษาความหมายในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจโครงสร้างมโนทัศน์และการสร้างมโนทัศน์ คำถามของนักภาษาศาสตร์ปริชานคือ ความหมายของรูปภาษาเปิดเผยให้เห็นระบบมโนทัศน์ของมนุษย์ได้อย่างไร โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยให้เข้าใจการทำงานของระบบมโนทัศน์”

2. เกณฑ์ความหมายต้นแบบ

เกณฑ์ความหมายต้นแบบที่นักภาษาศาสตร์ปริชานนำมาใช้เป็นเกณฑ์ที่ไทเลอร์และอีวานส์ (Tylers & Evans, 2003 อ้างถึงในนันทนา วงษ์ไทย, 2562: 95) เสนอไว้ว่ามี 5 ประการโดยได้ยกกรณีคำว่า over ในภาษาอังกฤษมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

1) การเป็นความหมายแรกที่พบในประวัติของคำนั้น (earliest attested meaning) คำว่า over มีความสัมพันธ์กับคำว่า upan ในภาษาสันสกฤตที่หมายความว่า ‘สูงกว่า’ ทั้งสองคำล้วนแสดงความสัมพันธ์ทางพื้นที่ที่สิ่งใดอยู่สูงกว่าที่หมาย จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

2) การมีความเด่นในเครือข่ายทางความหมาย (predominance in the semantic network) ความหมายต้นแบบต้องเป็นความหมายที่มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับความหมายอื่น ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายความหมายเป็นส่วนใหญ่ ความหมายของ over ซึ่งมีความหมายจำนวน 15 ความหมายนั้น ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความหมายว่า ‘เหนือ’ จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

3) การประกอบเข้ากับคำประเภอื่น (use in composite form) คำว่า over ที่มีความหมาย ‘เหนือ’ สามารถประกอบเข้ากับคำนามเพื่อสร้างคำประสม เช่น overcoat หรือประกอบเข้ากับคำกริยา เช่น look over จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

4) การมีความสัมพันธ์กับบุพบทอื่น (relation to other particles) คำว่า over ที่มีความหมาย ‘เหนือ’ มีความสัมพันธ์กับบุพบทอื่นโดยจัดเป็นกลุ่มได้ ได้แก่ above, over, under, below จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

5) การคาดการณ์การขยายความหมายไปสู่ความหมายอื่น ๆ ได้ง่าย (ease of predicting sense extension) ความหมายใด ๆ ของคำนั้นที่สามารถถูกขยายไปเป็นความหมายอื่นอีกได้ง่ายกว่า ความหมายนั้นมีความเป็นไปได้มากที่จะเป็นความหมายต้นแบบ ความหมาย ‘เหนือ’ ถูกขยายความหมายไปสู่ความหมายอื่น ๆ ได้ง่าย จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

3. การจำแนกความหมายด้วยแนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการ

แนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการเป็นแนวคิดของไทเลอร์และอีวานส์ (Tylers & Evans, 2003 อ้างถึงใน ไสรัจ เรืองมณี, 2553: 29-32) นักภาษาศาสตร์ปริชานนำมาใช้ในการจำแนกความหมายของคำหลายความหมาย โดยมีเกณฑ์ 3 ประการ ได้แก่

1) เกณฑ์ด้านความหมาย (meaning criterion) ความหมายนั้นต้องเป็นความหมายพิเศษที่เพิ่มเติมเข้ามาซึ่งไม่สามารถพบได้ในความหมายอื่น ๆ เช่น

a) Time flies when you're having fun.

b) Last night at the fair the time seemed to whiz by.

ความหมายของคำว่า time ใน a) หมายถึง ‘ช่วงเวลา’ ส่วนใน b) time หมายถึง ‘จุดของเวลา’ ดังนั้น จึงเป็นความหมายพิเศษต่างกัน

2) เกณฑ์ด้านการทำให้มีโน้ตส์แจ่มชัด (concept elaboration criterion) ความหมายนั้นต้องมีข้อจำกัดในการเลือกคำที่มีความหมายบางประเภทมาปรากฏร่วม (semantic selection restriction) ทำให้ปรากฏเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความหมายนั้น ๆ เช่น

a) Time flies when you're having fun.

c) The time has vanished.

คำว่า time ใน a) และ c) มีข้อจำกัดในการเลือกคำที่มีความหมายบางประเภทมาปรากฏร่วมต่างกัน เป็นการทำให้มีโน้ตส์ต่างกันอย่างแจ่มชัด

3) เกณฑ์ด้านไวยากรณ์ (grammatical criterion) ความหมายบางประการปรากฏในโครงสร้างทางวากยสัมพันธ์ในบางโครงสร้างซึ่งต่างจากความหมายอื่น หรือมีลักษณะทางไวยากรณ์ที่ต่างออกไป เช่น

*d) A time raced by.

e) A time will come when we'll finally have to address global warming.

คำว่า time ใน d) ไม่สามารถมี article A แต่ time ใน e) มี article A ได้ เพราะเป็นความหมายพิเศษต่างออกไป

4. ทฤษฎีพหุณัย 4 ประเภท

ทฤษฎีพหุณัย 4 ประเภทเป็นทฤษฎีของไรเมอร์ (Riemer, 2005 อ้างถึงในโสรัจ เรื่องมณี, 2553: 32-38) ไรเมอร์นำมาใช้อธิบายกระบวนการปริชานในการขยายความหมายของคำ ประกอบด้วย 4 กระบวนการ โดยได้ใช้กรณีคำที่มีความหมายเกี่ยวกับ ‘การกระทบและมีผลต่อกัน’ เช่นคำว่า hit, smash, touch, strike เป็นต้น มาประกอบการอธิบาย ซึ่งสามารถนำมากล่าวโดยสังเขปได้ ดังนี้

1) กระบวนการอุปลักษณ์ที่เกิดขึ้นกับความหมายแก่น (metaphor application to core meaning) กระบวนการอุปลักษณ์เป็นการลดความเป็นต้นแบบให้มากขึ้น เช่น

a) A thought has struck me. ‘ความคิดอย่างหนึ่งกระตุกฉัน’

b) A rock has struck me. ‘หินก้อนหนึ่งมากระทบฉัน’

คำว่า strike ถูกนำไปใช้กับ thought ซึ่งมีความหมายเป็นนามธรรมและไม่ใช่วัตถุ ทำให้ความหมายของ strike ลดความเป็นต้นแบบมากขึ้น จึงเรียกว่าเกิดกระบวนการอุปลักษณ์

กระบวนการอุปลักษณ์ที่เกิดขึ้นกับความหมายแก่น ปรากฏในกระบวนการขยายความหมายของคำว่า दुष्ट ‘ได้’ ในภาษาเวียตนามซึ่งมีความหมายแก่นหรือความหมายต้นแบบว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ ผ่านกระบวนการอุปลักษณ์ โดยปรากฏว่าสิ่งที่ได้มานั้นไม่ใช่สิ่งของ เช่น ‘ฉันได้ที่สามในห้อง’ ‘คุณฮวาได้ลูกสาว’ และ ‘ของนั้นได้ราคาดีมาก’ เป็นต้น (โสรัจ เรื่องมณี, 2553: 166)

2) กระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์ (effect metonymy) กระบวนการนามนัยแบบนี้เป็นการนำผลลัพธ์มารวมกับความหมายต้นแบบเดิม เช่น

c) The soldier struck the head from the body.

‘ทหารตัดหัว (ศัตรู) ออกจากร่าง’

คำกริยา strike ในตัวอย่างไม่ได้หมายความว่า ‘กระทบ’ เท่านั้นแต่ยังเป็นการนำผลลัพธ์มารวมกับความหมายต้นแบบเดิมด้วย กล่าวคือ มีการนำส่วนย่อยที่เป็นผลลัพธ์มารวมด้วย จึงเรียกว่าเป็นกระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์

กระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์ ปรากฏในกระบวนการขยายความหมายของคำว่า duoc ‘ได้’ ในภาษาเวียดนาม ซึ่งมีความหมายแก่นหรือความหมายต้นแบบว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ พบว่าผ่านกระบวนการนามนัยเป็นความหมายว่า ‘ชนะ’ เช่น ‘ฟุตบอลระหว่างไทยกับเวียดนาม ใครชนะ’ เป็นต้น (โสรัจ เรืองมณี, 2553: 169)

3) กระบวนการนามนัยแบบอาศัยบริบท (contextual metonymy) กระบวนการนามนัยแบบนี้เป็นการขยายความหมายด้วยบริบทเฉพาะ เช่น

d) I’ve knocked some girls in my time.

‘ฉันได้ทูปสาวจำนวนหนึ่งในชีวิตฉัน’

คำกริยา knock ในตัวอย่างจะมีความหมายว่า ‘ทูปตี’ เมื่อกล่าวถึงในบริบทของการทะเลาะหรือต่อสู้กัน แต่จะมีความหมายว่า ‘มีสัมพันธ์ทางเพศ’ เมื่อกล่าวถึงในบริบทของการมีเพศสัมพันธ์

กระบวนการนามนัยแบบอาศัยบริบท ปรากฏในกระบวนการขยายความหมายของคำว่า duoc ‘ได้’ ในภาษาเวียดนาม ซึ่งมีความหมายแก่นหรือความหมายต้นแบบว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ พบว่าผ่านกระบวนการนามนัยแบบอาศัยบริบทกลายเป็นความหมายว่า ‘มีสัมพันธ์ทางเพศ’ ซึ่งเป็นการได้บางอย่างจากสตรี เช่น ‘เขาได้เธอแล้ว’ เป็นต้น (โสรัจ เรืองมณี, 2553: 173)

4) กระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย (constituent metonymy) กระบวนการนามนัยแบบนี้เป็นการขยายความหมายโดยการนำเพียงส่วนประกอบย่อยหนึ่งของความหมายต้นแบบมาใช้ เช่น

e) Just then the squall struck up.

‘บัดเดี๋ยวนั้น ลมกระโชกก็ฟุ้งขึ้น’

คำกริยา strike ในตัวอย่างไม่ได้หมายความว่า ‘กระทบ’ แต่อย่างใด เป็นแต่เพียงแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ซึ่งเป็นเพียงส่วนประกอบย่อยของความหมายต้นแบบเท่านั้น จึงเป็นกระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย ยิ่งกว่านั้นยังได้เปลี่ยนประเภทคำกริยามาเป็นอกรรมกริยาด้วย

กระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย ปรากฏในกระบวนการขยายความหมายของคำว่า được ‘ได้’ ในภาษาเวียดนาม ซึ่งมีความหมายแก่นหรือความหมายต้นแบบว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ พบว่าผ่านกระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย โดยนำเพียงความหมายว่า ‘ได้กระทำการบางอย่าง’ และ ‘ผลลัพธ์ของการได้กระทำการบางอย่าง’ มาใช้ในความหมายว่า ‘ใช้ได้’ เช่น cái này được rồi đây ‘อันนี้ใช้ได้แล้วละ’ เป็นต้น (โสรัจ เรื่องมณี, 2553: 175)

อนึ่ง กระบวนการปริชานในการขยายความหมายของคำ สามารถดำเนินการต่อเนื่องกันเป็น 2 กระบวนการได้ ดังที่โสรัจ เรื่องมณี (2553: 177) ยกกรณีที่ว่า ‘ได้’ ในภาษาเวียดนาม ซึ่งมีความหมายแก่นหรือความหมายต้นแบบว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ ผ่านกระบวนการขยายความหมายเป็น ‘ได้ครอบครองโอกาสในการกระทำการบางอย่างหนึ่ง’ ดังนี้

f) tôi được ba cuốn sách ‘ฉันได้หนังสือสามเล่ม’

g) tôi được gặp Lan ở Hà Nội ‘ฉันได้เจอหลานที่ฮานอย’

ความหมายของ được ในประโยค f) เป็นความหมายต้นแบบเพราะหมายถึงว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ แต่ความหมายของ được ในประโยค g) ถูกลดความหมายต้นแบบลงจึงถือว่าเป็นกระบวนการอุปลักษณ์ มีความหมายว่า ‘ได้ครอบครองเหตุการณ์’ แล้วผ่านกระบวนการนามนัยอีกครั้งหนึ่งจึงเหลือเพียงส่วนประกอบย่อยว่า ‘ได้ครอบครองโอกาสในการกระทำการบางอย่างหนึ่ง’ เท่านั้น

5. แนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์

คำว่า การกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) นั้น ราชบัณฑิตยสภา (2560: 198) ได้ให้ความหมายว่า

“การที่คำเนื้อหาเปลี่ยนแปลงจนกลายเป็นคำไวยากรณ์หรือคำหน้าที่¹ หรือตัวบ่งชี้ทางไวยากรณ์ ตัวอย่างคำกริยากลายเป็นคำบุพบท เช่น จาก ใน เขาจากเธอไป อย่างไม่มีวันกลับ กลายเป็นคำบุพบท จาก ใน จากข้อมูลทั้งหมด สรุปได้ว่า.. คำนามกลายเป็นคำบุพบท เช่น ของ ใน ฉันกำลังจะไปซื้อของ กลายเป็นคำบุพบท ของ ใน หนังสือของฉันหายไปเล่มหนึ่ง คำนาม การ ซึ่งหมายถึง งาน สิ่งหรือเรื่องที่ทำ เช่น ใน ไม่เอาการเอางาน กลายเป็นหน่วยคำที่เป็นตัวบ่งชี้คำนามธรรมหรืออาการนามที่แปลงมาจากคำกริยา เช่น การกิน การทำงาน การพัฒนา คำกริยา going to ‘ไป’ กลายเป็นตัวบ่งชี้อนาคตกาล เช่น I’m going to finish it next week.”

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ที่นักภาษาศาสตร์ปริชานนำมาใช้อธิบายกรณีนี้ที่ปรากฏในภาษาต่าง ๆ นอกจากจะใช้ทฤษฎีพหุหน่วย 4 ประเภทของไรเมอร์ (Riemer, 2005) ดังที่ได้กล่าวถึงแล้ว ยังได้ใช้แนวคิดกระบวนการกลายเป็นอัตวิสัย (subjectification) ของทรอกอท (Traugott, 1989) ด้วย

แนวคิดของทรอกอท (Traugott, 1989 อ้างถึงในโสรัจ เรืองมณี, 2553: 191) กล่าวโดยสังเขปได้ว่า คำซึ่งมีความหมายประจำคำอยู่เดิม เมื่อปรากฏในบริบทบางบริบทจะมีความหมายรอง หรือความหมายข้างเคียงซึ่งเป็นความหมายเชิงวัจนปฏิบัติ ความหมายนี้ได้จากการอนุมาน (inference) และเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ความหมายเชิงการใช้ (usage based) เนื่องจากเป็นความหมายอนุมานได้จากการใช้รูปภาษานั้นในสถานการณ์จริง เมื่อกาลเวลาผ่านไป ความหมายเชิงวัจนปฏิบัติซึ่งมีความหมายรองของรูปภาษาจะพัฒนากลายเป็นความหมายประจำคำซึ่งมีความหมายหลักของรูปภาษานั้น...การพัฒนาไปสู่ความหมายใหม่ที่เกิดจากความเชื่อทัศนคติส่วนบุคคลต่อถ้อยความที่กล่าวขึ้นของผู้พูด เป็นสิ่งที่ทรอกอทเรียกว่า “การกลายเป็นอัตวิสัย”

กรณีนี้แสดงว่า be going to มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นคำไวยากรณ์ในเวลาต่อมานั้นมีหลักฐานปรากฏในประโยคที่ทรอกอท (Traugott, 2005 อ้างถึงในโสรัจ เรืองมณี, 2553: 192) ยกมาดังนี้

¹ คำเนื้อหาเป็นคำที่มีความหมายชัดเจนในตัวเอง ได้แก่ คำนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ เช่น เด็ก ข้าว โรงเรียน เดิน ทำงาน เหลือเกิน (ราชบัณฑิตยสภา, 2560: 108) ส่วนคำไวยากรณ์เป็นคำที่มีความหมายทางไวยากรณ์ แต่ไม่มีความหมายประจำคำหรือความหมายเนื้อหา ทำหน้าที่แสดงความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์ ได้แก่ คำกำกับนาม คำบุพบท ตัวกำหนด คำช่วยกริยา และคำสันธาน เช่น ใน ที่ ของ และ แต่ นี้ นั้น (ราชบัณฑิตยสภา, 2560: 198)

- h) The council sat upon it, and were going to order a search of all the houses about the town. ‘สภาได้ถกกันในเรื่องนั้น และกำลังไปสั่งการค้นทุกบ้านรอบ ๆ เมือง’

หลักฐานประโยคนี้นปรากฏในเอกสารประวัติของกษัตริย์ชาร์ลส์ ก่อนปี ค.ศ. 1680 แสดงให้เห็นว่า ความหมายของ be going to ซึ่งเป็นความหมายแสดงการเคลื่อนที่มาแต่เดิม กำลังเปลี่ยนแปลงให้เป็นความหมายทางไวยากรณ์มากขึ้น เพราะ be going to ปรากฏในบริบทที่เอื้อให้อนุมานความหมายตามอรรถวิสัยว่ามีความหมายแสดงเวลาในอนาคต ต่อมาภายหลัง be going to ได้กลายเป็นคำแสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์อย่างสมบูรณ์ เพราะสามารถปรากฏร่วมกับประธานที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตและเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น

- i) It seems as if it were going to rain.
‘มันดูเหมือนกับว่าฝนกำลังจะตก’

แนวคิดกระบวนการกลายเป็นอรรถวิสัยและกระบวนการนามนัย ได้ถูกนำไปใช้เพื่ออธิบายกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า được ‘ได้’ ที่กลายมาเป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะในภาษาเวียดนาม ซึ่ง โสรจ เรืองมณี (2553: 175) พบว่า được บ่งชี้ทัศนภาวะ 4 ประเภท ได้แก่ ทัศนภาวะแสดงความสามารถ (ability) เช่น Tôi viết tiếng Việt được. ‘ฉันเขียนภาษาเวียดนามได้’ ทัศนภาวะแสดงความสามารถที่เกิดขึ้นเพราะบริบทแวดล้อม (potentiality) เช่น Vì thời tiết tốt nên tôi đi bộ ngắm phong cảnh được. ‘เพราะอากาศดี ฉันจึงเดินชมทัศนียภาพได้’ ทัศนภาวะการอนุญาต (permission) เช่น Món ăn này ăn được. ‘อาหารนี้กินได้’ และทัศนภาวะความเป็นไปได้ (possibility) เช่น Cái nào cũng mua được. ‘อันไหนก็ซื้อได้’ โสรจ เรืองมณี (2553: 196) กล่าวว่าระดับของการเป็นอรรถวิสัยของการบ่งชี้ทัศนภาวะความเป็นไปได้จะเข้มข้นที่สุด ส่วนระดับของการเป็นอรรถวิสัยน้อยที่สุดคือการบ่งชี้ทัศนภาวะความสามารถ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลซึ่งเป็นข้อความที่มีคำว่า ได้ จากพจนานุกรมของทองคำอ่อนมะนิสอน (2008) พจนานุกรมของมหาสิลา วีระวงส์ (2006) แบบเรียนภาษาลาวของกระทรวงศึกษาธิการและกีฬา ฐานข้อมูลภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia

Languages Library Corpus) เฉพาะส่วนที่เป็นภาษาลาวจากเว็บไซต์ www.sealang.net (2020) ซึ่งได้รวบรวมข้อความภาษาลาวมาจากอินเทอร์เน็ต

2. แยกข้อมูลซึ่งเป็นข้อความที่มีคำว่า ໄດ້ เฉพาะคำที่เป็นคำมูล (simple word) มาจำนวน 1,000 ข้อความ

3. จำแนกความหมายของคำว่า ໄດ້ โดยใช้เกณฑ์ความหมายต้นแบบ และเกณฑ์พหุณัยอย่างมีหลักการของไทเลอร์และอีวานส์ (Tylers & Evans, 2003) โดยมีผู้ช่วยซึ่งเป็นเจ้าของภาษาลาว 2 ท่าน

4. จัดกลุ่มความหมายของคำว่า ໄດ້ เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ความหมายประจำคำ และความหมายทางไวยากรณ์

5. วิเคราะห์กระบวนการขยายความหมายต้นแบบของคำว่า ໄດ້ โดยใช้ทฤษฎีพหุณัย 4 ประเภทของไรเมอร์ (Riemer, 2005) และแนวคิดกระบวนการกลายเป็นอัตวิสัยของทรอกอท (Traugott, 1989)

6. นำเสนอผลการศึกษาความหมายและการขยายความหมายของคำว่า ໄດ້ ในภาษาลาวแบบพรรณนาวิเคราะห์

ความหมายและการขยายความหมายของคำว่า ໄດ້ ในภาษาลาว

ความหมายของคำว่า ໄດ້ จำแนกตามเกณฑ์ความหมายต้นแบบ และเกณฑ์พหุณัยอย่างมีหลักการของไทเลอร์และอีวานส์ (Tylers & Evans, 2003) พบว่ามีความหมายต้นแบบและความหมายที่ขยายจากความหมายต้นแบบ รวมเป็น 8 ความหมาย สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความหมายประจำคำ และความหมายทางไวยากรณ์ ส่วนกระบวนการขยายความหมายต้นแบบของคำว่า ໄດ້ เมื่อวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีพหุณัย 4 ประเภทของไรเมอร์ (Riemer, 2005) และแนวคิดกระบวนการกลายเป็นอัตวิสัยของทรอกอท (Traugott, 1989) พบว่ามีอยู่หลายกระบวนการ ดังจะกล่าวต่อไป

1. ความหมายประจำคำและกระบวนการขยายความหมายของคำว่า ໄດ້

ความหมายประจำคำของคำว่า ໄດ້ มีจำนวน 2 ความหมาย และมีกระบวนการขยายความหมาย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1.1 คำว่า ໄດ້ ในความหมายว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’

คำว่า ໄດ້ ในความหมายว่า ‘ได้ (สิ่งของ) มาครอบครอง’ ถือได้ว่าเป็นความหมายต้นแบบ เพราะพบว่าพจนานุกรมภาษาลาวจะให้ความหมายนี้เป็นความหมายแรกเสมอ

เช่น ในพจนานุกรมของกระทรวงศึกษาธิการ (2505) มหาสิลา วีระวงส์ (2006) และทองคำ อ่อนมะนิสอน (2008) อีกทั้งในงานของเอนฟิลด์ (Enfield, 2004) ซึ่งได้ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า ‘ได้’ ที่ปรากฏหลังกริยาอื่นในภาษาเอเชียอาคเนย์ ได้แก่ ภาษาเขมร ภาษาไทย ภาษาลาว ภาษาเวียดนาม และภาษาม้ง เห็นว่าความหมายพื้นฐานของคำนี้แปลได้ว่า ‘acquire, obtain, get’

คำว่า ‘ได้’ ในความหมายต้นแบบมีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยากรรม ทำหน้าที่เป็นกริยาหลักของภาคแสดง ดังตัวอย่างที่ (1) - (2)

(1) ท้าวเฉล ได้ เงิน มา สาม ล้าน กีบ.

นายเล ได้ เงิน มา สาม ล้าน กีบ

‘นายเลได้เงินมาสามล้านกีบ’

(2) เงิน ที่ ได้ จาก การขายรูปวาด เหล่า นี้ จะ บริจาค.

เงิน ที่ ได้ จาก การขายรูปวาด เหล่า นี้ จะ บริจาค

‘เงินที่ได้จากการขายภาพวาดเหล่านี้จะบริจาค’

เมื่อพิจารณาตัวอย่างที่ (1) ในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ผู้รับประโยชน์ (recipient) คือ ท้าวเฉล เป็นมนุษย์ ผู้ร่วมแกนกลาง (theme) คือ เงิน เป็นสิ่งของ และผู้ทำ (agent) เป็นผู้ให้สิ่งของนั้นเป็นมนุษย์ แต่ไม่แสดงในรูปประโยค ส่วนตัวอย่างที่ (2) มีลักษณะด้านความหมายไม่ต่างกัน

ความหมายต้นแบบดังกล่าวนี้ถูกนำไปขยายความหมายด้วยกระบวนการอุปลักษณ์ ดังพบได้ในตัวอย่างที่ (3) - (4)

(3) นางเมยโอดินา ได้ ที่สอง.

นางเมยโอดินา ได้ ที่สอง

‘นางเมยโอดินาได้ที่สอง’

(4) ท้าวบุญมี ได้ ลูกสาว.

นายบุญมี ได้ ลูกสาว

‘นายบุญมีได้ลูกสาว’

เมื่อพิจารณาตัวอย่างที่ (3) - (4) ในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ผู้รับประโยชน์เป็นมนุษย์ แต่สิ่งที่ได้ไม่ใช่สิ่งของจริง ๆ แต่กลับเป็นสิ่งนามธรรม และเป็นมนุษย์ตามลำดับ ดังนั้นเมื่อความหมายต้นแบบได้ถูกลดระดับลง จึงถือว่าผ่านกระบวนการอุปักษ์ตามทฤษฎีพหุนัย 4 ประเภทของไรเมอร์ (Riemer, 2005)

1.2 คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ได้โอกาสกระทำ’

คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ได้โอกาสกระทำ’ นี้ มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยาที่ต้องตามด้วยคำกริยากระทำ (action verb) จึงมีความหมายว่า ‘ได้โอกาสกระทำกริยาอื่น ๆ’ และทำหน้าที่เป็นกริยาหลักของภาคแสดงดังตัวอย่างที่ (5) - (6)

(5) บุนมี ได้ ไป เที่ยว สวนสนุก เพราะ การสอบ เสร็จ แล้ว.

บุนมี ได้ ไป เที่ยว สวนสนุก เพราะ การสอบ เสร็จ แล้ว
‘บุนมีได้ไปเที่ยวสวนสนุกเพราะการสอบเสร็จแล้ว’

(6) คนหนุ่ม น้อย คน จะ ได้ เข้า เป็น ทหาร.

คนหนุ่ม น้อย คน จะ ได้ เข้า เป็น ทหาร
‘คนหนุ่มน้อยคนจะได้เข้าเป็นทหาร’

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานเป็นทั้งผู้กระทำและผู้รับประโยชน์อีกทั้งเป็นมนุษย์ สิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็นเหตุการณ์ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์และลักษณะทางความหมายแตกต่างจากความหมายต้นแบบดังกล่าว จึงตัดสินใจได้ว่า ความหมาย ‘ได้โอกาสกระทำ’ เป็นความหมายที่แยกออกจากความหมายต้นแบบตามเกณฑ์แยกความหมายของไทเลอร์ส์และอีวานส์ (Tylers & Evans, 2003)

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการอุปักษ์ เนื่องจากสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของจริง ๆ แต่เป็นเหตุการณ์ และยังได้ผ่านกระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อยด้วย เพราะ ‘ได้โอกาสกระทำ’ เป็นเพียงส่วนประกอบย่อยของเหตุการณ์ทั้งหมด

2. ความหมายทางไวยากรณ์และกระบวนการขยายความหมาย

ความหมายทางไวยากรณ์ของคำว่า ได้ มีจำนวน 7 ความหมาย และมีกระบวนการขยายความหมาย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.1 คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ได้ทำแล้ว’

คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ได้ทำแล้ว’ มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยาช่วย และทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะสมบูรณ์² (completive) ดังตัวอย่างที่ (7) - (8)

(7) งานแจกวางวัลออสการ์ ครั้งที่ 77 ได้ สะเทือน ฝัน แฉว.

งานแจกรางวัลออสการ์ ครั้งที่ 77 ได้ เฉลย ผล แล้ว

‘งานมอบรางวัลออสการ์ ครั้งที่ 77 ได้ประกาศผลแล้ว’

(8) ผู้สำรวจ ยังตรวจ ได้ ถิ่นฉบับ บ่อายแคว้นท่ามะลาด.

ผู้สำรวจ หยั่งวัด ได้ คั่นพบ บ่อเก้าชธรรมชาติ

‘ผู้สำรวจได้นำได้คั่นพบบ่อเก้าชธรรมชาติ’

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานที่ เป็นผู้กระทำเป็นทั้ง สิ่งที่ไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสมบูรณ์ ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์และลักษณะทางความหมายต่างจากความหมายอื่น ดังกล่าว จึงถือว่าเป็นความหมายที่ขยายเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการอุปลักษณ์ เนื่องจากสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของจริง ๆ แต่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสมบูรณ์

2.2 คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ก่อผล’

คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘ก่อผล’ มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยาช่วย และทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะก่อผล (accomplishment) ซึ่งการณลักษณะก่อผลหมายถึงเหตุการณ์ที่เป็นพลวัต มีช่วงเวลา และมีจุดสิ้นสุด ดังตัวอย่างที่ (9) - (10)

(9) ลาว ฉลา ภิน เช้า ได้ 2 ปี แฉว วั ถิน มา ภิน ไชน.

เขา เลิก กิน เหล้า ได้ 2 ปี แต่ ก็ คีน มา กิน ใหม่

‘เขาเลิกกินเหล้าได้ 2 ปีแต่ก็กลับมากินใหม่’

² ตัวบ่งชี้การณลักษณะ หมายถึง วิธีที่ผู้พูดใช้แสดงการมองลักษณะของเหตุการณ์ (Saeed, 2000: 116)

(10) มา รับ ยา ได้ 2 ครั้ง เท่านั้น.

มา รับ ยา ได้ 2 ครั้ง เท่านั้น
'มารับยาได้ 2 ครั้งเท่านั้น'

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานที่ เป็นผู้กระทำให้เป็นมนุษย์ และสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็นผลลัพธ์ของเหตุการณ์ ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์ และลักษณะทางความหมายต่างจากความหมายอื่นดังกล่าว จึงถือว่าเป็นความหมายที่ขยายเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการนามนัย แบบเน้นผลลัพธ์เนื่องจากสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของจริง ๆ แต่เป็นผลลัพธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ เหตุการณ์เท่านั้น

2.3 คำว่า ได้ ในความหมายว่า 'สัมฤทธิ์ผล'

คำว่า ได้ ในความหมายว่า 'สัมฤทธิ์ผล' มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยา ช่วยปรากฏอยู่หลังคำกริยากระทำหรือกริยาสภาพ ทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะ สัมฤทธิ์ผล (achievement) ซึ่งการณลักษณะสัมฤทธิ์ผลหมายถึงเหตุการณ์ที่เป็นพลวัต ไม่มี ช่วงเวลา มีจุดสิ้นสุด และมีการเปลี่ยนสภาพของผู้ร่วมเหตุการณ์ ดังตัวอย่างที่ (11) - (12)

(11) นางน้อย แด้ม ฐูบ ได้ งามตา ฑาย.

นางน้อย วาด รูป ได้ งามตา มาก
'นางน้อยวาดภาพได้งามตามาก'

(12) ฑั้น บานตะ ได้ ดี กว่า ฑั้น บานบ้อง.

เล่น ฟุตบอล ได้ ดี กว่า เล่น บาสเกตบอล
'เล่นฟุตบอลได้ดีกว่าเล่นบาสเกตบอล'

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานที่ เป็นผู้กระทำให้เป็นมนุษย์ และสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็นผลลัพธ์ที่มีสภาพใหม่ ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์ และลักษณะทางความหมายต่างจากความหมายอื่นดังกล่าว จึงถือว่าเป็นความหมายที่ขยายเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์เนื่องจากสิ่งที่ได้รับไม่ใช่สิ่งของจริง ๆ แต่เป็นผลลัพธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์เท่านั้น

2.4 คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘สามารถ’

คำว่า ได้ ในความหมายว่า ‘สามารถ’ มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยาช่วยและปรากฏหลังคำกริยาอื่น ทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ³ แสดงความสามารถ (ability) ดังตัวอย่างที่ (13) - (14)

(13) ม້ອງ จิน ไข่ ได้.

น้อง ทอด ไข่ ได้

‘น้องทอดไข่ได้’

(14) ไท่ ภิน แฉง ได้.

ไก่ กิน แผลง ได้

‘ไก่กินแผลงได้’

เมื่อพิจารณาในด้านความหมายจะเห็นได้ว่า ประธานที่เป็นผู้กระทำเป็นสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ครอบครองไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็น “ความสามารถของผู้กระทำ” ด้วยเหตุที่มีลักษณะทางไวยากรณ์และลักษณะทางความหมายต่างจากความหมายอื่นดังกล่าว จึงถือว่าเป็นความหมายที่ขยายเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย เนื่องจาก “ความสามารถ” เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งที่ผู้กระทำครอบครองอยู่จริง และยังใช้กระบวนการกลายเป็นอวัสัยด้วยเนื่องจากผู้พูดใช้คำว่า ได้ มาเป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ และตัวบ่งชี้ทัศนภาวะดังกล่าวจัดเป็นประเภทที่อ้างอิงจากผู้กระทำ (agent-oriented modality)

อนึ่ง หากประธานไม่ใช่ผู้กระทำและเป็นสิ่งของ สิ่งที่เป็นสิ่งของครอบครองเป็น “ศักยภาพ” (potentiality) ของสิ่งนั้น ดังตัวอย่างที่ (15) - (16)

³ ทัศนภาวะ (modality) หมายถึง ประเภททางไวยากรณ์ที่แสดงทัศนคติ มุมมอง จุดยืน หรือความรู้สึของผู้พูดต่อสิ่งที่พูดในประโยค (ราชบัณฑิตยสถาน, 2560: 283)

(15) ໃຊ້ ບັນ ໂມງ ແລະ ພວງ ກູ່ ພະ ແຈ ໄດ້.

ໃຊ້ ເປັນ ນາພິກາ ແລະ ພວງ ກູ່ ພະ ແຈ ໄດ້

‘ໃຊ້ເປັນນາພິກາແລະພວງກູ່ພະແຈໄດ້’

(16) ໃບ ບໍ່ ບໍ່ ວິສຸດ ແຕ່ ຫົວ ຝັກ ກາດ ກິນ ໄດ້ ບໍ່ ມີ ບັນ ຫາ.

ໃບ ໄດ້ ບໍ່ ບໍ່ ວິສຸດ ແຕ່ ຫົວ ຝັກ ກາດ ກິນ ໄດ້ ບໍ່ ມີ ບັນ ຫາ

‘ໃບໄດ້ບໍ່ວິສຸດແຕ່ຫົວຝັກກາດກິນໄດ້ບໍ່ມີບັນຫາ’

2.5 ຄຳ ວ່າ ໄດ້ ໃນ ການ ພາຍ ວ່າ ‘ສາມາດ ຕາມ ບຣິ ທ’

ຄຳ ວ່າ ໄດ້ ໃນ ການ ພາຍ ວ່າ ‘ສາມາດ ຕາມ ບຣິ ທ’ ມີ ລັກ ສະ ທາງ ໄວ ຍາ ກຣ ນ ຄື ເປັນ ຄຳ ກິ ຣ າ ສ່ວ ນ ແລະ ປຣາ ກ ຸ ພ ລັ ດ ຄຳ ກິ ຣ າ ອື່ ນ ທີ່ ທຳ ນ້າ ທີ່ ເປັນ ຕົວ ບັ ນ ທີ່ ສະ ນ າ ວະ ສະ ດ າ ມ ສາ ມາ ດ ທີ່ ອ້າ ງ ອິ ງ ຈາ ກ ບຣິ ທ ແວ ດ ລ້ ອ ມ (root possibility) ດັ ງ ຕົວ ວ່າ ຢ່າ ງ ທີ່ (17)

(17) ໄທ ນາ ບໍ່ ໄດ້ ນ້ຳ ບໍ່ ຫຼາຍ.

ໄທ ນາ ໄດ້ ນ້ຳ ບໍ່ ຫຼາຍ

‘ໄທນາໄດ້ນ້ຳໄດ້ນ້ຳໄດ້ນ້ຳ’

ເມື່ອ ພິ ຈາ ຣ ນາ ໃນ ດ້ານ ການ ພາຍ ວະ ຈະ ເຫັນ ໄດ້ ວ່າ ປະ ຮາ ນ ທີ່ ເປັນ ຜູ້ ກະ ທຳ ເປັນ ສິ ດ ມີ ສິ ວິ ຕ ດ ແລະ ສາ ມາ ດ ທີ່ ກອບ ຮອ ງ ນັ້ນ ໄດ້ ໄວ ສາ ມາ ດ ຂອງ ຜູ້ ກະ ທຳ ແຕ່ ເປັນ “ສາ ມາ ດ ທີ່ ກຳ ນົດ ຈາ ກ ບຣິ ທ ແວ ດ ລ້ ອ ມ” ດ້ວຍ ເຫຼັ ທີ່ ມີ ລັກ ສະ ທາງ ໄວ ຍາ ກຣ ນ ແລະ ລັກ ສະ ທາງ ການ ພາຍ ວະ ຕ່າ ງ ຈາ ກ ການ ພາຍ ວະ ອື່ ນ ດັ ງ ຄຳ ວ່າ ຈິ ງ ຄື ອ່ວ ງ າ ເປັນ ການ ພາຍ ວະ ທີ່ ຫຼາຍ ເພີ່ ມ ຂຶ້ ນ

ເມື່ອ ພິ ຈາ ຣ ນາ ກະ ບວ ນ ການ ຫຼາຍ ການ ພາຍ ວະ ແລ້ວ ພົບ ວ່າ ຜ່ານ ກະ ບວ ນ ການ ນາມ ນິ ຍ ແບ ບ ເນັ້ນ ສ່ວ ນ ປະ ກອບ ຍ່ອ ຍ ເນື່ອ ຈາ ກ “ສາ ມາ ດ ທີ່ ກຳ ນົດ ຈາ ກ ບຣິ ທ ແວ ດ ລ້ ອ ມ” ເປັນ ເພິ ງ ສ່ວ ນ ໜຶ່ ງ ຂອງ ສິ ດ ທີ່ ຜູ້ ກະ ທຳ ກອບ ຮອ ງ ຢູ່ ຈິ ງ ຈິ ງ ແລະ ຍັ ງ ໃຊ້ ກະ ບວ ນ ການ ກາ ລາ ເປັນ ອັ ຕ ວິ ສັ ຍ ດ້ວຍ ເນື່ອ ຈາ ກ ຜູ້ ພູ ດ ໃຊ້ ຄຳ ວ່າ ໄດ້ ມາ ເປັນ ຕົວ ບັ ນ ທີ່ ສະ ນ າ ວະ ແລະ ຕົວ ບັ ນ ທີ່ ສະ ນ າ ວະ ດັ ງ ຄຳ ວ່າ ຈິ ງ ເປັນ ປະ ຣາ ທ ທີ່ ອ້າ ງ ອິ ງ ຈາ ກ ສະ ນ າ ວະ ຄຳ ນາມ ນິ ຍ ແບ ບ ລ້ ອ ມ (intrinsic modality)

2.6 ຄຳ ວ່າ ໄດ້ ໃນ ການ ພາຍ ວະ ວ່າ ‘ອະ ນຸ ພາ ຕ ໃຫ້ ທຳ’

ຄຳ ວ່າ ໄດ້ ໃນ ການ ພາຍ ວະ ວ່າ ‘ອະ ນຸ ພາ ຕ ໃຫ້ ທຳ’ ມີ ລັກ ສະ ທາງ ໄວ ຍາ ກຣ ນ ຄື ເປັນ ຄຳ ກິ ຣ າ ສ່ວ ນ ແລະ ປຣາ ກ ຸ ພ ລັ ດ ຄຳ ກິ ຣ າ ອື່ ນ ທີ່ ທຳ ນ້າ ທີ່ ເປັນ ຕົວ ບັ ນ ທີ່ ສະ ນ າ ວະ ອະ ນຸ ພາ ຕ (permission) ດັ ງ ຕົວ ວ່າ ຢ່າ ງ ທີ່ (18) - (19)

คุณ กลับไป พักผ่อน ได้ แล้ว
'คุณกลับไปพักผ่อนได้แล้ว'

กิน ยา ได้ เมื่อ หลังอาหาร 30 นาที
'กินยาได้เมื่อหลังอาหาร 30 นาที'

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการนาม
นัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย เนื่องจาก “ความสามารถที่กำหนดจากผู้พูด” เป็นเพียง
ส่วนหนึ่งของสิ่งที่ผู้พูดครอบครองอยู่จริง และยังใช้กระบวนการกลายเป็นอัตวิสัยด้วย
เนื่องจากผู้พูดใช้คำว่า ได้ มาเป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ และตัวบ่งชี้ทัศนภาวะดังกล่าวจัดเป็น
ประเภทที่อ้างอิงจากผู้พูด (speaker-oriented modality)

คำว่า ใต้ ในความหมายว่า ‘เป็นไปได้’ มีลักษณะทางไวยากรณ์คือเป็นคำกริยาช่วย และปรากฏหลังคำกริยาอื่น ทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้ที่คนภาวะแสดงความเป็นไปได้ (possibility) ดังตัวอย่างที่ (20)

กุหลาบสีฟ้า เป็น เรื่องเป็นไปได้
‘กุหลาบสีฟ้าเป็นเรื่องที่เป็นไปได้’

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (ก.ค. 64 - ธ.ค. 64)

เมื่อพิจารณากระบวนการขยายความหมายแล้วพบว่าผ่านกระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย เนื่องจาก “ความสามารถที่จะเกิดขึ้นได้” เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความสามารถของของเหตุการณ์ที่มีอยู่จริง ผู้พูดใช้กระบวนการกลายเป็นอัตวิสัยด้วยเนื่องจากผู้พูดใช้คำว่า ได้ มาเป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ และตัวบ่งชี้ทัศนภาวะดังกล่าวจัดเป็นประเภทคาดคะเน (epistemic modality)

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกความหมายของคำว่า ได้ ในภาษาลาว โดยใช้ทฤษฎีความหมายต้นแบบและการจำแนกความหมายด้วยแนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการ และศึกษากระบวนการปริชานที่ทำให้มีการขยายความหมายต้นแบบของคำว่า ได้ ออกเป็นความหมายประจำคำ และความหมายทางไวยากรณ์ โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีพหุนัย 4 ประเภท (four categories of polysemy) และแนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ผลการศึกษาพบว่า ความหมายของคำว่า ได้ มี 9 ความหมาย จัดเป็นความหมายประจำคำ 2 ความหมาย ได้แก่ ‘ได้มาครอบครอง’ และ ‘ได้โอกาสกระทำ’ จัดเป็นความหมายทางไวยากรณ์ 7 ความหมาย ได้แก่ ‘ได้ทำแล้ว’ ‘ก่อผล’ ‘สัมฤทธิ์ผล’ ‘สามารถ’ ‘สามารถตามบริบท’ ‘อนุญาตให้ทำ’ และ ‘เป็นไปได้’ กระบวนการปริชานที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมายมีทั้งกระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์ กระบวนการนามนัยและการกลายเป็นอัตวิสัย

อภิปรายผลการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี และวิธีดำเนินการที่นำมาใช้ศึกษาทำให้การวิจัยนี้บรรลุผลตามที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้เป็นอย่างดี และผลจากการศึกษาความหมายของคำว่า ได้ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีทางอรรถศาสตร์ปริชาน ทำให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับกระบวนการปริชานที่เกิดขึ้นในการขยายมโนทัศน์ของความหมายของคำว่า ได้ ในภาษาลาวได้อย่างลึกซึ้ง ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการให้ความหมายของคำว่า ได้ ในพจนานุกรมภาษาลาวได้ ไม่ว่าจะเป็นพจนานุกรมประเภทภาษาเดียว (monolingual dictionary) หรือ พจนานุกรมประเภทหลายภาษา (multilingual dictionary)

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาความหมาย และการขยายความหมายของคำว่า ‘ได้’ ในภาษาไทยมาตรฐานและภาษาไทยถิ่นอีสาน เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

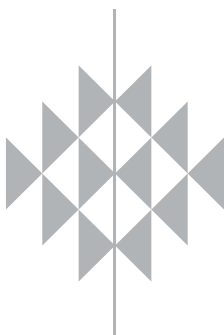
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2505). **รายงานกรมภาษาลาวของกระทรวงศึกษาธิการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการ.
- จิรัชย์ หิรัญรัตน์. (2550). **การศึกษาความหมายของคำว่า ‘เอา’ ในภาษาไทย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองคำ อ่อนมะนิสอน. (2008). **รายงานกรมภาษาลาว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เวียงจันทน์: หอสมุดแห่งชาติ.
- นันทนา วงษ์ไทย. (2562). **อรรถศาสตร์ปริชานเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: บริษัทเวิร์คคອอลพริ้นท์จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2560). **พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราชบัณฑิตยสภา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา. (2011). **แบบเรียนภาษาลาวชั้นประถมศึกษาปีที่ 3**. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา.
- สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา. (2013). **แบบเรียนภาษาลาวชั้นประถมศึกษาปีที่ 2**. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา.
- สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา. (2015). **แบบเรียนภาษาลาวชั้นประถมศึกษาปีที่ 1**. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา.
- ลีลา วีระวงศ์, มหา. (2006). **รายงานกรมภาษาลาว ฉบับปรับปรุงใหม่**. เวียงจันทน์: มูลนิธิโตโยตา.
- โล่สร้าง เรืองมณี. (2553). **ความหมายของคำว่า ດູດ ‘ได้’ ในภาษาเวียดนาม: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Enfield, N.J. (2004). Areal Grammaticalization of Postverbal ‘Acquire’ in Mainland Southeast Asia. In **Papers from the Eleventh Annual Meeting of the Southeast Asian Linguistic Society, 2001**. Edited by Somsong Burusphat. Tempe: Arizona State University.
- Riemer, N. (2005). **The Semantic of Polysemy: Reading Meaning in English and Warlpiri**. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Saeed, I. John. (2000). **Semantics**. Beijing: Blackwell Publishers Ltd.
- Traugott E. Closs. (1989). On the rise of epistemic meanings in English: an example of subjectification in semantic change. **Language**, 65:31-55.
- Tylers, A. & C. Evans. (2003). **The Semantic of English Preposition: Spatial scenes, Embodied Meaning and Cognition**. Cambridge: Cambridge University Press. www.sealang.net/lao/corpus.htm (Retrieved on January 12, 2020).

การสัมภาษณ์

สมพาวัน แก้วบุตตา. (16 มกราคม 2563). สัมภาษณ์. อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม.

สมเพ็ด แสงจัน. (16 มกราคม 2563). สัมภาษณ์. อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม.

บทวิจารณ์หนังสือ “ตามรอยช่างชลล้านนาในอดีต”

ผู้วิจารณ์: คณิเทพ ปิตุภูมิภาค
กรกวี ธาราพันธุ์รักษ์ เขียน

ดนตรีในวัฒนธรรมล้านนา

ดนตรี เป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ ดนตรี มีความละเอียดอ่อนและสามารถเข้าถึงจิตใจและความรู้สึกของผู้คนได้โดยง่าย มนุษย์ใช้ดนตรี มาประกอบพิธีกรรมเพื่อใช้สื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสร้างความขลังในพิธีกรรมนั้น และใช้ดนตรีเพื่อความบันเทิง ช่วยคลายเบื่อคลายเหงา อีกทั้งยังใช้ดนตรีในการสื่อสาร การโฆษณาชวนเชื่อ การกล่อมเกลารวมไปถึงดนตรีมีบทบาทต่อเศรษฐกิจในฐานะต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ใช้ใน อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบันเทิง

ดนตรีในวัฒนธรรมล้านนา มีฐานคิดและบทบาทตามที่กล่าวมาข้างต้น ดนตรีล้านนา เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เคยเป็น “อาณาจักรล้านนา” ซึ่งมีเมืองเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางอาณาจักรล้านนามีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานกว่า

725 ปี จากประวัติศาสตร์ ของอาณาจักรล้านนาในหลายยุคสมัย สะท้อนให้เห็นว่าล้านนาเป็นอาณาจักรที่ประกอบไปด้วย ผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์และหลากหลายวัฒนธรรมมาอยู่ร่วมกันภายใต้เงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อีกทั้งคนเหล่านั้นยังผ่านการหล่อหลอมผ่านยุคสมัยและระบบทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง นับแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน

ดนตรีล้านนาอาจแบ่งออกได้ 3 กลุ่มใหญ่ตามลักษณะการนำเสนอ ได้แก่ กลุ่มดนตรีบรรเลง กลุ่มการขับขาน และกลุ่มการขับขานที่มีดนตรีประกอบ กลุ่มดนตรีบรรเลง ได้แก่ ดนตรีประเภท วงปี่พาทย์ล้านนา วงสล้อซอซึง (สล้อ ซึง ซลู่) และวงกลองประเภทต่าง ๆ กลุ่มการขับขาน ได้แก่ การกล่อมเด็ก การอ้อ และการจ้อย ซึ่งเป็นการขับขานวรรณกรรม (อ่านอย่างมีลีลาคล้ายการอ่าน ทำนองเสนาะ) ส่วนการขับขานที่มีดนตรีประกอบนั้น คือการ “ซอ”

ซอ หรือ ขับซอ หรือซอพื้นเมือง เป็นการแสดงประจำท้องถิ่นในภาคเหนือประเภทหนึ่งที่ ถือว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การซอเป็นการแสดงการขับร้องสลับหรือตอบโต้กันระหว่างนักซอ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง คนขับซอเรียกว่าช่างซอ การซอจะซอประกอบดนตรีที่บรรเลงด้วย วงปี่จุมมาแต่เดิม (ปี่ คือเครื่องปามีลิ้นทำจากไม้ไผ่ท่อนเดียว จุม คือ จูม ปี่จุม คือปี่ที่เป่าหลายเลา พร้อมกัน)นักเล่นปี่จุม เรียกว่าช่างปี่ การซอไปพร้อมกับดนตรีที่บรรเลงนั้นใช้ทำนองต่าง ๆ เป็นแกนหลัก เช่น ทำนองตั้งเซียงใหม่ ทำนองจะปู้ ทำนองละม้าย เป็นต้น

ทำนองเหล่านี้มีเอกลักษณ์และลีลาเฉพาะตัวซึ่งช่างซอต้องมีความสามารถในการแต่งและใส่บทซอให้สอดคล้องกับทำนองเหล่านี้ ต่อมาการซอมีพัฒนาการขึ้นทำให้เกิดการแสดงในหลายรูปแบบ เช่น การซอเป็นละคร การซอประยุกต์ พร้อมกับพัฒนาการของดนตรีประกอบที่มีการเพิ่มซึง สะล้อ หรือเครื่องดนตรีตะวันตกประเภทคีย์บอร์ดไฟฟ้า กลองชุด เครื่องเป่าประเภทต่าง ๆ เข้าไปเรียกว่า ซอสตริง

การซอมิบทบาททั้งที่ใช้เพื่อความบันเทิงและการประกอบพิธีกรรมแม้สภาพสังคมปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่การซอยังคงเป็นที่นิยมดังสะท้อนให้เห็นได้จากความนิยมในการว่าจ้าง ไปแสดง การบันทึกเสียงเผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ รวมไปถึงการศึกษาวิจัยและสืบทอดกันอย่าง กว้างขวางพอสมควร เหตุผลหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้การซอยังคงดำรงอยู่ได้คือการปรับตัวของช่างซอและ ช่างปี่ทั้งในมิติของการแสดง การเผยแพร่ผลงาน และการบริหารจัดการคณะซอต่าง ๆ

ในทางวิชาการ มีการศึกษาประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการขอผ่านแนวคิด มานุษยดนตรีวิทยา วัฒนธรรมศึกษา และการสื่อสารมวลชนอยู่จำนวนหนึ่ง โดยมีประเด็น สำคัญที่น่าสนใจ เช่น ลักษณะ ทางดนตรีและระเบียบการแสดงขอ การดำรงอยู่ของการขอ วัฒนธรรมการขอ การสื่อสารผ่านการขอ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ประเด็นหนึ่งที่ได้รับความสนใจเกี่ยวกับการขอ คือ ประวัติและ พัฒนาการ เกี่ยวกับการขอและเรื่องราวเกี่ยวกับชีวประวัติและอัตลักษณ์ของช่างขอ ประเด็นดังกล่าวนี้ ได้รับความสนใจและศึกษาอยู่บ้าง แต่องค์ความรู้ที่ได้มานั้นยังมีอยู่ อย่างจำกัด เนื่องจากวัฒนธรรมการขอเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดผ่านวิธีมุขปาฐะเป็นหลัก ทำให้การจัดบันทึกต่าง ๆ มีอยู่อย่างจำกัด หรือหากมีก็มักมีเพียงเนื้อหาผิวเผินไม่ได้ลงถึงใน รายละเอียดแต่อย่างใด เช่น อาจมีการพบภาพถ่ายเก่า พอจะสืบค้นได้ว่าคนในภาพถ่าย เป็นใคร ชื่ออะไร มีหน้าที่อย่างไร แต่ไม่ได้ลงลึกถึงประวัติและวิถีชีวิตรวมถึงผลงานต่าง ๆ ที่ได้สร้างไว้ หรือ การวิเคราะห์แผ่นเสียง เก้าที่บนแผ่นเสียงมีชื่อศิลปินช่างขอปรากฏอยู่ แต่ก็ทราบข้อมูลเพียงเท่าที่ปรากฏเท่านั้น

การศึกษาเกี่ยวกับการขอแม้จะมีหลักฐานปรากฏและมีการนำเสนอในรูปแบบ งานวิชาการอยู่บ้างแต่ก็ไม่ได้ลงรายละเอียดไปมากกว่าจากที่ปรากฏหลักฐาน อีกทั้งข้อมูล ต่าง ๆ ยังมีอยู่อย่างกระจัดกระจายทั้งในรูปแบบเอกสาร ภาพถ่าย และที่สำคัญคืออยู่ใน รูปแบบความทรงจำของผู้คน ที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ก็ตาม หากข้อมูลเหล่านั้น ได้รับการรวบรวมและเรียบเรียงขึ้น อย่างเป็นขั้นเป็นอันย่อมจะเป็นคุณูปการต่อวงวิชาการ และเหล่ามิตรรักแฟนเพลง และเป็นการสร้าง ความเข้าใจในภาพรวมและได้เห็นบรรยากาศ แวดล้อมในการแสดงขอได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

หนังสือ

หนังสือ “ตามรอยช่างขอล้านนาในอดีต” เป็นหนังสือรวมชีวประวัติของช่างขอ รวบรวมและ เรียบเรียงเนื้อหาโดย “กรกวี ธาราพันธุ์รักษ์” หรือ วิทวัส ติโน ผู้เป็นศิลปิน ที่คร่ำหวอดอยู่ในแวดวงการขอมาตั้งแต่เด็กถึงปัจจุบัน เขาประพันธ์บทขอและนำออก เผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงสด การบันทึกเสียง รวมถึงการตีพิมพ์เผยแพร่ใน รูปแบบหนังสือรวมบทขอ เขาเป็นช่างปี่ (นักเป่าปี่จุม) ที่ในช่วงเวลาปกติมีงานสัปดาห์ละ หลายครั้ง และเขาเป็นสล่าทำปี่จุม (ช่างทำปี่จุม) ที่ได้รับการยอมรับในแวดวงช่างปี่ว่าปี่ ของเขาเป็นปี่ที่มีคุณภาพระดับที่มีอาชีพใช้แสดงกัน

เนื้อหาของวิทวัส คือ ศิลปิน แต่เป็นศิลปินที่ลุกขึ้นมาเขียนความรู้ที่ตนได้แสวงหา ค้นคว้า และสั่งสม จากความเป็นศิลปิน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรง และเป็น “คนใน” วัฒนธรรมการชอ ทำให้งานเขียนของเขามีความน่าเชื่อถือและเต็มไปด้วยเนื้อหาที่สะท้อนความเข้าใจอันลึกซึ้ง วิทวัสใช้เวลาร่วม 10 ปี อยู่กับการค้นคว้าทั้งจากเอกสารและงานภาคสนาม ออกเดินทางไป ตามหาลูกหลานหรือญาติของช่างชอตามคำบอกเล่าและตามชื่อฉายาของช่างชอที่ปรากฏ ชื่อช่างชอเหล่านั้นมักระบุชื่อและพื้นที่ที่ช่างชอคนนั้นอยู่ เช่น บั่นแก้ว บ้านทา (ชื่อบั่นแก้ว บ้านอยู่บ้านทากาศ ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน) ศรีทน วัวลาย (ชื่อศรีทน บ้านอยู่ย่านถนนวัวลาย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่)

เนื้อหาหลักของหนังสือเล่มนี้คือการนำเสนอเรื่องราวของช่างชอในอดีตจำนวน 33 คน ช่างชอทั้ง 33 คนเป็นช่างชอที่มีชื่อเสียงและได้รับการบันทึกเสียงเพื่อเผยแพร่ นับตั้งแต่ยุคบันทึก แผ่นเสียงในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยบริษัท อาร์. ซี. เอ. (ตราสุนัขนั่งฟังแผ่นเสียง) และบริษัท พาโลโฟน เรื่อยมาจนถึงการบันทึกเสียงของห้างต.เง็กชวนหรือแผ่นเสียงตรากระต่าย ช่างชอเหล่านี้ เปรียบเหมือนดารานักร้องที่ได้รับความนิยม และมีความคุ้มค่าหากได้รับการบันทึกแผ่นเสียงเพื่อจำหน่ายในยุคนั้น

ช่างชอทั้ง 33 คนแบ่งออกเป็นช่างชอฝ่ายชายจำนวน 16 คน และช่างชอฝ่ายหญิงจำนวน 17 คน การแบ่งเนื้อหาในหนังสือชีวประวัติช่างชอออกเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิง สะท้อนให้เห็นถึงวิถีปฏิบัติและความนิยมของผู้คนในสังคมภาคเหนือที่ให้ความสำคัญในการเลือกช่างชอมาแสดง การเลือกช่างชอขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้างหรือความนิยมของคนในชุมชนนั้น ๆ ว่าต้องการฟังช่างชอคู่ไหนมาประชันฝีมือกัน การว่าจ้างมักมีการระบุข้อความว่าต้องการช่างชอหญิงคนใดและต้องการช่างชอชาย คนใดมาเป็นคู่กัน (เรียกว่า คู่ถ้อง) โดยพิจารณาจากความสามารถของช่างชอทั้งสองฝ่ายที่มีปฏิภาณไหวพริบทันที ความสามารถในการตอบโต้กันได้อย่างฉะฉานและสนุกสนาน และสามารถคิดบทชอ ที่น่าฟังและสอดคล้องกับบริบทของการแสดง ผู้ว่าจ้างอาจกำหนดช่างชอฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไว้เป็นหลัก เช่น ติดต่อช่างชอฝ่ายหญิงแล้วให้ช่างชอฝ่ายหญิงเลือกว่าจะชอคู่กับช่างชอฝ่ายชายคนใด ช่างชอชาย-หญิงบางคู่เป็นคู่ยอดนิยมที่เมื่อไปแสดงที่ไหนจะมีผู้ชมติดตามไปฟังกันอย่างล้นหลาม ทั้งนี้ การจับคู่ช่างชอชาย-หญิงเริ่มตั้งแต่หัดเรียนชอซึ่งมักเรียนในช่วงเป็นวัยรุ่น ช่างชอฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมักถูกจับคู่เรียนและฝึกฝนไปพร้อม ๆ กัน

ชีวประวัติของช่างชอทั้ง 33 คน เปิดเผยให้เห็นรายละเอียดของวิถีชีวิต และกระบวนการ ขัดเกลาอัตลักษณ์ของช่างชอ การมีอาชีพช่างชอเปรียบเหมือน

การเป็นดารา หลายครอบครัวปรารถนา ให้บุตรหลานฝึกหัดเป็นช่างขอ ใครที่ต้องการเป็นช่างขอต้องฝากตัวเป็นศิษย์ของช่างขอชั้นครู เพื่อศึกษาบทขอในงานประเภทต่าง ๆ ฝึกการขอในทำนองที่หลากหลาย ฝึกการขอเข้ากับคู่ ถ้องของตน นอกจากความสามารถในการขอแล้วยังต้องเรียนรู้เสน่ห์และวิธีการที่จะสามารถ ดึงใจผู้ฟัง ช่างขอฝึกหัดต้องเรียนรู้วิถีชีวิตการเป็นช่างขอจากสังเกตการแสดงของครูในงานต่าง ๆ เพื่อเข้าใจการแสดงออกถึงตัวตนและการปรับตัวตามสถานการณ์ของช่างขอ ชีวิตช่างขอหลายคน โลดโผนราวกับนิยายในขณะที่บางคนเกิดมาเพื่อเป็นช่างขอโดยแท้

เรื่องราวของช่างขอแสดงให้เห็นความนิยมในภาพรวมของวัฒนธรรมการขอที่มีการแสดงไปทั่วภาคเหนืออย่างคึกคัก ในขณะที่เรื่องราวของช่างขอหลายคนแสดงให้เห็นเกร็ดเล็กเกร็ดน้อย ของวัฒนธรรมและบรรยากาศความนิยมของการขอในยุคสมัยที่ผ่านมา เช่น ช่างขอคนหนึ่งเป็น ที่นิยมมากจนผู้ฟังฟังกันทั้งวันทั้งคืนจนลืมหลับบ้าน ทำให้ควายที่เลี้ยงไว้ที่บ้านถูกขโมยและกลายเป็น ฉายาของช่างขอคนนั้น คือ เต่าจ๋า ควายหาย เป็นต้น

นอกจากชีวประวัติของช่างขอทั้ง 33 คนซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของหนังสือแล้ว ในส่วนแรกของ หนังสือได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการขอในประเด็นที่น่าสนใจ คือ ประวัติความเป็นมาพัฒนาการ และวิธีการแสดงในยุคต่าง ๆ โดยวิเคราะห์จากหลักฐานที่ปรากฏโดยเฉพาะเสียงจากแผ่นเสียงเก่า แม้การระบุอย่างแน่ชัดว่าวัฒนธรรมการขอเกิดขึ้นเมื่อใดและโดยศิลปินคนไหนนั้นแทบเป็นไปไม่ได้ เช่นเดียวกันศิลปะการแสดงท้องถิ่นทั่วไปที่สืบทอดกันมาโดยมุขปาฐะ แต่หนังสือเล่มนี้ก็สามารถแสดง ให้เห็นการเกิดและพัฒนาการของระเบียบแบบแผนการแสดงขอ พัฒนาการของบทขอที่สัมพันธ์กับทำนองขอ การใช้ดนตรีประกอบ รวมไปถึงพิธีกรรมและความนิยมเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์

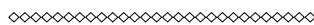
ส่วนประกอบหนึ่งที่สำคัญของหนังสือเล่มนี้คือภาพถ่ายเก่าของช่างขอ โดยปกติแล้วบนแผ่นเสียงและเอกสารต่าง ๆ มักปรากฏเฉพาะชื่อของช่างขอเท่านั้น ไม่ปรากฏรูปภาพของช่างขอ ว่ามีหน้าตาอย่างไร ในทางกลับกันภาพเก่าเกี่ยวกับการแสดงขอจำนวนหนึ่งที่ปรากฏต่อสาธารณะ มักไม่ทราบว่าเป็นภาพของใคร อีกทั้งยังมีภาพเก่าจำนวนมากที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจาย กับลูกหลานหรือญาติพี่น้องของช่างขอเหล่านั้น ผู้เขียนได้สืบเสาะและรวบรวมข้อมูลว่า “ใครเป็นใคร” ไว้อย่างละเอียด

แนะนำ

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ได้เปิดเผยให้เห็นรายละเอียดของวิถีชีวิตการและขัดเกลา
อัตลักษณ์ของเหล่าดาราช่างขอที่มีชื่อเสียง พัฒนาการของการขอและดนตรีประกอบ
ระเบียบแบบแผน จารีตประเพณี รวมถึงบรรยากาศโดยรวมของวัฒนธรรมการขอที่ปรากฏ
ขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม เนื้อหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นคุณูปการของช่างขอ
ในอดีตและแสดง ให้เห็นความภาคภูมิใจของผู้เขียนที่มีต่อวัฒนธรรมการขอและช่างขอ

หนังสือตามรอยช่างขอล้านนาในอดีต เป็นตัวอย่างชิ้นเลิศที่แสดงให้เห็นถึงความ
สำคัญในการ รวบรวมและทำความเข้าใจชีวิตประวัติของเหล่าศิลปินท้องถิ่น แม้อาจถูกมอง
ว่าเป็นเพียงศิลปิน ชาวบ้านแต่ก็เป็นบุคคลสำคัญในศิลปวิทยาการดนตรีและเป็นบุคคล
สำคัญในสายตาของผู้คนที่ติดตามผลงานของพวกเขา ยังมีศิลปินท้องถิ่นอีกจำนวนมาก
ในหลายวงการที่ยังอยู่อย่างเงียบ ๆ ในพื้นที่ชีวิตของตน ทั้งที่เขาเหล่านั้นเป็นผู้สร้างสรรค์
ความงดงามให้แก่สังคมมาทั้งชีวิต

สำหรับมิตรรักแฟนเพลงที่นิยมฟังขอยู่แล้วเมื่อได้อ่านย่อมทำให้เข้าใจชีวิตของ
ศิลปินขอที่ชื่นชอบ ในขณะที่เหล่านักวิชาการดนตรีย่อมได้องค์ความรู้และรายละเอียด
เกี่ยวกับวัฒนธรรม การขออนเป็นการเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจจากที่มีอยู่ก่อนหน้านี้
นั้น สำหรับผู้อ่านทั่วไป หนังสือเล่มนี้อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความสนใจการแสดงท้องถิ่น
ที่เรียกว่าขอยุ่ได้บ้างตามสมควร และสำหรับผู้อ่านทุกคน หนังสือเล่มนี้ย่อมทำให้เข้าใจ
วัฒนธรรมดนตรีอันนำไปสู่การเสพอย่างเข้าใจ และเห็นคุณค่ามากยิ่งขึ้น

ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัย เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยกับสังคม

1. เป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ พร้อมบทความย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ระบุชื่อบทความ และชื่อ-นามสกุลจริงของผู้เขียนบทความ พร้อมวุฒิการศึกษาตำแหน่งและสถานที่ทำงานอย่างชัดเจน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
3. บทความมีความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4
4. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
5. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน
6. การอ้างอิงให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา โดยวงเล็บเฉพาะชื่อ-สกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารที่อ้างอิงต่อท้ายข้อความที่ต้องการอ้าง (ชื่อ-สกุลผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) หรือการอ้างอิงผู้แต่งก่อนข้อความอ้างอิง ให้วงเล็บหลังชื่อ-สกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารที่อ้างอิง ดังนี้ ชื่อ-สกุลผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) ต่อด้วยข้อความที่อ้างอิง
7. รูปแบบบรรณานุกรม มีลักษณะดังนี้

ตัวอย่างบรรณานุกรม

หนังสือทั่วไป

บุญชม ศรีสะอาด. (2539). **การวิจัยเบื้องต้น**. มหาสารคาม: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Bayber, J. (1960). **The Process of education**. New York: Vintage.

หนังสือแปล

นิวเบิล, เดวิด และ แคนนอน, โรเบิร์ต. (2535). **เทคนิคการสอนครบวงจร**. (สุนทร โคตร
บรรเทา, ผู้แปล). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

Kireev, V. (1979). **Physical chemistry**. (G. Peck and F. Leib, Trans.) 2nd ed.
Moscow: Mir.

บทความจากหนังสือ

อุกฤษณ์ แพทย์น้อย. (2536). หลักการที่แท้จริงของทฤษฎีสัญญาประชาคม. ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ). **รัฐศาสตร์สาร; ปรัชญาและความคิด**. (เล่มที่ 2, หน้า 55-75). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

Shuman, R. B. (2003). Aggression. In Piotrowski, N. A. (Ed.). **Magill's encyclopedia of social science: Psychology** (Vol. 1, p. 71). 2nd ed. Pasadena, CA: Salem Press.

บทความในหนังสือพิมพ์

ต่อเวลา (นามแฝง). (2542, 12 ตุลาคม). ศูนย์สารสนเทศ กกท. แหล่งข้อมูลกีฬาไทย. **มติชน**, หน้า 22.

Ames, P. (1993, May 1). EC Urge China to open markets. **The Nation**. pp. 35.

บทความในสารานุกรม

ลีนา ผู้พัฒนพงศ์. (2533). มะเกลือ. ใน บุญพฤกษ์ จาญามระ บรรณาธิการ. **สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. (เล่มที่ 22, หน้า 14615-14616). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

Steffe, L. (1990). Overview of the action group A 1 : Early childhood years. In Steffe, L. and Wood, T. (Eds.). **Transforming Early Childhood Mathematics Education**. (Vol.11, pp.80-83). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Press.

วารสาร

สุรวุฒิ ปัดไธสง. (2540). การสร้างองค์ความรู้: ศึกษาจากปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิตภาคพิเศษมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2535-2538. **วารสารบัณฑิตศึกษา**, 1(1), 24-41.

Chibber, P.K. and Majumdar, S.K. (1999). Foreign ownership and profit ability: Property rights, control, and the performance of firms in Indian industry. **Journal of Law & Economics**, 42(1), 209-238.

อ้างอิงจากบทนิพนธ์/งานวิจัย

ธีรนนท์ ตานนท์. (2536). ปัญหาของครูผู้สอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

Wongchoo, K. (1998). The relationship between self-concept, basic personal and family factors with self-care behaviors of HIV and AIDS person. Master Thesis in Family Nursing The Graduate School, Khon Kaen University. [In Thai].

Boonmathya, R. (1997). **Contested concepts of development in rural northeastern Thailand.** Ph.D. Dissertation, Department of Anthropology, University of Washington, U.S.A.

การสัมภาษณ์

มี ภูเขาใหญ่. (14 เมษายน 2546). สัมภาษณ์. ราชภัฏ. ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 4 บ้านโนนทอง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด.

Stueart, R. (2009, March 25). **Interview.** President. Academic Resource Center, Mahasarakham University.

จดหมายเหตุ คำสั่ง ประกาศ

กรมศิลปากร. (2445, 27 พฤศจิกายน). **ลายพระหัตถ์กรมหลวงดำรงราชานุภาพกราบทูลกรมหลวงเทเวศร์วัชรปการ.** เลขที่ 3/198.

หอสมุดแห่งชาติ. (จ.ศ. 1206). **จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3.** เลขที่ 12.

มหาวิทยาลัยบูรพา. (2533, 13 กุมภาพันธ์). **เรื่อง กำหนดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนประจำปีการศึกษา 2534.** ประกาศมหาวิทยาลัยบูรพา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2533, 13 กุมภาพันธ์). **เรื่อง เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอกในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูง.** คำสั่งที่ ศธ. 030303/1462.

ราชกิจจานุเบกษา

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยบูรพา พุทธศักราช 2533. (2533, 29 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 107 ตอนที่ 131. หน้า 1-20.

เว็บไซต์ทั่วไป

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2553). **เพลงประจำมหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. [ออนไลน์].
ได้จาก: <http://www.web.msu.ac.th/aboutmsu.php> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 14
กุมภาพันธ์ 2553].

European Space Agency. (2008). **ESA: Missions, Earth Observation: ENVISAT**.
[Online]. Available from: <http://envisat.esa.int/> [accessed 3 July
2008].

8. ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16 Point

รูปแบบการพิมพ์

- ด้านบน 2.5 เซนติเมตร ด้านซ้าย 2.5 เซนติเมตร
- ด้านล่าง 2 เซนติเมตร ด้านขวา 2 เซนติเมตร

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	กึ่งกลาง	18
ชื่อผู้แต่ง	ปกติ	กึ่งกลาง	13
บทคัดย่อ	เน้น	ชิดซ้าย	16
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	ชิดซ้าย	16
หัวข้อย่อย	เน้น	ใช้หมายเลขกำกับ	16
เนื้อหาบทความ	ปกติ	-	16
ข้อความในตาราง	ปกติ	-	14
ข้อความอ้างอิง	เอน	-	14
เอกสารอ้างอิง	เน้น	ชิดซ้าย	16

จริยธรรม การตีพิมพ์ผลงาน

บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนบทความ (Author Ethical Responsibilities)

1. บทความที่จะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อนและไม่ส่งต้นฉบับบทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น
2. เนื้อหาของบทความจะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวารสาร
3. บทความต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
4. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของผู้อื่น หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในบทความของตัวเอง เช่น ภาพ ตาราง เป็นต้น
5. ผู้เขียนต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิง ทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา
6. ผู้เขียนบทความจะต้องปรับบทความตามรูปแบบและขนาดตัวอักษรตามแบบฟอร์ม (Template) ของวารสาร
7. ผู้เขียนที่มีชื่อปรากฏในบทความทุกคน ต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในการดำเนินการบทความจริง
8. ผู้เขียนต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ และ/หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนจะต้องระบุในบทความ และแจ้งให้บรรณาธิการทราบ
9. ผู้เขียนไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง
10. การกล่าวขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในกิจกรรมประชานั้น หากสามารถทำได้ผู้เขียนบทความควรขออนุญาตจากผู้ที่เกี่ยวข้องจะขอบคุณเสียก่อน
11. ในบทความผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือเลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป
12. กรณีที่ผลงานเป็นการศึกษาวิจัยและทำการทดลองในคนหรือสัตว์ทดลอง โดยการทดลองในคนอาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ ความปลอดภัย และสุขภาพของคน ขอให้แนบหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์ทดลอง ทั้งนี้ การอนุมัติให้ลงตีพิมพ์ขึ้นอยู่กับพิจารณาจากกองบรรณาธิการวารสารฯ ถือเป็นที่สุด

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Editor Roles and Responsibility)

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ และไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว
2. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น ๆ
3. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้ว่า สมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่
4. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนและผู้ประเมิน
5. บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง
6. เมื่อบรรณาธิการตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่น จะต้องระงับการประเมินและติดต่อผู้เขียน เพื่อพิจารณาตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์การตีพิมพ์
7. หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียน ซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Reviewer Roles and Responsibilities)

1. ผู้ประเมินบทความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลในบทความแก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ
2. หากผู้ประเมินบทความมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนผู้ประเมินบทความจะต้องแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้น ๆ
3. ผู้ประเมินบทความควรรับประเมินบทความเฉพาะสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ และหากมีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ

